This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

NEDL TRANSFER
HN 5XHT

ates
18

C 11044

Harvard College Library

LIBRARY OF THE

CLASSICAL DEPARTMENT

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

TITI LIVII

PATAVINI

TOMUS V.

Digitized by Google

Digitized by Google

TITI LIVII

PATAVINI

TOMUS V.

Digitized by Google

Digitized by Google

TITI LIVII

PATAVINI

HISTORIARUM

AB URBE CONDITA

LIBRI QUI SUPERSUNT XXXV.

Recensuit J. N. LALLEMAND.

TOMUS V.

PARISIIS,
Typis BARBOU, viâ Mathurinensium.

M DCC LXXV.

Digitized by Google

KC 11044

HARVARD UNIVERSITY
CLASSICAL DEPARTMENT

TRANSFERRED TO
HARVARD COLLEGE LIBRARY

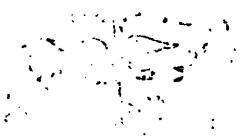

Digitized by Google

EPITOME
LIBRI XXXI LIVIANI.

BELLI adversùs Philippum Macedoniæ regem, quod intermissum erat, repetiti causæ referuntur hæ. Tempore Initiorum duo juvenes Acarnanes, qui non initiati erant, Athenas venerunt, & in sacrarium Cereris, cum aliis popularibus suis intraverunt. Ob hoc, tamquam nefas summum commisissent, ab Athenienſibus cæsi sunt. Acarnanes, mortibus suorum commoti, ad vindicandos illos auxilium a Philippo petierunt. Paucis mensibus post pacem Carthaginienſibus datam, quingentesimo quinquagesimo anno ab urbe condita, quum Athenienſium, qui obsidebantur a Philippo, legati auxilium a senatu

Digitized by Google

petiſſent, & ſenatus id cenſuiſſet ferendum, plebe, quòd tot bellorum continuus labor gravis erat, diſſentiente, tenuit auctoritas Patrum, ut ſociæ civitati ferri opem populus quoque juberet. Bellum id P. Sulpicio conſuli mandatum eſt; qui exercitu in Macedoniam ducto, equeſtribus prœliis cum Philippo proſperè pugnavit. Abydeni a Philippo obſeſſi, ad exemplum Saguntinorum, ſuos ſeque occiderunt. L. Furius prætor Gallos Inſubres rebellantes, & Amilcarem Pœnum, bellum in ea parte molientem, acie vicit. Amilcar eo bello occiſus eſt, & millia hominum triginta ſex. Præterea expeditiones Philippi regis, & Sulpicii conſulis, expugnationeſque urbium ab utroque factas, continet. Sulpicius conſul, adjuvantibus rege Attalo & Rhodiis, bellum gerebat. Triumphavit de Gallis L. Furius prætor.

Digitized by Google

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBER XXXI.

I. Me quoque juvat, velut ipse in parte laboris ac periculi fuerim, ad finem belli Punici perveniſſe. Nam etſi profiteri auſum, perſcripturum res omnes Romanas, in partibus ſingulis tanti operis fatigari minimè conveniat; tamen quum in mentem venit, tres & ſexaginta annos (tot enim ſunt a primo Punico ad ſecundum bellum finitum) æque multa volumina occupaſſe mihi, quàm occuparint quadringenti octoginta ſeptem anni a condita urbe ad Appium Claudium conſulem, qui primus bellum Carthaginienſibus intulit; jam provideo animo, velut qui proximis littori vadis inducti mare pedibus ingrediuntur, quidquid progredior, in vaſtiorem me altitudinem, ac velut profundum invehi, & creſcere pene opus, quod prima quæque perficiendo minui videbatur. U.c.551. a.C.201.

Digitized by Google

Pacem Punicam bellum Macedonicum excepit; periculo haudquaquam comparandum, aut virtute ducis, aut militum robore: claritate regum antiquorum, vetustâque famâ gentis, & magnitudine imperii, quo multam quondam Europæ, majorem partem Asiæ obtinuerant armis, propè nobilius. Ceterum cœptum bellum adversùs Philippum decem fermè antè annis, triennio priùs depositum erat, quum Ætoli & belli & pacis fuissent causæ. Vacuos deinde pace Punicâ jam Romanos, & infensos Philippo, quum ob infidam adversùs Ætolos alioſque regionis ejusdem socios pacem, tum ob auxilia cum pecunia nuper in Africam missa Annibali Pœnisque, preces Athenienſium, quos agro pervastato in urbem compulerat, excitaverunt ad renovandum bellum.

U.c.551 a.C. 201.

Bellum Macedonicum.

II. Sub idem ferè tempus & ab Attalo rege, & Rhodiis legati venerunt, nuntiantes, Asiæ quoque civitates sollicitari. His legationibus responsum est, curæ Asianam rem senatui fore. Consultatio de Macedonico bello integra ad consules, qui tunc in provinciis erant, rejecta est. Interim ad Ptolemæum Ægypti regem legati tres missi, C. Claudius Nero, M. Æmilius Lepidus, P. Sempronius Tuditanus; ut & annuntiarent victum Annibalem Pœnosque, & gratias agerent regi, quòd in rebus dubiis, quum finitimi etiam socii Romanos desererent, in fide mansisset; & peterent, ut,

Legati in Ægyptum.

Digitized by Google

si coacti injuriis bellum adversùs Philippum susceptissent, pristinum animum erga populum Romanum conservaret. Eodem ferè tempore P. Ælius consul in Gallia, quum audisset a Boiis ante suum adventum incursiones in agros sociorum factas, duabus legionibus subitariis tumultûs ejus causâ scriptis, additisque ad eas quatuor cohortibus de exercitu suo, C. Oppium præfectum sociûm hac tumultuariâ manu per Umbriam (quam tribum Sappiniam vocant) agrum Boiorum invadere jussit: ipse eódem, aperto itinere, per medios montes duxit. Oppius ingressus hostium fines, primò populationes satis prospere ac tutò fecit: delecto deinde ad castrum Mutilum satis idoneo loco, ad demetenda frumenta (jam enim maturæ erant segetes) profectus, neque explorato circà, nec stationibus satis firmis, quæ armatæ inermes atque operi intentos tutarentur, positis, improviso impetu Gallorum cum frumentatoribus est circumventus. Inde pavor fugaque etiam armatos cepit. Ad septem millia hominum palata per segetes sunt cæsa, inter quos ipse C. Oppius præfectus: ceteri in castra metu compulsi, inde sine certo duce consensu militari proximâ nocte, relictâ magnâ parte rerum suarum, ad consulem per saltus propè invios pervenere: qui, nisi quòd populatus est Boiorum fines, & cum Ingaunis Liguribus fœdus icit, nihil,

U.C. 551. A.C. 201.

Digitized by Google

quod esset memorabile, aliud in provin-
U.c.551. a.C.201. cia quum gessisset, Romam rediit.

III. Quum primùm senatum habuit, universis postulantibus, ne quam priùs rem, quàm de Philippo sociorumque querelis ageret; relatum extemplo est; decrevitque frequens senatus, ut P. Ælius consul, quem videretur ei, cum imperio mitteret, qui, classe acceptâ, quam ex Sicilia Cn. Octavius reduceret, in Macedoniam trajiceret. M. Valerius Lævinus proprætor missus, circa Vibonem duodequadraginta navibus ab Cn. Octavio acceptis, in Macedoniam transmisit. Ad quem quum M. Aurelius legatus venisset, edocuissetque eum, quantos exercitus, quantum navium numerum comparasset rex, & quemadmodum circa omnes non continentis modò urbes, sed etiam insulas, partim ipse adeundo, partim per legatos, conciret homines ad arma; majore conatu Romanis id capessendum bellum esse, ne, cunctantibus iis, auderet Philippus, quod Pyrrhus priùs ausus ex aliquantò minore regno esset: hæc eadem scribere Aurelium consulibus & senatui placuit.

Agri militibus Scipionis divisi.

IV. Exitu hujus anni quum de agris veterum militum relatum esset, qui ductu atque auspicio P. Scipionis in Africa bellum perfeciissent; decreverunt Patres, ut M. Junius prætor urbis, si ei videretur, decemviros agro Samniti Appuloque, quod ejus

Digitized by Google

publicum populi Romani esset, metiendo dividendoque crearet. Creati P. Servilius, Q. Cæcilius Metellus, C. & M. Servilii (Geminis ambobus cognomen erat) L. & A. Hostilii Catones, P. Villius Tappulus, M. Fulvius Flaccus, P. Ælius Pætus, Q. Flaminius. Per eos dies, P. Ælio consule comitia habente, creati consules P. Sulpicius Galba, C. Aurelius Cotta. Prætores exinde facti, Q. Minucius Rufus, L. Furius Purpureo, Q. Fulvius Gillo, Cn. Sergius Plancus. Ludi Romani scenici eo anno magnificè apparatéque facti ab ædilibus curulibus, L. Valerio Flacco & L. Quintio Flaminino: biduum instauratum est; frumentique vim ingentem, quod ex Africa P. Scipio miserat, quaternis æris populo cum summa fide & gratia diviserunt. Et plebeii ludi ter toti instaurati ab ædilibus plebis, L. Apustio Fullone & Q. Minucio Rufo, qui ex ædilitate prætor creatus erat: & Jovis epulum fuit ludorum causâ. U.c.551. a.C. 201.

V. Anno quingentesimo quinquagesimo secundo ab urbe condita, P. Sulpicio Galba, C. Aurelio consulibus, bellum cum rege Philippo initum est, paucis mensibus post pacem Carthaginiensibus datam. Omnium primùm eam rem Idibus Martiis, quo die tum consulatus inibatur, P. Sulpicius consul retulit; senatusque decrevit, uti consules majoribus hostiis rem divinam facerent, quibus diis ipsis videretur, cum precatione ea; U.c.552. a.C. 200. P. Sulpicio II. C. Aurelio Cott. *De bello adversùs Philippum ineundo consilia.*

Digitized by Google

U.c.552. a.C.200. *Quam rem ſenatus populuſque Romanus de republica deque ineundo novo bello in animo haberet, ea res uti populo Romano, ſociiſque ac nomini Latino, bene ac feliciter eveniret:* ſecundùm rem divinam precationemque, ut de republica deque provinciis ſenatum conſulerent. Per eos dies opportunè irritandis ad bellum animis, & litteræ a M. Aurelio legato, & M. Valerio Lævino prætore allatæ; & Athenienſium nova legatio venit, quæ regem appropinquare finibus ſuis nuntiaret; brevique, non agros modò, ſed urbem etiam in ditione ejus futuram, niſi quid in Romanis auxilii foret. Quum pronuntiaſſent conſules, rem divinam ritè perfectam eſſe, & precationem admiſiſſe deos aruſpices reſpondere, lætaque exta fuiſſe, & prolationem finium, victoriamque, & triumphum portendi, tum litteræ Valerii Aurelïique lectæ, & legati Athenienſium auditi. Senatûs inde conſultum factum eſt, ut ſociis gratiæ agerentur, quòd diu ſollicitati, ne obſidionis quidem metu fide deceſſiſſent: de auxilio mittendo tum reſpondere placere, quum conſules provincias ſortiti eſſent; atque is conſul, cui Macedonia provincia eveniſſet, ad populum tuliſſet, ut Philippo regi Macedonum indiceretur bellum.

VI. P. Sulpicio provincia Macedonia ſorte evenit, iſque rogationem promulgavit, *Vellent, juberent Philippo regi Macedo-*

Digitized by Google

nibusque, qui sub regno ejus essent, ob injurias armaque illata sociis populi Romani, bellum indici : alteri consulum Aurelio Italia provincia obtigit. Prætores exinde sortiti sunt, Cn. Sergius Plancus urbanam, Q. Fulvius Gillo Siciliam, Q. Minucius Rufus Bruttios, L. Furius Purpureo Galliam. Rogatio de bello Macedonico primis comitiis ab omnibus ferme centuriis antiquata est : id quum fessi diuturnitate & gravitate belli suâ sponte homines tædio laborum periculorumque fecerant, tum Q. Bæbius tribunus plebis, viam antiquam criminandi Patres ingressus, incusaverat bella ex bellis seri, ne pace umquam frui plebs posset. Ægrè eam rem passi Patres, lacerataque probris in senatu tribunus plebis : & consulem pro se quisque hortari, ut de integro comitia rogationi ferendæ ediceret, castigaretque segnitiem populi, atque doceret, quanto damno dedecorique dilatio ea belli futura esset.

U.c. 552. a.C. 200.

Rogationem de bello populus antiquat.

VII. Consul in campo Martio comitiis priusquam centurias in suffragium mitteret, concione advocatâ, *Ignorare*, inquit, *videmini mihi, Quirites, non, utrum bellum an pacem habeatis, vos consuli (neque enim liberum id vobis permittit Philippus, qui terrâ marique ingens bellum molitur) sed utrum in Macedoniam legiones transportetis, an hostem in Italiam accipiatis. Hoc quantum interfit, si umquam antè aliàs, Punico certè proximo*

Castigat populum Consul.

Digitized by Google

bello experti eſtis. Quis enim dubitat, quin, U.c.512. a. C.240. ſi Saguntinis obſeſſis fidemque noſtram implorantibus impigrè tuliſſemus opem, ſicut patres noſtri Mamertinis tulerant, totum in Hiſpaniam averſuri bellum fuerimus, quod cunctando cum ſumma clade noſtra in Italiam accepimus? Ne illud quidem dubium eſt, quin hunc ipſum Philippum, pactum jam per legatos litteraſque cum Annibale in Italiam trajicere, miſſo cum claſſe Lævino, qui ultro ei bellum inferret, in Macedonia continuerimus. Et quod tunc fecimus, quum hoſtem Annibalem in Italia haberemus, id nunc, pulſo Italiâ Annibale, devictis Carthaginienſibus, cunctamur facere? Patiamur expugnandis Athenis, ſicut Sagunto expugnando Annibalem paſſi ſumus, ſegnitiem noſtram experiri regem: non quinto inde menſe, quemadmodum ab Sagunto Annibal, ſed quinto inde die, quàm ab Corintho ſolverit naves, in Italiam perveniet. Ne æquaveritis Annibali Philippum, ne Carthaginienſibus Macedonas; Pyrrho certè æquabitis. Pyrrho dico! Quantum vel vir viro, vel gens genti præſtat? Minima acceſſio ſemper Epirus regno Macedoniæ fuit, & hodie eſt. Peloponneſum totam in ditione Philippus habet, Argoſque ipſos, non vetere famâ magis, quàm morte Pyrrhi nobilitatos. Noſtra nunc compara: quantò magis florentem Italiam, quantò magis integras res, ſalvis ducibus, ſalvis tot exercitibus, quos Punicum poſtea bellum abſumpſit,

Digitized by Google

aggressus Pyrrhus, tamen concussit, & victor propè ad ipsam urbem Romam venit, nec Tarentini modò oraque illa Italiæ, quam majorem Græciam vocant, ut linguam, ut nomen secutos crederes, sed Lucanus, & Bruttius, & Samnis a nobis defecerunt. Hæc vos, si Philippus in Italiam transmiserit, quietura aut mansura in fide creditis? Manserunt enim Punico postea bello. Nunquam isti populi, nisi quum deerit, ad quem desciscant, a nobis non deficient. Si piguisset vos in Africam trajicere, hodie in Italia Annibalem & Carthaginienses hostes haberetis. Macedonia potiùs, quàm Italia, bellum habeat: hostium urbes agrique ferro atque igni vastentur. Experti jam sumus foris nobis, quàm domi, feliciora potentioraque arma esse. Ite in suffragium bene juvantibus diis; & quæ Patres censuerunt, vos jubete. Hujus vobis sententiæ non consul modò auctor est, sed etiam dii immortales, qui mihi sacrificanti precantique, ut hoc bellum mihi, senatui, vobisque, & sociis ac nomini Latino, classibus exercitibusque nostris bene ac feliciter eveniret, læta omnia prosperaque portendêre. U.c.552. a.C. 200.

VIII. Ab hac oratione in suffragium missi, uti rogarat, bellum jusserunt. Supplicatio inde a consulibus in triduum ex senatusconsulto indicta est, obsecratique circa omnia pulvinaria dii, ut quod bellum cum Philippo populus jussisset, id bene ac feliciter eveniret; consulique feciales *Populus bellum jubet.* *Supplicatio indicta, ob bellum decretum.* *Consulit feciales.*

Digitized by Google

ab consule Sulpicio, bellum, quod indi-
U.c.552. ceretur regi Philippo, utrum ipsi utique
A.C.200. nuntiari juberent; an satis esset, in finibus regni quod proximum præsidium esset, eò nuntiari: feciales decreverunt, utrum eorum feciſſet, rectè facturum. Consuli a Patribus permissum, ut, quem videretur ex iis, qui extra senatum essent, legatum
Exercitus. mitteret ad bellum regi indicendum. Tum de exercitibus consulum prætorumque actum: consules binas legiones scribere jussi; veteres dimittere exercitus. Sulpicio, cui novum ac magni nominis bellum decretum erat; permissum, ut de exercitu, quem P. Scipio ex Africa deportasset, voluntarios, quos posset, duceret; invitum ne quem militem veterem ducendi jus esset. Prætoribus L. Furio Purpureoni & Q. Minucio Rufo quina millia sociûm Latini nominis consul daret; quibus præsidiis alter Galliam, alter Bruttios provinciam obtineret. Q. Fulvius Gillo & ipse jussus ex eo exercitu, quem P. Ælius consul habuisset, ut quisque minimè multa stipendia haberet, legere, donec & ipse quinque millia sociûm ac nominis Latini effeciſſet: id præsidio Siciliæ provinciæ esset. M. Valerio Faltoni, qui prætor priore anno Campaniam provinciam habuerat, prorogatum in annum imperium est; uti proprætor in Sardiniam trajiceret, atque de exercitu, qui ibi esset, quinque millia

Digitized by Google

sociûm nominis Latini, qui eorum minimè multa stipendia haberet, legeret. Et consules duas urbanas legiones scribere jussi; quæ, si quò res posceret, multis in Italia contactis gentibus Punici belli societate, irâque inde tumentibus, mitterentur. Sex legionibus Romanis eo anno usura respublica erat. U.c.552. a.C.200. Legiones 6.

IX. In ipso apparatu belli legati ab rege Ptolemæo venerunt, qui nuntiarunt, *Athenienses adversùs Philippum petisse ab rege auxilium: ceterum, etsi communes socii sint, tamen, nisi ex auctoritate populi Romani, neque classem, neque exercitum defendendi aut oppugnandi cujusquam causâ regem in Græciam missurum esse. Vel quieturum eum in regno, si populo Romano socios defendere liceat; vel Romanos quiescere, si malint, passurum, atque ipsum auxilia, quæ facilè adversùs Philippum tueri Athenas possent, missurum.* Gratiæ regi ab senatu actæ, responsumque, *Tutari socios populo Romano in animo esse: si quâ re ad id bellum opus sit, indicaturos regi; regnique ejus opes scire subsidia firma ac fidelia suæ reipublicæ esse.* Munera deinde legatis in singulos quinûm millium æris ex senatusconsulto missa. Quum delectum consules haberent, pararentque, quæ ad bellum opus essent; civitas religiosa, in principiis maximè novorum bellorum, supplicationibus habitis jam, & obsecratione circa omnia pulvinaria factâ, Legati Ptolemæi.

Digitized by Google

ne quid prætermitteretur, quod aliquando
U.c.552 factum esset, ludos Jovi donumque vovere
4.C.202. consulem, cui provincia Macedonia evenisset, jussit. Moram voto publico Licinius pontifex maximus attulit, qui negavit *ex incerta pecunia vovere debere, si ea pecunia non posset in bellum usui esse. Reponi statim debere, nec cum alia pecunia miscери: quod nisi factum esset, votum rite solvi non posse.* Quamquam & res, & auctor movebat; tamen ad collegium pontificum referre consul jussus, si posset rectè votum incertæ pecuniæ suscipi: posse, rectiusque etiam esse, pontifices decreverunt. Vovit in eadem verba consul, præeunte maximo pontifice, quibus antea quinquennalia vota suscipi solita erant; præterquam quòd tantâ pecuniâ, quantam tum, quum solveretur, senatus censuisset, ludos donaque facturum vovit. Toties antè ludi Magni de certa pecunia voti erant; ii primi de incerta.

X. Omnium animis in bellum Macedonicum versis, repentè nihil minùs eo tempore timentibus, Gallici tumultûs fama exorta est. Insubres, Cenomanique, & Boii, excitis Salyis, Ilvatibusque, & ceteris Liguſtinis populis, Amilcare Pœno duce, qui in iis locis de Asdrubalis exercitu substiterat, Placentiam invaserant; &, direptâ urbe, ac per iram magna ex parte incensâ, vix duobus millibus hominum in-

Gallicus tumultus, auctore Amilcare

Digitized by Google

ter incendia ruinasque relictis, trajecto Pado ad Cremonam diripiendam pergunt. Vicinæ urbis audita clades spatium colonis dedit ad claudendas portas, præsidiaque per muros disponenda, ut obsiderentur tamen priùs, quàm expugnarentur, nuntiosque mitterent ad prætorem Romanum. L. Furius Purpureo tum provinciæ præerat : cetero ex senatusconsulto exercitu dimisso, præter quinque millia sociûm ac Latini nominis, cum iis copiis in proxima regione provinciæ circa Ariminum subsiterat. Is tum senatui scripsit, quo in tumultu provincia esset. *Duarum coloniarum, quæ ingentem illam tempestatem Punici belli subterfugissent, alteram captam ac direptam ab hostibus, alteram oppugnari. Nec in exercitu suo satis præsidii colonis laborantibus fore, nisi quinque millia sociûm quadraginta millibus hostium (tot enim in armis esse) trucidanda objicere velit, & tantâ suâ clade jam inflatos excidio coloniæ Romanæ augere hostium animos.* U.c. 552. A.C. 200.

XI. His litteris recitatis decreverunt, ut C. Aurelius consul exercitum, cui in Etruriam ad conveniendum diem edixerat, Arimini eâdem die adesse juberet, & aut ipse, si per commodum reipublicæ posset, ad opprimendum Gallicum tumultum proficisceretur ; aut L. Furio prætori scriberet, ut, quum ad eum legiones ex Etruria venissent, missis in vicem earum quin-

Digitized by Google

que millibus ſociorum, qui interim Etru-
U.c.552. a.C.200. riæ præſidio eſſent, proficiſceretur ipſe
Legati Carthaginem miſſi. ad coloniam liberandam obſidione. Legatos item mittendos in Africam cenſuerunt, eoſdem Carthaginem, eoſdem in Numidiam ad Maſiniſſam. Carthaginem, ut nuntiarent, *Civem eorum Amilcarem relictum in Gallia, haud ſatis ſcire ex Aſdrubalis priùs, an ex Magonis poſtea exercitu, bellum contra fœdus facere: exercitus Gallorum Ligurumque exciviſſe ad arma contra populum Romanum. Eum, ſi pax placeret, revocandum illis, & dedendum populo Romano eſſe.* Simul nuntiare juſſi, *perfugas ſibi non omnes redditos eſſe: ac magnam partem eorum palam Carthagini obverſari dici; quos comprehendi conquirique debere, ut ſibi ex fœdere reſtituantur.* Hæc ad Carthaginienſes mandata. Maſiniſſæ gratulari juſſi, *Quòd non patrium modò recuperaſſet regnum, ſed, parte florentiſſimâ Syphacis finium adjectâ, etiam auxiſſet.* Nuntiare præterea juſſi, *Bellum cum rege Philippo ſuſceptum, quòd Carthaginienſes auxiliis juviſſet, injuriaſque inferendo ſociis populi Romani, flagrante bello Italiâ, coëgiſſet claſſes exercitusque in Græciam mitti; & diſtinendo copias, cauſa in primis fuiſſet ſeriùs in Africam trajiciendi. Petere, ut ad id bellum mitteret auxilia Numidarum equitum.* Dona ampla data, quæ ferrent regi, vaſa aurea argenteaque, toga purpurea, & palmata tunica cum eburneo

Eidem ad Maſiniſſam.

Digitized by Google

ſcipione, & toga prætexta cum curuli ſella; juſſique polliceri, ſi quid ei ad firmandum augendumque regnum opus eſſe judicaſſet, enixè id populum Romanum merito ejus præſtaturum. Verminæ quoque Syphacis filii legati per eos dies ſenatum adierunt, excuſantes errorem adoleſcentiamque, & culpam omnem in fraudem Carthaginienſium avertentes. *Et Maſiniſſam Romanis ex hoſte amicum factum. Verminam quoque annixurum, ne officiis in populum Romanum aut a Maſiniſſa, aut ab ullo alio vincatur. Petere, ut rex, ſociuſque, & amicus ab ſenatu appellaretur.* Reſponſum legatis eſt, *Et patrem ejus Syphacem ſine cauſa ex ſocio & amico hoſtem repentè populi Romani factum; & eum ipſum rudimentum adoleſcentiæ bello laceſſentem Romanos poſuiſſe. Itaque pacem illi priùs petendam a populo Romano eſſe, quàm ut rex, ſociuſque, & amicus appelletur. Nominis ejus honorem pro magnis erga ſe regum meritis dare populum Romanum conſueſſe. Legatos Romanos in Africa fore: quibus mandaturum ſenatum, ut Verminæ pacis dent leges, liberum arbitrium ejus populo Romano permittenti. Si quid ad eas addi, demi, mutarive vellet, rurſus ab ſenatu ei poſtulandum fore.* Legati cum iis mandatis in Africam miſſi, C. Terentius Varro, Sp. Lucretius, Cn. Octavius: quinqueremes ſingulis datæ.

XII. Litteræ deinde in ſenatu recitatæ

Digitized by Google

sunt Q. Minucii prætoris, cui Bruttii pro-
U.c.552. a.C.200. vincia erat : *Pecuniam Locris ex Proser-*
Sublata pecunia e fano Proserpinæ. *pinæ thesauris nocte clam sublatam ; nec, ad quos pertineat facinus, vestigia ulla exstare.* Indignè passus senatus non cessari ab sacrilegiis, & ne Pleminium quidem, tam clarum recensque noxæ simul ac pœnæ exemplum, homines deterrere. C. Aurelio consuli negotium datum, ut ad prætorem in Bruttios scriberet : *Senatui placere, quæstionem de expilatis thesauris eodem exemplo haberi, quo M. Pomponius prætor triennio antè habuisset. Quæ inventa pecunia esset, reponi : si quò minus inventum foret, expleri : ac piacularia, si videretur, sicut antè pontifices censuissent, fieri causâ expiandæ violationis ejus templi.* Prodigia etiam sub
Prodigia. idem tempus pluribus locis nuntiata acciderunt. In Lucanis cœlum arsisse afferebant. Priverni sereno per diem totum rubrum solem fuisse. Lanuvii templo Sospitæ Junonis nocte strepitum ingentem exortum. Jam animalium obscœni fœtus pluribus locis nuntiabantur : in Sabinis incertus infans natus, masculus an femina esset : alter sexdecim jam annorum item ambiguo sexu inventus : Frusinone agnus cum suillo capite, Sinuessæ porcus cum capite humano natus : in Lucanis in agro publico equuleus cum quinque pedibus. Fœda omnia & deformia, errantisque in alienos fœtus naturæ visa. Ante omnia abominati semi-

Digitized by Google

mares, jussique in mare extemplo deportari; sicut proximè C. Claudio, M. Livio consulibus, deportatus similis prodigii fœtus erat. Nihilò minùs decemviros adire libros de portento eo jusserunt. Decemviri ex libris res divinas easdem, quæ proximè secundùm id prodigium factæ essent, imperarunt: carmen præterea ab ter novenis virginibus cani per urbem jusserunt, donumque Junoni Reginæ ferri. Ea uti fierent, C. Aurelius consul ex decemvirorum responso curavit. Carmen, sicut patrum memoriâ Livius, ita tum condidit P. Licinius Tegula. U.c.552. a.C.200.

XIII. Expiatis omnibus religionibus (nam etiam Locris sacrilegium perveſtigatum a Q. Minucio erat, pecuniaque ex bonis noxiorum in thesauros reposita) quum consules in provincias proficisci vellent; privati frequentes, quibus ex pecunia, quam M. Valerio, M. Claudio consulibus mutuam dederant, tertia pensio debebatur eo anno, adierunt senatum, quia consules, quum ad novum bellum, quod magnâ classe magnisque exercitibus gerendum esset, vix ærarium sufficeret, negaverant esse, unde iis in præsentia solveretur. Senatus querentes eos non sustinuit, *Si in Punicum bellum pecuniâ datâ, in Macedonicum quoque bellum uti respublica vellet, aliis ex aliis orientibus bellis, quid aliud quàm publicatam, pro beneficio, tamquam ob noxam,* *Reddita Proserpinæ pecunia.*

Pro pecunia privatis agri assignati.

Digitized by Google

suam pecuniam fore? Quum & privati
U.c.552. a.C.200. æquum postularent, nec tamen solvendo ære alieno respublica esset, quod medium inter æquum & utile erat, decreverunt, *Ut, quoniam magna pars eorum agros vulgò venales esse diceret, & sibimet emptis opus esse; agri publici, qui intra quinquagesimum lapidem esset, copia iis fieret. Consules agrum æstimaturos, & in jugera asses vectigales, testandi causâ publicum agrum esse, imposituros; ut, si quis, quum solvere posset populus, pecuniam habere, quàm agrum mallet, restitueret agrum populo.* Læti eam conditionem privati accepere. Trientius Tabuliusque is ager, quia pro tertia parte pecuniæ datus erat, appellatus.

Sulpicius Cos. it in Maced. XIV. Tum P. Sulpicius, secundùm vota in Capitolio nuncupata, paludatus cum lictoribus profectus ab urbe, Brundisium venit; & veteribus militibus voluntariis ex Africano exercitu in legiones descriptis, navibusque ex classe consulis Cornelii lectis, alterâ die, quàm a Brundisio solvit, in Macedoniam trajecit. Ibi ei præstò fuere Athenienſium legati, orantes, ut se obsidione eximeret. *Athenæ a Maced. obsessæ.* Missus extemplo Athenas est C. Claudius Centho, cum viginti longis navibus, & militum copiis: neque enim ipse rex Athenas obsidebat: eo maximè tempore Abydum oppugnabat, jam cum Rhodiis & Attalo navalibus certaminibus, neutro feliciter prœlio, vires ex-

Digitized by Google

pertus. Sed animos ei faciebat, præter ferociam insitam, fœdus ictum cum Antiocho Syriæ rege, divisæque jam cum eo Ægypti opes, cui, morte auditâ Ptolemæi regis, ambo imminebant. Contraxerant autem sibi cum Philippo bellum Athenienses haudquaquam dignâ causâ; dum ex vetere fortuna nihil præter animos servant. Acarnanes duo juvenes per Initiorum dies, non initiati, templum Cereris, imprudentes religionis, cum cetera turba ingressi sunt. Facilè eos sermo prodidit, absurdè quædam percunctantes; deductique ad antistites templi, quum palam esset per errorem ingressos, tamquam ob infandum scelus, interfecti sunt. Id tam fœdè atque hostiliter factum gens Acarnanum ad Philippum detulit; impetravitque ab eo, ut, datis Macedonum auxiliis, bellum se inferre Athenienſibus pateretur. Hic exercitus, primò terram Atticam ferro ignique depopulatus, cum omnis generis præda in Acarnaniam rediit; & irritatio animorum ea prima fuit: postea justum bellum decretis civitatis ultro indicendo factum. Attalus enim rex Rhodiique, persecuti cedentem in Macedoniam Philippum, quum Æginam venissent; rex Piræeum, renovandæ firmandæque cum Athenienſibus societatis causâ, trajecit. Civitas omnis obviàm effusa cum conjugibus ac liberis, sacerdotes cum insignibus suis intrantem urbem, ac

U.c.552. a.C.200.

Causæ belli Athenienſes inter & Philippum.

Attalus Athenis.

Digitized by Google

dii propè ipsi exciti sedibus suis, excepe-
U.c.552. runt.
a.C.200. XV. In concionem extemplo populus vocatus, ut rex, quæ vellet, coràm ageret: deinde ex dignitate magis visum, scribere eum, de quibus videretur, quàm præsentem aut referendis suis in civitatem beneficiis erubescere, aut significationibus acclamationibusque multitudinis, assentatione immodicâ pudorem onerantis. In litteris autem, quæ missæ in concionem recitatæque sunt, commemoratio erat beneficiorum primùm in civitatem sociam, deinde rerum, quas adversùs Philippum gessisset; ad postremum adhortatio; *Capessendum bellum, dum se, dum Rhodios, tum quidem, dum etiam Romanos haberent. Nequidquam postea, si tum cessassent, prætermissam occasionem quæsituros.* Rhodii deinde legati auditi sunt; quorum recens erat beneficium, quòd naves longas quatuor Athenienses bellum in Philippum. Decernunt Athenienses bellum in Philippum. captas nuper a Macedonibus recuperatasque, remiserant. Itaque ingenti consensu bellum adversùs Philippum decretum. Honores regi primùm Attalo immodici, deinde & Rhodiis habiti: tum primùm mentio illata de tribu, quam Attalida appellarent, ad decem veteres tribus addenda; & Rhodiorum populus coronâ aureâ virtutis gratiâ donatus, civitasque Rhodiis data, quemadmodum Rhodii priùs Athenienſibus dederant. Secun-

Digitized by Google

dùm hæc, rex Attalus Æginam ad classem se recepit. Rhodii Ciam ab Ægina, inde per insulas Rhodum navigarunt; omnibus, præter Andrum, Parumque, & Cythnum, quæ præsidiis Macedonum tenebantur, in societatem acceptis. Attalum Æginæ, missi in Ætoliam nuntii, exspectatique inde legati, aliquamdiu nihil agentem tenuere: & neque illos excire ad arma potuit, gaudentes utcumque compositâ cum Philippo pace; & ipse Rhodiique, si instituissent tunc Philippo, egregium liberatæ per se Græciæ titulum habere potuissent: patiendo rursus eum in Hellespontum trajicere, occupantemque Græciæ opportuna loca vires colligere, bellum aluêre, gloriamque ejus gesti perfectique Romanis concesserunt. U.c.552. a.C. 200.

XVI. Philippus magis regio animo est usus; qui quum Attalum Rhodiosque hostes non sustinuisset, ne Romano quidem, quod imminebat, bello territus, Philocle quodam ex præfectis suis cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis ad populandos Athenienſium agros misso, classe traditâ Heraclidi, ut Maroneam peteret, ipse terrâ eódem cum expeditis duobus millibus peditum, equitibus ducentis pergit. Et Maroneam quidem primo impetu expugnavit: Ænum inde cum magno labore, postremò proditione Ganymedis præfecti Ptolemæi, cepit: deinceps alia

Digitized by Google

castella, Cypsela, & Doriscon, & Serrheum, occupat: inde progressus ad Chersonesum, Elæunta & Alopeconnesum, tradentibus ipsis, recepit. Callipolis quoque & Madytos dedita, & castella quædam ignobilia. Abydeni, ne legatis quidem admissis, regi portas clauserunt: ea oppugnatio diu Philippum tenuit; eripique ex obsidione, ni cessatum ab Attalo & Rhodiis foret, potuerunt. Attalus trecentos tantùm milites in præsidium, Rhodii quadriremem unam ex classe, quum ad Tenedum staret, miserunt: eódem postea, quum jam vix sustinerent obsidionem, & ipse Attalus quum trajecisset, spem tantùm auxilii ex propinquo ostendit, neque terrâ, neque mari adjutis sociis.

U.c.552. a.C.200.

Philippus Abydum obsidet.

XVII. Abydeni primò, tormentis per muros dispositis, non terrâ modò adeuntes aditu arcebant, sed navium quoque stationem infestam hosti faciebant: postea, quum & muri pars strata ruinis, & ad interiorem raptim oppositum murum cuniculis jam perventum esset, legatos ad regem de conditionibus tradendæ urbis miserunt. Paciscebantur autem, ut Rhodiam quadriremem cum sociis navalibus, Attalique præsidium emitti liceret; atque ipsis urbe excedere cum singulis vestimentis. Quibus quum Philippus nihil pacati, nisi omnia permittentibus, respondisset; adeo renuntiata hæc legatio ab indignatione simul

Abydenorum rabies.

mul ac desperatione iram accendit, ut, ad Saguntinam rabiem versi, matronas omnes in templo Dianæ, pueros ingenuos, virgineſque, infantes etiam cum ſuis nutricibus, in gymnaſium includi juberent: aurum & argentum in forum deferri, veſtem pretioſam in naves Rhodiam Cyzicenamque, quæ in portu erant, congeri: ſacerdotes victimaſque adduci, & altaria in medio poni: ibi delecti primùm, qui, ubi cæſam aciem ſuorum, pro diruto muro pugnantem, vidiſſent, extemplo conjuges liberoſque interficerent; aurum, argentum, veſtemque, quæ in navibus eſſet, in mare dejicerent; tectis publicis privatiſque, quàm plurimis locis poſſent, ignes ſubjicerent; &, ſe facinus perpetraturos, præeuntibus exſecrabile carmen ſacerdotibus, jurejurando adacti: tum militaris ætas jurare, neminem vivum, niſi victorem, acie exceſſurum. Hi, memores deorum, adeo pertinaciter pugnaverunt, ut, quum nox prœlium diremptura eſſet, rex prior, territus rabie eorum, pugnâ abſtiterit. Principes, quibus atrocior pars facinoris delegata erat, quum paucos & confectos vulneribus ac laſſitudine ſupereſſe prœlio cernerent, luce primâ ſacerdotes cum infulis ad urbem dedendam Philippo mittunt. U.c.552. 1.C.200. Urbs dedi-tur a principibus.

XVIII. Ante deditionem ex iis legatis Romanis, qui Alexandriam miſſi erant,

M. Æmilius trium consensu minimus natu, auditâ obsidione Abydenorum, ad Philippum venit: qui, questus Attalo Rhodiisque arma illata, & quòd tum maximè Abydum oppugnaret, quum rex ab Attalo & Rhodiis ultro se bello lacessitum diceret, *Num Abydeni quoque*, inquit, *ultro tibi intulerunt arma?* Inulto vera audire ferocior oratio visa est, quàm quæ habenda apud regem esset. *Ætas*, inquit, *& forma, & super omnia Romanum nomen te ferociorem facit. Ego autem primùm velim, vos fœderum memores servare mecum pacem. Si bello lacesseritis, mihi quoque in animo est facere, ut regnum Macedonum nomenque, haud minùs quàm Romanum, nobile bello sentiatis.* Ita dimisso legato, Philippus auro argentoque, quæ coacervata erant, accepto, hominum prædam omnem amisit: tanta enim rabies multitudinem invasit, ut repentè, proditos rati qui pugnantes mortem occubuissent, perjuriumque aliis alii exprobrantes, & sacerdotibus maximè, qui, quos ad mortem devovissent, eorum deditionem vivorum hosti fecissent, repentè omnes ad cædem conjugum liberorumque discurrerent, seque ipsi per omnes vias lethi interficerent. Obstupefactus eo furore rex, suppressit impetum militum; &, *Triduum se ad moriendum Abydenis dare*, dixit. Quo spatio plura facinora in se victi ediderunt, quàm infesti edidissent victo-

U.c.552. a.C.200.

Abydeni se ipsi trucidant

res; nec, nisi quem vincula aut alia necessitas mori prohibuit, quisquam vivus in potestatem venit. Philippus, impositio Abydi præsidio, in regnum rediit. Quum, velut Sagunti excidium Annibali, sic Philippo Abydenorum clades ad Romanum bellum animos fecisset, nuntii occurrerunt, consulem jam in Epiro esse, & Apolloniam terrestres copias, navales Corcyram in hiberna deduxisse. U.c.552. a.C.200.

XIX. Inter hæc legatis, qui in Africam missi erant de Amilcare Gallici exercitûs duce, responsum a Carthaginiensibus est, nihil ultrà se facere posse, quàm ut exsilio eum multarent, bonaque ejus publicarent. Perfugas & fugitivos, quos inquirendo vestigare potuerint, reddidisse; & de ea re missuros legatos Romam, qui senatui satisfacerent. Ducenta millia modiûm tritici Romam, ducenta ad exercitum in Macedoniam miserunt. Inde in Numidiam ad reges profecti legati: dona data Masinissæ, mandataque edita. Equites mille Numidæ (quum duo millia daret) accepti; ipse in naves imponendos curavit; & cum ducentis millibus modiûm tritici, ducentis hordei, in Macedoniam misit. Tertia legatio ad Verminam erat. Is, ad primos fines regni legatis obviàm progressus, ut scriberent ipsi, quas vellent, pacis conditiones permisit. *Omnem pacem bonam justamque fore sibi cum populo Romano.* Datæ *Legati Rom. in Africa.*

Digitized by Google

leges pacis, jussusque ad eam confir-
U.c.552. dam mittere legatos Romam.
a.C.200.
Lentulo ex Hispania reduci concessa ovatio.

XX. Per idem tempus L. Cornelius L
tulus proconsule ex Hispania rediit :
quum in senatu res ab se per multos
nos fortiter feliciterque gestas exposuisi
postulassetque, ut triumphanti sibi inv
liceret in urbem ; *Res triumpho dignas*
censebat *senatus* : *sed exemplum a majo*
bus non accepisse, ut, qui neque dictato
neque consul, neque prætor res gessisset, triu
pharet. Proconsule illum Hispaniam provi
ciam, non consulem, aut prætorem obtinuiss
Decurrebatur tamen eò, ut ovans urbem
iniret, intercedente Ti. Sempronio Longo
tribuno plebis, qui nihilò magis id more
majorum, aut ullo exemplo futurum dice-
ret. Postremò victus consensu Patrum tri-
bunus cessit ; & ex senatusconsulto L. Len-
tulus ovans urbem est ingressus. Argenti
tulit ex præda quadraginta quatuor millia
pondo ; auri duo millia quadringenta quin-
quaginta : militibus ex præda centum vi-
ginti asses divisit.

XXI. Jam exercitus consularis ab Ar-
retio Ariminum traductus erat, & quin-
que millia sociûm Latini nominis ex Gal-
lia in Etruriam transierant : itaque L. Fu-
rius magnis itineribus ab Arimino adver-
sùs Gallos, Cremonam tum obsidentes,
profectus, castra mille quingentorum pas-
suum intervallo ab hoste posuit. Occasio

Digitized by Google

egregiè rei gerendæ fuit, si protinus de via ad castra oppugnanda duxisset. Palati passim vagabantur per agros, nullo satis firmo relicto præsidio. Lassitudini militum timuit, quòd raptim ductum agmen erat. Galli, clamore suorum ex agris revocati, omissâ prædâ, quæ in manibus erat, castra repetivere, & postero die in aciem progressi: nec Romanus moram pugnandi fecit; sed vix spatium instruendi fuit; eo cursu hostes in prœlium venerunt. Dextra ala (in alas divisum socialem exercitum habebat) in prima acie locata est; in subsidiis duæ Romanæ legiones. M. Furius dextræ alæ, legionibus M. Cæcilius, equitibus L. Valerius Flaccus (legati omnes erant) præpositi. Prætor secum duos legatos, Cn. Lætorium & P. Titinium, habebat; cum quibus circumspicere & obire ad omnes hostium subitos conatus posset. Primò Galli, omni multitudine in unum locum connixi, obruere atque obterere sese dextram alam, quæ prima erat, sperarunt posse: ubi id parum procedebat, circumvenire a cornibus, & amplecti hostium aciem (quod in multitudine adversùs paucos facile videbatur) conati sunt. Id ubi vidit prætor, ut & ipse dilataret aciem, duas legiones ex subsidiis dextrâ lævâque alæ, quæ in prima acie pugnabat, circumdat, ædemque deo Jovi vovit, si eo die hostes fudisset. L. Valerio imperat, ut al-

U.c.552. a.C.200.

Prœlium cum Gallis ad Cremonam.

Digitized by Google

terâ parte duarum legionum equites,
U.c.552. A.C. 200. sociorum equitatum in cornua h
emittat, nec circumire eos aciem pa
simul & ipse, ut extenuatam media
ductis cornibus aciem Gallorum vidi
gna inferre confertos milites, & pe
pere ordines jubet. Et cornua ab e
bus, & medii a pedite pulsi; ac rep
quum omni parte cæde ingenti sternere
Galli terga vertunt, fugâque effusâ rep
castra: fugientes persecutus eques,
& legiones insecutæ in castra imp
fecerunt. Minus sex millia hominum
effugerunt: cæsa aut capta supra qui
& triginta millia cum signis militar
septuaginta, carpentis Gallicis, multâ
dâ oneratis, plus ducentis. Amilcar
Pœnus eo prœlio cecidit, & tres im
ratores nobiles Gallorum. Placentini c
tivi ad duo millia liberorum capitum r
diti colonis.

XXII. Magna victoria lætaque Ror
fuit. Litteris allatis, supplicatio in tridu
decreta est. Romanorum sociorumque
duo millia eo prœlio ceciderunt; pluri
dextræ alæ, in quam primo impetu
ingens hostium illata est. Quamquam p
prætorem propè debellatum erat, consi
quoque C. Aurelius, perfectis, quæ Rom
agenda fuerant, profectus in Galliam, vic
torem exercitum a prætore accepit. Con
sul alter, quum autumno ferme exacto i

Digitized by Google

provinciam veniſſet, circa Apolloniam hibernabat: ab claſſe, quæ Corcyræ ſubducta erat, C. Claudius triremeſque Romanæ (ſicut antè dictum eſt) Athenas miſſæ, quum Piræeum perveniſſent, deſpondentibus jam animos ſociis ſpem ingentem attulerant: nam & terreſtres ab Corintho, quæ per Megaram incurſiones in agros fieri ſolitæ erant, non fiebant; & prædonum a Chalcide naves, quæ non mare ſolùm infeſtum, ſed etiam omnes maritimos agros Athenienſibus fecerant, non modò Sunium ſuperare, ſed nec extra fretum Euripi committere aperto mari ſe audebant. Supervenerunt his tres Rhodiæ quadriremes, & erant Atticæ tres apertæ naves, ad tuendos maritimos agros comparatæ. Hac claſſe ſi urbs agrique Athenienſium defenderentur, ſatis in præſentia exiſtimanti Claudio eſſe, majoris etiam rei fortuna oblata eſt. U. C. 552. a. C. 200. Res Græciæ. Athenæ defenſæ.

XXIII. Exſules ab Chalcide, regiorum injuriis pulſi, attulerunt, occupari Chalcidem ſine certamine ullo poſſe: nam & Macedonas, quia nullus in propinquo ſit hoſtium metus, vagari paſſim, & oppidanos, præſidio Macedonum fretos, cuſtodiam urbis negligere. His auctoribus profectus, quamquam Sunium ita maturè pervenerat, ut inde provehi ad primas anguſtias Euboeæ poſſet; ne ſuperato promontorio conſpiceretur, claſſem in ſtatione Chalcidem occupant Romani.

Digitized by Google

U.c.552. a.C.200. usque ad noctem tenuit. Primis tene movit; & tranquillo pervectus Chalcid paulò ante lucem, quà infrequentissima bis sunt, paucis militibus turrim proxim murumque circà scalis cepit, alibi sop custodibus, alibi nullo custodiente: pr gressi inde ad frequentia ædificiis loca, cu todibus interfectis, refractâque portâ, c teram multitudinem armatorum acceperun Inde in totam urbem discursum est; auct etiam tumultu, quòd circa forum igni tectis injectus erat. Conflagrarunt & hor rea regia, & armamentarium cum ingenti apparatu machinarum tormentorumque. Cædes inde passim fugientium pariter ac repugnantium fieri cœpta est; nec ullo jam, qui militaris ætatis esset, non aut cæso, aut fugato, Sopatro etiam Acarnane præfecto præsidii interfecto, præda omnis primò in forum collata, deinde in naves imposita: carcer etiam ab Rhodiis refractus; emissique captivi, quos Philippus tam-

Diripiam relinquunt. quam in tutissimam custodiam condiderat. Statuis inde regis dejectis truncatisque, signo receptui dato, conscenderunt naves, & Piræum, unde profecti erant, redierunt. Quòd si tantum militum Romanorum fuisset, ut & Chalcis teneri, & non deseri præsidium Athenarum potuisset; magna res principio statim belli, Chalcis & Euripus adempta regi forent: nam ut terrâ Thermopylarum angustiæ Græciam, ita mari fretum Euripi claudit.

Digitized by Google

XXIV. Demetriade tum Philippus erat; quò quum esset nuntiata clades sociæ urbis, quamquam serum auxilium perditis erat, tamen, quæ proxima auxilio est, ultionem petens, cum expeditis quinque millibus peditum, & trecentis equitibus extemplo profectus, cursu propè Chalcidem contendit, haudquaquam dubius opprimi Romanos posse: a qua destitutus spe, nec quidquam aliud, quàm ad deforme spectaculum semirutæ ac fumantis sociæ urbis quum venisset, paucis vix, qui sepelirent bello absumptos, relictis, æquè raptim ac venerat, transgressus ponte Euripum, per Bœotiam Athenas ducit, pari incepto haud disparem eventum ratus responsurum. Et respondisset, ni speculator (hemerodromos vocant Græci, ingens die uno cursu emetientes spatium) contemplatus regium agmen e specula quadam, prægressus nocte mediâ Athenas perveniisset. Idem ibi somnus, eademque negligentia erat, quæ Chalcidem dies ante paucos prodiderat. Excitati nuntio trepido & prætor Athenienſium & Dioxippus præfectus cohortis mercede militantium auxiliorum, convocatis in forum militibus, tubâ signum ex arce dari jubent, ut hostes adesse omnes scirent: ita undique ad portas, ad muros discurrunt. Paucas post horas Philippus, aliquantò tamen ante lucem, appropinquans urbi, conspectis luminibus cre-

U.c. 552. a.C. 200. *Advolat Philippus, sed serò.*

Ducit Athenas.

bris, & fremitu hominum trepidantium
U.c.552 A.C. 200. in tali tumultu) exaudito, sustinuit sig
& considere ac conquiescere agmen jus
vi apertâ propalam usurus, quando
rum dolus profuerat. Ab Dipylo acce
porta ea, velut in ore urbis posita, i
jor aliquantò patentiorque, quàm ceter
est; & intra eam extraque latæ sunt vi
ut & oppidani dirigere aciem a foro
portam possent; & extra limes mille
me passus, in Academiæ gymnasium
rens, pediti equitique hostium liberum
tium præberet. Eo limite Athenienses c
Attali præsidio & cohorte Dioxippi, a
intra portam instructâ, signa extuleru
Quod ubi Philippus vidit, habere se h
tes in potestate ratus, & diu optatâ cæ
(neque enim ulli Græcarum civitatum
festior erat) expleturum, cohortatus milit
Ut, se intuentes, pugnarent, scirentque
signa, ibi aciem esse debere, ubi rex esse
concitat in hostes equum, non irâ ta
Prælium memorabile edit. tùm, sed etiam gloriâ elatus; quòd inge
turbâ completis etiam ad spectaculum m
ris, conspici se pugnantem egregium d
cebat. Aliquantùm ante aciem cum equ
tibus paucis evectus in medios hostes, i
gentem quum suis ardorem, tum pavore
hostibus, injecit: plurimos manu suâ c
minus eminusque vulneratos compulsosq
in portam, consecutus & ipse, quum m
jorem in angustiis trepidantium edidis

Digitized by Google

cædem, in temerario incepto tutum tamen receptum habuit; quia, qui in turribus portæ erant, sustinebant tela, ne in permixtos hostibus suos conjicerent. Intra muros deinde tenentibus milites Athenienſibus, Philippus, signo receptui dato, castra ad Cynosarges (templum Herculis, gymnasiumque, & lucus erat circumjectus) posuit: sed Cynosarges, & Lyceum, & quidquid sancti amœnive circa urbem erat, incensum est, dirutaque non tecta solùm, sed etiam sepulcra; nec divini humanive juris quidquam præ impotenti ira est servatum. U.c.552. a.C.200. *Dirui omnia circa Athenas.*

XXV. Postero die, quum primò clausæ fuissent portæ, deinde subitò apertæ, quia præsidium Attali ab Ægina, Romanique ab Piræeo, intraverant urbem, castra ab urbe retulit rex tria ferme millia passuum: inde Eleusinem profectus, spe improvisò templi castellique, quod & imminet & circumdatum est templo, capiendi, quum haudquaquam neglectas custodias animadvertisset, & classem a Piræeo subsidio venire, omisso incepto, Megaram, ac protinus Corinthum ducit: & quum Argis Achæorum concilium esse audisset, inopinantibus Achæis, concioni ipsi supervenit. Consultabant de bello adversùs Nabin tyrannum Lacedæmoniorum; qui, translato imperio a Philopœmene ad Cycliadam, nequaquam parem illi ducem, dilapsa cernens Achæorum auxilia, redintegraverat *It Argos ad concilium Achæorum.*

bellum, agroſque finitimorum vaſtabat, & jam urbibus quoque erat terribilis. Adversùs hunc hoſtem, quum, quantum ex quaque civitate militum ſcriberetur, conſultarent; Philippus, dempturum ſe eis curam, quod ad Nabin & Lacedæmonios attineret, pollicitus, nec tantùm agros ſociorum populationibus prohibiturum, ſed terrorem omnem belli in ipſam Laconicam, ducto eò extemplo exercitu, tranſlaturum. Hæc oratio quum ingenti hominum aſſenſu acciperetur, *Ita tamen æquum eſt*, inquit, *me veſtra meis armis tutari, ne mea interim nudentur præſidiis. Itaque, ſi vobis videtur, tantum parate militum, quantum ad Oreum, & Chalcidem, & Corinthum tuenda ſatis ſit; ut meis ab tergo tutis, ſecurus bellum Nabidi inferam & Lacedæmoniis.* Non fefellit Achæos, quò ſpectaſſet tam benigna pollicitatio, auxiliumque oblatum adversùs Lacedæmonios: id quæri, ut obſidem Achæorum juventutem educeret ex Peloponneſo, ad illigandam Romano bello gentem. Et id quidem coarguere Cyclíadas prætor Achæorum nihil attinere ratus, id modò quum dixiſſet, non licere legibus Achæorum de aliis rebus referre, quàm propter quas convocati eſſent, decreto de exercitu parando adversùs Nabin facto, concilium fortiter ac libere habitum dimiſit, inter aſſentatores regios ante eam diem habitus. Philippus, magnâ ſpe depul-

U.c. 558. a.C. 200.

Digitized by Google

lus, voluntariis paucis militibus conscriptis, Corinthum, atque in Atticam terram rediit. U.c.552. a.C.200.

XXVI. Per eos ipsos dies, quibus Philippus in Achaia fuit, Philocles præfectus regius, ex Euboœa profectus cum duobus millibus Thracum Macedonumque ad depopulandos Athenienſium fines, e regione Eleuſinis ſaltum Citharonis tranſſcendit: inde dimidiâ parte militum ad prædandum paſſim per agros dimiſſâ, cum parte ipſe occultus loco ad inſidias opportuno conſedit, ut, ſi ex caſtello ab Eleuſine in prædantes ſuos impetus fieret, repentè hoſtes effuſos ex improviſo adoriretur. Non fefellere inſidiæ: itaque revocatis, qui diſcurrerant ad prædandum, militibus, inſtructiſque, ad oppugnandum caſtellum Eleuſinem profectus, cum multis inde vulneribus receſſit, Philippoque ſe venienti ex Achaia conjunxit. Tentata & ab ipſo rege oppugnatio ejus caſtelli eſt; ſed naves Romanæ a Piræeo venientes intromiſſumque præſidium, abſiſtere incepto coëgerunt. Diviſo deinde exercitu, rex cum parte Philoclem Athenas mittit, cum parte ipſe Piræum pergit; ut, quum Philocles ſubeundo muros, & comminandâ oppugnatione contineret urbe Athenienſes, ipſi Piræeum levi cum præſidio relictum expugnandi facultas eſſet. Ceterum nihilò ei Piræei, quàm Eleuſinis facilior, iiſdem ferè defendentibus, oppugnatio fuit. A Pi-

Philippus Athenas & Piræum fruſtra tentat.

Digitized by Google

ræeo Athenas repentè duxit : inde eruptione subitâ peditum equitumque inter angustias semiruti muri, qui brachiis duobus Piræeum Athenis jungit, repulsus ; omissâ oppugnatione urbis, diviso cum Philocle rursus exercitu, ad vastandos agros profectus, quum priorem populationem sepulcris circa urbem diruendis exercuisset, ne quid inviolatum relinqueret, *templa* deûm, quæ pagatim sacrata habebant, dirui atque incendi jussit. Exornata eo genere operum eximiè terra Attica, & copiâ domestici marmoris, & ingeniis artificum, præbuit huic furori materiam : *neque* enim diruere modò ipsa templa, ac simulacra evertere satis habuit ; sed lapides quoque, ne integri cumularent ruinas, frangi jussit ; &, postquam non tam ira satiata, quàm iræ exercendæ materia hæc deerat, agro hostium in Bœotiam excessit ; nec aliud quidquam dignum memoriâ in Græcia egit.

U.c.552. a.C.200.

Templa circa Athenas diruit.

XXVII. Consul Sulpicius eo tempore inter Apolloniam ac Dyrrhachium ad Apsum flumen habebat castra ; quò arcessitum L. Apustium legatum, cum parte copiarum ad depopulandos hostium fines mittit. Apustius, extrema Macedoniæ populatus, Corrago, & Gerrunio, & Orgesso castellis primo impetu captis, ad Antipatriam, in faucibus angustis sitam urbem, venit : ac primò evocatos principes ad

Romani populantur Macedoniæ fines.

Digitized by Google

colloquium, ut fidei Romanorum se committerent, perlicere est conatus: deinde, ubi magnitudine ac mœnibus situque urbis freti, dicta aspernabantur, vi atque armis adortus, expugnavit, puberibusque interfectis, prædâ omni militibus concessâ, diruit muros, atque urbem incendit. Hic metus Codrionem, satis validum & munitum oppidum, sine certamine ut dederetur Romanis, effecit. Præsidio ibi relicto, Ilion (nomen propter alteram in Asia urbem, quàm oppidum, notius) vi capitur. Revertentem legatum ad consulem cum satis magna præda, Athenagoras quidam regius præfectus in transitu fluminis a novissimo agmine adortus, postremos turbavit: ad quorum clamorem & trepidationem quum revectus equo propere legatus signa convertisset, conjectisque in medium sarcinis aciem direxisset; non tulere impetum Romanorum militum regii: multi ex iis occisi, plures capti. Legatus, incolumi exercitu reducto ad consulem, remittitur inde extemplo ad classem. U.c. 552. a.C. 200.

XXVIII. Hac satis felici expeditione bello commisso, reguli ac principes accolæ Macedonum in castra Romana veniunt, Pleuratus Scerdilædi filius, & Amynander Athamanum rex, & ex Dardanis Bato, Longari filius. Bellum suo nomine Longarus cum Demetrio Philippi patre gesserat. Pollicentibus auxilia respondit consul, Dar-

Digitized by Google

danorum & Pleurati operâ, quum exercitum in Macedoniam induceret, se usurum. Amynandro Ætolos concitandos ad bellum attribuit. Attali legatis (nam ii quoque per id tempus venerant) mandat, ut Æginæ rex, ubi hibernabat, classem Romanam opperiretur; quâ adjunctâ, bello maritimo, sicut antè, Philippum urgeret. Ad Rhodios quoque missi legati, ut cape-

U.c.552. a.C.200.

Philippi apparatus.

rent partem belli. Nec Philippus segniùs (jam enim in Macedoniam pervenerat) apparabat bellum. Filium Persea, puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui ætatem ejus regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, mittit. Sciathum & Peparethum, haud ignobiles urbes, ne classi hostium prædæ ac præmio essent, diruit. Ad Ætolos mittit legatos, ne gens inquieta adventu Romanorum fidem mutaret.

XXIX. Concilium Ætolorum statutâ die, quod Panætolium vocant, futurum erat. Huic ut occurrerent, & legati regis iter accelerarunt, & ab consule missus L. Furius Purpureo legatus venit. Athenienses quoque legati ad id concilium occurrerunt. Primi Macedones, cum quibus recentissimum fœdus erat, auditi sunt: qui, *Nullâ novâ re, nihil se novi habere, quod afferrent*, dixerunt: *quibus enim de causis, expertâ inutili societate Romanâ, pacem cum Philippo fecissent, compositam semel servare*

Oratio Macedonum legatorum in concilio Ætolorum contra Romanos.

eos debere. An imitari, inquit unus ex legatis, Romanorum licentiam, an levitatem dicam, mavultis? qui, quum legatis vestris Romæ responderi ita jussissent, Quid ad nos venitis, Ætoli, sine quorum auctoritate pacem cum Philippo fecistis? iidem nunc, ut bellum secum adversùs Philippum geratis, postulant: & antea propter vos, & pro vobis arma sumpta adversùs eum simulabant; nunc vos in pace esse cum Philippo prohibent. Messanæ ut auxilio essent, primò in Siciliam conscenderunt; iterum, ut Syracusas oppressas ab Carthaginiensibus in libertatem eximerent. Et Messanam, & Syracusas, & totam Siciliam ipsi habent, vectigalemque provinciam securibus & fascibus subjecerunt. Scilicet, sicut vos Naupacti legibus vestris per magistratus a vobis creatos concilium habetis, socium hostemque libere, quem velitis, lecturi, pacem ac bellum arbitrio habituri vestro, sic Siculorum civitatibus, Syracusas, aut Messanam, aut Lilybæum indicitur concilium. Prætor Romanus conventus agit: eò imperio evocati conveniunt: excelso in suggestu superba jura reddentem, stipatum lictoribus vident: virgæ tergo, secures cervicibus imminent: & quotannis alium atque alium dominum sortiuntur. Nec id mirari debent, aut possunt, quum Italiæ urbes Rhegium, Tarentum, Capuam, ne finitimas nominem, quarum ruinis crevit urbs Romana, ejusdem subjectas videant im-

U.c.552. a.C. 200.

U.c.552. a.C.200. *perio. Capua quidem, ſepulcrum ac monumentum Campani populi, elato & extorri ejecto ipſo populo, ſupereſt; urbs trunca, ſine ſenatu, ſine plebe, ſine magiſtratibus, prodigium; relicta crudelibus habitanda, quàm ſi deleta foret. Furor eſt, ſi alienigenæ homines, plus linguâ & moribus & legibus, quàm maris terrarumque ſpatio, diſcreti, hæc tenuerint, ſperare quidquam eodem ſtatu manſurum. Philippi regnum officere aliquid videtur libertati veſtræ; qui, quum merito veſtro vobis infeſtus eſſet, & nihil a vobis ultrà, quàm pacem, petiit, fidemque hodie pacis pactæ deſiderat. Aſſuefacite his terris legiones externas, & jugum accipite: ſerò ac nequidquam, quum dominum Romanum habebitis, ſocium Philippum quæretis. Ætolos, Acarnanas, Macedonas, ejuſdem linguæ homines, leves ad tempus ortæ cauſæ disjungunt conjunguntque; cum alienigenis, cum barbaris æternum omnibus Græcis bellum eſt, eritque: naturâ enim, quæ perpetua eſt, non mutabilibus in diem cauſis, hoſtes ſunt. Sed, unde cœpit oratio mea, ibi deſinet. Hoc eodem loco iidem homines de ejuſdem Philippi pace triennio antè decreviſtis, iiſdem improbantibus eam pacem Romanis, qui nunc pactam & compoſitam turbare volunt: in qua conſultatione nihil fortuna mutavit, cur vos mutetis, non video.*

XXX. Secundùm Macedonas, ipſis Romanis ita concedentibus jubentibuſque,

Digitized by Google

Athenienſes, qui fœda paſſi juſtiùs in crudelitatem ſævitiamque regis invehi poterant, introducti ſunt. Deploraverunt vaſtationem populationemque miſerabilem agrorum. *Neque id ſe queri, quòd hoſtilia ab hoſte paſſi forent: eſſe enim quædam belli jura, quæ ut facere, ita pati fit fas: ſata exuri, dirui tecta, prædas hominum pecorumque agi, miſera magis, quàm indigna, patienti eſſe. Verùm enimvero id ſe queri, quòd is, qui Romanos alienigenas & barbaros vocet, adeo omnia ſimul divina humanaque jura polluerit, ut priore populatione cum infernis diis, ſecundâ cum ſuperis bellum nefarium geſſerit: omnia ſepulcra monumentaque diruta eſſe in finibus ſuis, omnium nudatos manes, nullius oſſa terrâ tegi. Delubra ſibi fuiſſe, quæ quondam pagatim habitantes in parvis illis caſtellis viciſque conſecrata, ne in unam urbem quidem contributi majores ſui deſerta reliquerint: circa ea omnia templa Philippum infeſtos circumtuliſſe ignes: ſemiuſta & truncata ſimulacra deûm inter proſtratos jacere poſtes templorum. Qualem terram Atticam fecerit, exornatam quondam opulentamque, talem eum, ſi liceat, Ætoliam, Græciamque omnem facturum. Urbis quoque ſuæ ſimilem deformitatem futuram fuiſſe, niſi Romani ſubveniſſent: eodem enim ſcelere urbem colentes deos, præſidemque arcis Minervam petitam; eodem Eleuſine Cereris templum, eodem Piræei Jovem Minervamque: ſed ab*

U.c.552. a.C. 200.

Athenienſium oratio.

Digitized by Google

corum non templis modò, ſed etiam mœnibus
U.C.552. a.C.200. *vi atque armis repulſum, in ea delubra, quæ ſolâ religione tuta fuerint, ſæviſſe. Itaque ſe orare atque obſecrare Ætolos, ut, miſerti Athenienſium, ducibus diis immortalibus, deinde Romanis, qui ſecundùm deos plurimum poſſint, bellum ſuſciperent.*

Legati Romani oratio. XXXI. Tum Romanus legatus: *Totam orationis meæ formam Macedones primùm, deinde Athenienſes mutarunt. Nam & Macedones, quum ad conquerendas Philippi injurias in tot ſocias nobis urbes veniſſem, ultro accuſando Romanos, defenſionem ut accuſatione potiorem haberem, effecerunt; & Athenienſes in deos ſuperos inferoſque nefanda atque inhumana ſcelera ejus referendo, quid mihi aut cuiquam reliquerunt, quod objicere ultrà poſſim? Eadem Cianos, Abydenos, Æneos, Maronitas, Parios, Samios, Lariſſenſes, Meſſenios hinc ex Achaia, exiſtimate queri; graviora etiam acerbioraque eos, quibus nocendi majorem facultatem habuit. Nam quod ad ea attinet, quæ nobis objecit; niſi gloriâ digna ſunt, fateor ea defendi non poſſe. Rhegium, & Capuam, & Syracuſas nobis objecit. Rhegium, Pyrrhi bello, legio a nobis, Rheginis ipſis ut mitteremus orantibus, in præſidium miſſa, urbem, ad quam defendendam miſſa erat, per ſcelus poſſedit. Comprobavimus ergo id facinus? an bello perſecuti ſceleratam legionem, in poteſtatem noſtram redactam, tergo & cervicibus pœnas ſo-*

Digitized by Google

tiis pendere quum coegissemus, urbem, agros, suaque omnia cum libertate legibusque Rheginis reddidimus? Syracusanis oppressis ab externis tyrannis, quò indignius esset, quum tulissemus opem; & fatigati propè per triennium terrâ marique urbe munitissimâ oppugnandâ essemus, quum jam ipsi Syracusani servire tyrannis, quàm capi a nobis mallent, captam iisdem armis & liberatam urbem reddidimus. Neque inficias imus, Siciliam provinciam nostram esse, & civitates, quæ in parte Carthaginiensium fuerunt, & uno animo cum illis adversùs nos bellum gesserunt, stipendiarias nobis ac vectigales esse: quin contrà, hoc & vos & omnes gentes scire volumus, pro merito cuique erga nos fortunam esse. An Campanorum pœnæ, de qua neque ipsi quidem queri possunt, nos pœniteat? Hi homines, quum pro iis bellum adversùs Samnites per annos propè septuaginta cum magnis nostris cladibus gessissemus, ipsos fœdere primùm, deinde connubio, atque inde cognationibus, postremò civitate nobis conjunxissemus, tempore nostro adverso primi omnium Italiæ populorum, præsidio nostro fœdè interfecto, ad Annibalem defecerunt: deinde, indignati se obsideri a nobis, Annibalem ad oppugnandam Romam miserunt. Horum si neque urbs ipsa, neque homo quisquam supereſſet, quis durius, quàm pro merito ipsorum, statutum indignari posset? Plures sibimet ipsi conscientiâ scelerum mor-

U.c. 552. Ca. 200.

U.c.552. a.C.200. *tem conſciverunt, quàm a nobis ſupplicio affecti ſunt. Ceteris ita oppidum, ita agros ademimus, ut agrum locumque ad habitandum daremus; urbem innoxiam ſtare incolumem pateremur; ut, qui hodie videat eam, nullum oppugnatæ captæve ibi veſtigium inveniat. Sed quid ego Capuam dico, quum Carthagini victæ pacem ac libertatem dederimus? Magis illud eſt periculum, ne, nimis facilè victis ignoſcendo, plures ob idipſum ad experiendam adversùs nos fortunam belli incitemus. Hæc pro nobis dicta ſint; hæc adversùs Philippum: cujus domeſtica parricidia, & cognatorum amicorumque cædes, & libidinem inhumaniorem propè, quàm crudelitatem, vos, quò propiores Macedoniæ eſtis, meliùs noſtis. Quod ad vos attinet, Ætoli, nos pro vobis bellum ſuſcepimus adversùs Philippum: vos ſine nobis cum eo pacem feciſtis. Et forſitan dicatis, bello Punico occupatis nobis, coactos metu vos leges pacis ab eo, qui tum plus poterat, accepiſſe: & nos, quum alia majora urgerent, depoſitum a vobis bellum & ipſi omiſimus. Nunc & nos, deûm benignitate Punico perfecto bello, totis viribus noſtris in Macedoniam incubuimus; & vobis reſtituendi vos in amicitiam ſocietatemque noſtram fortuna oblata eſt; niſi perire cum Philippo, quàm vincere cum Romanis, mavultis.*

XXXII. Hæc dicta ab Romano quum eſſent, inclinatis omnium animis ad Ro-

Digitized by Google

manos, Damocritus prætor Ætolorum, pecuniâ, ut fama eſt, ab rege acceptâ, nihil aut huic aut illi parti aſſenſus, *Rem magni diſcriminis conſiliis nullam eſſe tam inimicam, quàm celeritatem*, dixit. *Celerem enim pœnitentiam, ſed eamdem ſeram atque inutilem ſequi; quum præcipitata raptim conſilia neque revocari, neque in integrum reſtitui poſſint. Deliberationis autem ejus, cujus ipſe maturitatem exſpectandam putaret, tempus ita jam nunc ſtatui poſſe. Quum legibus cautum eſſet, ne de pace bellove, niſi in Panætolico & Pylaico concilio, ageretur, decernerent extemplo, ut prætor ſine fraude, quum de bello aut de pace agere velit, advocet concilium; &, quod tum referatur decernaturque, ut perinde jus ratumque ſit, ac ſi in Panætolico, aut Pylaico concilio actum eſſet.* Dimiſſis ita ſuſpenſâ re legatis, egregiè conſultum genti aiebat: nam, utrius partis melior fortuna belli eſſet, ad ejus ſocietatem inclinaturos. Hæc in concilio Ætolorum acta.

U.c. 552. a.C. 200. *Damocriti Prætor. Ætolorum ſententia.*

Dimiſſa ſuſpenſâ re legatis.

XXXIII. Philippus impigre terrâ marique parabat bellum: navales copias Demetriadem in Theſſaliam contrahebat. Attalum Romanamque claſſem principio veris ab Ægina ratus moturos, navibus maritimæque oræ præfecit Heraclidem, quem & ante præfecerat: ipſe terreſtres copias comparabat, magna ſe duo auxilia detraxiſſe Romanis credens, ex una parte

Philippus impigre bellum apparat.

Digitized by Google

Ætolos, ex altera Dardanos, faucibus ad Pelagoniam a filio Perseo intercluſis. Ab consule non parabatur, sed gerebatur jam bellum: per Dassaretiorum fines exercitum ducebat, frumentum, quod ex hibernis extulerat, integrum vehens; quod in usum militi satis esset, præbentibus agris. Oppida vicique, partim voluntate, partim metu se tradebant: quædam vi expugnata; quædam deserta, in montes propinquos refugientibus barbaris, inveniebantur. Ad Lyncum stativa posuit prope flumen Bevum: inde frumentatum circa horrea Dassaretiorum mittebat. Philippus consternata quidem omnia circà, pavoremque ingentem hominum cernebat: sed parum gnarus, quam partem petisset consul, alam equitum ad explorandum, quónam hostes iter intendissent, misit. Idem error apud consulem erat. Moviſse ex hibernis regem sciebat, quam regionem petisset ignorans: is quoque speculatum miserat equites. Hæ duæ alæ ex diverso, quum diu incertis itineribus vagatæ per Dassaretios essent, tandem in unum iter convenerunt. Neutros fefellit, ut fremitus procul hominum equorumque exauditus est, hostes appropinquare. Itaque, priusquam in conspectum venirent, equos armaque expedierant: nec mora, ubi primùm hostem vidêre, concurrendi facta est. Fortè & numero & virtute, utpote lecti utrimque, haud impares,

U.c.552. a.C.200. *Consul per Dassaretiorum fines ducit exercitum.*

Exploratores Romani & Macedones concurrunt, dubio eventu.

res, æquis viribus per aliquot horas pugnarunt. Fatigatio ipsorum equorumque, incertâ victoriâ, diremit prœlium. Macedonum quadraginta equites, Romanorum quinque & triginta ceciderunt. Neque eò magis explorati quidquam, in qua regione castra hostium essent, aut illi ad regem, aut hi ad consulem retulerunt: per transfugas cognitum est, quos levitas ingeniorum, ad cognoscendas hostium res, in omnibus bellis præbet. U.c 552. A.C. 200.

XXXIV. Philippus, aliquid & ad caritatem suorum, & ut promptiùs pro eo periculum adirent, ratus profecturum se, si equitum, qui ceciderant in expeditione, sepeliendorum curam habuisset, afferri eos in castra jussit, ut conspiceretur ab omnibus funeris honos. Nihil tam incertum nec tam inæstimabile est, quàm animi multitudinis. Quod promptiores ad subeundam omnem dimicationem videbatur facturum, id metum pigritiamque incussit. Nam, qui hastis sagittisque & rara lanceis vulnera facta vidissent, cum Græcis Illyriisque pugnare assueti, postquam gladio Hispanienſi detruncata corpora brachiis abscisis, aut totâ cervice defectâ divisa a corpore capita, patentiaque viscera, & fœditatem aliam vulnerum viderunt, adversùs quæ tela quosque viros pugnandum esset, pavidi vulgò cernebant. Ipsum quoque regem terror cepit, nondum justo prœlio *Macedones terrentur conspectis vulneribus suorum.*

Digitized by Google

cum Romanis congressum. Itaque, revo-
U.c.552 a.C.200. cato filio præsidioque, quod in Pelagoniæ faucibus erat, ut iis copiis suas augeret, Pleurato Dardanisque iter in Macedoniam patefecit. Ipse, cum viginti millibus peditum, quatuor equitum, ducibus transfugis ad hostem profectus, paulò plus ducentos passus a castris Romanis tumulum propinquum Athaco fossâ ac vallo communivit; ac, subjecta cernens Romana castra, admiratus esse dicitur & universam speciem castrorum, & descripta suis quæque partibus, tum tendentium ordine, tum itinerum intervallis; & negasse, barbarorum ea castra ulli videri posse. Biduum consul & rex, alter alterius conatus exspectantes, continuere suos intra vallum: tertio die Romanus omnes copias in aciem eduxit.

Philippus miratur Romanorum castra.

XXXV. Rex verò, tam celerem aleam universi certaminis timens, quadringentos Tralles (Illyriorum id, sicut alio diximus loco, est genus) & Cretenses trecentos, addito iis peditibus pari numero equitum, cum duce Athenagora, uno ex purpuratis, ad lacessendos hostium equites misit. Ab Romanis autem (aberat acies eorum paulò plus quingentos passus) velites & equitum duæ ferme alæ emissæ; ut numero quoque eques pedesque hostem æquarent. Credidere regii, genus pugnæ, quo adsuerant, fore; ut equites, in vicem insequentes refugientesque, nunc telis uterentur,

Equestri pugna.

Digitized by Google

hunc terga darent; Illyriorum velocitas ad excursiones & impetus subitos usui esset, Cretenses in invehentem se effusè hostem sagittas conjicerent. Turbavit hunc ordinem pugnandi non acrior, quàm pertinacior, impetus Romanorum: nam haud secus, quàm si totâ acie dimicarent, & velites, emissis hastis, cominus gladiis rem gerebant, & equites, ut semel in hostem evecti sunt, stantibus equis, partim ex ipsis equis, partim desilientes immiscentesque se peditibus, pugnabant: ita nec eques regius equiti par erat, insuetus ad stabilem pugnam; nec pedes concursator & vagus, & propè seminudus genere armorum, veliti Romano parmam gladiumque habenti, pariterque & ad se tuendum, & ad hostem petendum armato. Non tulere itaque dimicationem; nec aliâ re, quàm velocitate, tutantes se, in castra refugerunt. U.c.552. a.C.200.

XXXVI. Uno deinde intermisso die, quum omnibus copiis equitum levisque armaturæ pugnaturus rex esset, nocte cetratos, quos peltastas vocant, loco opportuno inter bina castra in insidiis abdiderat; præceperatque Athenagoræ & equitibus, ut, si aperto prœlio procederet res, uterentur fortunâ; si minùs, cedendo sensim ad insidiarum locum hostem pertraherent. Et equitatus quidem cessit: duces cetratæ cohortis, non satis exspectato signo, ante tempus excitatis suis, occasionem bene ge- *Insidiæ Philippi irritæ.*

rendæ rei amisere. Romanus, & aperto
U.c.552. a C.200. prœlio victor, & tutus a fraude insidiarum, in castra sese recepit. Postero die omnibus copiis consul in aciem descendit, ante prima signa locatis elephantis; quo
Tum primùm usi elephantis Romani. auxilio tum primùm Romani, quia captos aliquot bello Punico habebant, usi sunt. Ubi latentem intra vallum sensit, exprobrans metum successit. Postquam ne tum quidem potestas pugnandi dabatur, quia ex tam propinquis stativis parum tuta frumentatio erat, dispersos milites per agros equitibus extemplo invasuris; octo ferme inde millia, intervallo tutiorem frumentationem habiturus, castra ad Octolophum
Prœlium inter Philippum & consulem. (id est loco nomen) movit. Quum in propinquo agro frumentarentur Romani, primò rex intra vallum suos tenuit, ut crescceret simul & negligentia cum audacia hosti. Ubi effusos vidit, cum omni equitatu & Cretensium auxiliaribus, quantum equitem velocissimi pedites cursu æquare poterant, citato profectus agmine, inter castra Romana & frumentatores constituit signa. Inde, copiis divisis, partem ad consectandos vagos frumentatores emisit, dato signo, ne quem vivum relinquerent; cum parte ipse substitit, itineraque, quibus ad castra recursuri videbantur hostes, obsedit. Jam passim cædes ac fuga erat, necdum quisquam in castra Romana nuntius cladis pervenerat, quia refugientes in re-

Digitized by Google

giam ſtationem incidebant ; & plures ab obſidentibus vias, quàm ab emiſſis ad cædem, interficiebantur : tandem inter medias hoſtium ſtationes elapſi quidam trepidi, tumultum magis, quàm certum nuntium, intulerunt caſtris. U.c.552. a.C. 200.

XXXVII. Conſul, equitibus juſſis, quà quiſque poſſet, opem ferre laborantibus, ipſe legiones e caſtris educit, & agmine quadrato ad hoſtem ducit. Diſperſi equites per agros quidam aberrarunt, decepti clamoribus aliis ex alio exſiſtentibus loco. Pars obvios habuerunt hoſtes : pluribus locis ſimul pugna cœpit. Regia ſtatio atrociſſimum prœlium edebat : nam & ipsâ multitudine equitum peditumque propè juſta acies erat ; & Romanorum, quia medium obſederat iter, plurimi in eam inferebantur. Eò quoque ſuperiores Macedones erant, quòd & rex ipſe hortator aderat, & Cretenſium auxiliares multos ex improviſo vulnerabant, conferti præparatique in diſperſos & effuſos pugnantes. Quòd ſi modum in inſequendo habuiſſent, non in præſentis modò certaminis gloriam, ſed in ſummam etiam belli profectum foret : nunc, aviditate cædis intemperantiùs inſecuti, in prægreſſas cum tribunis militum cohortes Romanas incidêre ; & fugiens eques, ut primò ſigna ſuorum vidit, convertit in effuſum hoſtem equos ; verſaque momento temporis fortuna pugnæ eſt,

Digitized by Google

terga dantibus, qui modò secuti erant. Multi cominus congressi, multi fugientes interfecti: nec ferro tantùm periere, sed in paludes quidam conjecti, profundo limo cum ipsis equis hausti sunt. Rex quoque in periculo fuit; nam, ruente saucio equo, præceps ad terram datus, haud multum abfuit, quin jacens opprimeretur. Saluti fuit eques, qui raptim ipse desiluit, pavidumque regem in equum subjecit. Ipse, quum pedes æquare cursu fugientes non posset equites, ab hostibus ad casum regis concitatis confossus periit. Rex, circumvectus paludes pervias inviasque trepidâ fugâ, in castra tandem, jam desperantibus plerisque incolumem evasurum, pervenit. Ducenti Macedonum equites eo prœlio periere, centum ferme capti; octoginta admodum ornati equi, spoliis simul armorum relatis, abducti.

U. c. 552. a. C. 200.

Judicium de eo prælio.

XXXVIII. Fuerunt, qui hoc die regem temeritatis, consulem segnitiæ accusarent: nam & Philippo quiescendum fuisse, quum paucis diebus hostes, exhausto circà omni agro, ad ultimum inopiæ venturos sciret; & consulem, quum equitatum hostium levemque armaturam fudisset, ac propè regem ipsum cepisset, protinus ad castra hostium ducere debuisse; nec enim mansuros ita perculsos hostes fuisse, debellarique momento temporis potuisse. Id dictu, quàm re, ut pleraque, facilius: nam, si omni-

Digitized by Google

bus peditum quoque copiis rex congressus fuisset, forsitan inter tumultum, quum omnes victi metuque perculsi ex prœlio intra vallum, protinus inde supervadentem munimenta victorem hostem fugerent; exsui castris potuerit rex: quum verò integræ copiæ peditum in castris manssissent, stationes ante portas, præsidiaque disposita essent, quid, nisi ut temeritatem regis, effusè paulò antè secuti perculsos equites, imitaretur, profeciſſet? Neque enim ne regis quidem primum consilium, quo impetum in frumentatores palatos per agros fecit, reprehendendum foret, si modum prosperæ pugnæ imposuisset. Eò quoque minùs est mirum, tentasse eum fortunam, quòd fama erat, Pleuratum Dardanosque, ingentibus copiis profectos domo, jam in Macedoniam transcendisse; quibus si undique circumventus copiis foret, sedentem Romanum debellaturum, credi poterat. Itaque, secundùm duas adversas equestres pugnas, multò minùs tutam moram in iisdem stativis fore Philippus ratus, quum abire inde & fallere abiens hostem vellet, caduceatore sub occasum solis ad consulem misso, qui inducias ad sepeliendos equites peteret, frustratus hostem, secundâ vigiliâ, multis ignibus per tota castra relictis, silenti agmine abiit. U.c. 552. a.C. 200. *Philippus recedit.*

XXXIX. Corpus jam curabat consul, quum, venisse caduceatorem, & quid ve-

Digitized by Google

U.c.552. a.C.200. nisset, nuntiatum est: responso tantùm dato, manè postero die fore copiam conveniendi, id quod quæsitum erat, nox dieique insequentis pars ad præcipiendum iter Philippo data est: montes, quam viam non ingressurum gravi agmine Romanum sciebat, petit. Consul, primâ luce caduceatore datis induciis dimisso, haud ita multò pòst abisse hostem quum sensisset, ignarus quà sequeretur, iisdem stativis frumentando dies aliquot consumpsit. Stuberam deinde petit, atque ex Pelagonia frumentum, quod in agris erat, convexit: inde ad Pluvinam est progressus, nondum comperto, quam regionem hostes petissent. Philippus, quum primò ad Bryanium stativa habuisset, profectus inde transversis limitibus, terrorem præbuit subitum hosti. Movêre itaque ex Pluvina Romani, & ad Osphagum flumen posuerunt castra. Rex haud procul inde & ipse, vallo super ripam amnis ducto (Erigonum incolæ vocant) consedit. Inde satis comperto, Eordæam petituros Romanos, ad occupandas angustias, ne superare hostes arctis faucibus inclusum aditum possent, præcessit: ibi alia vallo, alia fossâ, alia lapidum congerie, ut pro muro essent, alia arboribus objectis, ita ut locus postulabat, aut materia suppeditabat, permuniit; atque (ut ipse rebatur) viam suâpte naturâ difficilem, objectis per omnes transitus operi-

Occupat angustias quâ iter in Eordæam erat.

Digitized by Google

bus, inexpugnabilem fecit. Erant pleraque sylvestria circà, incommoda phalangi maximè Macedonum; quæ, nisi ubi prælongis hastis velut vallum antè clypeos objecit (quod ut fiat, libero campo opus est) nullius admodum usûs est. Thracas quoque rhomphææ, ingentis & ipsæ longitudinis, inter objectos undique ramos impediebant. Cretensium una cohors non inutilis erat: sed ea quoque ipsa, ut, si quis impetum faceret, in patentem vulneri equum equitemque sagittas conjicere poterat, ita adversùs scuta Romana nec ad trajiciendum satis magnam vim habebat, nec aperti quidquam erat, quod peteret. Itaque id ut vanum teli genus senserunt esse, saxis passim totâ valle jacentibus incessebant hostem: ea, majore cum sonitu, quàm vulnere ullo, pulsatio scutorum parumper succedentes Romanos tenuit. Deinde, iis quoque spretis, partim, testudine factâ, per adversos vadunt hostes; partim, brevi circuitu quum in jugum collis evasissent, trepidos ex præsidiis stationibusque Macedonas deturbant; &, ut in locis impeditis difficili fugâ, pleroque etiam obtruncant. U.C. 552. a.C. 200. *Perrumpunt Romani angustias.*

XL. Ita angustiæ minore certamine, quàm quod animis propositum fuerant, superatæ, & in Eordæam perventum; ubi pervastatis passim agris, in Elimeam se recepit: inde impetum in Orestidem fecit; & oppidum Celetrum est aggressus, in penin-

Digitized by Google

sula situm. Lacus mœnia cingit : angustis faucibus unum ex continenti iter est. Primò situ ipso freti, clausis portis, imperium abnuêre ; deinde postquam signa ferri, ac testudine succedi ad portam, obsessasque fauces agmine hostium viderunt, priusquam experirentur certamen, metu in deditionem venerunt. Ab Celetro in Dassaretios processit ; urbemque Pelium vi cepit : servitia inde cum cetera præda abduxit, & libera capita sine pretio dimisit ; oppidumque iis reddidit, præsidio valido imposito : nam & sita opportunè urbs erat ad impetus in Macedoniam faciendos. Ita peragratis hostium agris, consul in loca jam pacata ad Apolloniam, unde orsus bellum erat, copias reduxit. Philippum averterant Ætoli, & Athamanes, & Dardani, & tot bella repentè alia ex aliis locis exorta. Adversùs Dardanos, jam recipientes ex Macedonia sese, Athenagoram cum expeditis peditibus ac majore parte equitatûs misit, jussum instare ab tergo abeuntibus, &, carpendo postremum agmen, segniores eos ad movendos domo exercitus efficere. Ætolos Damocritus prætor, qui moræ ad decernendum bellum ad Naupactum auctor fuerat, idem proximo concilio ad arma conciverat, post famam equestris ad Octolophum pugnæ, Dardanorumque & Pleurati cum Illyriis transitum in Macedoniam, ad hæc classis Romanæ adventum Oreum, &,

U.c.552 a.C. 200.

Digitized by Google

super circumfusas tot Macedoniæ gentes, maritimam quoque instantem obsidionem.

U.c.552. a.C.200. *Ætoli & Athamanes bellum inferunt Philippo.*

XLI. Hæ causæ Damocritum Ætolosque restituerant Romanis; &, Amynandro rege Athamanum adjuncto, profecti Cercinium obsedere. Clauserant portas, incertum vi, an voluntate; quia regium habebant præsidium. Ceterum intra paucos dies captum est Cercinium, atque incensum: qui superfuerant e magna clade, liberi servique, inter ceteram prædam abducti. Is timor omnes, qui circumcolunt Bœben paludem, relictis urbibus, montes coëgit petere. Ætoli, inopiâ prædæ inde aversi, in Perrhæbiam ire pergunt. Cyretias ibi vi capiunt, fœdéque diripiunt: qui Mallœam incolunt, voluntate in deditionem societatemque accepti. Ex Perrhæbia Gomphos petendi Amynander auctor erat; & imminet Athamania huic urbi, videbaturque expugnari sine magno certamine posse. Ætoli campos Thessaliæ opimos ad prædam petiere; sequente, quamquam non probante, Amynandro, nec effusas populationes Ætolorum, nec castra, quo fors tulisset loco, sine ullo discrimine ac cura muniendi, posita: itaque, ne temeritas eorum negligentiaque sibi ac suis etiam cladis alicujus causa esset, quum campestribus locis subjicientes eos castra Phecado urbi videret, ipse paulò plus quingentorum passuum inde tumulum suis, quamvis levi munimento tutum, cepit.

Thessaliam populantur.

Digitized by Google

Quum Ætoli, nisi quòd populabantur, vix meminisse viderentur se in hostium agro esse; alii palati semiermes vagarentur, alii in castris sine stationibus per somnum vinumque dies noctibus æquarent, Philippus inopinantibus advenit; quem quum adesse refugientes ex agris quidam pavidi nuntiassent, trepidare Damocritus ceterique duces; & erat fortè meridianum tempus, quo plerique graves cibo sopiti jacebant. Excitare igitur alii alios, jubere arma capere, alios dimittere ad revocandos, qui palati per agros prædabantur; tantaque trepidatio fuit, ut sine gladiis quidam equitum exirent, loricas plerique non induerent. Ita raptim educti, quum universi sexcentorum ægre simul equites peditesque numerum explessent, incidunt in regium equitatum, numero, animis, armisque præstantem. Itaque primo impetu fusi, vix tentato certamine, turpi fugâ repetunt castra: cæsi captique quidam, quos equites ab agmine fugientium intercluserе.

U.c. 552. a.C. 200.

Opprimuntur a Philippo.

XLII. Philippus, suis jam vallo appropinquantibus, receptui cani jussit: fatigatos enim equos viroscque non tam prœlio, quàm itineris simul longitudine, simul præproperâ celeritate, habebat. Itaque turmatim equites, in vicemque manipulos levis armaturæ, aquatum ire & prandere jubet; alios in statione armatos retinet, opperiens agmen peditum tardiùs ductum propter gravitatem armorum,

Digitized by Google

Quod ubi advenit, & ipsis imperatum, ut, statutis signis armisque ante se positis, raptim cibum caperent, binis terniſve summùm ex manipulis aquandi causâ missis: interim eques cum levi armatura paratus instructusque stetit, si quid hostis moveret. Ætoli (jam enim & quæ per agros multitudo sparsa fuerat, receperat se in castra) ut defensuri munimenta, circa portas vallumque armatos disponunt, dum quietos hostes ipsi feroces ex tuto spectabant: postquam mota signa Macedonum sunt, & succedere ad vallum parati atque instructi cœpere, omnes repentè, relictis stationibus, per aversam partem castrorum ad tumulum, ad castra Athamanum perfugiunt: multi in hac quoque tam trepida fuga capti cæsique sunt Ætolorum. Philippus, si satis diei supereſſet, non dubius, quin Athamanes quoque exsui castris potuiſſent, die per prœlium, deinde per direptionem castrorum absumpto, sub tumulo in proxima planitie consedit, primâ luce insequentis diei hostem aggressurus. Sed Ætoli eodem pavore, quo sua castra reliquerant, nocte proximâ dispersi fugerunt. Maximo usui fuit Amynander, quo duce Athamanes, itinerum periti, summis montibus per calles ignotas sequentibus eos hostibus in Ætoliam perduxerunt: non ita multos in dispersa fuga error intulit in Macedonum equites, quos luce primâ Philippus, ut desertum U.c. 552. a.C. 200.

Digitized by Google

tumulum vidit, ad carpendum hostium agmen misit.

U.c.552 a.C.200.

XLIII. Per eos dies & Athenagoras regius præfectus, Dardanos recipientes se in fines adeptus, postremum agmen primò turbavit: dein, postquam Dardani conversis signis direxere aciem, æqua pugna justo prœlio erat: ubi rursus procedere Dardani cœpissent, equite & levi armaturâ regii, nullum talis auxilii genus habentes Dardanos, oneratos immobilibus armis, vexabant; & loca ipsa adjuvabant. Occisi perpauci sunt, plures vulnerati, captus nemo, quia non excedunt temere ordinibus suis, sed confertim & pugnant, & cedunt. Ita damna Romano accepta bello, duabus per opportunas expeditiones coërcitis gentibus, restituerat Philippus, incepto forti, non prospero solùm eventu. Minuit deinde ei fortè oblata res hostium Ætolorum numerum. Scopas princeps gentis, ab Alexandria magno cum pondere auri ab rege Ptolemæo missus, sex millia peditum & equites mercede conductos Ægyptum avexit; nec ex juventute Ætolorum quemquam reliquisset, ni Damocritus, nunc belli quod instaret, nunc futuræ solitudinis admonens (incertum curâ gentis, an ut adversaretur Scopæ, parum donis cultus) partem juniorum castigando domi continuisset. Hæc eâ æstate ab Romanis Philippoque gesta erant.

Dardani malè multati.

Ætolorum juventus in Ægyptum evecta.

Digitized by Google

XLIV. Classis a Corcyra ejusdem principio æstatis cum L. Apustio legato profecta, Maleâ superatâ, circa Scyllæum agri Hermionici Attalo regi conjuncta est. Tum verò Athenienſium civitas, cui odio in Philippum per metum jam diu moderata erat, id omne in auxilii præſentis ſpem effudit: nec umquam ibi deſunt linguæ promptæ ad plebem concitandam; quod genus, quum in omnibus liberis civitatibus, tum præcipuè Athenis, ubi oratio plurimùm pollet, favore multitudinis alitur. Rogationem extemplo tulerunt, plebeſque ſcivit, *Ut Philippi ſtatuæ, imagines omnes, nominaque earum, item majorum ejus virilis ac muliebris ſexûs omnium tollerentur, delerenturque: dies feſti, ſacra, ſacerdotes, quæ ipſius majorumve ejus honoris cauſâ inſtituta eſſent, omnia profanarentur. Loca quoque, in quibus poſitum aliquid inſcriptumve honoris ejus cauſâ fuiſſet, deteſtabilia eſſe, neque in iis quidquam poſtea poni dedicarique placere eorum, quæ in loco puro poni dedicarique fas eſſet. Sacerdotes publicos, quotieſcumque pro populo Athenienſi, ſociiſque, & exercitibus, & claſſibus eorum precarentur, toties deteſtari atque exſecrari Philippum, liberos ejus, regnumque, terreſtres navaleſque copias, Macedonum genus omne nomenque:* additum decreto, *Si quis quid poſtea, quod ad notam ignominiamque Philippi pertineret, ferret, id omne populum*

U.c. 552. a.C. 200. *Res mari geſtæ.*

Decreta Athenienſium in Philippum.

Digitized by Google

U.c.552. a.C.200. *Athenienſem juſſurum : ſi quis contra ignominiam, prove honore ejus dixiſſet, feciſſetve, qui occidiſſet eum, jure cæſurum :* poſtremò incluſum, *Ut omnia, quæ adversùs Piſiſtratidas decreta quondam erant, eadem in Philippo ſervarentur.* Athenienſes quidem litteris verbiſque, quibus ſolis valent, bellum adversùs Philippum gerebant.

XLV. Attalus Romanique, quum Piræeum primò ab Hermione petiſſent, paucos ibi morati dies, oneratique æquè immodicis ad honores ſociorum, atque in ira adversùs hoſtem fuerant, Athenienſium decretis, navigant a Piræeo Andrum. Et quum in portu, quem Gaureleon vocant, conſtitiſſent, miſſis qui tentarent oppidanorum animos, ſi voluntate tradere urbem, quàm vim experiri, mallent; poſtquam præſidio regio arcem teneri, nec ſe poteſtatis ſuæ eſſe reſpondebant; expoſitis copiis, omnique apparatu urbium oppugnandarum, diverſis partibus rex & legatus Romanus ad urbem ſubeunt. Plus aliquantò Græcos Romana ſigna armaque non antè viſa, animique militum, tam promptè ſuccedentium muros, terruere. Itaque fuga extemplo in arcem facta eſt : urbe hoſtes potiti : & in arce quum biduum loci ſe magis, quàm armorum, fiduciâ tenuiſſent; tertio die, pacti ipſi præſidiumque, ut cum ſingulis veſtimentis Delium Bœotiæ transveherentur. Ea ab Romanis regi Attalo

Andros capta a Romanis.

Digitized by Google

concessa: prædam ornamentaque urbis ipsi avexerunt. Attalus, ne desertam haberet insulam, & Macedonum ferè omnibus, & quibusdam Andriorum, ut manerent, persuasit: postea & ab Delio, qui ex pacto transvecti eò fuerant, promissis regis, quum desiderium quoque patriæ faciliùs ad credendum inclinaret animos, revocati. Ab Andro Cythnum trajecerunt: ibi dies aliquot oppugnandâ urbe nequidquam absumpti; &, quia vix operæ pretium erat, abscessere. Ad Prasias (continentis Atticæ is locus est) Issæorum viginti lembi classi Romanorum adjuncti sunt: ii missi ad populandos Carystiorum agros: cetera classis Geræstum, nobilem Euboeæ portum, dum a Caryſto Issæi redirent, tenuit. Inde omnes, velis in altum datis, maris medio præter Scyrum insulam Icum pervenere: ibi paucos dies, sæviente Boreâ, retenti, ubi prima tranquillitas data est, Sciathum trajecere, vastatam urbem direptamque nuper a Philippo. Per agros palati milites frumentum, & si qua alia usui esse ad vescendum poterant, ad naves retulere: prædæ nec erat quidquam, nec meruerant Græci, cur diriperentur. Inde Cassandream petentes, primò ad Mendin, maritimum civitatis ejus vicum, tenuere: inde quum, superato promontorio, ad ipsa mœnia urbis circumagere classem vellent, sævâ coortâ tempestate, propè obruti fluctibus, dispersi, magna ex

U.c.552. a.C.200.

Digitized by Google

parte amissis armamentis, in terram effu-
U.c.552. A.C.200. gerunt. Omen quoque ea maritima tempestas ad rem terrâ gerendam fuit: nam, collectis in unum navibus, expositisque copiis, aggressi urbem, cum multis vulneribus repulsi (& erat validum ibi regium præsidium) irrito incepto regressi Canastræum Pallenes trajecere: inde, superato Toronæ promontorio, navigantes Acanthum petiere. Ibi primò ager vastatus, deinde ipsa urbs vi capta, ac direpta; nec ultrà progressi (jam enim & graves prædâ naves habebant) retro, unde venerant, Sciathum, & ab Sciatho Eubœam repetunt.

Colloquium Ætolorum cum Attalo & Romanis. XLVI. Ibi relictâ classe, decem navibus expeditis sinum Maliacum intravere, ad colloquendum cum Ætolis de ratione gerendi belli. Sipyrrhicas Ætolus princeps legationis ejus fuit, quæ ad communicanda consilia Heracleam cum rege & cum Romano legato venit. Petitum ex fœdere ab Attalo est, ut mille milites præstaret; tantum enim numerum bellum gerentibus adversùs Philippum debebat. Id negatum Ætolis; quòd illi quoque gravati priùs essent ad populandam Macedoniam exire, quo tempore Philippo circa Pergamum urente sacra profanaque, abstrahere eum inde respectu rerum suarum potuissent. Ita Ætoli cum spe magis, Romanis omnia pollicentibus, quàm cum auxilio dimissi,

Digitized by Google

Apuſtius cum Attalo ad claſſem rediit. Inde conſultari de Oreo oppugnando cœptum. U.c.552. a.C.200. Valida ea civitas & mœnibus, &, quia antè fuerat tentata, firmo erat præſidio. Conjunxerant ſe iis poſt expugnationem Andri cum præfecto Ageſimbroto viginti Rhodiæ naves, tectæ omnes: eam claſſem in ſtationem ad Zelaſium miſerunt (Iſthmiæ id ſuper Demetriadem promontorium eſt peropportunè objectum) ut, ſi quid inde moverent Macedonum naves, in præſidio eſſent. Heraclides præfectus regius claſſem ibi tenebat, magis per occaſionem, ſi quam negligentia hoſtium dediſſet, quàm apertâ vi quidquam auſurus. Oreum diverſi Romani & rex Attalus oppugnabant: Romani a Maritima arce, regii adversùs vallem inter duas jacentem arces, quà & muro interſepta urbs eſt; & ut loca diverſa, ſic diſpari modo etiam oppugnabant; Romani teſtudinibus, & vineis, & ariete admovendo muris; regii balliſtis, catapultiſque, & alio omni genere tormentorum tela ingerentes: & pondere ingenti ſaxa jaciebant, & cuniculos, & quidquid aliud priore oppugnatione expertum profuerat. Ceterum non plures tantùm Macedones, quàm antè, tuebantur urbem arceſque, ſed etiam præſentioribus animis, &, caſtigationibus regis in admiſſa culpa, ſimul minarum, ſimul promiſſionum in futurum memores, ita ut parum in expugnatione celeri ſpei eſſet,

Oreum oppugnatum.

Digitized by Google

Interim & aliud agi posse ratus legatus; relictis quot satis videbantur ad opera perficienda militibus, trajicit in proxima continentis; Lariſſamque (non illam in Thessalia nobilem urbem, sed alteram, quam Cremasten vocant) subito adventu, præter arcem, cepit. Attalus quoque Ægeleon, nihil minus quàm tale quidquam in alterius oppugnatione urbis timentibus, oppressit. Et jam quum opera in effectu erant circa Oreum, tum præsidium, quod intus erat, labore assiduo, vigiliis diurnis pariter nocturnisque, & vulneribus confectum. Muri quoque pars, ariete incusso subruta, multis jam locis prociderat; perque apertum ruinâ iter nocte Romani, quodque super portum est, in arcem perruperunt. Attalus luce primâ, signo ex arce dato ab Romanis, & ipse urbem invasit, stratis magna ex parte muris; præsidium oppidanique in alteram arcem perfugêre, unde biduo pòst deditio facta: urbs regi, captiva corpora Romanis cessere.

U.c. 552. a.C. 200.

Capitur.

XLVII. Jam autumnale æquinoctium instabat; & est sinus Euboicus, quem Cœla vocant, suspectus nautis: itaque, ante hiemales motus evadere inde cupientes, Piræum, unde profecti ad bellum erant, repetunt. Apustius, triginta navibus ibi relictis, super Maleam navigat Corcyram. Regem spatium Initiorum Cereris, ut sacris interesset, tenuit: secundùm Initia & ipse

In Asiam se recepit, Ageſimbroto & Rhodiis domum remiſſis. Hæc eâ æſtate terrâ marique adversùs Philippum ſocioſque ejus a conſule & legato Romanis, adjuvantibus rege Attalo & Rhodiis, geſta. U.c.552. a.C.200.

Conſul alter C. Aurelius ad confectum bellum quum in provinciam veniſſet, haud clam tulit iram adversùs prætorem, quòd abſente ſe rem geſſiſſet: miſſo igitur eo in Etruriam, ipſe in agrum hoſtium legiones induxit; populandoque, cum præda majore, quàm gloria, bellum geſſit. L. Furius, ſimul quòd in Etruria nihil erat rei quod gereret, ſimul Gallico triumpho imminens, quem, abſente conſule irato atque invidente, faciliùs impetrari poſſe ratus, Romam inopinatò quum veniſſet, ſenatum in æde Bellonæ habuit; expoſitiſque rebus geſtis, ut triumphanti ſibi in urbem invehi liceret, petit. *Aurelius Coſ. in Gallia.* *Furius triumphum petit.*

XLVIII. Apud magnam partem ſenatûs & magnitudine rerum geſtarum valebat, & gratiâ. Majores natu negabant triumphum, *Et quòd alieno exercitu rem geſſiſſet, & quòd provinciam reliquiſſet aviditate rapiendi per occaſionem triumphi: id verò eum nullo exemplo feciſſe.* Conſulares præcipuè, *exſpectandum fuiſſe conſulem* dicebant: *Potuiſſe enim, caſtris prope urbem poſitis, tutandâ coloniâ, ita ut acie non decerneret, in adventum ejus rem extrahere.* *Varia ſententiæ in ſenatu.*

Digitized by Google

U.c.552. A.C.200. *Et, quod prætor non feciſſet, ſenatui faciendum eſſe: Conſulem exſpectarent: ubi coràm diſceptantes conſulem & prætorem audiſſent, veriùs de causâ exiſtimaturos eſſe.* Magna pars ſenatûs nihil præter res geſtas, & an in magiſtratu ſuiſque auſpiciis geſſiſſet, cenſebant ſpectare ſenatum debere. *Ex duabus coloniis, quæ velut clauſtra ad cohibendos Gallicos tumultus oppoſitæ fuiſſent, quum una direpta & incenſa eſſet, trajecturumque id incendium velut ex continentibus tectis in alteram tam propinquam coloniam eſſet, quid tandem prætori faciendum fuiſſe? Nam ſi ſine conſule geri nihil oportuerit, aut ſenatum peccaſſe, qui exercitum prætori dederit (potuiſſe enim, ſi non cum prætoris, ſed conſulis, exercitu rem geri voluerit, ita finire ſenatuſconſultum, ne per prætorem, ſed per conſulem gereretur) aut conſulem, qui non, quum exercitum ex Etruria tranſire in Galliam juſſiſſet, ipſe Arimini occurrerit, ut bello intereſſet, quod ſine eo geri fas non eſſet. Non exſpectare belli tempora moras & dilationes imperatorum; & pugnandum eſſe interdum, non quia velis, ſed quia hoſtis cogat. Pugnam ipſam eventumque pugnæ ſpectari oportere: fuſos cæſoſque hoſtes; caſtra capta ac direpta: coloniam liberatam obſidione: alterius coloniæ captivos recuperatos reſtitutoſque ſuis: debellatum uno prælio eſſe. Non homines tantùm eâ victoriâ lætatos, ſed diis*

Digitized by Google

quoque immortalibus per triduum ſupplicationes habitas, quòd bene ac feliciter, non quòd malè ac temere reſpublica a L. Furio prætore geſta eſſet. Data fato etiam quodam Furiæ genti Gallica bella. U.c.552. a.C.200.

XLIX. Hujus generis orationibus ipſius amicorumque victa eſt, præſentis gratiâ prætoris, abſentis conſulis majeſtas; triumphumque frequentes L. Furio decreverunt. Triumphavit de Gallis in magiſtratu L. Furius prætor. In ærarium tulit trecenta viginti millia æris, argenti centum ſeptuaginta millia pondo: neque captivi ulli ante currum ducti, neque ſpolia prælata, neque milites ſecuti: omnia, præter victoriam, penes conſulem eſſe apparebat. Ludi deinde a P. Cornelio Scipione, quos conſul in Africa voverat, magno apparatu facti. Et de agris militum ejus decretum, ut, quot quiſque eorum annos in Hiſpania aut in Africa militaſſet, in ſingulos annos bina jugera acciperet: eum agrum decemviri aſſignarent. Triumviri inde creati ad ſupplendum Venuſinis colonorum numerum, quòd bello Annibalis attenuatæ vires ejus coloniæ erant, C. Terentius Varro, T. Quintius Flamininus, P. Cornelius Cn. F. Scipio: hi colonos Venuſiam adſcripſerunt. Eodem anno C. Cornelius Cethegus, qui proconſul Hiſpaniam obtinebat, magnum hoſtium exercitum in agro Sedetano fu-

Furius triumphat.

Decretum de agris militum Scipionis.

Digitized by Google

dit: quindecim millia Hiſpanorum eo præ-
U.c.552. A.C.200. lio dicuntur cæſa, ſigna militaria capta octo & ſeptuaginta. C. Aurelius conſul, quum ex provincia Romam comitiorum causâ veniſſet, non id, quod animis præceperant, queſtus eſt, non exſpectatum ſe ab ſenatu, neque diſceptandi cum prætore conſuli poteſtatem factam: *Sed ita triumphum decreviſſe ſenatum, ut nullius, niſi ejus, qui triumphaturus eſſet, haud eorum, qui bello interfuiſſent, verba audiret. Majores ideo inſtituiſſe, ut legati, tribuni militum, centuriones, milites denique triumpho adeſſent, ut veritas rerum geſtarum ejus, cui tantus honos haberetur, publicè videretur. Ecquem ex eo exercitu, qui cum Gallis pugnaverit, ſi non militem, lixam ſaltem fuiſſe, quem percunctari poſſet ſenatus, quid veri prætor vanive referret?* Comitiis deinde diem indixit; quibus creati ſunt conſules L. Cornelius Lentulus, P. Villius Tappulus. Prætores inde facti L. Quintius Flamininus, L. Valerius Flaccus, L. Villius Tappulus, Cn. Bæbius Tamphilus.

Comitia.

Vilis annona. L. Annona quoque eo anno pervilis fuit: frumenti vim magnam ex Africa advectam ædiles curules M. Claudius Marcellus & Sex. Ælius Pætus binis æris in modios populo diviſerunt: & ludos Romanos magno apparatu fecerunt: diem unum inſtaurarunt: ſigna ænea quinque ex multaticio

Digitized by Google

multaticio argento in ærario posuerunt. Plebeii ludi ab ædilibus L. Terentio Massiliota & Cn. Bæbio Tamphilo, quem prætorem designaverant, ter toti instaurati. Et ludi funebres eo anno per quatriduum in foro, mortis M. Valerii Lævini causâ, a P. & M. filiis ejus facti; & munus gladiatorium datum ab iis: paria quinque & viginti pugnarunt. M. Aurelius Cotta, decemvir sacrorum, mortuus: in ejus locum Manius Acilius Glabrio suffectus. Comitiis ædiles curules creati sunt fortè ambo, qui statim occipere magistratum non possent: nam C. Cornelius Cethegus absens creatus erat, quum Hispaniam obtineret provinciam; C. Valerius Flaccus, quem præsentem creaverant, quia flamen Dialis erat, jurare in leges non poterat; magistratum autem plus quinque dies, nisi qui jurasset in leges, non licebat gerere. Petente Flacco ut legibus solveretur, senatus decrevit, ut, si ædilis, qui pro se juraret, arbitratu consulum daret, consules, si eis videretur, cum tribunis plebis agerent, uti ad plebem ferrent. Datus, qui juraret pro fratre, L. Valerius Flaccus, prætor designatus: tribuni ad plebem tulerunt, plebesque scivit, ut perinde esset, ac si ipse ædilis jurasset. Et de altero ædile scitum plebis est factum, rogantibus tribunis, quos duos in Hispaniam cum im-

U.c.552. a.C.200.

Ludi, in quibus 25 paria gladiatorum.

perio ad exercitus ire juberent, ut C. Cornelius ædilis curulis ad magiſtratum gerendum veniret, & L. Manlius Acidinus decederet de provincia multos poſt annos: plebes Cn. Cornelio Lentulo & L. Stertinio pro conſulibus imperium eſſe in Hiſpania juſſit.

U.c.552. a. C.200.

EPITOME
LIBRI XXXII LIVIANI.

COMPLURA prodigia ex diverſis regionibus nuntiata referuntur; inter quæ, in Macedonia in puppi longæ navis lauream eſſe natam. T. Quintius Flaminius conſul adverſus Philippum feliciter pugnavit in faucibus Epiri, fugatumque coëgit in regnum reverti. Ipſe Theſſaliam, quæ eſt vicina Macedoniæ, ſociis Ætolis & Athamanibus, vexavit. L. Quintius Flaminius conſulis frater, Attalo rege & Rhodiis adjuvantibus, in Euboeam & maritimam oram trajectus, Eretriam expugnavit. Achæi in amicitiam recepti ſunt. Conjuratio ſervorum facta de ſolvendis Carthaginienſium obſidibus, oppreſſa eſt: duo millia necati ſunt. Prætorum numerus ampliatus eſt, ut ſeni crearentur. Cornelius Cethegus conſul Gallos Inſubres prælio fudit. Cum Lacedæmoniis & tyranno eorum Nabide amicitia juncta eſt. Præterea expugnationes urbium in Macedonia referuntur.

Digitized by Google

LIBER XXXII.

U.c.553. a.C.199. L. Cornelio, P. Villio Coss. *Provincia.*

I. CONSULES prætoresque quum Idibus Martiis magistratum iissent, provincias sortiti sunt. L. Cornelio Lentulo Italia, P. Villio Macedonia; prætoribus, L. Quintio urbana, Cn. Bæbio Ariminum, L. Valerio Sicilia, L. Villio Sardinia evenit. Lentulus consul novas legiones scribere jussus; Villius a P. Sulpicio exercitum accipere: in supplementum ejus, quantum militum videretur, ut scriberet, ipsi permissum. Prætori Bæbio legiones, quas C. Aurelius consul habuisset, ita decretæ, ut retineret eas, donec consul novo cum exercitu succederet: in Galliam ubi is venisset, omnes milites exauctorati domum dimitterentur, præter quinque millia sociûm: his obtineri circa Ariminum provinciam satis esse. Prorogato imperio prætoribus prioris anni (Cn. Sergio, ut militibus, qui in Hispania, Sicilia, Sardinia stipendia per multos annos fecissent, agrum assignandum curaret; Q. Minucio, ut in Bruttiis idem de conjurationibus quæstiones, quas prætor cum fide curaque exercuisset, perficeret, & eos, quos sacrilegii compertos in vinculis Romam misisset, Locros mitteret ad supplicium, quæque sublata ex delubro Proserpinæ essent, reponenda cum piaculis curaret) feriæ Latinæ pontificum de-

Digitized by Google

creto inſtauratæ ſunt ; quòd legati ab Ardea queſti in ſenatu erant, ſibi in monte Albano Latinis carnem, ut aſſolet, datam non eſſe. Ab Sueſſa nuntiatum eſt, duas portas, quodque inter eas muri erat, de cœlo tactum ; & Formiani legati ædem Jovis, item Oſtienſes ædem Jovis, & Veliterni Apollinis & Sanci ædes ; & in Herculis æde capillum enatum : & ex Bruttiis ab Q. Minucio proprætore ſcriptum, equuleum cum quinque pedibus, pullos gallinaceos tres cum ternis pedibus natos eſſe. Inde a P. Sulpicio proconſule ex Macedonia litteræ allatæ, in quibus inter cetera ſcriptum erat, lauream in puppi navis longæ enatam. Priorum prodigiorum causâ ſenatus cenſuerat, ut conſules majoribus hoſtiis, quibus diis videretur, ſacrificarent : ob hoc unum prodigium aruſpices in ſenatum vocati, atque ex reſponſo eorum ſupplicatio populo in diem unum edicta, & ad omnia pulvinaria res divinæ factæ. U.c.553. a. C.199. *Prodigia.*

II. Carthaginienſes eo anno argentum in ſtipendium impoſitum primum Romam advexerunt : id quia probum non eſſe quæſtores renuntiaverant, experientibuſque pars quarta decocta erat, pecuniâ Romæ mutuâ ſumptâ, intertrimentum argenti ſupplerunt. Petentibus deinde, ut, ſi jam videretur ſenatui, obſides ſibi redderentur, centum redditi obſides : de ceteris, ſi in *Carthag. primam tributi penſionem ſolvunt. Obſidum pars iis reddita.*

Digitized by Google

fide permanerent, ſpes facta. Petentibus U.c.553. a.C.195. iiſdem, qui non reddebantur obſides, ut ab Norba, ubi parum commodè eſſent, aliò traducerentur, conceſſum, ut Signiam & Ferentinum tranſirent. Gaditanis item petentibus remiſſum, ne præfectus Gades mitteretur, adversùs quod iis, in fidem populi Romani venientibus, cum L. Marcio Septimo conveniſſet. Et Narnienſium legatis, querentibus ad numerum ſibi colonos non eſſe, & immixtos quoſdam non ſui generis pro colonis ſe gerere, earum rerum causâ triumviros creare L. Cornelius conſul juſſus: creati P. & Sex. Ælii (Pætis fuit ambobus cognomen) & C. Cornelius Lentulus: quod Narnienſibus datum erat, ut colonorum numerus cogeretur, id Coſani petentes non impetraverunt.

III. Rebus, quæ Romæ agendæ erant, perfectis, conſules in provincias profecti. P. Villium, in Macedoniam quum veniſſet, atrox ſeditio militum, jam antè irritata, nec ſatis in principio compreſſa, excepit. Duo millia ea militum fuere, qui ex Africa poſt devictum Annibalem in Siciliam, inde anno ferè pòst in Macedoniam pro voluntariis tranſportati erant: id voluntate factum negabant. *Ab tribunis recuſantes in naves impoſitos. Sed utcumque, ſeu injuncta, ſeu ſuſcepta foret militia, & eam exhauſtam, & finem aliquem militandi fieri æquum eſſe. Multis annis ſeſe Italiam*

Seditio militum in Macedonia.

Digitized by Google

non vidiſſe: conſenuiſſe ſub armis in Sicilia, Africa, Macedonia: confectos jam ſe labore, opere, exſangues tot acceptis vulneribus eſſe. U.c. 553. a. C. 199. Conſul, *Cauſam poſtulandæ miſſionis probabilem, ſi modeſtè peteretur, videri* dixit: *ſeditionis nec eam, nec ullam aliam ſatis juſtam cauſam eſſe. Itaque ſi manere ad ſigna, & dicto parère velint, ſe de miſſione eorum ad ſenatum ſcripturum: modeſtiâ facilius, quàm pertinaciâ, quod velint, impetraturos.*

IV. Thaumacos eo tempore Philippus ſummâ vi oppugnabat aggeribus vineisque; & jam arietem muris admoturus erat: ceterum incepto abſiſtere eum coëgit ſubitus Ætolorum adventus, qui, Archidamo duce inter cuſtodias Macedonum mœnia ingreſſi, nec die, nec nocte finem ullum erumpendi, nunc in ſtationes, nunc in opera Macedonum, faciebant. Et adjuvabat eos natura ipſa loci: namque Thaumaci a Pylis ſinuque Maliaco per Lamiam eunti loco alto ſiti ſunt, ipſis faucibus imminentes, quas Cœla vocant: Theſſaliæque tranſeunti confragoſa loca implicataſque flexibus vallium vias, ubi ventum ad hanc urbem eſt, repente velut maris vaſti, ſic immenſa panditur planities, ut ſubjectos campos terminare oculis haud facilè queas. Ab eo miraculo Thaumaci appellati; nec altitudine ſolùm tuta urbs, ſed quòd, ſaxo undique abſciſo, rupibus impoſita eſt. *Thaumacos fruſtra tentatos deſerit Philippus.*

Hæ difficultates, & quòd haud satis di-
U.c.553. a.C. 199 gnum tanti laboris periculique pretium erat, ut absisteret incepto Philippus, effecerunt: hiems quoque jam instabat, quum inde abscessit, & in Macedoniam in hiberna copias reduxit.

Philippi curæ & anxietas. V. Ibi ceteri quidem, datâ quantacumque quiete temporis, simul animos corporaque remiserant. Philippum quantum ab assiduis laboribus itinerum pugnarumque laxaverat annus, tantò magis intentum in universum eventum belli curæ angunt; non hostes modò timentem, qui terrâ marique urgebant, sed nunc sociorum, nunc etiam popularium animos, ne & illi ad spem amicitiæ Romanorum deficerent, & Macedonas ipsos cupido novandi res caperet: itaque & in Achaiam legatos misit, simul qui jusjurandum (ita enim pepigerant, quotannis juraturos in verba Philippi) exigerent: simul qui redderent Achæis Orchomenon, & Heræam, & Triphyliam; Eleis Alipheram, contendentibus numquam eam urbem fuisse ex Triphylia, sed sibi debere restitui, quia una esset ex iis, quæ ad condendam Megalopolim ex concilio Arcadum contributæ forent. Et cum Achæis quidem per hæc societatem firmabat. Macedonum animos sibi conciliavit cum Heraclide: nam quum eum maximæ invidiæ sibi esse cerneret, multis criminibus oneratum, in vincula conjecit,

Digitized by Google

ingenti popularium gaudio. Bellum, si quando umquam antè alias, tum magnâ curâ apparavit, exercuitque in armis & Macedonas, & mercenarios milites; principioque veris cum Athenagora omnia externa auxilia, quodque levis armaturæ erat, in Chaoniam per Epirum ad occupandas, quæ ad Antigoniam fauces sunt (Stena vocant Græci) misit. Ipse pòst paucis diebus graviore secutus agmine, quum situm omnem regionis adspexisset, maximè idoneum ad muniendum locum credidit esse præter amnem Aoum: is inter montes, quorum alterum Æropum, alterum Asnaum incolæ vocant, angustâ valle fluit, iter exiguum super ripam præbens. Asnaum Athenagoram cum levi armatura tenere ac communire jubet; ipse in Æropo posuit castra. Quà abscisæ rupes erant, statio paucorum armatorum tenebat; quæ minùs tuta erant, alia fossis, alia vallis, alia turribus muniebat. Magna tormentorum etiam vis, ut missilibus procul arcerent hostem, idoneis locis dispositа est: tabernaculum regium pro vallo, in conspecto maximè tumulo, ut terrorem hostibus, suisque spem ex fiducia faceret, positum. U.c. 553. a.C. 199.

Castra ad Aoum ponit.

VI. Consul per Charopum Epirotem certior factus, quos saltus cum exercitu insedisset rex, & ipse, quum Corcyræ hibernasset, vere primo in continentem trajectus, ad hostem ducere pergit: quinque *Consul mox adest.*

Digitized by Google

millia ferme ab regiis castris quum abesset, loco munito relictis legionibus, ipse cum expeditis progressus ad speculanda loca, postero die consilium habuit, utrum per infestum ab hoste saltum, quamquam labor ingens periculumque proponeretur, transitum tentaret; an eodem itinere, quo priore anno Sulpicius Macedoniam intraverat, circumduceret copias. Hoc consilium per multos dies agitanti nuntius venit, T. Quintium consulem factum, sortitumque provinciam Macedoniam, maturato itinere jam Corcyram trajecisse. Valerius Antias intrasse saltum Villium tradit: quia recto itinere nequierit, omnibus a rege infestis, secutum vallem, per quam medium fertur Aous amnis; ponte raptim facto, in ripam, in qua erant castra regia, transgressum acie conflixisse: fusum fugatumque regem, castris exutum: duodecim millia hostium eo prœlio cæsa, capta duo millia & ducentos, & signa militaria centum triginta duo, equos ducentos triginta: ædem etiam Jovi in eo prœlio votam, si res prosperè gesta esset. Ceteri Græci Latinique auctores, quorum quidem ego legi annales, nihil memorabile a Villio actum, integrumque bellum insequentem consulem T. Quintium accepisse tradunt.

U.c. 553. a.C. 199.

Censores creati Scipio & Ælius.

VII. Dum hæc in Macedonia geruntur, consul alter L. Lentulus, qui Romæ substituerat, comitia censoribus creandis habuit,

Multis claris petentibus viris, creati centores P. Cornelius Scipio Africanus & P. Ælius Pætus. Hi, magnâ inter se concordiâ, & senatum sine ullius nota legerunt, & portoria vendium Capuæ Puteolisque, item Castrorum portorium, quo in loco nunc oppidum est, fruendum locarunt; colonosque eò trecentos (is enim numerus finitus ab senatu erat) adscripserunt; & sub Tifatis Capuæ agrum vendiderunt. Sub idem tempus L. Manlius Acidinus, ex Hispania decedens, prohibitus a M. Porcio Læca tribuno plebis, ne ovans rediret, quum ab senatu impetrasset, privatus urbem ingrediens, mille ducenta pondo argenti, triginta pondo ferme auri in ærarium tulit. Eodem anno Cn. Bæbius Tamphilus, qui ab C. Aurelio consule anni prioris provinciam Galliam acceperat, temere ingressus Gallorum Insubrium fines, propè cum toto exercitu est circumventus: supra sex millia & sexcentos milites amisit: tanta ex eo bello, quod jam timeri desierat, clades accepta est. Ea res L. Lentulum consulem ab urbe excivit; qui ut in provinciam venit plenam tumultûs, trepido exercitu accepto, prætorem multis probris increpitum provinciâ decedere, atque abire Romam jussit. Neque ipse consul memorabile quidquam gessit, comitiorum causâ Romam revocatus, quæ ipsa per M. Fulvium & Manium Curium

U.c. 553. a.C. 199.

Cn. Bæbius circumventus a Gallis.

tribunos plebis impediebantur, quòd T. Quintium Flamininum consulatum ex quæstura petere non patiebantur. *Jam ædilitatem prætoramque fastidiri; nec, per honorum gradus, documentum sui dantes, nobiles homines tendere ad consulatum, sed transcendendo media, summa imis continuare.* Res ex campestri certamine in senatum venit. Patres censuerunt, *Qui honorem, quem sibi capere per leges liceret, peteret, in eo, populo creandi, quem velit, potestatem fieri æquum esse.* In auctoritate Patrum fuere tribuni. Creati consules Sex. Ælius Pætus & T. Quintius Flamininus. Inde prætorum comitia habita: creati L. Cornelius Merula, M. Claudius Marcellus, M. Porcius Cato, C. Helvius, qui ædiles plebis fuerant: ab iis ludi plebeii instaurati: & epulum Jovis fuit ludorum causâ. Et ab ædilibus curulibus C. Valerio Flacco flamine Diali & C. Cornelio Cethego ludi Romani magno apparatu facti. Ser. & C. Sulpicii Galbæ pontifices eo anno mortui sunt: in eorum locum M. Æmilius Lepidus & Cn. Cornelius Scipio pontifices suffecti sunt.

U.c.553 a.C.199. *T. Quintius ex quæstura consul.*

VIII. Sex. Ælius Pætus, T. Quintius Flamininus consules, magistratu inito, senatum in Capitolio quum habuissent, decreverunt Patres, *Ut provincias Macedoniam atque Italiam consules compararent inter se, sortirenturve. Utri eorum Macedonia eveniisset, in supplementum legionum tria mil-*

U.c.554 a.C.198. *Sex. Ælio, T. Quintio Coss. Provincia.*

Digitized by Google

Ita militum Romanorum scriberet, & trecenteos equites: item sociorum Latini nominis quinque millia peditum, quingentos equites. U.c. 554. a.C. 198.

Alteri consuli novus omnis exercitus decretus. L. Lentulo prioris anni consuli prorogatum imperium est; vetitusque aut ipse provinciâ decedere priùs, aut veterem exercitum deducere, quàm cum legionibus novis consul venisset. Sortiti consules provincias. Ælio Italia, Quintio Macedonia evenit. Prætores, L. Cornelius Merula urbanam, M. Claudius Siciliam, M. Porcius Sardiniam, C. Helvius Galliam est sortitus. Delectus inde haberi est cœptus: nam, præter consulares exercitus, prætoribus quoque jussi scribere milites erant, Marcello in Siciliam quatuor millia peditum sociûm Latini nominis, & trecentos equites; Catoni in Sardiniam ex eodem genere militum tria millia peditum, ducentos equites; ita ut hi prætores ambo, quum in provincias venissent, veteres dimitterent pedites equitesque. Attali deinde regis legatos in senatum consules introduxerunt. Hi, regem classe suâ copiisque omnibus terrâ marique Romanam rem juvare, quæque imperarent Romani consules, impigrè atque obedienter ad eam diem fecisse, quum exposuissent, *Vereri*, dixerunt, *ne id præstare ei per Antiochum regem ultrà non liceret: vacuum namque præsidiis navalibus terrestribusque regnum Attali An-*

Attali legati senatum adeunt.

tiochum invasisse. Itaque Attalum orare Patres conscriptos, si suâ classe, suâque operâ uti ad Macedonicum bellum vellent, mitterent ipsi præsidium ad regnum ejus tutandum: si id nollent, ipsum ad sua defendenda cum classe ac reliquis copiis redire paterentur. U.C. 554. a.C. 198.

Responsum senatûs. Senatus legatis ita responderi jussit, Quòd rex Attalus classe copiisque aliis duces Romanos juvisset, id gratum senatui esse. Auxilia nec ipsos missuros Attalo adversùs Antiochum, socium & amicum populi Romani; nec Attali auxilia retenturos ultrà quàm regi commodum esset. Semper populum Romanum alienis rebus, arbitrio alieno, usum; & principium & finem in potestate ipsorum, qui ope suâ velint adjutos Romanos, esse. Legatos ad Antiochum missuros, qui nuntient, Attali naviumque ejus & militum operâ adversùs Philippum communem hostem uti populum Romanum. Gratum eum facturum & senatui, si regno Attali abstineat, belloque absistat. Æquum esse, socios & amicos populi Romani reges inter se quoque ipsos pacem servare.

IX. Consulem T. Quintium, ita habito delectu, ut eos ferè legeret, qui in Hispania aut Africa meruissent spectatæ virtutis milites, properantem in provinciam prodigia nuntiata atque eorum procuratio Romæ tenuerunt. De cœlo tacta erant via publica Veiis, forum & ædes Jovis Lanuvii, Herculis ædes Ardeæ, Capuæ murus

Prodigia.

Digitized by Google

& turres & ædes quæ Alba dicitur: cœlum ardore visum erat Arretii: terra Veliternis agrum jugerum spatio cavernâ ingenti desederat. Sueſſæ Aurunçæ nuntiabant agnum cum duobus capitibus natum, & Sinuessæ porcum humano capite. Eorum prodigiorum causâ supplicatio unum diem habita: & consules rebus divinis operam dederunt, placatisque diis, profecti in provincias sunt. Ælius cum C. Helvio prætore in Galliam; exercitumque ab L. Lentulo acceptum, quem dimittere debebat, prætori tradidit; ipse novis legionibus, quas secum adduxerat, bellum gessit: neque memorabilis rei quidquam gessit. Et T. Quintius alter consul maturiùs, quàm priores soliti erant consules, a Brundisio quum transmisisset, Corcyram tenuit cum octo millibus peditum, equitibus octingentis. Ab Corcyra in proxima Epiri quinqueremi trajecit; & in castra Romana magnis itineribus contendit: inde Villio dimisso, paucos moratus dies, dum se copiæ ab Corcyra assequerentur, consilium habuit, utrum, recto itinere per castra hostium vim facere conaretur; an, ne tentatâ quidem re tanti laboris ac periculi, per Dassaretios potiùs Lyncumque tuto circuitu Macedoniam intraret. Vicissetque ea sententia, si timuisset, ne, quum a mari longiùs recessisset, misso e manibus hoste, si (quod antea fecerat) solitudinibus sylvis

U.c.554. a.C.198.

Ælius C. f. it in Galliam.

Quintius in Macedoniam.

U.c.554. a.C.198. que se tutari rex voluisset, sine ullo effectu ætas extraheretur. Utcumque esset igitur, illo ipso tam iniquo loco aggredi hostem placuit: sed magis fieri id placebat, quàm quomodo fieret, satis expediebat.

Consulis & Philippi colloquium. X. Dies quadraginta sine ullo conatu sedentes in conspectu hostium absumpserant. Inde spes data Philippo est, per Epirotarum gentem tentandæ pacis; habitoque consilio delecti ad eam rem agendam, Pausanias prætor, & Alexander magister equitum, consulem & regem, ubi in arctissimas ripas Aous cogitur amnis, in colloquium adduxerunt. Summa postulatorum consulis erat, præsidia ex civitatibus rex deduceret: iis, quorum agros urbesque populatus esset, redderet res, quæ comparerent; ceterorum æquo arbitrio æstimatio fieret. Philippus, *Aliam aliarum civitatum conditionem esse* respondit. *Quas ipse cepisset, eas liberaturum: quæ sibi traditæ a majoribus essent, earum hereditariâ ac justâ possessione non excessurum. Si quas quererentur belli clades eæ civitates, cum quibus bellatum foret; arbitrio, quo vellent, populorum, cum quibus pax utrisque fuisset, se usurum.* Consul, *Nihil ad id quidem arbitro aut judice opus esse*, dicere, *Cui enim non apparere, ab eo, qui prior arma intulisset, injuriam ortam? nec Philippum ab ullis bello lacessitum, ipsum priorem vim omnibus fecisse.* Inde quum ageretur, quæ civitates

Digitized by Google

liberandæ essent, Thessalos primos omnium nominavit consul. Ad id verò adeo accensus indignatione est rex, ut exclamaret, *Quid victo gravius imperares, T. Quinti?* atque ita se ex colloquio proripuit. Et temperatum ægre est, quin missilibus, quia dirempti medio amni fuerant, pugnam inter se consererent. Postero die per excursiones ab stationibus primò in planitie, satis ad id patenti, multa levia commissa prœlia sunt: deinde recipientibus se regiis in arcta & confragosa loca, aviditate accensi certaminis eò quoque Romani penetravere. Pro his ordo, & militaris disciplina, & genus armorum erat, aptum urgendis regiis: pro hoste loca, & catapultæ ballistæque, in omnibus propè rupibus, quasi in muris, dispositæ. Multis hinc atque illinc vulneribus acceptis, quum etiam, ut in prœlio justo, aliquot cecidissent, nox pugnæ finem fecit. U.c. 554. a.C. 198. *Irrito eventu.*

XI. Quum in hoc statu res esset, pastor quidam, a Charopo principe Epirotarum missus, deducitur ad consulem. Is *se in eo saltu, qui regiis tunc oneratus castris erat, armentum pascere* ait: *omnes montium eorum amfractus callesque nosse. Si secum aliquos mittere velit, non iniquo, nec perdifficili aditu supra caput hostium deducturum.* Hæc, Charopus renuntiari jubet, ita crederet, ut suæ potiùs omnia, quàm illius, potestatis essent. Quum magis vellet credere, quàm *A pastore via ostenditur Quintio.*

Digitized by Google

auderet, consul, mixtumque gaudio ac
U.c.554. a.C. 198. metu animum gereret, auctoritate motus Charopi, experiri spem oblatam statuit; &, ut averteret rem a suspicione, biduo insequenti lacessere hostem, dispositis ab omni parte copiis, succedentibusque integris in locum defessorum, non destitit. Quatuor millia inde lecta peditum & trecentos equites tribuno militum tradit. Equites, quoad loca patiantur, ducere jubet: ubi ad invia equiti ventum sit, in planitie aliqua locari equitatum; pedites, quâ dux monstraret viam, ire: ubi, ut polliceretur, super caput hostium perventum sit, fumo dare signum; nec antè clamorem tollere, quàm ab se signo accepto pugnam cœptam arbitrari posset. Nocte itinera fieri jubet (& pernox fortè luna erat) interdiu cibi quietisque sumeret tempus: ducem promissis ingentibus oneratum, si fides exstet, vinctum tamen tribuno tradit. His copiis ita dimissis, eo intentiùs Romanus undique instat capi stationes.

Quintius aggreditur Philippum.

XII. Interim die tertio quum verticem, quem petierant, Romani cepisse ac tenere se fumo significarent; tum verò, trifariam divisis copiis, consul valle mediâ cum militum robore succedit: cornua dextrâ lævâque admovet castris; nec segniùs hostes obviàm eunt: &, dum, aviditate certaminis provecti, extra munitiones pugnant, haud paulò superior est Romanus miles,

Digitized by Google

& virtute, & scientiâ, & armorum genere. Postquam, multis vulneratis interfectisque, recepere se regii in loca aut munimento, aut naturâ tuta, verterat periculum in Romanos, temere in loca iniqua, nec faciles ad receptum angustias progressos: neque impunitâ temeritate inde recepissent sese, ni clamor primùm ab tergo auditus, dein pugna etiam cœpta, amentes repentino terrore regios fecisset. Pars in fugam effusi sunt; pars magis, quia locus fugæ deerat, quàm quòd animi satis esset ad pugnam, quum substitissent, ab hoste, & a fronte & a tergo urgente, circumventi sunt. Deleri totus exercitus potuit, si fugientes persecuti victores essent: sed equitem angustiæ locorumque asperitas, peditem armorum gravitas impediit. Rex primò effusè ac sine respectu fugit: dein, quinque millium spatium progressus, quum ex iniquitate locorum, id quod erat, suspicatus esset, sequi non posse hostem, substitit in tumulo quodam, dimisitque suos per omnia juga vallesque, qui palatos in unum colligerent. Non plus duobus millibus hominum amissis, cetera omnis multitudo, velut signum aliquod secuta, in unum quum convenisset, frequenti agmine petunt Thessaliam. Romani, quoad totum fuit insecuti, cædentes spolianteſque cæsos, castra regia, etiam sine defensoribus difficili aditu, diripiunt; atque eâ nocte in suis castris manserunt.

U. c. 554. A. C. 198. *A tergo Romani regios invadunt & fugant.*

Rex in Thessaliam fugit.

Digitized by Google

U.c.554. a.C.198 *Sequitur consul.*

XIII. Postero die consul per ipsas angustias, quà se inter valles flumen insinuat, hostem sequitur. Rex primo die ad Castra Pyrrhi pervenit: locus, quem ita vocant, est in Triphylia terræ Melotidis: inde postero die (ingens iter agminis, sed metus urgebat) in montem Lingon perrexit. Ipsi montes Epiri sunt, interjecti Macedoniæ Thessaliæque. Latus, quod vergit in Thessaliam, Oriens spectat: Septentrio a Macedonia objicitur. Vestiti frequentibus sylvis sunt: juga summa campos patentes, aquasque perennes habent. Ibi stativis rex per aliquot dies habitis, fluctuatus animo est, utrum protinus in regnum se reciperet, an reverti in Thessaliam posset: inclinavit sententia, suum in Thessaliam agmen demittere; Triccamque proximis limitibus petit: inde obvias urbes raptim peragravit. Homines, qui sequi possent, sedibus excibat; oppida incendebat; rerum suarum, quas possent, ferendarum secum dominis jus fiebat; cetera militis præda erat; nec, quod ab hoste crudelius pati possent, reliqui quidquam fuit, quàm quæ ab sociis patiebantur. Hæc etiam facienti Philippo acerba erant, sed e terra mox futura hostium, corpora saltem eripere sociorum volebat: ita evastata sunt oppida, Phacium, Iresiæ, Euhydrium, Eretria, Palepharus. Pheras quum peteret, exclusus, quia res egebat morâ, si expugnare vellet, nec tem-

Digitized by Google

pus erat, omisso incepto, in Macedoniam transscendit. Nam etiam Ætolos appropinquare fama erat; qui, audito prœlio, quod circa amnem Aoum factum erat, proximis priùs evastatis circa Sperchias & Macran (quam vocant) Comen, transgressi inde in Thessaliam, Cymines & Angeas primo impetu potiti sunt: a Metropoli, dum vastant agros, concursu oppidanorum ad tuenda mœnia facto, repulsi sunt. Callithera inde aggressi, similem impetum oppidanorum pertinaciùs sustinuerunt; compulsisque intra mœnia, qui eruperant, contenti eâ victoriâ, quia spes nulla admodum expugnandi erat, abscesserunt. Theuma inde & Calathana vicos expugnant diripiuntque. Acharras per deditionem receperunt. Xyniæ simili metu a cultoribus desertæ sunt. Hoc sedibus suis extorre agmen in præsidium incidit, quod Athamanum, quò tutior frumentatio esset, ducebatur: incondita inermisque multitudo, mixta imbelli turbâ, ab armatis cæsa est. Xyniæ desertæ diripiuntur. Cyphara inde Ætoli capiunt, opportunè Dolopiæ imminens castellum. Hæc raptim intra paucos dies ab Ætolis gesta. U.c. 554. a.C. 198. *Ætoli vastant Thessaliam.*

XIV. Nec Amynander atque Athamanes, post famam prosperæ pugnæ Romanorum, quieverunt. Ceterum Amynander, quia suo militi parum fidebat, petito ab consule modico præsidio, quum Gomphos *Amynandri res gestæ.*

Digitized by Google

peteret, oppidum protinus nomine Phe-
U.c. 554. a.C. 198. cam, ſitum inter Gomphos fauceſque anguſtas, quæ ab Athamania Theſſaliam dirimunt, vi cepit: inde Gomphos adortus; & per aliquot dies ſummâ vi urbem tuentes, quum ſcalas ad mœnia erexiſſet, eo demum metu perpulit ad deditionem. Hæc traditio Gomphorum ingentem terrorem Theſſalis intulit: dedidere deinceps ſeſe, qui Argenta, quique Pherinum, & Thimarum, & Liſinas, & Stimonem, & Lampſum habent, aliaque caſtella juxtà ignobilia. Dum Athamanes Ætolique, ſummoto Macedonum metu, in aliena victoria ſuam prædam faciunt, Theſſaliaque a tribus ſimul exercitibus, incerta quem hoſtem, quemve ſocium crederet, vaſtatur; conſul faucibus, quas fuga hoſtium aperuerat, in regionem Epiri tranſgreſſus, etſi probè ſcit cui parti, Charopo principe excepto,
Epirotis ignoſcit conſul. Epirotæ faviſſent, tamen, quia ab ſatisfaciendi quoque cura imperata enixè facere videt, ex præſenti eos potiùs, quàm ex præterito, æſtimat habitu, & eâ ipsâ facilitate veniæ animos eorum in poſterum conciliat. Miſſis deinde nuntiis Corcyram, ut onerariæ naves in ſinum venirent Ambracium, ipſe, progreſſus modicis itineribus, quarto die in monte Cercetio poſuit caſtra, eódem Amynandro cum ſuis auxiliis accito, non tam virium ejus egens, quàm ut duces in Theſſaliam haberet: ab

Digitized by Google

eodem consilio & plerique Epirotarum voluntarii inter auxilia accepti. U.c.554. a.C.198.

XV. Primam urbium Thessaliæ Phaloriam est aggressus : duo millia Macedonum in præsidio habebat, qui primò summâ vi restiterunt, quantum arma, quantum mœnia tueri poterant ; sed oppugnatio continua, non die, non nocte remissa, quùm consul in eo verti crederet ceterorum Thessalorum animos, si primi vim Romanam non sustinuissent, vicit pertinaciam Macedonum. Captâ Phaloriâ, legati a Metropoli & a Pieria dedentes urbes venerunt : venia eisdem petentibus datur. Phaloria incensa ac direpta est. Inde Ægimium petit ; quem locum quum vel modico præsidio tutum ac propè inexpugnabilem vidisset, paucis in stationem proximam telis conjectis, ad Gomphorum regionem agmen vertit : degressusque in campos Thessaliæ, quum jam omnia exercitui deessent, quia Epirotarum pepercerat agris, explorato antè, utrum Leucadem an sinum Ambracium onerariæ tenuissent, frumentatum Ambraciam in vicem cohortes misit ; & est iter a Gomphis Ambraciam, sicut impeditum ac difficile, ita spatio perbrevi. Intra paucos itaque dies, transvectis a mari commeatibus, repleta omni rerum copiâ sunt castra. Inde Atracem est profectus ; decem ferme millia ab Larissa abest : ex Perrhæbia oriundi sunt : sita est

Phaloriam in Thessalia capit.

Atracem obsidet.

urbs ſuper Peneum amnem. Nihil trepidavere Theſſali ad primum adventum Romanorum. Et Philippus, ſicut in Theſſaliam ipſe progredi non audebat, ita, intra Tempe ſtativis poſitis, ut quiſque locus ab hoſte tentabatur, præſidia per occaſiones ſubmittebat.

U. c. 554. a. C. 198.

L. Quintii res geſta.

XVI. Sub idem ferè tempus, quo conſul adversùs Philippum primùm in Epiri faucibus caſtra poſuit, & L. Quintius, frater conſulis, cui claſſis cura maritimæque oræ imperium mandatum ab ſenatu erat, cum duabus quinqueremibus Corcyram tranſvectus, poſtquam profectam inde claſſem audivit, nihil morandum ratus, quum ad Zamam inſulam aſſecutus eſſet, dimiſſo L. Apuſtio, cui ſucceſſerat, tardè inde ad Maleam, trahendis plerumque remulco navibus, quæ cum commeatu ſequebantur, pervenit. A Malea, juſſis ceteris quantum maximè poſſent maturare ſequi, ipſe tribus quinqueremibus expeditis Piræeum præcepit, accepitque naves ibi relictas ab L. Apuſtio legato ad præſidium Athenarum. Eodem tempore, duæ ex Aſia claſſes profectæ, una cum Attalo rege (eæ quatuor & viginti quinqueremes erant) Rhodia altera, viginti navium tectarum: Ageſimbrotus præerat. Hæ circa Andrum inſulam claſſes conjunctæ, Euboeam inde exiguo diſtantem freto trajecerunt. Caryſtiorum primùm agros vaſtarunt: deinde, ubi

Claſſis Attali & Rhodiorum.

Digitized by Google

ubi Caryſtus, præſidio a Chalcide raptim miſſo, firma viſa eſt, ad Eretriam acceſſerunt. Eódem & L. Quintius, cum iis navibus quæ Piræei fuerant, Attali regis adventu audito, venit, juſſitque, ut, quæ ex ſua claſſe veniſſent naves, Euboeam peterent. Eretria ſummâ vi oppugnabatur; nam trium junctarum claſſium naves omnis generis tormenta machinaſque ad urbium excidia ſecum portabant, & agri affatim materiæ præbebant ad nova molienda opera. Oppidani primò haud impigrè tuebantur mœnia; deinde feſſi vulneratique aliquot, quum & muri partem everſam operibus hoſtium cernerent, ad deditionem inclinarunt: ſed præſidium erat Macedonum, quos non minùs, quàm Romanos, metuebant; & Philocles regius præfectus a Chalcide nuntios mittebat, ſe in tempore affuturum, ſi ſuſtinerent obſidionem. Hæc mixta metu ſpes, ultrà, quàm vellent, aut quàm poſſent, trahere eos tempus cogebat: deinde, poſtquam Philoclem repulſum, trepidantemque refugiſſe Chalcidem acceperunt, oratores extemplo ad Attalum, veniam fidemque ejus petentes, miſerunt. Dum in ſpem pacis intenti ſegniùs munera belli obeunt, & eâ modò parte, quâ murus dirutus erat, ceteris neglectis, ſtationes armatas opponunt, Quintius, noctu ab ea parte, quæ minimè ſuſpecta erat, impetu facto, ſcalis urbem ce-

U.c.554. a.C.198.

Eretria oppugnata.

Capitur.

pit. Oppidanorum omnis multitudo cum conjugibus ac liberis in arcem confugit; deinde in deditionem venit. Pecuniæ aurique & argenti haud sanè multum fuit: signa, tabulæ priscæ artis, ornamentaque ejus generis plura, quàm pro urbis magnitudine aut opibus ceteris, inventa.

U.c. 554. a.C. 198.

Carystus capta.

XVII. Carystus inde repetita; unde, priusquam e navibus copiæ exponerentur, omnis multitudo, urbe desertâ, in arcem confugit. Inde ad fidem ab Romano petendam oratores mittunt: oppidanis extemplo vita ac libertas concessa est; Macedonibus treceni nummi in capita statutum est pretium, & ut armis traditis abirent. Hac summâ redempti, in Bœotiam inermes trajecti. Navales copiæ, duabus claris urbibus Euboeæ intra dies paucos captis, circumvectæ Sunium Atticæ terræ promontorium, Cenchreas Corinthiorum emporium petierunt. Consul interim omnium spe longiorem atrocioremque oppugnationem habuit; & eà, quà minimùm credidisset, resistebant hostes: nam omnem laborem in muro diruendo crediderat fore; si aditum armatis in urbem patefecisset, fugam inde cædemque hostium fore, qualis captis urbibus fieri solet: ceterum postquam, parte muri arietibus decussâ, per ipsas ruinas transscenderunt in urbem armati, illud principium velut novi atque integri laboris fuit: nam Macedones, qui in præsidio

Atrax pertinaciter defenditur.

Digitized by Google

erant & multi & delecti, gloriam etiam egregiam rati, si armis potiùs & virtute, quàm mœnibus urbem tuerentur, conferti, pluribus introrsus ordinibus acie firmatâ, quum transscendere ruinas sensissent Romanos, per impeditum ac difficilem ad receptum locum expulerunt. Id consul ægrè passus, nec eam ignominiam ad unius modò expugnandæ moram urbis, sed ad summam universi belli pertinere ratus, quod ex momentis parvarum plerumque rerum penderet, purgato loco, qui strage semiruti muri cumulatus erat, turrim ingentis altitudinis, magnam vim armatorum multiplici tabulato portantem, promovit; & cohortes in vicem sub signis, quæ cuneum Macedonum (phalangem ipsi vocant) si possent, vi perrumperent, emittebat. Sed ad loca angusta, haud latè patente intervallo diruti muri, genus armorum pugnæque hosti aptius erat: ubi conferti hastas ingentis longitudinis præ se Macedones objecissent, velut in constructam densitate clypeorum testudinem Romani pilis nequidquam emissis, quum strinxissent gladios, neque congredi propiùs, neque præcidere hastas poterant; & si quas incidissent, aut præfregissent, hastilia fragmento ipso acuto, inter spicula integrarum hastarum, velut vallum explebant. Ad hoc & muri pars adhuc integra, utraque tuta præstabat latera; nec ex longo spatio aut ce- U.c.554. a.C. 198.

Digitized by Google

dendum, aut impetus faciendus erat; quæ
U.c.554 a.C. 198. res turbare ordines solet. Accessit etiam fortuita res ad animos eorum firmandos: nam quum turris per aggerem parum densati soli ageretur, rota una in altiorem orbitam depressa ita turrim inclinavit, ut speciem ruentis hostibus, trepidationemque insanam superstantibus armatis præbuerit.

XVIII. Quum parum quidquam succederet, consul minimè æquo animo comparationem militum generis armorumque fieri patiebatur; simul nec maturam expugnandi spem, nec rationem procul a mari & in evastatis belli cladibus locis hibernandi ullam cernebat: itaque relictâ obsidione, quia nullus in tota Acarnaniæ atque Ætoliæ ora portus erat, qui simul & omnes onerarias, quæ commeatum exercitui portabant, caperet, & tecta ad hibernandum legionibus præberet, Anticyra in Phocide, in Corinthium versa sinum, ad id opportunissimè sita visa; quia nec procul Thessalia hostiumque locis abibant, & ex adverso Peloponnesum exiguo magis spatio divisam, ab tergo Ætoliam Acarnaniamque, ab lateribus Locridem ac Bœotiam habebant. Phocidis primo impetu Phanoteam sine certamine cepit. Anticyra haud multum in oppugnando præbuit moræ. Ambrysus inde Hyampolisque receptæ. Daulis, quia in tumulo excelso sita est,

Re infectâ abit Cons.

Phocidis urbes ab eo captæ.

Digitized by Google

nec ſcalis, nec operibus capi poterat; laceſſendo miſſilibus eos, qui in præſidio erant, quum ad excurſiones elicuiſſent, refugiendo in vicem inſequendoque, & levibus ſine effectu certaminibus, eò negligentiæ & contemptûs adduxerunt, ut cum refugientibus in portam permixti impetum Romani facerent. Sex alia ignobilia caſtella Phocidis terrore magis, quàm armis, in poteſtatem venerunt. Elatia clauſit portas; nec, niſi vi cogerentur, recepturi mœnibus videbantur aut ducem, aut exercitum Romanum. U.c.554. a.C.198.

XIX. Elatiam obſidenti conſuli rei majoris ſpes affulſit, Achæorum gentem ab ſocietate regia ad Romanam amicitiam avertendi. Cycliadam, principem factionis ad Philippum trahentium res, expulerant. Ariſtænus, qui Romanis gentem jungi volebat, prætor erat. Claſſis Romana cum Attalo & Rhodiis Cenchreis ſtabat, parabantque communi omnes conſilio Corinthum oppugnare. Optimum igitur ratus eſt, priuſquam eam rem aggrederentur, legatos ad gentem Achæorum mitti, pollicentes, ſi ab rege ad Romanos defeciſſent, Corinthum iis contributuros in antiquum gentis concilium. Auctore conſule, legati a fratre ejus L. Quintio, & Attalo, & Rhodiis, & Athenienſibus, ad Achæos miſſi. Sicyone datum iis eſt concilium. Erat autem non admodum ſimplex habitus animorum *Legati a Romanis & eorum ſociis ad Achæos.*

Digitized by Google

inter Achæos : terrebat eos Lacedæmonius, gravis & assiduus hostis ; horrebant Romana arma ; Macedonum beneficiis & veteribus & recentibus obligati erant : regem ipsum suspectum habebant pro ejus crudelitate perfidiaque, neque ex iis, quæ tum ad tempus faceret, æstimantes, graviorem post bellum dominum futurum cernebant : neque solùm, quid in senatu quisque civitatis suæ, aut in communibus conciliis gentis pro sententia dicerent, ignorabant ; sed ne ipsis quidem secum cogitantibus, quid vellent, aut quid optarent, satis constabat. Ad homines ita incertos introductis legatis potestas dicendi facta est. Romanus primùm legatus L. Calpurnius, deinde Attali regis legati, post eos Rhodii disseruerunt. Philippi deinde legatis dicendi potestas facta est : postremi Athenienses, ut refellerent Macedonum dicta, auditi sunt. Ii ferè atrocissimè in regem, quia nulli nec plura, nec tam acerba passi erant, invecti sunt. Et illa quidem concio sub occasum solis, tot legatorum perpetuis orationibus die absumpto, dimissa est.

U.c. 554. a.C. 198.

Achæorum fluctuans & incerta mens.

Audiunt legatos.

XX. Postero die advocatur concilium ; ubi quum per præconem, sicut Græcis mos est, suadendi, si quis vellet, potestas a magistratibus facta esset, nec quisquam prodiret ; diu silentium aliorum alios intuentium fuit : neque mirum, si, quibus suâ sponte, volutantibus res inter se pugnan-

Silentium inter Achæos.

Digitized by Google

tes, obtorpuerant quodammodo animi, eos orationes quoque insuper turbaverant, utrimque, quæ difficilia essent, promendo admonendoque, per totum diem habitæ. Tandem Aristænus prætor Achæorum, ne tacitum concilium dimitteret: *Ubi*, inquit, *illa certamina animorum, Achæi, sunt, quibus in conviviis & circulis, quum de Philippo & Romanis mentio incidit, vix manibus temperabatis? Nunc in concilio, ad eam rem unam indicto, quum legatorum utrimque verba audieritis, quum referant magistratus, quum præco ad suadendum vocet, obmutuistis. Si non cura communis salutis, ne studia quidem, quæ in hanc aut illam partem animos vestros inclinarunt, vocem cuiquam possunt exprimere? quum præsertim nemo tam hebes sit, qui ignorare possit, dicendi ac suadendi, quod quisque aut velit, aut optimum putet, nunc occasionem esse, priusquam quidquam decernamus; ubi semel decretum erit, omnibus id, etiam quibus antè displicuerit, pro bono atque utili fœdere defendendum.* Hæc adhortatio prætoris non modò quemquam unum elicuit ad suadendum; sed ne fremitum quidem aut murmur concionis tantæ, ex tot populis congregatæ, movit.

U.c. 554. a. C. 198.

Aristænus prætor eos hortatur ut exprimant quid sentiant.

Frustra.

XXI. Tum Aristænus prætor rursus: *Non magis consilium vobis, principes Achæorum, deest, quàm lingua; sed suo quisque periculo in commune consultum non vult. For-*

Pergit Aristænus.

sitan ego quoque tacerem, si privatus essem:
U.c.554 a.C.198. *nunc prætor, video aut non dandum concilium legatis fuisse, aut inde sine responso eos dimittendos non esse: respondere autem, nisi ex vestro decreto, quî possum? Et quando nemo vestrûm, qui in hoc concilium advocati estis, pro sententia quidquam dicere vult, aut audet; orationes legatorum, hesterno die dictas, pro sententiis percenseamus, perinde ac si non postulaverint, quæ e re sua essent, sed suaserint, quæ nobis censerent utilia esse. Romani, Rhodiique, & Attalus, societatem amicitiamque nostram petunt; & in bello, quod adversùs Philippum gerunt, se a nobis adjuvari æquum censent. Philippus societatis secum admonet & jurisjurandi; & modò postulat, ut secum stemus, modò, ne intersimus armis, contentum ait se esse. Nulline venit in mentem, cur, qui nondum socii sunt, plus petant, quàm socius? Non fit hoc neque modestiâ Philippi, neque impudentiâ Romanorum. Achæi portus & dant fiduciam postulantibus, & demunt. Philippi præter legatum videmus nihil. Romana classis ad Cenchreas stat, urbium Eubœæ spolia præ se ferens: consulem, legionesque ejus exiguo maris spatio disjunctas, Phocidem ac Locridem pervagantes videmus. Miramini, cur diffidenter Cleomedon legatus Philippi, ut pro rege arma caperemus adversùs Romanos, modò egerit; qui, si ex eodem fœdere ac jurejurando, cujus nobis religionem injiciebat, ro-*

Digitized by Google

gemus eum, ut nos Philippus & ab Nabide ac Lacedæmoniis, & ab Romanis defendat, non modò præſidium, quo nos tueatur, ſed ne quid reſpondeat quidem nobis, ſit inventurus; non hercle magis, quàm ipſe Philippus priore anno, qui pollicendo ſe adversùs Nabidem bellum geſturum, quum tentaſſet noſtram juventutem hinc in Eubœam extrahere, poſtquam nos neque decernere id ſibi præſidium, neque velle illigari Romano bello vidit, oblitus ſocietatis ejus, quam nunc jactat, vaſtandos depopulandoſque Nabidi ac Lacedæmoniis reliquit. Ac mihi quidem minimè conveniens inter ſe oratio Cleomedontis viſa eſt. Elevabat Romanum bellum, eventumque ejus eumdem fore, qui prioris belli, quod cum Philippo geſſerint, dicebat. Cur igitur noſtrum ille auxilium abſens petit potiùs, quàm præſens nos veteres ſocios ſimul ab Nabide ac Romanis tueatur? Nos dico? quid ita paſſus eſt Eretriam Caryſtumque capi? quid ita tot Theſſaliæ urbes? quid ita Locridem Phocidemque? quid ita nunc Elatiam oppugnari patitur? cur exceſſit faucibus Epiri, clauſtriſque illis inexpugnabilibus ſuper Aoum amnem, aut vi, aut metu, aut voluntate, relictoque, quem inſidebat, ſaltu, penitus in regnum abiit? Si ſuâ voluntate tot ſocios reliquit hoſtibus diripiendos, quid recuſare poteſt, quin & ſocii ſibi conſulant? ſi metu, nobis quoque ignoſcat timentibus: ſi victus armis ceſſit, Achæi arma Romana

U. c. 554. A. C. 198.

Digitized by Google

U.c.554. a.C. 198. *ſuſtinebimus, Cleomedon, quæ vos Macedones non ſuſtinuiſtis? An tibi potiùs credamus, Romanos non majoribus copiis, nec viribus, nunc bellum gerere, quàm antea geſſerint, potiùs quàm res ipſas intueamur? Ætolos tum claſſe adjuverunt: nec duce conſulari, nec exercitu bellum geſſerunt. Sociorum Philippi maritimæ urbes in terrore ac tumultu erant; mediterraneæ adeò tuta ab Romanis armis fuerunt, ut Philippus Ætolos, nequidquam opem Romanorum implorantes, depopularetur. Nunc autem defunctis bello Punico Romani, quod per ſexdecim annos, velut intra viſcera Italiæ, toleraverunt, non præſidium Ætolis bellantibus miſerunt, ſed ipſi duces belli arma terrâ marique ſimul Macedoniæ intulerunt. Tertius jam conſul ſummâ vi gerit bellum. Sulpicius in ipſa Macedonia congreſſus, fudit fugavitque regem; partem opulentiſſimam regni ejus depopulatus: nunc Quintius tenentem claustra Epiri, naturâ loci, munimentis, exercituque fretum, caſtris exſuit: fugientem in Theſſaliam perſecutus, præſidia regia, ſociaſque ejus urbes propè in conſpectu regis ipſius expugnavit. Ne ſint vera quæ Athenienſes modò legati de crudelitate, avaritia, libidine regis dixerunt: nihil ad nos pertineant, quæ in terra Attica ſcelera in ſuperos inferoſque deos ſint admiſſa: multò minùs, quæ Cianî Abydenique, qui procul a nobis abſunt, paſſi ſint: noſtrorum ipſe vulnerum, ſi vultis, oblivi-ſca-*

Digitized by Google

mur; cædes direptioneſque bonorum Meſſenæ in media Peloponneſo factas, & hoſpitem Cypariſſiæ Garitenem, contra jus omne ac fas, inter epulas propè ipſas occiſum; & Aratum patrem filiumque Sicyonios, quum ſenem infelicem parentem etiam appellare ſolitus eſſet, interfectos; filii etiam uxorem libidinis causâ in Macedoniam aſportatam: cetera ſtupra virginum matronarumque oblivioni dentur: ne ſint cum Philippo res, cujus crudelitatis metu obmutuiſtis omnes (nam quæ alia tacendi advocatis in concilium cauſa eſt?) cum Antigono mitiſſimo ac juſtiſſimo rege, & de nobis omnibus optimè merito, exiſtimemus diſceptationem eſſe: num id poſtularet facere nos, quod tum fieri non poſſet? Peninſula eſt Peloponneſus, anguſtis Iſthmi faucibus continenti adhærens, nulli apertior atque opportunior, quàm navali bello. Si centum tectæ naves, & quinquaginta leviores apertæ, & triginta Iſſaici lembi maritimam oram vaſtare, & expoſitas propè in ipſis littoribus urbes cœperint oppugnare, in mediterraneas ſcilicet nos urbes recipiemus? tamquam non inteſtino, & hærente in ipſis viſceribus uramur bello. Quum terrâ Nabis & Lacedæmonii, mari Romana claſſis urgebunt; unde regiam ſocietatem, & præſidia Macedonum implorem? an ipſi noſtris armis ab hoſte Romano tutabimur urbes, quæ oppugnabuntur? Egregiè enim Dymas priore bello ſumus tutati. Satis exemplorum nobis

U.c. 554. a.C. 198.

Digitized by Google

U.c. 554 a.C. 198.

alienæ clades præbent; ne quæramus, quemadmodum ceteris exemplo fimus. Nolite, quiæ ultro Romani petunt amicitiam, id quod optandum vobis, ac fummâ ope petendum erat, faſtidire. Metu enim videlicet compulſi in aliena terra, quia ſub umbra auxilii veſtri latere volunt, in ſocietatem veſtram confugiunt, ut portubus veſtris recipiantur, ut commeatibus utantur. Mare in poteſtate habent; terras, quaſcumque adeunt, extemplo ditionis ſuæ faciunt. Quod rogant, cogere poſſunt; quia peperciſſe volunt, committere vos, cur pereatis, non patiuntur. Nam quod Cleomedon modò, tamquam mediam & tutiſſimam vobis viam conſilii, ut quieſceretis abſtineretiſque armis, oſtendebat; ea non media, ſed nulla via eſt. Etenim, præterquam quòd aut accipienda, aut aſpernanda vobis Romana ſocietas eſt; quid aliud quàm nuſquam gratiâ ſtabili, velut qui eventum exſpectaverimus, ut fortunæ applicaremus noſtra conſilia, præda victoris erimus? Nolite, ſi, quod omnibus votis petendum erat, ultro offertur, faſtidire. Non, quemadmodum hodie utrumque vobis licet, ſic ſemper licitum eſt; nec ſæpe, nec diu eadem occaſio erit. Liberare vos a Philippo jamdiu magis vultis, quàm audetis. Sine veſtro labore & periculo qui vos in libertatem vindicarent, cum magnis claſſibus exercitibuſque mare trajecerunt. Hos ſi ſocios aſpernamini, vix ſanæ mentis eſtis; ſed, aut ſocios, aut hoſtes habeatis oportet.

Digitized by Google

XXII. Secundùm orationem prætoris murmur ortum aliorum cum assensu, aliorum inclementer assentientes increpantium; & jam non singuli tantùm, sed populi universi inter se altercabantur: tum inter magistratus gentis (Damiurgos vocant: decem numero creantur) certamen nihilò segniùs, quàm inter multitudinem, esse: quinque relaturos se de societate Romana aiebant, suffragiumque daturos; quinque lege cautum testabantur, ne quid, quod adversùs Philippi societatem esset, aut referre magistratibus, aut decernere concilio jus esset. Hic quoque dies jurgiis est consumptus. Supererat unus justi concilii dies (tertio enim lex jubebat decretum fieri) in quem adeo exarsere studia, ut vix parentes ab liberis temperaverint. Rhisiasus (Pellenensis erat) filium Damiurgum, nomine Memnonem, habebat, partis ejus quæ decretum recitari, perrogarique sententias prohibebat. Is, diu obtestatus filium, ut consulere Achæos communi saluti pateretur, neu pertinaciâ suâ gentem universam perditum iret, postquam parum proficiebant preces, juratus se eum suâ manu interempturum, nec pro filio, sed pro hoste, habiturum, minis pervicit, ut postero die conjungeret iis se, qui referebant: qui quum plures facti referrent, omnibus ferè populis haud dubiè approbantibus relationem, ac præ se ferentibus

U. c. 1544 a.C. 198. *Dissensio inter Achæos.*

Digitized by Google

quid decreturi essent; Dymæi ac Megalo-
U. c. 554. politani, & quidam Argivorum, priusquam
A. C. 198. decretum fieret, consurrexerunt, ac reliquerunt concilium, neque mirante ullo, neque improbante. Nam Megalopolitanos, avorum memoriâ pulsos ab Lacedæmoniis, restituerat in patriam Antigonus; & Dymæis, captis nuper direptisque ab exercitu Romano, quum redimi eos, ubicumque servirent, Philippus jussisset, non libertatem modò, sed etiam patriam, reddiderat. Jam Argivi, præterquam quòd Macedonum reges ab se oriundos credunt, privatis etiam hospitiis familiarique amicitiâ plerique illigati Philippo erant. Ob hæc concilio, quod inclinaverat ad Romanam societatem jubendam, excesserunt; veniaque iis hujus secessionis fuit, & magnis & recentibus obligatis beneficiis.

Pacta inter Achæos & Romanos societas.

XXIII. Ceteri populi Achæorum, quum sententiæ perrogarentur, societatem cum Attalo ac Rhodiis præsenti decreto confirmarunt; cum Romanis, quia injussu populi non poterat rata esse, in id tempus, quo Romam mitti legati possent, dilata est: in præsentia tres legatos ad L. Quintium mitti placuit, & exercitum omnem

Corinthus oppugnatur.

Achæorum ad Corinthum admoveri; captis Cenchreis, jam urbem ipsam Quintio oppugnante. Et hi quidem e regione portæ, quæ fert Sicyonem, posuerunt castra. Romani ad Cenchreas versam partem ur-

Digitized by Google

bis, Attalus, traducto per Isthmum exercitu, ab Lechæo, alterius maris portu, oppugnabant; primò segniùs, sperantes seditionem intus fore inter oppidanos ac regium præsidium: postquam uno animo omnes, & Macedones tamquam communem patriam tuebantur, & Corinthii ducem præsidii Androsthenem, haud secus quàm civem, & suffragio creatum suo, imperio justo patiebantur; omnis inde spes pugnantibus in vi, & armis, & operibus erat. Undique aggeres haud facili aditu ad mœnia admovebantur. Aries ex ea parte, quam Romani oppugnabant, aliquantum muri diruerat; in quem locum, quia nudatus munimento erat, protegendum armis quum Macedones concurrissent, atrox prœlium inter eos ac Romanos ortum est. Ac primò multitudine facilè expellebantur Romani: assumptis deinde Achæorum Attalique auxiliis, æquabant certamen; nec dubium erat, quin Macedonas Græcosque facilè loco pulsuri fuerint. Transfugarum Italicorum magna multitudo erat; pars ex Annibalis exercitu metu pœnæ a Romanis Philippum secuti, pars navales socii, relictis nuper classibus, ad spem honorationis militiæ transgressi: hos desperata salus, si Romani vicissent, ad rabiem magis, quàm audaciam, accendebat. Promontorium est adversùs Sicyonem, Junonis quam vocant Acræam, in altum excurrens: tra- U.c. 554. a.C. 198.

jectus inde Corinthum, septem millia ferme passuum: eò Philocles, regius & ipse præfectus, mille & quingentos milites per Bœotiam duxit: præstò fuêre ab Corintho lembi, qui præsidium id acceptum Lechæum trajicerent. Auctor erat Attalus, incensis operibus, omittendæ extemplo oppugnationis. Pertinaciùs Quintius in incepto perstabat: is quoque, ut pro omnibus portis disposita vidit præsidia regia, nec facilè erumpentium impetus sustineri posse, in Attali sententiam concessit: ita irrito incepto, dimissis Achæis, reditum ad naves est. Attalus Piræum, Romani Corcyram petierunt.

V. c. 554. a. C. 198.

Relicta Corinthi oppugnatio.

Elatiam oppugnat Cos.

XXIV. Dum hæc ab navali exercitu geruntur, consul, in Phocide ad Elatiam castris positis, primò colloquiis rem per principes Elatiensium tentavit: postquam, nihil esse in manu sua, & plures validioresque esse regios, quàm oppidanos, respondebatur, tum simul ab omni parte operibus armisque urbem est aggressus. Ariete admoto, quantum inter turres muri erat prorutum, quum ingenti fragore ac strepitu nudasset urbem, simul & cohors Romana per apertum recenti strage iter invasit; & ex omnibus oppidi partibus, relictis suis quisque stationibus, in eum, qui premebatur impetu hostium, locum concurrerunt. Eodem tempore Romani & ruinas muri supervadebant, & scalas ad stan-

Capit.

Digitized by Google

tia mœnia inferebant; &, dum in unam partem oculos animosque hostium certamen averterat, pluribus locis scalis capitur murus, armatique in urbem transcenderunt: quo tumultu audito, territi hostes, relicto, quem conferti tuebantur, loco, in arcem omnes metu, inermi quoque insequente turbâ, confugerunt. Ita urbe potitur consul: quâ direptâ, missis in arcem, qui vitam regiis, si abire vellent inermes, libertatem Elatiensibus pollicerentur, fideque in hæc datâ, post paucos dies arcem recepit. U.c. 554. a.C. 198.

XXV. Ceterum adventu in Achaiam Philoclis regii præfecti non Corinthus tantùm liberata obsidione, sed Argivorum quoque civitas per quosdam principes Philocli prodita est, tentatis priùs animis plebis. Mos erat, comitiorum die primo, velut ominis causâ, prætores pronuntiare Jovem, Apollinemque, & Herculem: additum legi erat, ut iis Philippus rex adjiceretur; cujus nomen post pactam cum Romanis societatem quia præco non adjecit, fremitus primò multitudinis ortus: deinde clamor subjicientium Philippi nomen, jubentiumque legitimum honorem usurpare; donec cum ingenti assensu nomen recitatum est. Hujus fiduciâ favoris Philocles arcessitus nocte occupat collem imminentem urbi (Larissam eam arcem vocant) positoque ibi præsidio, quum lueis principio signis *Philocli Argos proditur.*

Digitized by Google

infestis ad subjectum arci forum vaderet,
U.c.554 a.C. 198. instructa acies ex adverso occurrit. Præsidium erat Achæorum nuper impositum, quingenti ferè juvenes delecti omnium civitatum. Æneſidemus Dymæus præerat. Adhortator a præfecto regio missus, qui excedere urbe juberet (*Neque enim pares eos oppidanis solis, qui idem quod Macedones sentirent, nedum adjunctis Macedonibus, esse, quos ne Romani quidem ad Corinthum sustinuissent*) primò nihil, nec ducem, nec ipsos movit: pòst paulò, ut Argivos quoque armatos ex parte altera venientes magno agmine viderunt, certam perniciem cernentes, omnem tamen casum, si pertinacior dux fuisset, videbantur subituri. Æneſidemus, ne flos Achæorum juventutis simul cum urbe amitteretur, pactus cum Philocle, ut abire illis liceret, ipse, quo loco steterat armatus, cum paucis clientibus non excessit. Missus a Philocle, qui quæreret, quid sibi vellet. Nihil fatus, tantummodo, quum projecto præ se clypeo staret, in præsidio creditæ urbis moriturum se armatum respondit. Tum jussu præfecti a Thracibus conjecta tela, interfectique omnes. Et post pactam inter Achæos & Romanos societatem duæ nobilissimæ civitates, Argi & Corinthus, in potestate regis erant. Hæc ab Romanis eâ æstate in Græcia terrâ marique gesta.

Res Gallicæ. XXVI. In Gallia nihil sanè memorabile

Digitized by Google

ab Sex. Ælio consule gestum: quum duos exercitus in provincia habuisset, unum retentum, quem dimitti oportebat, cui L. Cornelius proconsul præfuerat (ipse ei C. Helvium prætorem præfecit) alterum, quem in provinciam adduxit; totum propè annum Cremonensibus Placentinisque cogendis redire in colonias, unde belli casibus dissipati erant, consumpsit. Quemadmodum Gallia præter spem quieta eo anno fuit, ita circa urbem servilis propè tumultus excitatus est. Obsides Carthaginiensium Setiæ custodiebantur: cum iis, ut principum liberis, magna vis servorum erat: augebant eorum numerum, ut ab recenti Africo bello, & ab ipsis Setinis captiva aliquot nationis ejus ex præda empta mancipia. Quum conjurationem fecissent, missis ex eo numero, qui in Setino agro, deinde circa Norbam & Circeios, servitia sollicitarent; satis jam omnibus præparatis, ludis, qui Setiæ propediem futuri erant, spectaculo intentum populum aggredi statuerant; Setiâ per cædem & repentinum tumultum captâ, Norbam & Circeios occupare. Hujus rei tam fœdæ indicium Romam ad L. Cornelium Merulam prætorem urbis delatum est. Servi duo ante lucem ad eum venerunt, atque ordine omnia, quæ acta futuraque erant, exposuerunt. Quibus domi custodiri jussis, prætor, senatu vocato, edoctoque, quæ indices afferrent, proficisci

U.c. 554 a. C. 198

Servilis tumultus.

Digitized by Google

ad eam conjurationem quærendam atque
U.c 551. a.C. 198. opprimendam juſſus, cum quinque legatis profectus, obvios in agris ſacramento rogatos arma capere & ſequi cogebat. *Hoc*
Compreſſus. tumultuario delectu duobus millibus ferme hominum armatis, Setiam, omnibus, quò pergeret, ignaris, venit: ibi raptim principibus conjurationis comprehenſis, fuga ſervorum ex oppido facta eſt: dimiſſi deinde per agros, qui veſtigarent. Egregia duorum opera ſervorum indicum & unius liberi fuit. Ei centum millia gravis æris dari Patres juſſerunt; ſervis vicena quina millia æris, & libertatem: pretium eorum ex ærario ſolutum eſt dominis. Haud ita multò pòſt, ex ejuſdem conjurationis reliquiis, nuntiatum eſt, ſervitia Præneſte occupatura: eò L. Cornelius prætor profectus, de quingentis ferè hominibus, qui in ea noxa erant, ſupplicium ſumpſit. In timore civitas fuit, obſides captivoſque Pœnorum ea moliri. Itaque & Romæ vigiliæ per vicos ſervatæ, juſſique circumire eas minores magiſtratus; & triumviri carceris lautumiarum intentiorem cuſtodiam habere juſſi; & circa nomen Latinum a prætore litteræ miſſæ, ut & obſides in privato ſervarentur, neque in publicum prodeundi facultas daretur; & captivi ne minùs decem pondo compedibus vincti in nulla alia, quàm in carceris publici, cuſtodia eſſent.

XXVII. Eodem anno legati ab rege

Digitized by Google

Attalo coronam auream ducentûm quadraginta sex pondo in Capitolio posuerunt; gratiasque senatui egerunt, quòd Antiochus, legatorum Romanorum auctoritate motus, finibus Attali exercitum deduxisset. Eâdem æstate equites ducenti, & elephanti decem, & tritici modiûm ducenta millia, ab rege Masinissa ad exercitum, qui in Græcia erat, pervenerunt. Item ex Sicilia Sardiniaque magni commeatus, & vestimenta exercitui missa. Siciliam M. Marcellus, Sardiniam M. Porcius Cato obtinebat; sanctus & innocens, asperior tamen in fœnore coërcendo habitus; fugatique ex insula fœneratores, & sumptus, quos in cultum prætorum socii facere soliti erant, circumcisi, aut sublati. Sex. Ælius consul ex Gallia comitiorum causâ Romam quum rediisset, creavit consules C. Cornelium Cethegum & Q. Minucium Rufum. Biduò pòst prætorum comitia habita. Sex prætores illo anno primùm creati, crescentibus jam provinciis, & latiùs patescente imperio: creati autem hi, L. Manlius Vulso, C. Sempronius Tuditanus, M. Sergius Silus, M. Helvius, M. Minucius Rufus, L. Atilius. Sempronius & Helvius ex iis ædiles plebis erant: curules ædiles Q. Minucius Thermus & Ti. Sempronius Longus. Ludi Romani eo anno quater instaurati.

U.c. 554. a.C. 198.

M. Catò

Comitia

Sex prætores.

XXVIII. C. Cornelio & Q. Minucio consulibus, omnium primùm de provinciis

Digitized by Google

consulum prætorumque actum. Priùs de prætoribus transacta res, quæ transigi sorte poterat: urbana Sergio, peregrina jurisdictio Minucio obtigit. Sardiniam Atilius, Siciliam Manlius, Hispaniam Sempronius citeriorem, Helvius ulteriorem est sortitus. Consulibus Italiam Macedoniamque sortiri parantibus, L. Oppius & Q. Fulvius tribuni plebis impedimento erant, *Quòd longinqua provincia Macedonia esset; neque ulla alia res majus bello impedimentum ad eam diem fuisset, quàm quòd, vixdum inchoatis rebus, in ipso conatu gerendi belli, prior consul revocaretur. Quartum jam annum esse ab decreto Macedonico bello. Quærendo regem & exercitum ejus Sulpicium majorem partem anni absumpsisse. Villium congredientem cum hoste, re infectâ revocatum. Quintium, rebus divinis Romæ majorem partem anni retentum, ita gessisse tamen res, ut, si aut maturiùs in provinciam veniisset, aut hiems magis sera fuisset, potuerit debellare. Nunc quoque in hiberna profectum, ita comparare dici bellum, ut, nisi successor impediat, perfecturus æstate proximâ videatur.* His orationibus pervicerunt, ut consules in senatûs auctoritate fore dicerent se, si idem tribuni facerent. Permittentibus utrisque liberam consultationem, Patres consulibus ambobus Italiam provinciam decreverunt: T. Quintio prorogarunt imperium, donec successor ei veniisset. Consulibus binæ legiones decretæ; &. ut

U.c. 555. a.C. 197. C. Cornelio, Q. Minucio Coss.

Provincia.

Quintio prorogatum imperium.

Digitized by Google

bellum cum Gallis Cisalpinis, qui defecis-
sent a populo Romano, gererent. Quintio U.c.555.
in Macedoniam supplementum decretum, a.C.197.
peditum quinque millia & trecenti equites,
& sociorum navalium tria millia. Præesse
idem, qui præerat, classi L. Quintius Fla-
mininus jussus. Prætoribus in Hispanias
octona millia peditum sociûm ac Latini no-
minis data, & quadringeni equites, ut di-
mitterent veterem ex Hispaniis militem;
& terminare jussi, quà ulterior citeriorve
provincia servaretur. Macedoniæ legatos
P. Sulpicium & P. Villium, qui consules
in ea provincia fuerant, adjecerunt.

XXIX. Priusquam consules prætoresque
in provincias proficiscerentur, prodigia *Prodi-*
procurari placuit: quòd ædes Vulcani *gia.*
Summanique Romæ, & quòd Fregellis
murus & porta de cœlo tacta erant; &
Frusinone inter noctem lux orta; & As-
culo agnus biceps cum quinque pedibus
natus; & Formiis duo lupi, oppidum in-
gressi, obvios aliquot laniaverant: Romæ
non in urbem solùm, sed in Capitolium
penetraverat lupus. C. Acilius tribunus ple-
bis tulit, ut quinque coloniæ in oram ma-
ritimam deducerentur; duæ ad ostia flu-
minum Vulturni Liternique; una Puteolos;
una ad Castrum Salerni: his Buxentum
adjectum: trecenæ familiæ in singulas co-
lonias jubebantur mitti: triumviri dedu-
cendis iis, qui per triennium magistratum

Digitized by Google

haberent, creati, M. Servilius Geminus; U.c.555. a.C.197. Q. Minucius Thermus, Ti. Sempronius Longus. Delectu rebusque aliis divinis humanisque, quæ per ipsos agenda erant, perfectis, consules ambo in Galliam profecti. Cornelius rectâ ad Insubres viâ, qui tum in armis erant, Cenomanis assumptis; Q. Minucius in læva Italiæ ad Inferum mare flexit iter, Genuamque exercitu abducto, ab Liguribus orsus est bellum. Oppida Clastidium & Litubium, utraque Ligurum, & duæ gentis ejusdem civitates, Celelates Cerdiciatesque, sese dediderunt. Et jam omnia cis Padum, præter Gallorum Boios, Ilvates Ligurum, sub ditione erant: quindecim oppida, hominum viginti millia esse dicebantur, quæ se dediderant. Inde in agrum Boiorum legiones duxit.

Consulum res gestæ in Gallia.

XXX. Boiorum exercitus haud ita multò antè trajecerat Padum, junxeratque se Insubribus & Cenomanis, quòd ita acceperant, conjunctis legionibus consulés rem gesturos, ut & ipsi collatas in unum vires firmarent. Postquam fama accidit, alterum consulem Boiorum urere agros, seditio extemplo orta est. Postulare Boii, ut laborantibus opem universi ferrent. Insubres negare, se sua deserturos. Ita divisæ copiæ, Boiisque in agrum suum tutandum profectis, Insubres cum Cenomanis super amnis Mincii ripam consederunt. Infra eum locum quinque millia passuum, & consul Cornelius eidem flumini

Digitized by Google

flumini caſtra applicuit; inde mittendo in vicos Cenomanorum Brixiamque, quod caput gentis erat, ut ſatis comperit, non ex auctoritate ſeniorum juventutem in armis eſſe, nec publico conſilio Inſubrium defectioni Cenomanos ſe adjunxiſſe; excitis ad ſe principibus, id agere ac moliri cœpit, ut deſciſcerent ab Inſubribus Cenomani, & ſignis ſublatis, aut domos redirent, aut ad Romanos tranſirent. Et id quidem impetrari nequiit; in id data fides conſuli eſt, ut in acie aut quieſcerent, aut, ſi qua etiam occaſio fuiſſet, adjuvarent Romanos. Hæc ita conveniſſe Inſubres ignorabant; ſuberat tamen quædam ſuſpicio animis, labare fidem ſociorum. Itaque, quum in aciem eduxiſſent, neutrum iis cornu committere auſi, ne, ſi dolo ceſſiſſent, rem totam inclinarent, poſt ſigna in ſubſidiis eos locaverunt. Conſul principio pugnæ vovit ædem Soſpitæ Junoni, ſi eo die hoſtes fuſi fugatique eſſent. A militibus clamor ſublatus, compotem voti conſulem ſe facturos, & impetus in hoſtes eſt factus. Non tulerunt Inſubres primum concurſum: quidam & a Cenomanis, terga repentè in ipſo certamine aggreſſis, tumultum ancipitem injectum auctores ſunt, cæſaque in medio quinque & triginta millia hoſtium, quinque millia & ſeptingentos vivos captos, in iis Amilcarem Pœnorum imperatorem, qui belli cauſa fuiſſet: ſigna militaria centum U.c. 555. a.C. 197.

Digitized by Google

triginta, & carpenta ſuprà ducenta. Oppida, quæ defectionem ſecuta erant, dediderunt ſe Romanis. U.c.555 a.C.197.

XXXI. Minucius conſul primò effuſis populationibus peragraverat fines Boiorum ; deinde, ut, relictis Inſubribus, ad ſua tuenda receperant ſeſe, caſtris ſe tenuit, acie dimicandum cum hoſte ratus. Nec Boii detrectaſſent pugnam, ni fama victos Inſubres allata animos fregiſſet. Itaque, relicto duce caſtriſque, diſſipati per vicos, ſua ut quiſque defenderent, rationem gerendi belli hoſti mutarunt : omiſſâ enim ſpe per unam dimicationem rei decernendæ, rurſus populari agros, & urere tecta, vicoſque expugnare cœpit. Per eoſdem dies Claſtidium incenſum. Inde in Liguſtinos Ilvates, qui ſoli non parebant, legiones ductæ. Ea quoque gens, ut Inſubres acie victos, Boios, ita ut tentare ſpem certaminis metuerent, territos audivit, in ditionem venit. Litteræ conſulum e Gallia de geſtis proſpere ſub idem tempus Romam allatæ. M. Sergius prætor urbis in ſenatu eas, deinde ex auctoritate Patrum ad populum recitavit : ſupplicatio in quatriduum decreta. Hiems jam eo tempore erat.

XXXII. Quum T. Quintius, captâ Elatiâ, in Phocide ac Locride hiberna diſpoſita haberet, Opunte ſeditio orta eſt. Factio una Ætolos, qui propiores erant,

Digitized by Google

altera Romanos arceſſebat. Ætoli priores venerunt; ſed opulentior factio, excluſis Ætolis, miſſoque ad imperatorem Romanum nuntio, uſque in adventum ejus tenuit urbem. Arcem regium tenebat præſidium; neque, ut deſcenderent inde, aut Opuntiorum minis, aut auctoritate imperantis conſulis Romani, perpelli potuerunt. Mora, cur non extemplo oppugnarentur, ea fuit, quòd caduceator ab rege venerat, locum ac tempus petens colloquio. Id gravatè conceſſum regi eſt; non quin cuperet Quintius per ſe partim armis, partim conditionibus confectum videri bellum: necdum enim ſciebat, utrum ſucceſſor ſibi alter ex novis conſulibus mitteretur, an, quod, ſummâ vi ut tenderent, amicis & propinquis mandaverat, imperium prorogaretur: aptum autem fore colloquium credebat, ut ſibi liberum eſſet, vel ad bellum manenti, vel ad pacem decedenti rem inclinare. In ſinu Maliaco prope Nicæam littus elegere: eò rex ab Demetriade cum quinque lembis & una nave roſtrata venit. Erant cum eo principes Macedonum, & Achæorum exſul vir inſignis Cycliadas. Cum imperatore Romano rex Amynander erat, & Dionyſodorus Attali legatus, & Ageſimbrotus præfectus Rhodiæ claſſis, & Phæneas princeps Ætolorum, & Achæi duo, Ariſtænus & Xenophon. Inter hos Romanus ad extremum littus progreſſus,

U.c.555. a.C.197.

Quintii colloquium cum Philippo.

Digitized by Google

U.c.555. a.C. 197. quum rex in proram navis in ancoris ſtantis proceſſiſſet, *Commodius*, inquit, *ſi in terram egrediaris, & ex propinquo dicamus in vicem, audiamuſque.* Quum rex facturum ſe id negaret; *Quem tandem*, inquit Quintius, *times?* Ad hoc ille ſuperbo & regio animo: *Neminem equidem timeo, præter deos immortales; non omnium autem credo fidei, quos circa te video, atque omnium minimè Ætolis. Iſtud quidem*, ait Romanus, *par omnibus periculum eſt, qui cum hoſte ad colloquium congrediuntur, ut nulla fides ſit. Non tamen*, inquit rex, *T. Quinti, par perfidiæ præmium eſt, ſi fraude agatur, Philippus & Phæneas; neque enim æquè difficulter Ætoli prætorem alium, ac Macedones regem in meum locum ſubſtituant.* Secundùm hæc ſilentium fuit.

XXXIII. Quum Romanus eum æquum cenſeret priorem dicere, qui petiſſet colloquium; rex, ejus eſſe priorem orationem, qui daret pacis leges, non qui acciperet; tum Romanus, *Simplicem ſuam orationem eſſe; ea enim ſe dicturum, quæ ni fiant, nulla ſit pacis conditio. Deducenda ex omnibus Græciæ civitatibus regi præſidia eſſe; captivos & transfugas ſociis populi Romani reddendos; reſtituenda Romanis ea Illyrici loca, quæ poſt pacem in Epiro factam occupaſſet. Ptolemæo regi Ægypti reddendas urbes, quas poſt Philopatoris Ptolemæi mortem occupaſſet. Suas*

Leges pacis Philippo dictæ.

Digitized by Google

populique Romani conditiones has esse : cæterum & sociorum audiri postulata verum esse. U.c. 555. a.C. 197. Attali regis legatus, *Naves captivosque, quæ ad Chium navali prælio capta essent, & Nicephorium, Veneriſque templum, quæ spoliasset evastassetque, pro incorruptis restitui :* Rhodii Peræam (regio est continentis adversùs insulam, vetustæ eorum ditionis) repetebant, postulabantque *Præsidia deduci ab Iasso, & Bargyliis, & Euromensium urbe, & in Hellesponto Sesto atque Abydo, & Perinthum Byzantiis in antiqui formulam juris restitui, & liberari omnia Asiæ emporia portusque.* Achæi Corinthum & Argos repetebant. Prætor Ætolorum Phæneas quum eadem ferè, quæ Romani, ut Græciâ decederetur, postulasset, redderenturque Ætolis urbes, quæ quondam juris ac ditionis eorum fuissent ; excepit orationem ejus princeps Ætolorum Alexander, vir (ut inter Ætolos) facundus. *Jamdudum se reticere,* ait, *non quo quidquam agi putet eo colloquio, sed ne quem sociorum dicentem interpellet. Neque de pace cum fide Philippum agere, neque bella verâ virtute umquam gessisse. In colloquiis insidiari & captare ; in bello non congredi æquo campo, neque collatis signis dimicare, sed refugientem incendere aut diripere urbes, & vincentium præmia victum corrumpere. At non sic antiquos Macedonum reges, sed acie bellare solitos, urbibus parcere, quantum possent, quò opu-* *Alexandri Ætoli oratio in Philippum.*

Digitized by Google

lentius imperium haberent. Nam de quorum
U.c.555. a.C. 197. possessione dimicetur tollentem, nihil sibi praeter bellum relinquere, quod consilium esse? Plures priore anno sociorum urbes in Thessalia evastasse Philippum, quàm omnes, quæ umquam hostes Thessaliæ fuerint. Ipsis quoque Ætolis eum plura socium, quàm hostem, ademisse. Lysimachiam, pulso prætore & præsidio Ætolorum, occupasse eum. Cium item suæ ditionis urbem funditus evertisse ac delesse. Eádem fraude habere eum Thebas Phthias, Echinum, Lariſſam, & Pharsalum.

Responsum Philippi. XXXIV. Motus oratione Alexandri Philippus, navem, ut exaudiretur, propiùs terram applicuit. Orsum eum dicere, in Ætolos maximè, violenter, Phæneas interfatus, *Non in verbis rem verti*, ait: *aut bello vincendum, aut melioribus parendum esse. Apparet id quidem*, inquit Philippus, *etiam cæco*; jocatus in valetudinem oculorum Phæneæ: & erat dicacior naturâ, quàm regem decet, & ne inter seria quidem risu satis temperans. Indignari inde cœpit, *Ætolos, tamquam Romanos, decedi Græciâ jubere; qui, quibus finibus Græcia sit, dicere non possint. Ipsius enim Ætoliæ Agræos, Apodotosque, & Amphilocos, quæ permagna eorum pars sit, Græciam non esse. An, quòd a sociis eorum non abstinuerim, justam querelam habent, quum ipsi pro lege hunc antiquitus morem servent, ut adversùs socios ipsi suos, publicâ tantùm auctoritate demptâ,*

Digitized by Google

juventutem ſuam militare ſinant, & contra-
riæ perſæpe acies in utraque parte Ætolica
auxilia habeant? Neque ego Cium expugna-
vi, ſed Pruſiam ſocium & amicum oppugnan-
tem adjuvi: & Lyſimachiam ab Thracibus
vindicavi; ſed quia me neceſſitas ad hoc bel-
lum a cuſtodia ejus avertit, Thraces habent.
Et Ætolis hæc. Attalo autem Rhodiiſque
nihil jure debeo; non enim a me, ſed ab
illis, principium belli ortum eſt. Romano-
rum autem honoris causâ, Peræam Rhodiis,
& naves Attalo cum captivis, qui compa-
rebunt, reſtituam. Nam quod ad Nicepho-
rium Veneriſque templi reſtitutionem attinet;
quid ea reſtitui poſtulantibus reſpondeam,
niſi, quo uno modo luci ſylvæque ſacræ re-
ſtitui poſſunt, curam impenſamque ſationis
me præſtaturum? quoniam hæc inter ſe reges
poſtulare & reſpondere placet. Extrema ejus oratio adversùs Achæos fuit; in qua, orsus ab Antigoni primùm, ſuis deinde erga eam gentem meritis, recitari decreta eorum juſſit, omnes divinos humanoſque honores complexa; atque ad ea adjecit recens de exercitu, quo ab ſe deſciviſſent; invectuſque graviter in perfidiam eorum, Argos tamen ſe redditurum eis dixit. *De Corintho cum imperatore Romano deliberaturum eſſe; quæſiturumque ſimul ab eo, utrum iis tantùm urbibus decedere ſe æquum cenſeat, quas a ſe ipſo captas jure belli habeat, an iis etiam, quas a majoribus ſuis accepiſſet.*

U.c.555. a.C.197.

Digitized by Google

U.c.555. a.C.197. XXXV. Parantibus Achæis Ætoliſque ad ea reſpondere, quum prope occaſum ſol eſſet, dilato in poſterum diem colloquio, Philippus in ſtationem, ex qua profectus erat, Romani ſociique in Caſtra redierunt. Quintius poſtero die ad Nicæam (is enim locus placuerat) ad conſtitutum tempus venit. Philippi nullus uſquam nec nuntius ab eo per aliquot horas veniebat; & jam deſperantibus venturum, repentè apparuerunt naves. Atque ipſe quidem, *Quum tam gravia & indigna imperarentur, inopem conſilii diem ſe conſumpſiſſe deliberando*, aiebat. Vulgò credebatur, de induſtria rem in ſerum tractam, ne tempus dari poſſet Achæis Ætoliſque ad reſpondendum; & eam opinionem ipſe affirmavit, petendo, ut, ſummotis aliis, ne tempus altercando tereretur, & aliquis finis rei imponi poſſet, cum ipſo imperatore Romano liceret ſibi colloqui. Id primò non acceptum, ne excludi colloquio viderentur ſocii; deinde, quum haud abſiſteret petere, ex omnium conſilio Romanus imperator cum Appio Claudio tribuno militum, ceteris ſummotis, ad extremum littus proceſſit. Rex cum duobus, quos pridie adhibuerat, in terram eſt egreſſus. Ibi quum aliquamdiu ſecretò locuti eſſent, quæ acta ad ſuos Philippus retulerit, minùs compertum eſt. Quintius hæc retulit ad ſocios: *Romanis eum cedere totâ Illyrici*

Alter colloquii a.c.

Digitized by Google

orâ, perfugas remittere, ac si qui essent captivi : Attalo naves, & cum iis captos navales socios ; Rhodiis regionem, quam Peræam vocant, reddere : Iasso & Bargyliis non cessurum : Ætolis Pharsalum Lariſſamque reddere, Thebas non reddere : Achæis, non Argis modò, sed etiam Corintho cessurum. U.c.555. a.C.197. Nulli omnium placere, partium, quibus cessurus, aut non cessurus esset, destinatio. *Plus enim amitti in eis, quàm acquiri ; nec umquam, nisi totâ deduxisset Græciâ præsidia, causas certaminum deponere.*

XXXVI. Quum hæc toto ex concilio certatim omnes vociferarentur, ad Philippum quoque procul stantem vox est perlata : itaque a Quintio petit, ut rem totam in posterum diem differret ; profectò aut persuasurum se, aut persuaderi sibi passurum. Littus ad Thronium colloquio destinatur : eò maturè conventum est. Ibi Philippus primò & Quintium, & omnes qui aderant, rogare, ne spem pacis turbare vellent. Postremò petere tempus, quo legatos Romam ad senatum mittere posset. *Aut his conditionibus se pacem impetraturum, aut, quascumque senatus dedisset, leges pacis accepturum.* Id ceteris haudquaquam placebat ; nec enim aliud, quàm moram & dilationem ad colligendas vires, quæri. Quintius, *Verum id futurum fuisse,* dicere, *si æstas & tempus rerum gerendarum esset : nunc, hieme instante, nihil amitti,* Tertius.

Digitized by Google

dato ſpatio ad legatos mittendos. Nam neque ſine auctoritate ſenatûs quidquam eorum ratum fore, quæ cum rege ipſi pepigiſſent; & explorari (dum bello neceſſariam quietem ipſa hiems daret) ſenatûs auctoritatem poſſe. In hanc ſententiam & ceteri ſociorum principes conceſſerunt; induciiſque datis in duos menſes, & ipſos mittere ſingulos legatos ad edocendum ſenatum, ne fraude regis caperetur, placuit. Additum induciarum pacto, ut regia præſidia Phocide ac Locride extemplo deducerentur. Et ipſe Quintius cum ſociorum legatis Amynandrum Athamanum regem, ut ſpeciem legationi adjiceret; & Q. Fabium (uxoris Quintii ſororis filius erat) & Q. Fulvium, & Appium Claudium miſit.

U.c 555. a.C. 197. Inducla in duos menſes.

XXXVII. Ut ventum Romam eſt, priùs ſociorum legati, quàm regis, auditi ſunt. Cetera eorum oratio conviciis regis conſumpta eſt. Moverunt eo maximè ſenatum, demonſtrando maris terrarumque regionis ejus ſitum; ut omnibus appareret, ſi Demetriadem in Theſſalia, Chalcidem in Euboea, Corinthum in Achaia rex teneret, non poſſe liberam Græciam eſſe; & ipſum Philippum, non contumelioſiùs, quàm veriùs, compedes eas Græciæ appellare. Legati deinde regis intromiſſi; quibus, longiorem exorſis orationem, brevis interrogatio, ceſſuruſne iis tribus urbibus eſſet, ſermonem incidit, quum mandati ſibi de

Legati regii a ſenatu re infecta dimiſſi.

Digitized by Google

his nominatim negarent quidquam: sic infectâ pace, regii dimissi. Quintio liberum arbitrium pacis ac belli permissum. Quod ut satis apparuit, non tædere belli senatum, & ipse, victoriæ, quàm pacis, avidior, neque colloquium postea Philippo dedit, neque legationem aliam, quàm quæ omni Græciâ decedi nuntiaret, admissurum dixit. U.c.555. a.C.197.

XXXVIII. Philippus, quum acie decernendum videret, & undique ad se contrahendas vires, maximè de Achaiæ urbibus, regionis ab se diversæ, & magis tamen de Argis, quàm de Corintho, sollicitus, optimum ratus Nabidi eam Lacedæmoniorum tyranno velut fiduciariam dare, ut victori sibi restitueret; si quid adversi accidisset, ipse haberet, Philocli, qui Corintho Argisque præerat, scribit, ut tyrannum ipse conveniret. Philocles, præterquam quòd jam veniebat cum munere, adjicit ad pignus futuræ regi cum tyranno amicitiæ, filias suas regem Nabidis filiis matrimonio conjungere velle. Tyrannus primò negare, aliter urbem eam se accepturum, nisi Argivorum ipsorum decreto arcessitus ad auxilium urbis esset; deinde, ut frequenti concione non aspernatos modò, sed abominatos etiam nomen tyranni audivit, causam se spoliandi eos nactum ratus, tradere, ubi vellet, urbem, Philoclem jussit. Nocte, ignaris omnibus, ac- *Philippi fœdus cum Nabide.*

Digitized by Google

ceptus in urbem est tyrannus: primâ luce occupat superiora omnia loca; portæque clausæ. Paucis principum tumultum inter primum elapsis, eorum absentium direptæ fortunæ; præsentibus aurum atque argentum ablatum; pecuniæ imperatæ ingentes: qui non cunctanter contulere, sine contumelia & laceratione corporum sunt dimissi; quos occulere aut retrahere aliquid suspicio fuit, in servilem modum lacerati atque extorti. Concione inde advocatâ, rogationem promulgavit, unam de tabulis novis, alteram de agro viritim dividendo; duas faces novantibus res ad plebem in optimates accendendam.

U.c. 555. a. C. 197.

Argi Nabidi traduntur.

Nabidis avaritia & crudelitas.

XXXIX. Postquam in potestate Argivorum civitas erat, nihil ejus memor tyrannus, a quo eam civitatem, & quam in conditionem accepisset, legatos Elatiam ad Quintium, & Attalum Æginæ hibernantem mittit, qui nuntiarent, *Argos in potestate sua esse; eò si veniret Quintius ad colloquium, non diffidere, sibi omnia cum eo conventura.* Quintius, ut eo quoque præsidio Philippum nudaret, quum annuisset se venturum, mittit ad Attalum, ut ab Ægina Sicyonem sibi occurreret: ipse ab Anticyra decem quinqueremibus, quas iis fortè ipsis diebus L. Quintius frater ejus adduxerat ex hibernis Coreyræ, Sicyonem transmisit. Jam ibi Attalus erat, qui, quum tyranno ad Romanum imperatorem, non

Digitized by Google

Romano ad tyrannum, eundum diceret, in ſententiam ſuam Quintium traduxit, ne in urbem ipſam Argos iret. Haud procul urbe Mycenica vocatur: in eo loco ut congrederentur, convenit. Quintius cum fratre & tribunis militum paucis, Attalus cum regio comitatu, Nicoſtratus Achæorum prætor cum auxiliaribus paucis venit: tyrannum ibi cum omnibus copiis opperientem invenerunt: progreſſus armatus cum ſatellitibus armatis eſt in medium ferè interjacentis campi: inermis Quintius cum fratre & duobus tribunis militum: inermi item regi prætor Achæorum & unus ex purpuratis latus cingebant. Initium ſermonis ab excuſatione tyranni ortum, *Quòd armatus ipſe armatiſque ſeptus, quum inermes Romanum imperatorem regemque cerneret, in colloquium veniſſet; neque enim ſe illos timere* dixit, *ſed exſules Argivorum.* Inde, ubi de conditionibus amicitiæ cœptum agi eſt, Romanus duas poſtulare res; unam, ut bellum cum Achæis finiret; alteram, ut adversùs Philippum mitteret ſecum auxilia. Ea ſe miſſurum dixit: pro pace cum Achæis, induciæ impetratæ, donec bellum cum Philippo finiretur.

U.c. 555. a.C. 197. *Nabidis cum Quintio colloquium*

XL. De Argis quoque diſceptatio ab Attalo rege eſt nata, quum fraude Philoclis proditam urbem vi ab eo teneri argueret; ille, ab ipſis Argivis, ut ſe defenderet, accitum. Concionem Argivorum rex poſtu-

Digitized by Google

labat, ut id sciri posset. Nec tyrannus ab-
U.c.551. a.C.197. nuere; sed deductis ex urbe praesidiis, liberam concionem, non immixtis Lacedaemoniis, declaraturam, quid Argivi vellent, praeberi debere dicebat rex; tyrannus negavit deducturum. Haec disceptatio sine exitu fuit. De colloquio discessum, sexcentis Cretensibus ab tyranno datis Romano, induciisque inter Nicostratum praetorem Achaeorum & Lacedaemoniorum tyrannum in quatuor menses factis. Inde Quintius Corinthum est profectus; & ad portam cum Cretensium cohorte accessit, ut Philocli praefecto urbis appareret, tyrannum a Philippo desciisse. Philocles & ipse ad imperatorem Romanum in colloquium venit; hortantique ut extemplo transiret, urbemque traderet, ita respondit, ut distulisse rem magis, quàm negasse, videretur. A Corintho Quintius Anticyram trajecit: inde fratrem ad tentandam Acarnanum gentem misit. Attalus ab Argis Sicyonem est profectus: ibi & civitas novis honoribus veteres regis honores auxit; & rex ad id, quòd sacrum Apollinis agrum grandi quondam pecuniâ redemerat eis, tum quoque, ne sine aliqua munificentia praeteriret civitatem sociam atque amicam, decem talenta argenti dono dedit, & decem millia medimnûm frumenti; atque ita Cenchreas ad naves rediit. Et Nabis, firmato praesidio Argis, Lacedaemonem re-

Digitized by Google

greſſus, quum ipſe viros ſpoliaſſet, ad feminas ſpoliandas uxorem Argos remiſit. Ea nunc ſingulas illuſtres, nunc ſimul plures genere inter ſe junctas domum arceſſendo, blandiendoque ac minando, non aurum modò iis, ſed poſtremò veſtem quoque mundumque omnem muliebrem ademit.

U.c. 555. a.C. 197.

Uxor Nabidis Argivas ſpoliat.

Digitized by Google

EPITOME
LIBRI XXXIII LIVIANI.

TITUS Quintius Flamininus proconſul cum Philippo ad Cynoſcephalas in Theſſalia acie victo debellavit. L. Quintius Flamininus, frater proconſulis, Acarnanes, Leucade urbe, quod caput eſt Acarnanum, expugnatâ, in deditionem accepit. C. Sempronius Tuditanus prætor a Celtiberis cum exercitu cæſus eſt. Attalus, a Thebis ob ſubitam valetudinem Pergamum tranſlatus, deceſſit. Pax petenti Philippo, Græciæ libertas data eſt. L. Furius Purpureo & M. Claudius Marcellus conſules Boios & Inſubres Gallos ſubegerunt. Marcellus triumphavit. Annibal, fruſtra in Africa bellum molitus, & ob hoc Romanis per epiſtolas adverſæ factionis principum delatus, propter metum Romanorum, qui legatos ad Carthaginienſium ſenatum de eo miſerant, profugus ad Antiochum regem Syriæ ſe contulit, bellum contra Romanos parantem.

Digitized by Google

LIBER XXXIII.

I. HÆC per hiemem gesta. Initio autem veris Quintius, Attalo Elatiam excito, Bœotorum gentem, incertis ad eam diem animis fluctuantem, ditionis suæ facere cupiens, profectus per Phocidem, quinque millia ab Thebis, quod caput est Bœotiæ, posuit castra. Inde postero die cum unius signi militibus, & Attalo, legationibusque, quæ frequentes undique convenerant, pergit ire ad urbem, jussis legionis hastatis (ea duo millia militum erant) sequi se, mille passuum intervallo distantes. Ad medium ferme viæ Bœotorum prætor Antiphilus obvius fuit: cetera multitudo e muris adventum imperatoris Romani regisque prospeculabatur: rara arma paucique milites circa eos apparebant: hastatos, sequentes procul, amfractus viarum vallesque interjectæ occulebant. Quum jam appropinquaret urbi, velut obviam egredientem turbam salutaret, tardiùs incedebat. Causa erat moræ, ut hastati consequerentur. Oppidani, ante lictorem turbâ actâ, insecutum confestim agmen armatorum non antè, quàm ad hospitium imperatoris ventum est, conspexere. Tum, velut proditâ dolo Antiphili prætoris urbe captâque, obstupuerunt omnes. Et apparebat nihil liberæ consultationis concilio, U. c. 555. a. C. 197. *Quintius in Bœotiam it.*

Digitized by Google

quod in diem posterum indictum erat Bœotis, relictum. Texerunt dolorem, quem & nequidquam & non sine periculo ostendissent.

U.c.555. a.C.197.

In concilio Bœotorum Attalus verba faciens concidit.

II. In concilio Attalus primus verba fecit. Orsus a majorum suorum suisque, & communibus in omnem Græciam, & propriis in Bœotorum gentem meritis, segnior jam & infirmior, quàm ut contentionem dicendi sustineret, obmutuit, & concidit. Et, dum regem auferunt perferuntque parte membrorum captum, paulisper concio intermissa est. Aristænus inde, Achæorum prætor, eò cum majore auctoritate auditus, quòd non alia, quàm quæ Achæis suaserat, Bœotis suadebat. Pauca ab ipso Quintio adjecta, fidem magis Romanam, quàm arma aut opes, extollente verbis. Rogatio inde, a Platæensi Dicæarcho lata recitataque de societate cum Romanis jungenda, nullo contrà dicere audente, omnium Bœotiæ civitatum suffragiis accipitur jubeturque. Concilio dimisso, Quintius tantum Thebis moratus, quantum Attali repens casus coëgit, postquam non vitæ præsens periculum vis morbi attulisse, sed membrorum debilitatem visa est, relicto eo ad curationem necessariam corporis, Elatiam, unde profectus erat, redit; Bœotis quoque, sicut priùs Achæis, ad societatem adscitis, & quando tuta ea pacataque ab tergo relinquebantur, omnibus

Societas cum Romanis decreta.

Digitized by Google

jam cogitationibus in Philippum, & quod reliquum belli erat, conversis. U.c.555. a. C.197.

III. Philippus quoque primo vere, postquam legati ab Roma nihil pacati retulerant, delectum per omnia oppida regni habere instituit, in magna inopia juniorum. Absumpserant enim per multas jam ætates continua bella Macedonas: ipso quoque regnante, & navalibus bellis adversùs Rhodios Attalumque, & terrestribus adversùs Romanos ceciderat magnus numerus: ita & tirones ab sedecim annis milites scribebat, & emeritis quidam stipendiis, quibus modò quidquam reliqui roboris erat, ad signa revocabantur. Ita suppleto exercitu, secundùm vernum æquinoctium omnes copias Dium contraxit, ibique stativis positis, exercendo quotidie milite, hostem opperiebatur. Et Quintius per eosdem ferme dies, ab Elatia profectus, præter Thronium & Scarpheam ad Thermopylas pervenit. Ibi concilium Ætolorum, Heracleam indictum, tenuit, consultantium quantis auxiliis Romanum ad bellum sequerentur. Cognitis sociorum decretis, tertio die ab Heraclea Xynias progressus, in confinio Ænianum Thessalorumque positis castris, Ætolica auxilia opperiebatur. Nihil morati Ætoli sunt. Phæneâ duce, duo millia peditum cum equitibus quadringentis venerunt. Ne dubium esset quid exspectassent, confestim Quintius mo- *Philippi apparatus.* *Quintius ad Philippum contendit.*

Digitized by Google

vit castra. Transgresso in Phthioticum agrum quingenti Gortynii Cretensium, duce Cydante, & trecenti Apolloniatæ, haud dispari armatu, se conjunxere; nec ita multò pòst Amynander cum Athamanum peditum ducentis & mille.

U.c. 555. a. C. 197.

IV. Philippus, cognitâ profectione ab Elatia Romanorum, ut cui de summa rerum adesset certamen, adhortandos milites ratus, multa jam sæpe memorata de majorum virtutibus, simul de militari laude Macedonum quum disseruisset, ad ea quæ tum maximè animos terrebant, quibusque erigi ad aliquam spem poterant, venit. Acceptæ ad Aoum flumen in angustiis cladi, territâ Macedonum phalange, ad Atracem vi pulsos Romanos opponebat. *Et illic tamen, ubi insessas fauces Epiri non tenuissent, primam culpam fuisse eorum, qui negligenter custodias servassent; secundam, in ipso certamine, levis armaturæ mercenariorumque militum. Macedonum verò phalangem, & tunc stetisse, & loco æquo justâque pugnâ semper mansuram invictam.* Decem & sex millia militum hæc fuêre, robur omne virium, & regni. Ad hoc duo millia cetratorum, quos peltastas appellant, Thracumque & Illyriorum (Trallis nomen est genti) par numerus bina millia erant, & mixti ex pluribus gentibus mercede conducti auxiliares mille ferme, & duo millia equitum. Cum iis copiis rex hostem oppe-

Copiarum utrinque numerus.

Digitized by Google

riebatur. Romanis ferme par numerus erat; equitum copiis tantùm, quòd Ætoli acceſ- U.c.555. a.C. 197.
ſerant, ſuperabant.

V. Quintius ad Thebas Phthioticas caſtra quum moviſſet, ſpem nactus per Timonem principem civitatis prodi urbem, cum paucis equitum leviſque armaturæ ad muros ſucceſſit. Ibi adeo fruſtrata ſpes eſt, ut non certamen modò cum erumpentibus, ſed periculum quoque atrox ſubiret; ni caſtris exciti repentè pedites equiteſque in tempore ſubveniſſent. Et poſtquam nihil conceptæ temere ſpei ſuccedebat, urbis quidem ampliùs tentandæ in præſentia conatu abſiſtit; ceterum ſatis gnarus jam in Theſſalia regem eſſe, nondum comperto, quam in regionem veniſſet, milites per agros dimiſſos vallum cedere & parare jubet. Vallo & Macedones & Græci uſi ſunt, ſed uſum nec ad commoditatem ferendi, nec ad ipſius munitionis firmamentum aptaverunt. Nam & majores & magis ramoſas arbores cædebant, quàm quas ferre cum armis miles poſſet; & quum caſtra his antè objectis ſepſiſſent, facilis molitio eorum valli erat: nam & quia rari ſtipites magnarum arborum eminebant, multique & validi rami præbebant, quod rectè manu caperetur, duo, aut ſummùm tres juvenes connixi arborem unam evellebant; quâ evulsâ, portæ inſtar extemplo patebat, nec in promptu erat,

Vallum Macedonum.

Digitized by Google

quod obmolirentur. Romanus leves, & bifurcos pleroſque, & trium, aut, quum plurimùm, quatuor ramorum vallos cædit, ut & ſuſpenſis ab tergo armis ferat plures ſimul aptè miles; & ita denſos obſigunt implicantque ramos, ut neque, quæ cujuſque ſtipitis palma ſit, pervideri poſſit; & adeo acuti, aliuſque per alium immiſſi radii locum ad inferendam manum non relinquunt, ut neque prehendi, quod trahatur, neque trahi, quum inter ſe innexi rami vinculum in vicem præbeant, poſſit: &, ſi evulſus fortè eſt unus, nec loci multum aperit, & alium reponere perfacile eſt.

U.c. 555. a. C. 197. *Romanorum.*

VI. Quintius poſtero die, vallum ſecum ferente milite, ut paratus omni loco caſtris ponendis eſſet, progreſſus modicum iter, ſex ferme millia a Pheris quum conſediſſet, ſpeculatum in qua parte Theſſaliæ hoſtis eſſet, quidve pararet, miſit. Circa Lariſſam erat rex; qui certior jam factus, Romanum ab Thebis Pheras moviſſe, defungi quamprimum & ipſe certamine cupiens, ducere ad hoſtem pergit, & quatuor millia ferè a Pheris poſuit caſtra. Inde poſtero die quum expediti utrimque ad occupandos ſuper urbem tumulos proceſſiſſent, pari ferme intervallo ab jugo, quod capiendum erat, quum inter ſe conſpecti eſſent, conſtiterunt, nuntios in caſtra remiſſos, qui, quid ſibi, quando præter ſpem hoſtis occurriſſet, faciendum eſſet, conſu-

Pheras uterque exercitus venit.

Digitized by Google

lerent, quieti opperientes. Et illo quidem die, nullo inito certamine, in castra revocati sunt. U.c. 555. a.C. 197. Postero die circa eosdem tumulos equestre prœlium fuit; in quo non minimùm Ætolorum operâ regii fugati, atque in castra compulsi sunt. Magnum utrisque impedimentum ad rem gerendam fuit ager consitus crebris arboribus, hortique, ut in suburbanis locis, & coarctata itinera maceriis, & quibusdam locis intercluſa. Itaque pariter ducibus consilium fuit excedendi eâ regione, & velut ex prædicto, ambo Scotussam petierunt, Philippus, spe frumentandi inde, Romanus, ut prægressus corrumperet hosti frumenta. Per diem totum, quia colles perpetuo jugo intererant, nullo conspecta inter se loco agmina ierunt. Romani ad Eretriam Phthiotici agri, Philippus super amnem Oncheſtum posuit castra. Ne postero quidem die, quum Philippus ad Melambium, quod vocant Scotussæi agri, Quintius circa Thetidium Pharsaliæ terræ posuisset castra, aut hi, aut illi, ubi hostis esset, satis compertum habuerunt. Tertio die primò nimbus effusus, dein caligo noctis simillima Romanos metu insidiarum tenuit.

VII. Philippus maturandi itineris causâ, post imbrem nubibus in terram demissis nihil deterritus, signa ferri jussit; sed tam densa caligo obcæcaverat diem, ut neque signifer viam, nec signa milites cernerent;

Digitized by Google

agmen ad incertos clamores vagum velut errore nocturno turbaretur. Supergressi tumulos, qui Cynoscephalæ vocantur, relictâ ibi statione firmâ peditum equitumque, posuerunt castra. Romanus eisdem ad Thetidium castris quum se tenuisset, exploratum tamen ubi hostis esset, decem turmas equitum, & mille pedites misit, monitos ut ab insidiis, quas dies obscurus apertis quoque locis tecturus esset, præcaverent. Ubi ventum ad infestos tumulos est, pavore mutuo injecto velut torpentes quieverunt: dein, nuntiis retro in castra ad duces missis, ubi primus terror ab necopinato visu consedit, non diutius certamine abstinuere. Principio a paucis procurrentibus lacessita pugna est, deinde subsidiis tuentium pulsos aucta; in qua quum haudquaquam pares Romani, alios super alios nuntios ad ducem mitterent, premi sese; quingenti equites, & duo millia peditum, maximè Ætolorum, cum duobus tribunis militum propere missa, rem inclinatam restituerunt; versâque fortunâ, Macedones laborantes, opem regis per nuntios implorabant. Sed, ut qui nihil minùs illo die propter offusam caliginem, quàm prœlium exspectasset, magnâ parte hominum omnis generis pabulatum missâ, aliquamdiu inops consilii trepidavit: deinde, postquam nuntii instabant, & jam juga montium detexerat nebula, & in conspectu erant

U.c. 555. a.C. 197. *Prœlium ad Cynoscephalas.*

erant Macedones, in tumulum maximè editum inter alios compulsi, loco se magis, quàm armis tutantes; committendam rerum summam in discrimen utcumque ratus, ne partis indefensæ jactura fieret, Athenagoram ducem mercede militantium cum omnibus, præter Thracas, auxiliis, & equitatu Macedonum ac Thessalorum, mittit: eorum adventu, depulsi ab jugo Romani, non antè restiterunt, quàm in planiorem vallem perventum est. Ne effusâ detruderentur fugâ, plurimum in Ætolis equitibus præsidii fuit: is longè tum optimus eques in Græcia erat; pedite inter finitimos vincebantur. U. a. C.

VIII. Lætior res, quàm pro successu pugnæ, nuntiata, quum alii super alios recurrentes ex prœlio clamarent, fugere pavidos Romanos, invitum & cunctabundum, & dicentem temere fieri, non locum sibi placere, non tempus, perpulit, ut educeret omnes copias in aciem. Idem & Romanus, magis necessitate, quàm occasione pugnæ inductus, fecit. Dextrum cornu, elephantis ante signa instructis, in subsidiis reliquit: lævo cum omni levi armatura in hostem vadit; simul admonens, *Cum iisdem Macedonibus pugnaturos, quos ad Epiri fauces, montibus fluminibusque septos, victâ naturali difficultate locorum, expulissent, acieque expugnassent: cum iis, quos, P. Sulpicii priùs ductu, obsidentes Eordææ*

Digitized by Google

aditum vicissent. Famá stetisse, non viribus,
U.c.555. *Macedoniæ regnum. Eam quoque famam tan-*
a. C.197. *dem evanuisse.* Jam perventum ad suos in ima valle stantes erat, qui adventu exercitûs imperatorisque pugnam renovant, impetuque facto, rursus avertunt hostem. Philippus cum cetratis & cornu dextro peditum, robore Macedonici exercitûs, quam phalangem vocabant, propero cursu ad hostem vadit. Nicanori, ex purpuratis uni, ut cum reliquis copiis confestim sequatur, imperat. Primò, ut in jugum evasit, & jacentibus ibi paucis armis corporibusque hostium, prœlium eo loco fuisse, pulsosque inde Romanos, & pugnari prope castra hostium vidit, ingenti gaudio est elatus: mox, refugientibus suis, & terrore verso, paulisper, incertus an in castra reciperet copias, trepidavit; deinde, ut appropinquabat hostis, &, præterquam quòd cædebantur aversi, nec, nisi defenderentur, servari poterant, ne ipsi quidem in tuto jam receptus erat; coactus, nondum assecutâ parte suorum, periculum summæ rerum facere, equites levemque armaturam, qui in prœlio fuerant, dextro in cornu locat: cetratos & Macedonum phalangem, hastis positis, quarum longitudo impedimento erat, gladiis rem gerere jubet: simul ne facilè perrumperetur acies, dimidium de fronte demptum introrsus porrectis ordinibus duplicat, ut longa potiùs,

Digitized by Google

quàm lata, acies esset: simul & densari ordines jussit, ut vir viro, arma armis jungerentur. U.c.555. a.C.197.

IX. Quintius, his, qui in prœlio fuerant, inter signa & ordines acceptis, tubâ dat signum. Rarò aliàs tantus clamor dicitur in principio pugnæ exortus: nam fortè utraque acies simul conclamavere; nec solùm qui pugnabant, sed subsidia etiam, quique tum maximè in prœlium veniebant. Dextro cornu rex, loci plurimùm auxilio, ex jugis altioribus pugnans, vincebat; sinistro, tum quum maximè appropinquante phalangis parte, quæ novissimi agminis fuerat, sine ullo ordine trepidabatur. Media acies, quæ propior dextrum cornu erat, stabat spectaculo velut nihil ad se pertinentis pugnæ intenta. Phalanx, quæ venerat, agmen magis quàm acies, aptiorque itineri, quàm pugnæ, vixdum in jugum evaserat. In hos incompositos Quintius, quamquam pedem referentes in dextro cornu suos cernebat, elephantis priùs in hostem actis, impetum facit, ratus partem profligatam cetera tracturam. Non dubia res fuit: extemplo terga vertêre Macedones, terrore primo bestiarum aversi. Et ceteri quidem hos pulsos sequebantur: unus e tribunis militum, extemplo capto consilio, cum viginti signorum militibus, relictâ eâ parte suorum, quæ haud dubiè vincebat, brevi circuitu dextrum cornu hos- *Vincunt Romani.*

Digitized by Google

tium aversum invadit. Nullam aciem ab tergo adortus non turbasset; ceterum ad communem omnium in tali re trepidationem accessit, quòd phalanx Macedonum, gravis atque immobilis, nec circumagere se poterat, nec hoc, qui a fronte paulò antè pedem referentes, tunc ultro territis instabant, patiebantur. Ad hoc, loco etiam premebantur, quia jugum, ex quo pugnaverant, dum per proclive pulsos insequuntur, tradiderant hosti ad terga sua circumducto. Paulisper in medio cæsi, deinde, omissis plerique armis, capessunt fugam.

U.c.555. a.C.197.

X. Philippus cum paucis peditum equitumque primò tumulum altiorem inter ceteros cepit, ut specularetur, quæ in læva parte suorum fortuna esset; deinde, postquam fugam effusam animadvertit, & omnia circà juga signis atque armis fulgere, tum & ipse acie excessit. Quintius, quum institisset cedentibus, repentè quia erigentes hastas Macedonas conspexerat, quidnam pararent incertus, paulisper novitate rei constituit signa; deinde, ut accepit hunc morem esse Macedonum tradentium se, parcere victis in animum habebat. Ceterum ab ignaris militibus omissam ab hoste pugnam, & quid imperator vellet, impetus in eosdem factus, &, primis cæsis, ceteri in fugam dissipati sunt. Rex effuso cursu Tempe petit. Ibi ad Gonnos diem unum substitit ad excipiendos, si qui prœlio supersessent. Ro-

Digitized by Google

mani victores in castra hostium spe prædæ irruunt; verùm ea magna jam ex parte direpta ab Ætolis inveniunt. Cæsa eo die octo hostium millia, quinque capta. Ex victoribus septingenti ferme ceciderunt. Si Valerio quis credat, omnium rerum immodicè numerum augenti, quadraginta millia hostium eo die sunt cæsa; capta, ubi modestius mendacium est, quinque millia septingenti, signa militaria ducenta unum & quadraginta. Claudius quoque duo & triginta millia hostium cæsa scribit, capta quatuor millia & trecentos. Nos non minimo potissimùm numero credidimus, sed Polybium secuti sumus, non incertum auctorem quum omnium Romanarum rerum, tum præcipuè in Græcia gestarum. U.c.555. a.C.197.

XI. Philippus, collectis ex fuga, qui, variis casibus pugnæ dissipati, vestigia ejus secuti fuerant, missisque Lariſſam ad commentarios regios comburendos, ne in hostium venirent potestatem, in Macedoniam concessit. Quintius, captivis prædâque venumdatis, partim militi concessis, Lariſſam est profectus, hauddum satis gnarus, quam regionem petisset rex, quidve pararet. Caduceator eò regius venit, specie ut induciæ essent, donec tollerentur ad sepulturam, qui in acie cecidissent; re verâ ad petendam veniam legatis mittendis. Utrumque ab Romano impetratum. Adjecta & illa vox, *Bono animo esse regem ut juberet*, *Caduceatorem Philippus ad Romanos mittit.*

Digitized by Google

quæ maximè Ætolos offendit, jam tumentes querenteſque, *Mutatum victoriâ imperatorem. Ante pugnam omnia magna parvaque communicare cum ſociis ſolitum ; nunc omnium expertes conſiliorum eſſe ; ſuo ipſum arbitrio cuncta agere : cum Philippo jam gratiæ privatæ locum quærere ; ut dura atque aſpera belli Ætoli exhauſerint, pacis gratiam & fructum Romanus in ſe vertat.* Et haud dubiè deceſſerat iis aliquantum honoris ; ſed, cur negligerentur, ignorabant. Donis regiis imminere credebant invicti ab ea cupiditate animi virum : ſed & ſuccenſebat non immeritò Ætolis, ob inſatiabilem aviditatem prædæ, & arrogantiam eorum, victoriæ gloriam in ſe rapientium, quæ vanitate ſuâ omnium aures offendebat ; &, Philippo ſublato, fractis opibus Macedonici regni, Ætolos habendos Græciæ dominos cernebat. Ob eas cauſas multa ſedulò, ut viliores levioreſque apud omnes eſſent & viderentur, faciebat.

U.c. 555. a. C. 197. Ætolorum querelæ & arrogantia.

XII. Induciæ quindecim dierum datæ hoſti erant, & cum ipſo rege conſtitutum colloquium ; cujus priuſquam tempus veniret, in conſilium advocavit ſocios. Retulit, quas leges pacis placeret dici. Amynander Athamanum rex paucis ſententiam abſolvit : *Ita componendam pacem eſſe, ut Græcia, etiam abſentibus Romanis, ſatis potens tuendæ ſimul pacis libertatiſque eſſet.* Ætolorum aſperior oratio fuit, qui pauca præ-

Conſultatio de pace.

fati, *Rectè atque ordine imperatorem Romanum facere, quòd, quos belli socios habuisset, cum iis communicaret pacis consilia. Falli autem eum totâ re, si aut Romanis pacem, aut Græciæ libertatem satis firmam se credat relicturum, nisi Philippo aut occiso, aut regno pulso; quæ utraque proclivia esse, si fortunâ uti vellet.* Ad hæc Quintius negare, *Ætolos aut moris Romanorum memores, aut sibi ipsis convenientem sententiam dixisse. Et illos prioribus omnibus conciliis colloquiisque de conditionibus pacis semper, non ut ad internecionem bellaretur, disseruisse; & Romanos, præter vetustissimum morem victis parcendi, præcipuum clementiæ documentum dedisse, pace Annibali & Carthaginiensibus datâ. Omittere se Carthaginienses. Cum Philippo ipso quoties ventum in colloquium? nec umquam, ut cederet regno, actum esse? An, quia victus prælio foret, inexpiabile bellum factum? Cum armato hoste infestis animis concurri debere; adversùs victos, mitissimum quemque, animum maximum habere. Libertati Græciæ videri graves Macedonum reges; si regnum gensque tollatur, Thracas, Illyrios, Gallos deinde, gentes feras & indomitas, in Macedoniam se & in Græciam effusuras. Ne, proxima quæque amoliendo, majoribus gravioribusque aditum ad se facerent.* Interfanti deinde Phæneæ prætori Ætolorum, testificantique, si elapsus eo tempore Philippus foret, mox gravius U.C. 555. a.C. 197.

Digitized by Google

eum rebellaturum, *Desistite tumultuari*, inquit, *ubi consultandum est. Non iis conditionibus illigabitur pax, ut movere bellum possit.* U.c.555. a.C. 197.

Colloquium ad Tempe, cum Philippo.

XIII. Hoc dimisso concilio, postero die rex ad fauces, quæ ferunt in Tempe (is datus erat locus colloquio) venit: tertio die datur ei Romanorum ac sociorum frequens concilium. Ibi Philippus perquam prudenter, iis, sine quibus pax impetrari non poterat, suâ potiùs voluntate omissis, quàm ut altercando extorquerentur, quæ priore colloquio aut imperata a Romanis, aut postulata ab sociis essent, omnia se concedere; de ceteris senatui permissurum dixit. Quamquam vel inimicissimis omnibus præclusisse vocem videbatur, Phæneas tamen Ætolus, cunctis tacentibus, *Quid? nobis* (inquit) *Philippe, reddisne tandem Pharsalum, & Larissam Cremasten, & Echinum, & Thebas Phthias?* Quum Philippus nihil morari diceret, quominus reciperent; disceptatio inter imperatorem Romanum & Ætolos orta est de Thebis: nam, eas populi Romani jure belli factas esse, Quintius dicebat, quòd, integris rebus, exercitu ab se admoto, vocati in amicitiam, quum potestas libera desciscendi ab rege esset, regiam societatem Romanæ præposuissent. Phæneas, & pro societate belli, quæ ante bellum habuissent, restitui Ætolis æquum censebat, & ita in fœdere primo cautum esse, ut belli præda, re-

Disceptatio inter Rom. & Ætolos.

Digitized by Google

rumque, quæ ferri agique possent, Romanos; ager urbesque captæ Ætolos sequerentur. U.c.555. a.C.199.
Vos, inquit, *ipsi*, Quintius, *sociatis istius leges rapistis, quo tempore, relictis nobis, cum Philippo pacem fecistis; quæ si maneret, captarum tamen urbium illa lex foret: Thessaliæ civitates suâ voluntate in ditionem nostram venerunt.* Hæc, cum omnium sociorum assensu dicta, Ætolis non in præsentia modò gravia auditu, sed mox belli etiam causæ, magnarumque ex eo cladium, iis fuerunt. Cum Philippo ita convenit, ut Demetrium filium & quosdam ex amicorum numero obsides, & ducenta talenta daret; de ceteris Romam mitteret legatos; ad eam rem quatuor mensium induciæ essent. Si pax non impetrata ab senatu foret, obsides pecuniamque reddi Philippo receptum est. Causa Romano imperatori non alia major fuisse dicitur, placis maturandæ, quàm quòd Antiochum bellum transitumque in Europam moliri constabat. *Pax convenit.*

XIV. Eodem tempore, atque, ut quidam tradidere, eodem die ad Corinthum Achæi ducem regium Androsthenem justo prœlio fuderunt. Eam urbem pro arce habiturus Philippus adversùs Græciæ civitates, & principes inde evocatos per speciem colloquendi, quantum equitum dare Corinthii ad bellum possent, retinuerat pro obsidibus, &, præter quingentos Macedo- *Androsthenis ad Corinthum cum Achais pugna.*

Digitized by Google

nas, mixtosque ex omni genere auxiliorum octingentos, quod jam antè ibi fuerat, mille Macedonum eò miserat, & mille ac ducentos Illyrios, Thracasque, & Cretenses, qui in utraque parte militabant, octingentos. His additi Bœoti, Thessalique, & Acarnanes mille, scutati omnes, & ex ipsorum Corinthiorum juventute, impleta ut essent sex millia armatorum, fiduciam Androstheni fecerunt acie decernendi. Nicostratus prætor Achæorum Sicyone erat cum duobus millibus peditum, centum equitibus: sed, imparem se & numero & genere militum cernens, mœnibus non excedebat. Regiæ copiæ peditum equitumque vagæ Pellenensem, & Phliasium, & Cleonæum agrum depopulabantur. Postremò, exprobrantes metum hosti, in fines Sicyoniorum transscendebant: navibus etiam circumvecti omnem oram Achaiæ vastabant. Quum id effusiùs hostes, & (ut fit ab nimia fiducia) negligentiùs etiam facerent, Nicostratus, spem nactus nec opinantes eos aggrediendi, circa finitimas civitates nuntium occultum mittit, quo die, & quot ex quaque civitate armati; ad Apelaurum (Stymphaliæ terræ is locus est) convenirent. Omnibus ad diem edictam paratis, profectus inde extemplo, per Phliasiorum fines nocte Cleonas, insciis omnibus, quid pararet, pervenit: erant autem cum eo quinque millia peditum, ex

U.c. 555. a.C. 197.

Digitized by Google

quibus armaturæ levis, & trecenti equites, cum iis copiis dimissi, qui specularentur, quam in partem hostes effunderent sese, opperiebantur. U.c.555. a.C.197.

XV. Androsthenes, omnium ignarus, Corintho profectus, ad Nemeam (amnis est Corinthium & Sicyonium interfluens agrum) castra locat. Ibi parte dimidiâ exercitûs dimissâ, dimidiam trifariam divisit, & omnes equites discurrere ad depopulandos simul Pellenensem Sicyoniumque agros, & Phliasium, jubet. Hæc tria diversa agmina discessere. Quod ubi Cleonas ad Nicostratum perlatum est, extemplo validam mercenariorum manum præmissam ad occupandum saltum, per quem transitus in Corinthium est agrum, ante signa equitibus, ut prægrederentur, locatis, ipse confestim agmine duplici sequitur. Parte unâ mercenarii milites ibant cum levi armatura, alterâ clypeati, dein aliarum gentium exercitûs robur erat. Jam haud procul castris aberant pedites equitesque, & Thracum quidam in vagos palatosque per agros hostes impetum fecerunt, quum repens terror castris infertur. Trepidare dux, ut qui hostes nusquam, nisi rarò in collibus ante Sicyonem, non audentes agmen demittere in campos, vidisset; ad Cleonas quidem accessuros numquam credidisset: revocari tubâ jubet vagos a castris dilapsos. Ipse, raptim capere arma jus-

Digitized by Google

U.c.555 a.C.197.

sis militibus, infrequenti agmine portâ egressus, super flumen instruit aciem. Ceteræ copiæ, vix colligi atque instrui quum potuissent, primum hostium impetum non tulerunt. Macedones & maximè omnium frequentes ad signa fuerant, & diu ancipitem victoriæ spem fecerunt: postremò fugâ ceterorum nudati, quum duæ jam acies hostium ex diverso, levis armatura ab latere, clypeati cetratique a fronte urgerent, & ipsi, re inclinatâ, primò retulere pedem; deinde impulsi terga vertunt, & plerique, abjectis armis, nullâ spe castrorum tenendorum relictâ, Corinthum petierunt. Nicostratus, mercenariis militibus ad hos persequendos, equitibus Thracumque auxiliis in populatores agri Sicyonii missis, magnam ubique cædem edidit; majorem propè, quàm in prœlio ipso. Ex iis quoque, qui Pellenen Phliuntaque depopulati erant, incompositi partim omniumque ignari, ad castra revertentes, in hostium stationes, tamquam in suas, illati sunt; partim, ex discursu id, quod erat, suspicati, ita se in fugam passim sparserant, ut ab ipsis agrestibus errantes circumvenirentur. Ceciderunt eo die mille & quingenti, capti trecenti. Achaia omnis magno liberata metu.

Acarnanum gens societatem Romanam respuit.

XVI. Priusquam dimicaretur ad Cynoscephalas, L. Quintius, Corcyram excitis Acarnanum principibus, quæ sola Græciæ gentium in societate Macedonum manse-

Digitized by Google

rat, initium quoddam ibi motûs fecit. Duæ autem maximè cauſæ eos tenuerant in amicitia regis; una, fides inſita genti, altera, metus odiumque Ætolorum. Concilium Leucadem indictum eſt. Eò neque cuncti convenere Acarnanum populi, nec ipſis, qui convenerant, idem placuit: ſed & principes & magiſtratus pervicerunt, ut privatum decretum Romanæ ſocietatis fieret. Id omnes, qui abfuerant, ægre paſſi; & in hoc fremitu gentis a Philippo miſſi duo principes Acarnanum, Androcles & Echedemus, non ad tollendum modò decretum Romanæ ſocietatis valuerunt, ſed etiam ut Archelaüs & Bianor, principes gentis ambo, quòd auctores ejus ſententiæ fuiſſent, proditionis in concilio damnarentur, & Zeuxidæ prætori, quòd de ea re retuliſſet, imperium abrogaretur. Rem temerariam, ſed eventu proſperam, damnati fecerunt. Suadentibus namque amicis cederent tempori, & Corcyram ad Romanos abirent, ſtatuerunt offerre ſe multitudini, & aut eo ipſo lenire iras, aut pati, quod caſus tuliſſet. Quum ſe frequenti concilio intuliſſent, primò murmur ac fremitus admirantium, ſilentium mox a verecundia ſimul priſtinæ dignitatis, ac miſericordia præſentis fortunæ ortum eſt. Poteſtate quoque dicendi factâ, principio ſuppliciter, procedente autem oratione, ubi ad crimina diluenda ventum eſt, cum tanta fiducia, U.c.559. a.C.197.

Digitized by Google

quantam innocentia dabat, disseruerunt: U.c.555. a.C.197. postremò, ultro aliquid etiam queri, & castigare iniquitatem simul in se crudelitatemque ausi, ita affecerunt animos, ut omnia, quæ in eos decreta erant, frequentes tollerent; neque eò minùs redeundum in societatem Philippi, abnuendamque Romanorum amicitiam, censerent.

L. Quintius Leucadem oppugnat

XVII. Leucade hæc sunt decreta: id caput Acarnaniæ erat, eóque in concilium omnes populi conveniebant. Itaque, quum hæc repentina mutatio Corcyram ad legatum Flamininum perlata esset, extemplo cum classe profectus, Leucade ad Heræum, quod vocant, naves applicuit. Inde cum omni genere tormentorum machinarumque, quibus expugnantur urbes, ad muros accessit, ad primum terrorem ratus inclinari animos posse. Postquam pacati nihil ostendebatur; tum vineas turresque erigere, & arietem admovere muris cœpit. Acarnania universa, inter Ætoliam atque Epirum posita, solem occidentem & mare Siculum spectat. Leucadia nunc insula, & vadoso freto, quod perfossum manu est, ab Acarnania divisa, tum peninsula erat, Occidentis regione arctis faucibus cohærens Acarnaniæ. Quingentos ferme passus longæ fauces erant; latæ haud amplius centum & viginti: in his angustiis Leucas posita est, colli applicata verso in Orientem & Acarnaniam. Ima urbis plana sunt, ja-

Leucadis situs.

Digitized by Google

centia ad mare, quo Leucadia ab Acarnania dividitur. Inde terrâ marique expugnabilis est : nam & vada sunt stagno similiora, quàm mari ; & campus terrenus omnis operique facilis. Itaque multis simul locis aut subruti, aut ariete decussi ruebant muri. Sed quàm urbs ipsa opportuna oppugnantibus erat, tam inexpugnabiles hostium animi : die ac nocte intenti reficere quassata muri, obstruere, quæ patefacta ruinis erant, prœlia impigre inire, & armis magis muros, quàm se ipsos mœnibus tutari ; diutiusque spe Romanorum obsidionem eam extraxissent, ni exsules quidam Italici generis, Leucade habitantes, ab arce milites accepissent : eos tamen, ex superiore loco magno cum tumultu decurrentes, acie in foro instructâ, justo prœlio aliquamdiu Leucadii sustinuerunt. Interim & scalis capta multis locis mœnia, & per stragem lapidum ac ruinas transscensum in urbem ; jamque ipse legatus magno agmine circumvenerat pugnantes : pars in medio cæsi, pars, armis abjectis, dediderunt sese victori. Et post dies paucos, audito prœlio, quod ad Cynoscephalas pugnatum erat, omnes populi Acarnaniæ in deditionem legati venerunt. U.c. 555. a. C. 197. *Acarnania pacata.*

XVIII. Iisdem diebus, omnia simul inclinante fortunâ, Rhodii quoque ad vindicandam a Philippo continentem regionem (Peræam vocant) possessam a majo- *Rhodii Peræam recuperant.*

ribus ſuis, Pauſiſtratum prætorem cum octingentis Achæis peditibus, mille & nongentis ferè armatis, ex vario genere auxiliorum collectis, miſerunt: Galli, & Piſuetæ, & Niſuetæ, & Tamiani, & Arei, ex Africa, & Laodiceni ex Aſia erant: cum his copiis Pauſiſtratus Tendeba in Stratonicenſi agro locum peropportunum, ignaris regiis, qui tenuerant, occupavit. In tempore & ad id ipſum excitum auxilium, mille Achæi pedites cum centum equitibus ſupervenerunt. Theoxenus iis præerat. Dinocrates, regius præfectus, recuperandi caſtelli causâ, primò caſtra ad ipſa Tendeba movit, inde ad alterum caſtellum, item Stratonicenſis agri (Aſtragon vocant) omnibuſque ex præſidiis, quæ multifariam disjecta erant, devocatis, & ab ipſa Stratonicea Theſſalorum auxiliaribus, Alabanda, ubi hoſtes erant, ducere pergit. Nec Rhodii pugnam detrectaverunt; atque, caſtris in propinquum collatis, extemplo in aciem deſcenſum eſt. Dinocrates quingentos Macedonas dextro cornu, lævo Agrianas locat: in medium accipit contractos ex caſtellorum (Cares maximè erant) præſidiis: equites cornibus circumdat, & Cretenſium auxiliares Thracumque. Rhodii Achæos dextro cornu, ſiniſtro mercenarios milites, lectam peditum manum, habuere; medios mixta ex pluribus gentibus auxilia: equites, leviſque armaturæ quod

U. c. 555. a. C. 197.

Digitized by Google

erat, cornibus circumjectum. Eo die ſteterunt tantùm acies utræque ſuper ripam, qui tenui aquâ interfluebat, torrentis; pauciſque telis emiſſis, in caſtra receperunt ſeſe. Poſtero die eodem ordine inſtructi majus aliquantò prœlium, quàm pro numero edidere pugnantium; nec enim plus terna millia peditum fuere, & centeni ferme equites; ceterum non numero tantùm, nec armorum genere, ſed animis quoque paribus, & æquâ ſpe pugnaverunt. Achæi primi, torrente ſuperato, in Agrianas impetum fecere; deinde tota propè curſu tranſgreſſa amnem acies eſt. Diu anceps pugna ſtetit: numero Achæi mille & ipſi quadringentos loco expulere. Inclinat dein dextrum omne cornu. Macedones, uſque dum ordine & velut ſtipata phalanx conſiſtebat, moveri nequiverunt: poſtquam, lævo latere nudato, circumjacere haſtas in venientem ex tranſverſo hoſtem conati ſunt, turbati extemplo tumultum primò inter ſe fecerunt; terga deinde vertunt; poſtremò, abjectis armis, in præcipitem fugam effuſi, Bargylias petentes fugerunt. Eódem & Dinocrates perfugit. Rhodii, quantum diei ſuperfuit ſecuti, receperunt ſe ad caſtra. Satis conſtat, ſi confeſtim victores Stratoniceam petiſſent, recipi eam urbem ſine certamine potuiſſe. Prætermiſſa ejus rei occaſio eſt, dum in caſtellis viciſque Perææ recipien-

U.c.555. a.C.197.

Digitized by Google

dis tempus teritur. Interim animi eorum, qui Stratoniceam præsidio obtinebant, confirmati sunt; mox & Dinocrates cum iis, quæ prœlio supererant, copiis intravit muros. Nequidquam inde obsessa oppugnataque urbs est; recipi, nisi aliquantò pòst, per Antiochum non potuit. Hæc in Thessalia, hæc in Achaia, hæc in Asia per eosdem dies ferme gesta.

U.c.555 a.C. 197.

Philippus Dardanos cadit.

XIX. Philippus quum audisset, Dardanos, transgressos fines ab contemptu conconcussi tum regni, superiora Macedoniæ evastare, quamvis toto propè orbe terrarum, undique se suosque profligante fortunâ, urgebatur, tamen morte tristius ratus, Macedoniæ etiam possessione pelli, delectu raptim per urbes Macedonum habito, cum sex millibus peditum & quingentis equitibus circa Stobos Pæoniæ improvisò hostes oppressit. Magna multitudo hominum in prœlio, major prædandi cupidine palata per agros cæsa est: quibus fuga expeditior fuit, ne tentato quidem casu pugnæ, in fines suos redierunt. Eâ unâ expeditione non pro reliquo statu fortunæ factâ, refectis suorum animis, Thessalòni-

Antiochi Syriæ R. molitiones.

cam sese recepit. Non tam in tempore Punicum bellum terminatum erat, ne simul & cum Philippo foret bellandum, quàm opportunè, jam Antiocho in Syria moliente bellum, Philippus est superatus: nam, præterquam quòd faciliùs cum sin-

Digitized by Google

gulis, quàm si in unum ambo simul contulissent vires, bellatum est; Hispania quoque sub idem tempus magno tumultu ad bellum consurrexit. Antiochus quum, priore æstate omnibus, quæ in Cœle-Syria sunt, civitatibus Ptolemæi in suam potestatem redactis, in hiberna Antiochiam concessisset; nihilò quietiores postea res habuit; omnibus enim regni viribus connixus, quum ingentes copias terrestres maritimasque comparasset, principio veris præmissis terrâ cum exercitu filiis duobus, Ardye ac Mithridate, jussisque Sardibus se opperiri, ipse cum classe centum tectarum navium, ad hoc levioribus navigiis cercurisque ac lembis ducentis, proficiscitur; simul per omnem oram Ciliciæque & Cariæ tentaturus urbes, quæ in ditione Ptolemæi essent; simul Philippum (necdum enim debellatum erat) exercitu navibusque adjuturus. U.c.555. a.C.197.

XX. Multa egregia Rhodii pro fide erga populum Romanum, proque universo nomine Græcorum, terrâ marique ausi sunt; nihil magnificentius, quàm quòd eâ tempestate, non territi tantâ mole imminentis belli, legatos ad regem miserunt Nephelida (promontorium Ciliciæ est, inclytum fœdere antiquo Athenienſium) si eo non contineret copias suas, se obviàm ituros; non ab odio ullo, sed ne conjungi cum Philippo paterentur, & impedimento *Legatio Rhodiorum ad Antiochum.*

Digitized by Google

esse Romanis liberantibus Græciam. Coraceſium eo tempore Antiochus operibus oppugnabat. Zephyrio, & Solis, & Aphrodisiade, & Coryco, &, superato Anemurio (promontorium id quoque Ciliciæ est) Selinunte recepto, omnibus his aliisque ejus oræ castellis, aut metu, aut voluntate, sine certamine, in deditionem acceptis, Coracesium præter spem clausis portis tenebat eum. Ibi legati Rhodiorum auditi; & quamquam ea legatio erat, quæ accendere regium animum posset, temperavit iræ, &, *Legatos se Rhodum missurum* respondit, *iisque mandaturum, ut renovarent vetusta jura, cum ea civitate, sua majorumque suorum; & vetarent eos adventum pertimescere regis, nihil his aut sociis eorum noxæ futurum fraudive: nam, Romanorum amicitiam se non violaturum, argumento & suam recentem ad eos legationem esse, & senatûs honorifica in se decreta responsaque.* Tum fortè legati redierant ab Roma, comiter auditi dimissique, ut tempus postulabat, incerto adhuc adversùs Philippum eventu belli. Quum hæc legati regis in concione Rhodiorum agerent, nuntius venit, debellatum ad Cynoscephalas esse. Hoc nuntio accepto, Rhodiis, dempto metu a Philippo omni, erat consilium obviàm eundi classe Antiocho. Illam alteram curam non omiserunt, tuendæ libertatis civitatum sociarum Ptolemæi, quibus bellum ab An-

U. c. 555. a. C. 197.

Digitized by Google

tiocho imminebat ; nam alias auxiliis juverunt, alias providendo ac præmonendo conatus hoſtis ; cauſaque libertatis fuerunt Cauniis, Myndiis, Halicarnaſſenſibus, Samiiſque. Non operæ eſt perſequi, ut quæque acta in his locis ſint, quum ad ea, quæ propriè Romani belli ſunt, vix ſufficiam. U.c.555. a. C.197.

XXI. Eodem tempore & Attalus rex, æger Thebis Pergamum advectus, moritur, altero & ſeptuageſimo anno, quum quatuor & quadraginta annos regnaſſet. Huic viro, præter divitias, nihil ad ſpem regni fortuna dederat : his ſimul prudenter, ſimul magnificè utendo, effecit, primùm ut ſibi, deinde ut aliis non indignus videretur regno. Victis deinde prœlio uno Gallis, quæ tum gens recenti adventu terribilior Aſiæ erat, regium adſcivit nomen, cujus magnitudini ſemper animum æquavit. Summâ juſtitiâ ſuos rexit : unicam fidem ſociis præſtitit : uxorem ac liberos quatuor ſuperſtites habuit : mitis ac munificus amicis fuit : regnum adeo ſtabile ac firmum reliquit, ut ad tertiam ſtirpem poſſeſſio ejus deſcenderit. Quum is ſtatus rerum in Aſia, Græciaque, & Macedonia eſſet, vixdum terminato cum Philippo bello, pace certè nondum perpetratâ, ingens in Hiſpania ulteriore coortum eſt bellum. M. Helvius eam provinciam obtinebat. Is litteris ſenatum certiorem fecit, *Colcam & Luſcinum regulos in armis eſſe :* *Attali mors & laudes.* *Motus in Hiſpania.*

Digitized by Google

cum Colca decem & septem oppida, cum Luscino validas urbes, Cardonem & Bardonem: & maritimam oram omnem, quæ nondum animos nudaverat, ad finitimorum motus consurrecturam. His litteris a M. Sergio prætore, cujus jurisdictio inter cives erat, recitatis, decreverunt Patres, ut comitiis prætorum perfectis, cui prætori provincia Hispania obvenisset, is primo quoque tempore de bello Hispaniæ ad senatum referret. U.c. 555. a.C. 197.

Coss. alteri triumphus conceditur, alteri negatur.

XXII. Sub idem tempus consules Romam venerunt, quibus in æde Bellonæ senatum habentibus, postulantibusque triumphum ob res prospere bello gestas, C. Atinius Labeo, & C. Ursanius tribuni plebis, ut separatim de triumpho agerent consules, postularunt: *Communem se relationem de ea re fieri non passuros, ne par honos in dispari merito esset.* Quumque Minucius utrique provinciam Italiam obtigisse diceret, communi animo consilioque se & collegam res gessisse; Cornelius adjiceret, Boios adversùs se transgredientes Padum, ut Insubribus Cenomanisque auxilio essent, depopulante vicos eorum atque agros collegâ, ád sua tuenda aversos esse; tribuni *Res tantas bello gessisse Cornelium* fateri, *ut non magis de triumpho ejus, quàm de honore diis immortalibus habendo dubitari possit. Non tamen nec illum, nec quemquam alium civem tantum gratiâ atque opibus valuisse, ut, quum sibimet triumphum impe-*

Digitized by Google

trâsset, collegæ eumdem honorem impudenter petenti daret. Q. Minucium in Liguribus levia prœlia, vix digna dictu, feciſſe; in Gallia magnum numerum militum amiſiſſe. Nominabant etiam tribunos militum T. Juventium, & Cn. Labeonem ejus fratrem, qui adversâ pugnâ cum multis aliis viris fortibus, civibus ac ſociis, cecidiſſent. *Oppidorum paucorum ac vicorum falſas, & in tempus ſimulatas, ſine ullo pignore deditiones factas eſſe.* Hæ inter conſules tribunoſque altercationes biduum tenuerunt, victique perſeverantiâ tribunorum conſules ſeparatim retulerunt. U.c.555. a. C.197.

XXIII. C. Cornelio omnium conſenſu decretus triumphus: & Placentini Cremonenſeſque addiderunt favorem conſuli, gratias agentes commemoranteſque, obſidione ſe eſſe ab eo liberatos; pleroſque etiam, quum apud hoſtes eſſent, ſervitute exceptos. Q. Minucius, tentatâ tantùm relatione, quum adverſum omnem ſenatum videret, in monte Albano ſe triumphaturum, & jure imperii conſularis, & multorum clarorum virorum exemplo, dixit. C. Cornelius de Inſubribus Cenomaniſque in magiſtratu triumphavit; multa ſigna militaria tulit, multa Gallica ſpolia captivis carpentis tranſvexit: multi nobiles Galli ante currum traducti; inter quos, quidam, Amilcarem ducem Pœnorum fuiſſe, auctores ſunt. Ceterum magis in ſe

Cornelius in urbe.

Digitized by Google

convertit oculos Cremonenſium Placentinorumque colonorum turba pileatorum, currum ſequentium. Tulit in triumpho ducenta triginta ſeptem millia, quingentos æris, argenti bigati ſeptuaginta novem millia: ſeptuagenos æris militibus diviſit, duplex equiti, triplex centurioni. Q. Minucius conſul de Liguribus Boiiſque Gallis in monte Albano triumphavit; is triumphus, ut loco, & famâ rerum geſtarum, & quòd ſumptum non erogatum ex ærario omnes ſciebant, inhonoratior fuit; ita ſignis, carpentiſque, & ſpoliis ferme æquabat. Pecuniæ etiam propè par ſumma fuit: æris tranſlata ducenta & quinquaginta quatuor millia, argenti bigati quinquaginta tria millia & ducenti: militibus centurionibuſque & equitibus item in ſingulos datum, quod dederat collega.

U.c. 555. a.C. 197.

Minucius in monte Albano triumphat.

Comitia. XXIV. Secundùm triumphum conſularia comitia habita; creati conſules L. Furius Purpureo & M. Claudius Marcellus. Prætores poſtero die facti, Q. Fabius Buteo, Ti. Sempronius Longus, Q. Minucius Thermus, Manius Acilius Glabrio, L. Apuſtius Fullo, C. Lælius. Exitu ejus anni litteræ a T. Quintio venerunt, ſe ſignis collatis cum rege Philippo in Theſſalia pugnaſſe: hoſtium exercitum fuſum fugatumque. Hæ litteræ priùs in ſenatu a Sergio prætore, deinde ex auctoritate Patrum in concione ſunt recitatæ. Ob res proſpere geſtas in

Digitized by Google

in dies quinque ſupplicationes decretæ. Brevi pòſt legati & a T. Quintio, & ab rege venerunt. Macedones deducti extra urbem in villam publicam, ibique iis locus & lautia præbita; & ad ædem Bellonæ ſenatus eſt habitus. Haud multa verba facta, quum Macedones, quæcumque ſenatus cenſuiſſet, id regem facturum eſſe, dicerent. Decem legati more majorum, quorum ex conſilio T. Quintius imperator leges pacis Philippo daret, decreti; adjectumque, ut in eo numero legatorum P. Sulpicius & P. Villius eſſent, qui conſules provinciam Macedoniam obtinuiſſent. Coſanis eo die poſtulantibus, ut ſibi colonorum numerus augeretur, mille adſcribi juſſi; dum ne quis in eorum numero eſſet, qui poſt P. Cornelium & Ti. Sempronium conſules hoſtis fuiſſet.

U. c. 556. a. C. 197. *Macedones legati Romam.*

XXV. Ludi Romani eo anno in circo ſcenaque ab ædilibus curulibus, P. Cornelio Scipione & Cn. Manlio Vulſone, & magnificentiùs, quàm aliàs, facti, & lætiùs propter res bello bene geſtas ſpectati, totique ter inſtaurati: plebeii ſepties inſtaurati. Acilius Glabrio, C. Lælius eos ludos fecerunt. Ex argento multaticio tria ſigna ænea, Cereri, Liberoque, & Liberæ, poſuerunt. L. Furius & M. Claudius Marcellus, conſulatu inito, quùm de provinciis ageretur, & Italiam utrique provinciam ſenatus decerneret, ut Macedoniam cum Italia ſorti-

U. c. 556. a. C. 196. L. Furio, M. Claudio Cl.

rentur, petebant. Marcellus, provinciæ cupidior, pacem simulatam ac fallacem dicendo, & rebellaturum, si exercitus inde deportatus esset, regem, dubios sententiæ Patres fecerat. Et forsitan obtinuissent consules, ni Q. Marcius Rex & C. Atinius Labeo, tribuni plebis, se interceſſuros dixissent, ni priùs ipsi ad plebem tulissent, vellent juberentne cum rege Philippo pacem esse. Ea rogatio in Capitolio ad plebem lata est: omnes quinque & triginta tribus, uti rogatæ, jusserunt. Et quò magis pacem ratam esse in Macedonia vulgò lætarentur, tristis ex Hispania nuntius allatus effecit, vulgatæque litteræ, *C. Sempronium Tuditanum proconsulem, in citeriore Hispania prælio victum: exercitum ejus fusum fugatumque, & illustres viros in acie cecidisse. Tuditanum, cum gravi vulnere latum ex prælio, haud ita multò pòst exspirasse.* Consulibus ambobus Italia provincia cum his legionibus, quas superiores consules habuissent, decreta; & ut quatuor legiones novas scriberent, duas, quæ, quò senatus censuisset, mitterentur. Et T. Quintius Flamininus cum duabus legionibus provinciam eodem exercitu obtinere jussus: imperium ei prorogatum satis jam antè videri esse.

U. c. 556. a. C. 196.

Pax cum Macedonibus.

Tristis nuntius ex Hispania.

XXVI. Prætores deinde provincias sortiti, L. Apustius Fullo urbanam jurisdictionem, Manius Acilius Glabrio inter cives

Digitized by Google

& peregrinos, Q. Fabius Buteo Hiſpaniam ulteriorem, Q. Minucius Thermus citeriorem, C. Lælius Siciliam, Ti. Sempronius Longus Sardiniam. Q. Fabio Buteoni & Q. Minucio, quibus Hiſpaniæ provinciæ evenerant, conſules legiones ſingulas ex quatuor ab ſe ſcriptis, quas videretur, uti darent, decretum eſt; ſociûm ac nominis Latini quaterna millia peditum, trecenos equites; hique primo quoque tempore in provincias ire juſſi. Bellum in Hiſpania quinto pòſt anno exortum eſt, quàm ſimul cum Punico bello fuerat finitum. Priuſquam hi prætores ad bellum propè novum, quia tum primùm ſuo nomine, nullo Punico exercitu aut duce, ad arma ierant, proficiſcerentur, aut ipſi conſules ab urbe moverent, procurare, ut aſſolet, prodigia, quæ nuntiabantur, juſſi. L. Julius Sequeſtris, in Sabinos proficiſcens, fulmine ipſe equuſque exanimati fuerant: ædes Feroniæ in Capenate de cœlo tacta erat: ad Monetæ duarum haſtarum ſpicula arſerant: lupus, Eſquilinâ portâ ingreſſus, frequentiſſimâ parte urbis, quum in forum decurriſſet, Tuſco vico, atque Intemelio, per portam Capenam propè intactus evaſerat. Hæc prodigia majoribus hoſtiis ſunt procurata.

U.c.556. a. C.196.

Prodigia.

XXVII. Iiſdem diebus Cn. Cornelius Lentulus, qui ante Sempronium Tuditanum citeriorem Hiſpaniam obtinuerat, ovans ex ſenatuſconſulto urbem eſt ingreſſus.

Lentulus urbem ovans ingreditur.

Digitized by Google

U.c.556. a.C.196 Tulit præ se auri mille & quingenta quindecim pondo, argenti viginti millia, signati denarios triginta quatuor millia, & quingentos quinquaginta. L. Stertinius ex ulteriore Hispania, ne tentatâ quidem triumphi spe, quinquaginta millia pondo argenti in ærarium tulit; & de manubiis duos fornices in foro Boario ante Fortunæ ædem & matris Matutæ, unum in maximo Circo fecit; & his fornicibus signa aurata imposuit. Hæc per hiemem ferme acta. Hibernabat eo tempore Athenis Quintius, a quo quum multa socii peterent, Bœoti petierunt impetraveruntque, ut hi, qui suæ gentis militassent apud Philippum, sibi restituerentur: id a Quintio facilè impetratum; non quia satis dignos eos credebat, sed quia, Antiocho rege jam suspecto, favor conciliandus nomini Romano apud civitates erat. Restitutis, confestim apparuit, quàm nulla inita apud Bœotos gratia esset: nam & ad Philippum gratias agentes pro redditis hominibus, perinde atque ipsi id a Quintio & Romanis datum esset, miserunt; & comitiis proximis Bœotarchen nullam aliam ob causam Brachyllam quemdam, quàm quòd præfectus Bœotorum apud regem militantium fuisset, fecerunt; præteritis Zeuxippo, & Pisistrato, aliisque, qui Romanæ societatis auctores fuerant. Id ægrè & in præsentia hi passi, & in futurum etiam metum ceperunt, quum ad portas propè

Brachyllas Bœotarcha.

Digitized by Google

sedente exercitu Romano ea fierent, quidnam se futurum esset, profectis in Italiam Romanis; Philippo ex propinquo socios adjuvante, & infesto his, qui partis adversæ fuissent. U.c.556. a.C. 196.

XXVIII. Dum Romana arma propinqua habebant, tollere Brachyllam, principem fautorum regis, statuerunt; & tempore ad eam rem capto, quum in publico epulatus reverteretur domum temulentus, prosequentibus mollibus viris, qui joci causâ convivio celebri interfuerant; ab sex armatis, quorum tres Italici, tres Ætolici erant, circumventus occiditur. Fuga comitum, & quiritatio facta, & tumultus totâ urbe discurrentium cum luminibus: percussores proximâ portâ evaserunt. Luce primâ concio frequens, velut exstante indicio, ad vocem præconis convocata in theatro erat. Palam ab suo comitatu & obscœnis illis viris fremebant interfectum; animis autem Zeuxippum auctorem destinabant cædis. In præsentia placuit comprehendi eos, qui simul fuissent, quæstionemque ex his haberi: qui dum quæruntur, Zeuxippus, consimili animo avertendi ab se criminis causâ in concionem progressus, errare ait homines, qui tam atrocem cædem pertinere ad illos semiviros crederent; multaque in eam partem probabiliter argumentatur, quibus fidem apud quosdam fecit, numquam, si conscius esset, *Occidatur.*

Digitized by Google

oblaturum se multitudini, mentionemve cædis, nullo lacessente, facturum fuisse. U.c.556 a.C.196. Alii non dubitare, obviàm eundo impudenter criminis suspicionem averti. Torti pòst paulò insontes, quum scirent ipsi opinionem omnium, eâ pro indicio usi, Zeuxippum & Pisistratum nominaverunt; nullo adjecto, cur scire quidquam viderentur, argumento. Zeuxippus tamen cum Stratonida quodam nocte perfugit Tanagram, suam magis conscientiam, quàm indicium hominum nullius rei conscium metuens. Pisistratus, spretis indicibus, Thebis mansit. Servus erat Zeuxippo, totius internuntius & minister rei; quem indicem Pisistratus timens, eo ipso timore ad indicium protraxit. Litteras ad Zeuxippum mittit, *Servum conscium tolleret. Non tam idoneum ad celandam rem eum videri sibi, quàm ad agendam fuerit.* Has qui tulit litteras, jussit Zeuxippo dare quamprimum: is, quia non sibi conveniendi ejus copia fuit, ipsi illi servo, quem ex omnibus domino fidissimum credebat, tradidit; & adjecit, a Pisistrato de re magnopere pertinente ad Zeuxippum esse. Conscientiâ ictus, quum extemplo traditurum eas affirmasset, aperit. Perlectis litteris, pavidus Thebas refugit. Et Zeuxippus quidem, fugâ servi motus, Athenas, tutiorem exsilio locum ratus, concessit. De Pisistrato aliquæ quæstiones tormentis habitæ, & sumptum supplicium est.

Digitized by Google

XXIX. Efferavit ea cædes Thebanos Bœotosque omnes ad exsecrabile odium Romanorum; Zeuxippum principem gentis id facinus conscisse: ad rebellandum neque vires, neque ducem habebant. Proximum bello quod erat, in latrocinium versi, alios hospites, alios vagos per hiberna milites, ad varios commeantes usus, excipiebant: quidam in ipsis itineribus, ad notas latebras insidiantibus, pars in deserta per fraudem deversoria devecti deductique, opprimebantur: postremò non tantùm odio, sed etiam aviditate prædæ ea facinora faciebant; quia negotiandi ferme causâ argentum in zonis habentes, in commeatibus erant. Quum primò pauci, deinde in dies plures desiderarentur, infamis esse Bœotia omnis cœpit; & timidiùs, quàm in hostico, egredi castris miles. Tum Quintius legatos ad querendum de latrociniis per civitates mittit. Plurimi pedites circa Copaidem paludem inventi: ibi ex limo eruta extractaque ex stagno cadavera, saxis aut amphoris, ut pondere traherentur in profundum, annexa: multa facinora Acræphiæ & Coroneæ facta inveniebantur. Quintius primò noxios tradi sibi jussit, & pro quingentis militibus (tot enim intercepti erant) quingenta talenta Bœotos conferre. Quorum neutrum quum fieret, verbis tantùm civitates excusarent, nihil publico consilio factum esse; missis Athenas & in Achaiam legatis, qui testa-

U.c.556. a. C.196. *Bœoti in Romanos efferati.*

Digitized by Google

rentur sociis, justo pioque bello se persecuturum Bœotos, & cum parte copiarum P. Claudio Acræphiam ire jussо, cum parte Coroneam circumsedit; evastatis priùs agris, quà ab Elatia duo diversa agmina iere. Hac perculsi clade Bœoti, quum omnia terrore ac fugâ complessent, legatos mittunt; qui quum in castra non admitterentur, Achæi Athenienseque supervenerunt. Plus auctoritatis Achæi habuerunt, deprecantes; ac, ni impetrassent pacem Bœotis, bellum simul gerere decreverunt. Per Achæos & Bœotis copia adeundi alloquendique Romanum facta est, jussisque tradere noxios, & multæ nomine triginta talenta conferre, pax data; & ab oppugnatione recessum.

U.c.556. a.C.196. *Pacem orare coguntur.*

XXX. Post paucos dies, decem legati ab Roma venerunt, quorum ex consilio pax data Philippo in has leges est. *Omnes Græcorum civitates, quæ in Europa, quæque in Asia essent, libertatem ac suas leges haberent: quæ earum sub ditione Philippi fuissent, præsidia ex his Philippus deduceret: his, quæ in Asia essent, Euromo, Pedasisque, & Bargyliis, & Iasso, & Myrina, & Abydo, & Thasso, & Perintho: eas quoque enim placere liberas esse. De Cianorum libertate, Quintius Prusiæ Bithynorum regi scriberet, quid senatui & decem legatis placuisset. Captivos transfugasque reddere Philippum Romanis, & naves omnes tectas tradere, quin*

Leges pacis cum Philippo

Digitized by Google

& regiam unam, inhabilis propè magnitudinis, quam sexdecim versus remorum agebant. Ne plus quingentis armatorum haberet, neve elephantum ullum. Bellum extra Macedoniæ fines ne injussu senatûs gereret. Mille talentûm daret populo Romano; dimidium præsens, dimidium pensionibus decem annorum. U.c.556. a. C.196. Valerius Antias, quaternûm millium pondo argenti vectigal in decem annos, triginta quaterna millia pondo, & ducenta, præsens viginti millia pondo; idem nominatim adjectum scribit, ne cum Eumene Attali filio (novus is tum rex erat) bellum gereret. In hæc obsides accepti, inter quos Demetrius Philippi filius. Adjicit Valerius Antias, Attalo absenti Æginam insulam elephantosque dono datos, & Rhodiis Stratoniceam Cariæ, atque alias urbes, quas Philippus tenuisset: Athenienſibus insulas datas, Paron, Imbrum, Delum, Seyrum.

XXXI. Omnibus Græciæ civitatibus hanc pacem approbantibus, soli Ætoli id decretum decem legatorum clam mussantes carpebant. *Litteras inanes vanâ specie libertatis adumbratas esse. Cur enim alias Romanis tradi urbes, nec nominari eas; alias nominari, & sine traditione juberi liberas esse? nisi ut, quæ in Asia sint, liberentur, longinquitate ipsâ tutiores; quæ in Græcia sunt, ne nominatæ intercipiantur, Corinthus, & Chalcis, & Oreum, cum Eretria & Demetriade.* Nec tota ex vano criminatio erat; *Ætolorum querela.*

Digitized by Google

dubitabatur enim de Corintho, & de Chalcide, & Demetriade, quia in senatu consulto, quo missi decem legati ab urbe erant, ceteræ Græciæ atque Asiæ haud dubiè liberabantur; de his tribus urbibus legati, quod tempora reipublicæ postulassent, id e republica fideque sua facere, statuere jussi erant. Antiochus rex erat, quem transgressurum in Europam, quum primùm ei res suæ placuissent, non dubitabant; ei tam opportunas ad occupandum patere urbes nolebant. Ab Elatia Anticyram cum decem legatis, inde Corinthum trajecit; ibi consilia decem legatorum tractabantur. Identidem Quintius, *Liberandam omnem Græciam, si Ætolorum linguas retundere, si veram caritatem, majestatem, apud omnes nominis Romani vellent esse; si fidem facere, ad liberandam Græciam, non ad transferendum a Philippo ad se imperium, se mare trajecisse.* Nihil contra ea de libertate urbium alii dicebant; ceterum *ipsis tutius esse, manere paulisper sub tutela præsidii Romani, quàm pro Philippo Antiochum dominum accipi.* Postremò ita decretum est: *Corinthus redderetur Achæis, ut in Acrocorintho tamen præsidium esset: Chalcidem ac Demetriadem retineri, donec cura de Antiocho decessisset.*

U.c. 556. A. C. 196.

Consultatio de liberanda Græcia.

Isthmii ludi.

XXXII. Isthmiorum statum ludicrum aderat; semper quidem & aliàs frequens, quum propter spectaculi studium insitum genti, quo certamina omnis generis artium,

virumque, ac pernicitatis, visuntur; tum quia propter opportunitatem loci, per duo diversa maria, omnium Græcorum undique conventus erat. Sed exspectatione erecti, qui deinde status futurus Græciæ, quæ sua fortuna esset; alii non taciti solùm opinabantur, sed sermonibus etiam ferebant. Romani ad spectaculum consederunt; & præco cum tubicine, ut mos est, in mediam arenam, unde solenni carmine ludierum indici solet, processit, & tubâ silentio facto, ita pronuntiat: SENATUS ROMANUS, ET T. QUINTIUS IMPERATOR, PHILIPPO REGE MACEDONIBUSQUE DEVICTIS, LIBEROS, IMMUNES, SUIS LEGIBUS ESSE JUBET CORINTHIOS, PHOCENSES, LOCRENSESQUE OMNES, ET INSULAM EUBŒAM, ET MAGNETAS, THESSALOS, PERRHÆBOS, ACHÆOS PHTHIOTAS. Percensuerat omnes gentes, quæ sub ditione Philippi regis fuerant. Auditâ voce præconis, majus gaudium fuit, quàm quod universum homines caperent. Vix satis credere se quisque audisse: alii alios intueri, mirabundi velut somnii vanam speciem: quod ad quemque pertineret, suarum aurium fidei minimùm credentes, proximos interrogabant. Revocatus præco, quum unusquisque non audire, sed videre libertatis suæ nuntium averet, iterum pronuntiaret eadem. Tum ab certo jam gaudio tantus cum clamore plausus est ortus, totiesque

U.C. 556. A. C. 196.

Libertas Græciæ promulgata.

repetitus, ut facilè appareret, nihil omnium bonorum multitudini gratius, quàm libertatem esse. Ludicrum deinde ita raptim peractum est, ut nullius nec animi, nec oculi spectaculo intenti essent: adeo unum gaudium præoccupaverat omnium aliarum sensum voluptatum.

U.c. 556. a. C. 196.

XXXIII. Ludis verò dimissis, cursu propè omnes tendere ad imperatorem Romanum; ut, ruente turbâ in unum, adire, contingere dextram cupientium, coronas lemniscosque jacientium, haud procul periculo fuerit. Sed erat trium ferme & triginta annorum; & quum robur juventæ, tum gaudium ex tam insigni gloriæ fructu, vires suppeditabant. Nec præsens omnium modò effusa lætitia est, sed per multos dies gratis & cogitationibus, & sermonibus revocata: *Esse aliquam in terris gentem, quæ suâ impensâ, suo labore ac periculo bella gerat pro libertate aliorum; nec hoc finitimis, aut propinquæ vicinitatis hominibus, aut terris continenti junctis præstet; maria trajiciat, ne quod toto orbe terrarum injustum imperium sit, & ubique jus, fas, lex potentissima sint. Unâ voce præconis liberatas omnes Græciæ atque Asiæ urbes. Hoc spe concipere audacis animi fuisse; ad effectum adducere, virtutis & fortunæ ingentis.*

Legationes regum, gentium, civitatum.

XXXIV. Secundùm ista jam Quintius & decem legati, legationes regum, gentium, civitatumque audivere. Primi om-

hium regis Antiochi vocati legati sunt; his eadem, quæ ferè Romæ erant, verba sine fide rerum jactata. Nihil jam perplexè, ut antè, quum dubiæ res incolumi Philippo erant, sed apertè pronuntiatum, ut excederet Asiæ urbibus, quæ aut Philippi, aut Ptolemæi regum fuissent; abstineret liberas, omnesque Græcas. Ante omnia denuntiatum, ne in Europam aut ipse transiret, aut copias trajiceret. Dimissis regis legatis, conventus gentium civitatumque est haberi cœptus; eóque maturiùs peragebatur, quòd decreta decem legatorum civitates nominatim pronuntiabant. Orestis (Macedonum ea gens est) quòd primi ab rege defeciſſent, suæ leges redditæ. Magnetes, & Perrhæbi, & Dolopes, liberi quoque pronuntiati. Thessalorum genti, præter libertatem concessam, Achæi Phthiotæ dati, Thebis Phthioticis & Pharsalo excepto. Ætolos de Pharsalo & Leucade postulantes, ut ex fœdere sibi restituerentur, ad senatum rejecerunt: Phocenses, Locrensesque, sicut antè fuerant, adjectâ decreti auctoritate, his contribuerunt. Corinthus, & Triphylia, & Heræa (Peloponnesi & ipsa urbs est) reddita Achæis. Oreum & Eretriam decem legati Eumeni regi, Attali filio, dabant: dissentiente Quintio, venit res in arbitrium senatûs: senatus libertatem his civitatibus dedit, Carysto adjecto. Pleurato Lycus & Parthini dati: Il-

U.c.556. a.C.196.

Digitized by Google

lyriorum utraque gens sub ditione Philippi fuerat. Amynandrum tenere jusserunt castella, quæ per belli tempus Philippo capta ademissent.

U.c.556. a.C.196.

XXXV. Dimisso conventu, decem legati partiti munia inter se, ad liberandas suæ quisque regionis civitates discesserunt: P. Lentulus Bargylias, L. Stertinius Hephæstiam, & Thasum, & Thraciæ urbes, P. Villius & L. Terentius ad regem Antiochum, Cn. Cornelius ad Philippum: qui, de minoribus rebus editis mandatis, percunctatus, si consilium non utile solùm, sed etiam salutare admittere auribus posset, quum rex, gratias quoque se acturum, diceret, si quid, quod in rem suam esset, expromeret, magnopere ei suasit, quoniam pacem impetrasset, ad societatem amicitiamque petendam mitteret Romam legatos, ne, si quid Antiochus moveret, exspectasse, & temporum opportunitates captasse ad bellandum, videri posset. Ad Tempe Thessalica Philippus est conventus; qui quum se missurum extemplo legatos respondisset; Cornelius Thermopylas, ubi frequens Græciæ statis diebus esse solet conventus (Pylaicum appellant) venit: Ætolos præcipuè monuit, ut constanter & fideliter in amicitia populi Romani permanerent. Ætolorum principes alii interquesti sunt, quòd non idem erga suam gentem Romanorum animus esset post victo-

Cn. Cornelius Philippum convenit.

Mox adit concilium Ætolorum.

Digitized by Google

nam, qui in bello fuisset: alii ferociùs incusarunt, exprobraruntque, *Non modò vinci fine Ætolis Philippum, sed ne transire quidem in Græciam Romanos potuisse.* Adversùs ea respondere (ne in altercationem excederet res) quum supersedisset Romanus, omnia eos æqua impetraturos, si Romam misissent, dixit; itaque ex auctoritate ejus decreti legati sunt. Hunc finem bellum cum Philippo habuit. U.c.556. a.C.198.

XXXVI. Quum hæc in Græcia Macedoniaque & Asia gererentur, Etruriam infestam propè conjuratio servorum fecit; ad quærendam opprimendamque eam Manius Acilius prætor, cui inter cives peregrinosque jurisdictio obtigerat, cum una ex duabus legione urbana missus, alios jam congregatos pugnando vicit; ex his multi occisi, multi capti: alios verberatos crucibus affixit, qui principes conjurationis fuerant: alios dominis restituit. Consules in provincias profecti sunt. Marcellum Boiorum ingressum fines, fatigato per diem totum milite viâ faciendâ, castra in tumulo quodam ponentem, Corolamus, regulus Boiorum, cum magna manu adortus ad tria millia hominum occidit; & illustres viri aliquot in illo tumultuario prœlio ceciderunt, inter quos præfecti sociûm, Ti. Sempronius Gracchus, M. Junius Silanus; & tribuni militum de legione secunda, A. Ogulnius & P. Claudius; castra tamen

Servorum conjuratio in Etruria.

Boii Romanos exuunt.

Digitized by Google

ab Romanis impigrè permunita retenta-
U. c. 556 a. C. 196 que, quum hostes a prospera pugna ne-
quidquam oppugnassent. Stativis deinde
eisdem per dies aliquot sese tenuit, dum
& saucios curaret, & a tanto terrore ani-
mos militum reficeret. Boii, ut est gens
minimè ad moræ tædium patiens, in cas-
Victoria Mar. cell. de Insubribus. tella sua vicosque dilapsi sunt. Marcellus
Pado confestim trajecto, in agrum Comen-
sem, ubi Insubres, Comensibus ad arma
excitis, castra habebant, ducit legiones;
in ipso itinere prœlium committunt; &
primò adeo acriter invaserunt, ut antesi-
gnanos impulerint. Quod ubi animadver-
tit, veritus ne moti semel pellerentur, co-
hortem Marsorum opposuit, & equitum
Latinorum omnes turmas in hostem emi-
sit. Quorum quum primus secundusque im-
petus retudisset inferentem se ferociter hos-
tem, confirmata & reliqua acies Romana
restitit primò, deinde signa acriter intu-
lit: nec ultrà sustinuerunt certamen Galli,
quin terga verterent, atque effusè fuge-
rent. In eo prœlio supra quadraginta mil-
lia hominum cæsa, Valerius Antias scri-
bit; & quingenta septem signa militaria
capta, & carpenta quadringenta triginta
duo, & aureos torques multos, ex qui-
bus unum magni ponderis Claudius in Ca-
pitolio Jovi donum in æde positum scri-
bit. Castra eo die Gallorum expugnata di-
reptaque, & Comum oppidum intra dies

Digitized by Google

paucos captum. Castella inde duodetriginta ad consulem defecerunt. Id quoque inter scriptores ambigitur, utrum in Boios priùs, an Insubres, consul exercitum induxerit, adversamque prosperâ pugnâ obliteraverit; an victoria, ad Comum parta, deformata clade in Boiis acceptâ sit. U.c. 567. a. C. 186.

XXXVII. Sub hæc tam variâ fortunâ gesta, L. Furius Purpureo alter consul per tribum Sappiniam in Boios venit. Jam castro Mutilo appropinquabat, quum, veritus ne intercluderetur simul a Boiis Liguribusque, eâdem viâ, quâ adduxerat, reduxit, & magno circuitu per aperta, eaque tuta loca, ad collegam pervenit. Dein junctis exercitibus primùm Boiorum agrum usque ad Felsinam oppidum populantes peragraverunt. Ea urbs, ceteraque castella, & Boii ferè omnes, præter juventutem, quæ prædandi causâ in armis erat (tunc in devias sylvas recesserat) in deditionem venerunt. In Ligures deinde traductus exercitus. Boii negligentiùs coactum agmen Romanorum, quia ipsi procul abesse viderentur, improvisò aggressuros se rati, per occultos saltus secuti sunt; quos non adepti, Pado repentè navibus trajecto, Lævos Libuosque quum pervastassent, redeuntes inde Ligurum extremo fine, cum agresti præda, in agmen incidunt Romanum. Celeriùs prœlium acriúsque commissum, quàm si tempore locoque ad certamen destina- *Uterque Cons. Boiorum agros populatur.*

Digitized by Google

tis, præparatis animis concurriſſent. Ibi quantam vim ad ſtimulandos animos ira haberet, apparuit; nam ita cædis magis, quàm victoriæ avidi pugnarunt Romani, ut vix nuntium cladis hoſti relinquerent. Ob eas res geſtas, conſulum litteris Romam allatis, ſupplicatio in triduum decreta eſt. Brevi pòſt Marcellus Romam venit; triumphuſque ei magno conſenſu Patrum eſt decretus. Triumphavit in magiſtratu de Inſubribus, Comenſibuſque. Boiorum triumphi ſpem collegæ reliquit; quia ipſi propriè adverſa pugna in ea gente evenerat, collegæ ſecunda. Multa ſpolia hoſtium captivis carpentis traducta; multa militaria ſigna lata, æris trecenta viginti millia, argenti bigati ducenta triginta quatuor millia: in pedites ſingulos dati octingenti æris: triplex equiti, centurionique.

U.c.556. a. C.196. *Vincuntur acie Boii.*

Marcellus conſ. triumphat.

XXXVIII. Eodem anno Antiochus rex, quum hibernaſſet Epheſi, omnes Aſiæ civitates in antiquam imperii formulam redigere eſt conatus: reliquas quidem, aut quia locis planis poſitæ erant, aut quia parum mœnibus armiſque ac juventuti fidebant, haud difficulter jugum accepturas. Smyrna & Lampſacus libertatem uſurpabant; periculumque erat, ne, ſi conceſſum his foret, quos in Theba Smyrnam in Æolide Ioniaque, Lampſacum in Helleſponto, aliæ urbes ſequerentur. Igitur & ipſe ab Epheſo ad Smyrnam obſidendam

Antiochus Aſiam occupare nititur.

Digitized by Google

misit ; & quæ Abydi copiæ erant, præsidio tantùm modico relicto, duci ad Lampsacum oppugnandum jussit. Nec vi tantùm terrebat ; sed per legatos leniter alloquendo castigandoque temeritatem & pertinaciam, spem conabatur facere, brevi quæ peterent habituros ; sed quum satis & ipsis, & omnibus aliis appareret, ab rege impetratam eos libertatem, non per occasionem raptam habere. Adversùs quæ respondebant, *Nihil neque mirari, neque succensere Antiochum debere, si spem libertatis differri non satis æquo animo paterentur.* Ipse initio veris, navibus ab Epheso profectus, Hellespontum petit : terrestres copias Madytum trajicit, Chersonesi urbem : terrestri navalem exercitum junxit : &, quia clauserant portas, circumdedit mœnia armatis ; & jam opera admoventi, deditio est facta : idem metus tum incolentes alias Chersonesi urbes in deditionem dedit. Lysimachiam inde omnibus simul navalibus terrestribusque copiis venit ; quam quum desertam ac stratam propè ruinis invenisset (ceperant autem direptamque incenderant Thraces paucis antè annis) cupido eum restituendi nobilem urbem, & loco sitam opportuno, cepit. Itaque omni curâ simul est aggressus, & tecta murosque restituere, & partim redimere servientes Lysimachienses, partim fugâ sparsos per Hellespontum Chersonesumque con-

U.c. 556. a. C. 196.

Chersonesum occupat.

Lysimachiam restituit.

Digitized by Google

quirere contrahereque, partim novos colonos, spe commodorum propositâ, adscribere, & omni modo frequentare: simul ut Thracum summoveretur metus, ipse parte dimidiâ terrestrium copiarum ad depopulandum proxima Thraciæ est profectus, partem, navalesque socios omnes reliquit in operibus reficiendæ urbis.

U.c.556. a.C.196.

Legatorum Romanorum cum Antiocho colloquium.

XXXIX. Sub hoc tempus & L. Cornelius missus ab senatu ad dirimenda inter Antiochum Ptolemæumque reges certamina, Selymbriæ substitit; & decem legatorum P. Lentulus a Bargyliis, P. Villius & L. Terentius a Thasso, Lysimachiam petierunt; eódem & a Selymbria L. Cornelius, & ex Thracia post paucos dies Antiochus convenerunt. Primus congressus cum legatis, & deinceps invitatio benigna & hospitalis fuit. Ut de mandatis, statuque præsenti Asiæ agi cœptum est, animi exasperati sunt. Romani, omnia acta ejus, ex quo tempore e Syria classe solvisset, displicere senatui non dissimulabant, restituique Ptolemæo civitates omnes, quæ ditionis ejus fuissent, æquum censebant. *Nam quod ad eas civitates attineret, quas a Philippo possessas Antiochus per occasionem, averso Philippo in Romanum bellum, intercepisset, id verò ferendum non esse, Romanos per tot annos terrâ marique tanta pericula ac labores exhausisse, Antiochum belli præmia habere. Sed ut in Asiam adventus*

Digitized by Google

ejus dissimulari ab Romanis, tamquam nihil ad eos pertinens, potuerit; quòd jam etiam in Europam omnibus navalibus terrestribusque copiis transierit, quantum a bello aperto Romanis abesse? Illum quidem, etiamsi in Italiam trajiciat, negaturum. U.c.556. a.C.196.

XL. Ad ea rex, *Satis jam antè videre se Romanos inquirere, quid regi Antiocho faciendum; at, quousque terrâ marique progrediendum fuerit ipsis, non cogitare. Asiam nihil ad populum Romanum pertinere; nec magis illis inquirendum esse, quid Antiochus in Asia, quàm Antiocho, quid in Italia populus Romanus faciat. Quod ad Ptolemæum attineat, cui ademptas civitates querantur; sibi cum Ptolemæo & amicitiam esse, & id agere se ut brevi etiam affinitas jungatur. Nec ex Philippi quidem adversa fortuna spolia ulla se petisse; aut adversùs Romanos in Europam trajecisse,* [sed ut Chersonesi urbes & loca recuperaret : quam, quum Lysimachi] *fuerit* (*quo victo omnia, quæ illius fuissent, jure belli Seleuci facta sint*) *existimare suæ ditionis esse. Occupatis majoribus suis rerum aliarum aliâ curâ, primò quædam ex his Ptolemæum, deinde & Philippum, usurpando aliena, possedisse; sicut quædam ex proxima Thracia, quæ indubitatè Lysimachi fuerint. Ad ea facienda in antiquum venisse; & Lysimachiam, deletam Thracum impetu, de integro condere, ut Seleucus filius eam sedem regni habeat.*

Digitized by Google

U.c.556. a.C.196. *Re infectâ discedituꝛ.*

XLI. His disceptationibus per dies aliquot habitis, rumor sine ullo satis certo auctore allatus de morte Ptolemæi regis, ut nullus exitus imponeretur sermonibus; nam dissimulabat pars utraque se audisse: & L. Cornelius, cui legatio ad duos reges, Antiochum Ptolemæumque, mandata erat, spatium modici temporis ad conveniendum Ptolemæum petebat, ut, priusquam moveretur aliquid in nova possessione regni, perveniret in Ægyptum; & Antiochus suam fore Ægyptum, si tum occasio esset, censebat. Itaque dimissis Romanis, relictoque Seleuco filio cum terrestribus copiis ad restituendam, ut instituerat, Lysimachiam; ipse omni classe navigans Ephesum, legatis ad Quintium missis, qui ad fidem de societate agerent, oram Asiæ legens, pervenit in Lyciam; Patarisque cognito vivere Ptolemæum, navigandi quidem in Ægyptum omissum consilium est. Cyprum nihilominus tendens, quum Chelidonium promontorium superasset, paulisper seditione remigum est retentus in Pamphylia circa Eurymedontem amnem. Inde profectum eum ad capita (quæ vocant) Sari fluminis fœda tempestas oborta propè cum omni classe demersit: multæ naves ejectæ; multæ ita haustæ mari, ut nemo in terram enaverit. Magna vis hominum ibi interiit, non remigum tantùm militumque ignotorum, sed etiam insi-

Digitized by Google

gnium amicorum. Collectis reliquiis naufragii, quum res non in eo esset, ut Cyprum tentaret, minùs opulento agmine, quàm profectus erat, Seleuciam rediit: ibi subduci navibus jussis (jam enim & hiems instabat) ipse in hiberna Antiochiam processit. In hoc statu regum erant res. U.c. 556. A.C. 196.

XLII. Romæ eo primùm anno triumviri epulones facti, C. Licinius Lucullus tribunus, qui legem de creandis his tulerat, P. Manlius, & P. Porcius Læca: his triumviris, item ut pontificibus, lege datum togæ prætextæ habendæ jus. Sed magnum certamen cum omnibus sacerdotibus eo anno fuit quæstoribus urbanis, Q. Fabio Labeoni & L. Aurelio. Pecunia opus erat, quòd ultimam pensionem pecuniæ in bellum collatæ persolvere placuerat privatis. Quæstores ab auguribus, pontificibusque, quod stipendium per bellum non contulissent, petebant; ab sacerdotibus tribuni nequidquam appellati, omniumque annorum, per quos non dederant, exactum est. Eodem anno duo mortui pontifices, novique in eorum locum suffecti, M. Marcellus consul in locum C. Sempronii Tuditani, qui prætor in Hispania decesserat; & L. Valerius in locum M. Cornelii Cethegi. Et Q. Fabius Maximus augur mortuus est admodum adolescens, priusquam ullum magistratum caperet; nec eo anno augur in ejus locum est suffectus. Comitia *Triumviri epulones.* *Tributum a sacerdotibus solutum.* *Comitia.*

Digitized by Google

inde consularia habita a M. Marcello consule ; creati consules L. Valerius Flaccus, M. Porcius Cato. Prætores inde facti C. Fabricius Luscinus, C. Atinius Labeo, Cn. Manlius Vulso, Ap. Claudius Nero, P. Manlius, P. Porcius Læca. Ædiles curules, M. Fulvius Nobilior & C. Flaminius, tritici decies centum millia binis æris populo diviserunt : id C. Flaminii honoris causâ ipsius, patrisque, advexerant Siculi Romam. Flaminius gratiam ejus communicaverat cum collega. Ludi Romani & apparati magnificè sunt, & ter toti instaurati. Ædiles plebis Cn. Domitius Ahenobarbus, & C. Scribonius Curio, multos pecuarios ad populi judicium adduxerunt : tres ex his condemnati sunt : ex eorum multaticia pecunia ædem in insula Fauni fecerunt. Ludi plebeii per biduum instaurati, & epulum fuit ludorum causâ.

U.c.556. a.C. 196.

XLIII. L. Valerius Flaccus & M. Porcius, quo die Magistratum inierunt, de provinciis quum ad senatum retulissent, Patres censuerunt, *Quum in Hispania tantum glisceret bellum, ut jam consulari & duce & exercitu opus esset, placere, consules Hispaniam citeriorem & Italiam provincias aut comparare inter se, aut sortiri. Utri Hispania provincia evenisset, eum duas legiones & quinque millia sociûm Latini nominis, & quingentos equites secum portare, & naves longas viginti ducere. Alter consul duas legiones*

U.c.557. a.C.195. L. Valerio, M. Porcio Coss. *Provincia.*

Digitized by Google

nes scriberet. His Galliam provinciam obtineri satis esse, fractis proximo anno Insubrium & Boiorum animis. Cato Hispaniam, Valerius Italiam est sortitus. Prætores deinde provincias sortiti, C. Fabricius Luscinus urbanam, C. Atinius Labeo peregrinam, Cn. Manlius Vulso Siciliam, Ap. Claudius Nero Hispaniam ulteriorem, P. Porcius Læca Pisas, ut ab tergo Liguribus esset: P. Manlius in Hispaniam citeriorem adjutor consuli datur. T. Quintio, suspectis non solùm Antiocho & Ætolis, sed etiam Nabide Lacedæmoniorum tyranno, prorogatum in annum imperium est, duas legiones ut haberet: in eas si quid supplementi opus esset, consules scribere, & mittere in Macedoniam jussi. Ap. Claudio præter legionem, quam Q. Fabius habuerat, duo millia peditum, & ducentos equites novos conscribere permissum. Par numerus peditum equitumque novorum P. Manlio in citeriorem Hispaniam decretus; & legio eadem, quæ fuerat sub Minucio prætore, data. Et P. Porcio Læcæ ad Etruriam circa Pisas duo millia peditum, & quingenti equites ex Gallico exercitu decreti. In Sardinia prorogatum imperium Sempronio Longo. U.c.557. a.C.195.

XLIV. Provinciis ita distributis, consules, priusquam ab urbe proficiscerentur, ver sacrum ex pontificum jussu fecere, quod A. Cornelius Mammula prætor vo- *Ver sacrum faciunt Cos.*

Digitized by Google

verat de ſenatûs ſententia populique juſſu;
U.c.557. a. C.195 Cn. Servilio, C. Flaminio conſulibus: annis pòſt uno ac viginti factum eſt, quàm votum. Per eoſdem dies C. Claudius, Ap. filius, Pulcher augur in Q. Fabii Maximi locum, qui priore anno mortuus erat, lectus inauguratuſque eſt. Mirantibus jam vulgò hominibus, quod Hiſpania moviſſet, bellum negligi, litteræ a Q. Minucio allatæ ſunt, *Se ad Turbam oppidum cum Budare & Beſaſide, imperatoribus Hiſpanis, ſignis collatis proſperè pugnaſſe; duodecim millia hoſtium cæſa; Budarem imperatorem captum; ceteros fuſos fugatoſque.* His litteris lectis, minus terroris ab Hiſpanis erat, unde ingens bellum exſpectatum fuerat. Omnes curæ, poſt adventum utique decem legatorum, in Antiochum regem converſæ. Hi, expoſitis priùs, quæ cum Philippo acta eſſent, & quibus legibus data pax, non minorem belli molem reſtare ab Antiocho docuerunt. *Ingenti claſſe, egregio terreſtri exercitu, in Europam eum trajeciſſe: niſi avertiſſet vana ſpes, ex vaniore rumore orta, Ægypti invadendæ, mox bello Græciam arſuram fuiſſe; neque enim ne Ætolos quidem quieturos, quum ingenio inquietam, tum iratam Romanis gentem. Hærere & aliud in viſceribus Græciæ ingens malum, Nabin, nunc Lacedæmoniorum, mox, ſi liceat, univerſæ Græciæ futurum tyrannum; avaritiâ & crudelitate omnes famâ celebratos tyrannos*

Vidi a Q. Minucio Hiſpani.

Digitized by Google

æquantem. Cui si Argos, velut arcem Peloponneſo impoſitam, tenere liceat, deportatis in Italiam Romanis exercitibus, nequidquam liberatam a Philippo Græciam fore; pro rege, ſi nihil aliud, longinquo, vicinum tyrannum dominum habituram. U.c.557. a.C.195.

XLV. Hæc quum tum ab gravibus auctoribus, tum qui omnia per ſeipſos explorata referrent, audirentur, major res, quod ad Antiochum attineret, maturanda magis, quum rex quacumque de cauſa in Syriam conceſſiſſet, de tyranno conſultatio viſa eſt. Quum diu diſceptatum eſſet, utrum jam cauſæ ſatis videretur, cur decerneretur, an permitterent T. Quintio; quod ad Nabin Lacedæmonium attineret, faceret quæ e republica cenſeret eſſe, permiſerunt, eam rem eſſe rati, quæ maturata dilatave non tam magni momenti ad ſummam rem populi Romani eſſet: magis id animadvertendum eſſe, quid Annibal & Carthaginienſes, ſi cum Antiocho ortum foret bellum, acturi eſſent. Adverſæ Annibali factionis homines principibus Romanis, amicis quiſque ſuis, identidem ſcribebant, *Nuntios litteraſque ab Annibale ad Antiochum miſſas, & ab rege ad eum clam legatos veniſſe. Ut feras quaſdam numquam miteſcere, ſic immitem, implacabilem ejus viri animum eſſe: marceſcere otio ſituque civitatem queri eum, & inertiâ operis; nec ſine armorum ſonitu excitari poſſe.* *Annibal & Carthaginienſes ſuſpecti.*

Hæc probabilia memoria prioris belli, per unum illum non magis gesti, quàm moti, faciebat. Irritaverat etiam recenti facto multorum potentium animos.

U.c.557. a.C. 195

Judices Carthagine ex perpetuis annui facti, Annibalis operâ.

XLVI. Judicum ordo Carthagine eâ tempestate dominabatur; eò maximè, quòd iidem perpetui judices erant. Res, fama, vitaque omnium in illorum potestate erat: qui unum ejus ordinis, idem omnes adversos habebat; nec accusator apud judices infensos deerat. Horum in tam impotenti regno (neque enim civiliter nimiis opibus utebantur) prætor factus Annibal, vocare ad se quæstorem. Idem pro nihilo habuit; nam & adversæ factionis erat; &, quia ex quæstura in judices, potentissimum ordinem, referebantur, jam pro futuris mox opibus animos gerebat. Enimvero indignum id ratus Annibal, viatorem ad prehendendum quæstorem misit; subductumque in concionem, non ipsum magis, quàm ordinem judicum, præ quorum superbia atque opibus nec leges quidquam essent, nec magistratus, accusavit. Et, ut secundis auribus accipi orationem animadvertit, & infimorum quoque libertati gravem esse superbiam eorum; legem extemplo promulgavit pertulitque, *Ut in singulos annos judices legerentur; ne quis biennium continuum judex esset.* Ceterum, quantam eo facto ad plebem inierat gratiam, tantum magnæ partis principum offendebat animos.

Digitized by Google

Adjecit aliud, quod, bono publico, sibi proprias simultates irritavit. Vectigalia publica partim negligentiâ dilabebantur; partim prædæ ac divisui principum quibusdam & magistratibus erant: quin & pecunia, quæ in stipendium Romanis suo quoque anno penderetur, deerat, tributumque grave privatis imminere videbatur. U. C. 557. a. C. 195. *Ærarii inopiæ medetur Annibal.*

XLVII. Annibal postquam, vectigalia quanta terrestria maritimaque essent, & in quas res erogarentur, animadvertit, & quid eorum ordinarii reipublicæ usus consumerent, quantum peculatus averteret; omnibus residuis pecuniis exactis, tributo privatis remisso, satis locupletem rempublicam fore ad vectigal præstandum Romanis pronuntiavit in concione, & præstitit promissum. Tum verò isti, quos paverat per aliquot annos publicus peculatus, velut bonis ereptis, non furto eorum manibus extorto, infensi & irati Romanos in Annibalem, & ipsos causam odii quærentes, instigabant. Itaque, diu repugnante Scipione Africano, quia parum ex populi Romani dignitate esse ducebat, subscribere odiis accusationibusque Annibalis, & factionibus Carthaginiensium inserere publicam auctoritatem, nec satis habere bello vicisse Annibalem, nisi velut accusatores calumniam in eum jurarent, ac nomen deferrent, tandem pervicerunt, ut legati Carthaginem mitterentur, qui apud senatum eorum *Romani Carthaginem legatos mittunt ad accusandum Annibalem.*

Digitized by Google

arguerent Annibalem cum Antiocho rege
U.c.557. a.C.195. consilia belli faciendi inire. Legati tres missi, C. Servilius, M. Claudius Marcellus, Q. Terentius Culleo: qui quum venissent, ex consilio inimicorum Annibalis, quærentibus causam adventûs, dici jusserunt, venisse ad controversias, quæ cum Masinissa rege Numidarum Carthaginiensibus essent, dirimendas: id creditum vulgò. Annibalem unum se peti ab Romanis non fallebat; & ita pacem Carthaginiensibus datam esse, ut inexpiabile bellum adversùs se unum maneret. Itaque cedere tempori, & fortunæ statuit; &, præparatis jam omnibus antè ad fugam, obversatus eo die in foro avertendæ suspicionis causâ, primis tenebris vestitu forensi ad portam cum duobus comitibus ignaris consilii est egressus.

Aufugit Annibal. XLVIII. Quum equi, quo in loco jussi erant, præstò fuissent, nocte viâ citâ regionem quamdam agri Vocani transgressus, postero die manè inter Achollam & Thapsum ad suam turrim pervenit. Ibi eum parata instructaque remigio excepit navis: ita Africâ Annibal exçessit, sæpius patriæ, quàm suorum eventus miseratus. Eo die in Cercinam insulam trajecit; ubi quum in portu naves aliquot onerarias cum mercibus inveniisset, & ad egressum eum e nave concursus salutantium esset factus; percontantibus legatum se Tyrum dici jussit: veritus tamen, ne qua earum

Digitized by Google

navis nocte profecta Thapsum aut Acholam nuntiaret, se Cercinæ visum, sacrificio apparari jusso, magistros návium mercatoresque invitari jussit; & vela cum antennis ex navibus corrogari, ut umbra (etenim media æstas forte erat) cœnantibus in littore fieret. Quantum res & tempus patiebantur, apparatæ celebratæque ejus diei epulæ sunt; multoque vino in serum noctis convivium productum. Annibal, quum primùm fallendi eos, qui in portu erant, tempus habuit, navem solvit: ceteri sopiti quum postero die tandem ex somno pleni crapulæ surrexissent, id quod serum erat, aliquot horas remis in naves collocandis, & aptandis armamentis absumpserunt. Carthagine & multitudinis, assuetæ domum Annibalis frequentare, concursus ad vestibulum ædium est factus; &, ut non comparere eum vulgatum est, in forum turba convenit, principem civitatis quærentium: & alii fugam consciisse (id quod erat) alii fraude Romanorum interfectum, idque magis, ferebant; varioque vultus cerneres, ut in civitate aliorum alias partes foventium factionibus. Visum deinde Cercinæ eum, tandem allatum est. U. c. 557. A. C. 195.

XLIX. Romani legati quum in senatu exposuissent, *Compertum Patribus Romanis esse, & Philippum regem antè, ab Annibale maximè accensum, bellum populo Romano feciisse, & nunc litteras nuntiosque ab eo ad*

Digitized by Google

U.c.557. a. C.195. *Antiochum regem profectos; haud quieturum antè, quàm bellum toto orbe terrarum conſciſſet. Ne his debere impune eſſe, ſi ſatisfacere Carthaginienſes populo Romano vellent, nihil eorum ſuâ voluntate, nec publico conſilio factum eſſe:* Carthaginienſes reſponderunt, quidquid æquum cenſuiſſent Romani, facturos eſſe. Annibal proſpero curſu Tyrum pervenit; exceptuſque a conditoribus Carthaginis, ut alia patria, vir tam clarus omni genere honorum, paucos moratus dies, Antiochiam navigat: ibi profectum jam regem quum audiſſet, & filium ejus ſolenne ludorum ad Daphnen celebrantem conveniſſet, comiter ab eo exceptus, nullam moram navigandi fecit. Epheſi regem eſt conſecutus, fluctuantem adhuc animo, incertumque de Romano bello; ſed haud parvum momentum animo ejus ad moliendum adventus Annibalis fecit. Ætolorum quoque eodem tempore alienati ab ſocietate Romana animi ſunt; quorum legatos Pharſalum & Leucadem, & quaſdam alias civitates ex primo fœdere petentes, ſenatus ad Quintium rejecit.

Perveni ad Antiochum.

Digitized by Google

EPITOME
LIBRI XXXIV LIVIANI.

Lex Oppia, quam C. Oppius tribunus plebis bello Punico de finiendis matronarum cultibus tulerat, cum magna contentione abrogata est; quum Porcius Cato auctor fuisset, ne ea lex aboleretur. Is, in Hispaniam profectus, bello, quod Emporiis orsus est, citeriorem Hispaniam pacavit. T. Quintius Flamininus bellum adversùs Lacedæmonios & tyrannum eorum Nabidem prosperè gestum, datâ iis pace, qualem ipse voluit, liberatisque Argis, qui sub ditione tyranni erant, finivit. Senatus tunc primùm secretus a populo ludos spectavit: ut id fieret, Sex. Ælius Pætus & C. Cornelius Cethegus censores intervenerunt, cum indignatione plebis. Coloniæ plures deductæ sunt. M. Porcius Cato de Hispania triumphavit. Res præterea in Hispania, & adversùs Boios & Insubres Gallos feliciter gestæ referuntur. T. Quintius Flamininus, qui Philippum Macedonum regem & Nabidem Lacedæmoniorum tyrannum vicerat, Græciamque omnem liberaverat, ob hanc rerum gestarum multitudinem triduo triumphavit. Legati Carthaginienſium nuntiaverunt, Annibalem, qui ad Antiochum confugerat, bellum cum eo moliri. Tentaverat autem

Digitized by Google

Annibal per Aristonem Tyrium, sine litteris Carthaginem missum, ad rebellandum Pœnos concitare.

LIBER XXXIV.

U. c. 557. a. C. 195. *Contentiones de lege Oppia.*

I. INTER bellorum magnorum, aut vix-dum finitorum, aut imminentium curas, interceſſit res parva dictu, ſed quæ ſtudiis in magnum certamen exceſſerit. M. Fundanius & L. Valerius tribuni plebei ad plebem tulerunt de Oppia lege abroganda. Tulerat eam C. Oppius tribunus plebis, Q. Fabio, Ti. Sempronio conſulibus, in medio ardore Punici belli, *Ne qua mulier plus ſemunciam auri haberet; neu veſtimento verſicolori uteretur; neu junctо vehiculo in urbe oppidove, aut propiùs inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſâ, veheretur.* M. & P. Junii Bruti tribuni plebis legem Oppiam tuebantur, nec eam ſe abrogari paſſuros aiebant. Ad ſuadendum diſſuadendumque multi nobiles prodibant. Capitolium turbâ hominum faventium adverſantiumque legi complebatur. Matronæ nullâ nec auctoritate, nec verecundiâ, nec imperio virorum, contineri limine poterant: omnes vias urbis adituſque in forum obſidebant, viros deſcendentes ad forum orantes, ut florente republicâ, creſcente

Digitized by Google

in dies privatâ omnium fortunâ, matronis quoque priſtinum ornatum reddi paterentur. Augebatur hæc frequentia mulierum in dies; nam etiam ex oppidis conciliabuliſque conveniebant. Jam & conſules prætoreſque & alios magiſtratus adire & rogare audebant: ceterum minimè exorabilem alterum utique conſulem M. Porcium Catonem habebant, qui pro lege, quæ abrogabatur, ita diſſeruit. U.c.557. a.C.195.

II. *Si in ſua quiſque noſtrûm matreſamiliæ, Quirites, jus & majeſtatem viri retinere inſtituiſſet, minùs cum univerſis feminis negotii haberemus: nunc domi victa libertas noſtra impotentiâ muliebri, hîc quoque in foro obteritur & calcatur; &, quia ſingulas ſuſtinere non potuimus, univerſas horremus. Equidem fabulam & fictam rem ducebam eſſe, virorum omne genus in aliqua inſula conjuratione muliebri ab ſtirpe ſublatum eſſe. Ab nullo genere non ſummum periculum eſt, ſi cœtus, & concilia, & ſecretas conſultationes eſſe ſinas. Atque ego vix ſtatuere apud animum meum poſſum, utrum pejor ipſa res, an pejore exemplo agatur. Quorum alterum ad nos conſules reliquoſque magiſtratus, alterum ad vos, Quirites, magis pertineret: nam utrum e republica ſit, necne, id quod ad vos fertur, veſtra exiſtimatio eſt, qui in ſuffragium ituri eſtis. Hæc conſternatio muliebris, ſeve ſuâ ſponte, ſeve auctoribus vobis, M. Fundani & L. Valeri, facta eſt, haud dubiè ad* Oratio Catonis Cos. pro lege Oppia.

Digitized by Google

U.C. 557 A.C. 195.

culpam magistratuum pertinens, nescio vobis, tribuni, an consulibus, magis sit deformis; vobis, si feminas ad concitandas tribunicias seditiones jam adduxistis; nobis, si ut plebis quondam, sic nunc mulierum secessione leges accipiendæ sunt. Equidem non sine rubore quodam paulò antè per medium agmen mulierum in forum perveni. Quòd nisi me verecundia singularum magis majestatis & pudoris, quàm universarum, tenuisset, ne compellatæ a consule viderentur, dixissem: Qui hic mos est in publicum procurrendi, & obsidendi vias, & viros alienos appellandi? Istud ipsum suos quæque domi rogare non potuistis? An blandiores in publico, quàm in privato, & alienis, quàm vestris, estis? Quamquam ne domi quidem vos, si sui juris finibus matronas contineret pudor, quæ leges hic rogarentur, abrogarenturve, curare decuit. Majores nostri, nullam, ne privatam quidem, rem agere feminas sine auctore, voluerunt; in manu esse parentum, fratrum, virorum: nos (si diis placet) jam etiam rempublicam capessere eas patimur, & foro propè, & concionibus, & comitiis immiscerì. Quid enim nunc aliud per vias & compitæ faciunt, quàm rogationes tribunorum plebis suadent, aliæ legem abrogandam censent? Date frenos impotenti naturæ & indomito animali, & sperate ipsas modum licentiæ facturas, nisi vos feceritis. Minimum hoc eorum est, quæ iniquo animo feminæ sibi aut mori-

Digitized by Google

bus aut legibus injuncta patiuntur: omnium rerum libertatem, immo licentiam (si vera dicere volumus) desiderant. Quid enim, si hoc expugnaverint, non tentabunt? Recensete omnia muliebria jura, quibus licentiam earum alligaverint majores nostri, per quæque subjecerint viris; quibus omnibus constrictas vix tamen continere potestis. Quid? si carpere singula, & extorquere, & exæquari ad extremum viris patiemini, tolerabiles vobis eas fore creditis? Extemplo, simul pares esse cœperint, superiores erunt. U.c. 557. a.C. 195.

III. At, Hercule, ne quid novum in eas rogetur, recusant: non jus, sed injuriam deprecantur. Immo ut, quam accepistis, jussistis suffragiis vestris legem, quam usu tot annorum & experiendo comprobastis, hanc ut abrogetis; id est, ut unam tollendo legem ceteras infirmetis. Nulla lex satis commoda omnibus est: id modò quæritur, si majori parti & in summam prodest. Si, quod cuiquam privatim officiet jus, id destruet ac demolietur, quid attinebit universos rogare leges, quas mox abrogare, in quos latæ sunt, possint? Volo tamen audire quid sit, propter quod matronæ consternatæ procurrerunt in publicum, ac vix foro se & concione abstinent. Ut captivi ab Annibale redimantur, parentes, viri, liberi, fratres earum? Procul abest, absitque semper talis fortuna reipublicæ; sed tamen quum fuit, negastis hoc piis precibus earum. At non pietas, nec solli-

Digitized by Google

citudo pro suis, sed religio, congregavit eas. Matrem Idæam a Pessinunte ex Phrygia venientem acceptura sunt. Quid honestum dictu saltem seditioni prætenditur muliebri? Ut auro & purpurâ fulgeamus, inquit; ut carpentis, festis profestisque diebus, velut triumphantes de lege victa & abrogata, & captis & ereptis suffragiis vestris, per urbem vectemur: ne ullus modus sumptibus, ne luxuriæ sit. Sæpe me querentem de feminarum, sæpe de virorum, nec de privatorum modò, sed etiam magistratuum, sumptibus audistis; diversisque duobus vitiis, avaritiâ & luxuriâ, civitatem laborare; quæ pestes omnia magna imperia everterunt. Hæc ego, quò melior læziorque in dies fortuna reipublicæ est, imperiumque crescit, & jam in Græciam Asiamque transscendimus, omnibus libidinum illecebris repletas, & regias etiam attrectamus gazas, eò plus horreo, ne illæ magis res nos ceperint, quàm nos illas. Infesta, mihi credite, signa ab Syracusis illata sunt huic urbi; jam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta laudantes mirantesque, & antefixa fictilia deorum Romanorum ridentes. Ego hos malo propitios deos, & ita spero futuros, si in suis manere sedibus patiemur. Patrum nostrorum memoriâ per legatum Cineam Pyrrhus non virorum modò, sed etiam mulierum, animos donis tentavit: nondum lex Oppia ad coërcendam luxuriam muliebrem lata erat; tamen nulla accepit.

U. c. 557. a. C. 195.

Quam causam fuisse censetis? Eadem fuit, quæ majoribus nostris nihil de hac re lege sanciendi: nulla erat luxuria, quæ coërceretur. Sicut antè morbos necesse est cognitos esse, quàm remedia eorum; sic cupiditates priùs natæ sunt, quàm leges, quæ iis modum facerent. Quid legem Liciniam excitavit de quingentis jugeribus, nisi ingens cupido agros continuandi? Quid legem Cinciam de donis & muneribus, nisi quia vectigalis jam & stipendiaria plebes esse senatui cœperat? Itaque minimè mirum est, nec Oppiam, nec aliam ullam tum legem desideratam esse, quæ modum sumptibus mulierum faceret, quum aurum & purpuram data & oblata ultro non accipiebant. Si nunc cum illis donis Cineas urbem circumiret, stantes in publico inveniret, quæ acciperent. U. c. 557. a. C. 195.

IV. *Atque ego nonnullarum cupiditatum ne causam quidem aut rationem inire possum: nam ut, quod alii liceat, tibi non licere, aliquid fortasse naturalis aut pudoris aut indignationis habeat; sic æquato omnium cultu, quid unaquæque vestrûm veretur, ne in se conspiciatur? Pessimus quidem pudor est vel parcimoniæ, vel paupertatis; sed utrumque lex vobis demit, quum id, quod habere non licet, non habetis. Hanc, inquit, ipsam exæquationem non fero, illa locuples. Cur non insignis auro & purpurâ conspicior? cur paupertas aliarum sub hac legis specie latet, ut quod habere non possunt, habituræ, si li-*

ceret, fuisse videantur? Vultis hoc certamen uxoribus vestris injicere, Quirites, ut divites id habere velint, quod nulla alia possit; pauperes, ne ob hoc ipsum contemnantur, supra vires se extendant? Næ, simul pudere, quod non oportet, cœperit; quod oportet, non pudebit. Quæ de suo poterit, parabit; quæ non poterit, virum rogabit. Miserum illum virum, & qui exoratus, & qui non exoratus erit! quum quod ipse non dederit, datum ab alio videbit. Nunc vulgò alienos viros rogant, &, quod majus est, legem & suffragia rogant, & a quibusdam impetrant, adversùs te, & rem tuam, & liberos tuos inexorabiles. Simul lex modum sumptibus uxoris tuæ facere desierit, tu numquam facies. Nolite eodem loco existimare, Quirites, futuram rem, quo fuit, antequam lex de hoc ferretur. Et hominem improbum non accusari tutius est, quàm absolvi; & luxuria non mota tolerabilior esset, quàm erit nunc, ipsis vinculis, sicut fera bestia, irritata, deinde emissa. Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam censeo; vos quod faxitis, deos omnes fortunare velim.

U.c 557. a.C.195.

V. Post hæc tribuni quoque plebei, qui se intercessuros professi erant, quum pauca in eamdem sententiam adjecissent; tum L. Valerius pro rogatione ab se promulgata ita disseruit: *Si privati tantummodo ad suadendum dissuadendumque id, quod a nobis rogatur, processissent, ego quoque, quum*

Oratio L. Valerii trib. pleb. adversùs legem Oppiam.

Digitized by Google

satis dictum pro utraque parte existimarem, tacitus suffragia vestra exspectassem : nunc, quum vir gravissimus consul M. Porcius, non auctoritate solùm, quæ tacita satis momenti habuisset, sed oratione etiam longâ & accuratâ insectatus sit rogationem nostram ; necessum est paucis respondere : qui tamen plura verba in castigandis matronis, quàm in rogatione nostra dissuadenda consumpsit ; & quidem, ut in dubio poneret, utrum id, quod reprehenderet, matronæ suâ sponte, an nobis auctoribus, fecissent. Rem defendam, non nos ; in quos jecit magis hoc consul verbo tenus, quàm ut re insimularet. Cœtum, & seditiones, & interdum secessionem muliebrem appellavit, quòd matronæ in publico vos rogassent, ut legem in se latam per bellum temporibus duris, in pace & florente ac beatâ republicâ, abrogaretis. Verba magna, quæ rei augendæ causâ conquirantur, & hæc, & alia esse scio ; & M. Catonem oratorem non solùm gravem, sed interdum etiam trucem, esse scimus omnes, quum ingenio sit mitis. Nam quid tandem novi matronæ fecerunt, quòd frequentes in causa ad se pertinente in publicum processerunt ? Numquam ante hoc tempus in publico apparuerunt ? Tuas adversùs te Origines revolvam. Accipe, quoties id fecerint, & quidem semper bono publico. Jam a principio, regnante Romulo, quum, Capitolio ab Sabinis capto, medio in foro signis collatis dimicaretur, nonne intercursu

U.c.557. A.C.195.

Digitized by Google

matronarum inter acies duas prælium sedatum est? Quid? regibus exactis, quum, Coriolano Marcio duce, legiones Volscorum castra ad quintum lapidem posuissent, nonne id agmen, quo obruta hæc urbs esset, matronæ averterunt? Jam, urbe captâ a Gallis, quo redempta urbs est? nempe aurum matronæ consensu omnium in publicum contulerunt. Proximo bello (ne antiqua repetam) nonne & quum pecunia opus fuit, viduarum pecuniæ adjuverunt ærarium, &, quum dii quoque novi ad opem ferendam dubiis rebus arcesserentur, matronæ universæ ad mare profectæ sunt, ad Matrem Idæam accipiendam? Dissimiles, inquis, causæ sunt. Nec mihi causas æquare propositum est: nihil novi factum, purgare satis est. Ceterum, quod in rebus ad omnes pariter viros feminasque pertinentibus feciisse eas nemo miratus est, in causa propriè ad ipsas pertinente miramur feciisse? Quid autem fecerunt? Superbas, me Dius fidius, aures habemus, si, quum domini servorum non fastidiant preces, nos rogari ab honestis feminis indignamur.

U.c. 557. a. C. 197.

VI. Venio nunc ad id, de quo agitur: in quo duplex consulis oratio fuit; nam & legem ullam omnino abrogari est indignatus; & eam præcipuè legem, quæ luxuriæ muliebris coërcendæ causâ lata esset. Et illa communis pro legibus, visa consularis oratio est; & hæc adversùs luxuriam severissimis moribus conveniebat. Itaque periculum est, nisi,

Digitized by Google

quid in utraque re vani sit, docuerimus, ne quis error vobis offundatur. Ego enim, quemadmodum ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ utilitatis causâ in æternum latæ sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quam aut usus coarguit, aut status aliquis reipublicæ inutilem fecit; sic, quas tempora aliqua desiderarunt leges, mortales (ut ita dicam) & temporibus ipsis mutabiles esse video. Quæ in pace latæ sunt, plerumque bellum abrogat; quæ in bello, pax: ut in navis administratione alia in secundam, alia in adversam tempestatem usui sunt. Hæc quum ita naturâ distincta sint, ex utro tandem genere ea lex esse videtur, quam abrogamus? An vetus regia lex, simul cum ipsa urbe nata? An (quod secundum est) ab Decemviris ad condenda jura creatis in duodecim tabulis scripta? sine qua quum majores nostri non existimarint matronale decus servari posse, nobis quoque verendum sit, ne cum ea pudorem sanctitatemque feminarum abrogemus? Quis igitur nescit, novam istam legem esse, Q. Fabio, Ti. Sempronio consulibus viginti annis antè latam? sine qua quum per tot annos matronæ optimis moribus vixerint, quod tandem, ne abrogatâ eâ effundantur ad luxuriam, periculum est? Nam si ista lex ideo lata esset, ut finiret libidinem muliebrem, verendum foret, ne abrogata incitaret: cur sit autem lata, ipsum indicavit tempus. Annibal in Italia erat vic-

U. C. 557. A. C. 195.

Digitized by Google

tor ad Cannas : jam Tarentum, jam Arpos, jam Capuam habebat : ad urbem Romam admoturus exercitum videbatur : defecerant socii : non milites in supplementum, non socios navales ad classem tuendam, non pecuniam in ærario habebamus : servi, quibus arma darentur, ita ut pretium pro iis bello perfecto dominis solveretur, emebantur : in eamdem diem pecuniæ, frumentum & cetera, quæ belli usus postulabant, prædenda publicani se conducturos professi erant : servos ad remum, numero ex censu constituto, cum stipendio nostro dabamus : aurum & argentum omne, ab senatoribus ejus rei initio orto, in publicum conferebamus : viduæ & pupilli pecunias suas in ærarium deferebant : cautum erat, quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus signati argenti & æris domi haberemus. Tali tempore in luxuria & ornatu matronæ occupatæ erant, ut ad eam coërcendam lex Oppia desiderata sit ? quum, quia Cereris sacrificium, lugentibus omnibus matronis, intermissum erat, senatus finiri luctum triginta diebus jussit. Cui non apparet, inopiam & miseriam civitatis, quia omnium privatorum pecuniæ in usum publicum vertendæ erant, istam legem scripsisse, tamdiu mansuram, quamdiu causa scribendæ legis mansisset ? Nam si, quæ tunc temporis causâ aut decrevit senatus, aut populus jussit, in perpetuum servari oportet, cur pecunias reddimus privatis ? cur publica præsenti pecu-

U.c.55-
a.C.195.

Digitized by Google

niâ locamus ? cur ſervi, qui militent, non emuntur ? cur privati non damus remiges, ſicut tunc dedimus ? U.c. 557. a.C. 195.

VII. *Omnes alii ordines, omnes homines mutationem in meliorem ſtatum reipublicæ ſentient; ad conjuges tantùm noſtras pacis & tranquillitatis publicæ fructus non perveniet ? Purpurâ viri utemur, prætextati in magiſtratibus, in ſacerdotiis; liberi noſtri prætextis purpurâ togis utentur; magiſtratibus in coloniis municipiiſque, hîc Romæ infimo generi magiſtris vicorum togæ prætextæ habendæ jus permittemus; nec id ut vivi ſolùm habeant tantum inſigne, ſed etiam ut cum eo crementur mortui: feminis duntaxat purpuræ uſum interdicemus ? &, quum tibi viro liceat purpurâ in veſtè ſtragula uti, matrem familiæ tuam purpureum amiculum habere non ſines ? & equus tuus ſpecioſiùs inſtratus erit, quàm uxor veſtita ? Sed in purpura, quæ teritur, abſumitur, injuſtam quidem, ſed aliquam tamen cauſam tenacitatis video; in auro verò, in quo præter manûs pretium nihil intertrimenti fit, quæ malignitas eſt ? Præſidium potiùs in eo eſt & ad publicos, & ad privatos uſus, ſicuti experti eſtis. Nullam æmulationem inter ſe ſingularum, quando nulla haberet, eſſe aiebat. At, Hercule, univerſis dolor & indignatio eſt, quum ſociorum Latini nominis uxoribus vident ea conceſſa ornamenta, quæ ſibi adempta ſint; quum inſignes eas eſſe auro*

Digitized by Google

U.c. 551. a.C. 193. *& purpurâ, quum illas vehi per urbem, se pedibus sequi, tamquam in illarum civitatibus, non in suâ, imperium sit. Virorum hoc animos vulnerare posset; quid mulierculârum censetis, quas etiam parva movent? Non magistratus, nec sacerdotia, nec triumphi, nec insignia, nec dona, aut spolia bellica his contingere possunt. Munditiæ, & ornatus, & cultus, hæc femininarum insignia sunt: his gaudent & gloriantur: hunc mundum muliebrem appellarunt majores nostri. Quid aliud in luctu, quàm purpuram atque aurum deponunt? quid, quum eluxerunt, sumunt? quid in gratulationibus supplicationibusque, nisi excellentiores ornatus, adjiciunt? Scilicet, si legem Oppiam abrogaveritis, non vestri arbitrii erit, si quid ejus vetare volueritis, quod nunc lex vetat; minùs filiæ, uxores, sorores etiam quibusdam in manu erunt. Numquam, salvis suis, exsuitur servitus muliebris; & ipsæ libertatem, quam viduitas & orbitas facit, detestantur. In vestro arbitrio suum ornatum, quàm in legis, malunt esse. Et vos in manu & tutela, non in servitio, debetis habere eas; & malle patres vos aut viros, quàm dominos, dici. Invidiosis nominibus utebatur modò consul, seditionem muliebrem, & secessionem appellando. Id enim periculum est, ne Sacrum montem, sicut quondam irata plebs, aut Aventinum capiant. Patiendum huic infirmitati est, quodcumque vos censueritis: quò plus potestis, eò moderatiùs imperio uti debetis.*

Digitized by Google

VIII. Hæc quum contra legem proque lege dicta essent, aliquantò major frequentia mulierum postero die sese in publicum effudit, unoque agmine omnes tribunorum januas obsederunt, qui collegarum rogationi intercedebant; nec antè abstiterunt, quàm remissa intercessio ab tribunis esset. Nulla deinde dubitatio fuit, quin omnes tribus legem abrogarent: anno vigesimo pòst abrogata est, quàm lata. M. Porcius consul, postquam abrogata est Oppia lex, extemplo viginti quinque navibus longis (quinque sociorum erant) ad Lunæ portum profectus, eódem exercitu convenire jusso, &, edicto per oram maritimam misso, navibus omnis generis contractis, ab Luna proficiscens edixit, ut ad portum Pyrenæi sequerentur: inde se frequenti classe ad hostes iturum. Prætervecti Liguſtinos montes sinumque Gallicum, ad diem, quam edixerat, convenerunt: inde Rhodam ventum; & præsidium Hispanorum, quod in castello erat, vi dejectum. Ab Rhoda secundo vento Emporias perventum: ibi copiæ omnes, præter socios navales, in terram expositæ.

U. C. 557. A. C. 195. *Oppia lex abrogata.*

Cato it in Hispaniam.

IX. Jam tunc Emporiæ duo oppida erant muro divisa. Unum Græci habebant, a Phocæa, unde & Massilienses, oriundi; alterum Hispani: sed Græcum oppidum in mare expositum, totum orbem muri minùs quadringentos passus patentem ha-

Emporitarum descriptio.

Digitized by Google

bebat ; Hiſpanis retractior a mari trium
U.c.557. a. C.195. millium paſſuum in circuitu murus erat. Tertium genus, Romani coloni ab Divo Cæſare, poſt devictos Pompeii liberos, adjecti. Nunc in corpus unum confuſi omnes ; Hiſpanis priùs, poſtremò & Græcis in civitatem Romanam adſcitis. Miraretur, qui tum cerneret, aperto mari ab altera parte, ab altera Hiſpanis, tam feræ & bellicoſæ genti, objectos quæ res eos tutaretur : diſciplina erat cuſtos infirmitatis, quam inter validiores optimè timor continet. Partem muri verſam in agros egregiè munitam habebant, unâ tantùm in eam regionem portâ impoſitâ ; cujus aſſiduus cuſtos ſemper aliquis ex magiſtratibus erat: nocte pars tertia civium in muris excubabant ; neque moris tantùm aut legis causâ, ſed, quantâ ſi hoſtis ad portas eſſet, & ſervabant vigilias, & circumibant, curâ. Hiſpanum neminem in urbem recipiebant; ne ipſi quidem temere urbe excedebant; ad mare patebat omnibus exitus. Portâ ad Hiſpanorum oppidum versâ numquam *niſi* frequentes, pars tertia ferè, cujus proximâ nocte vigiliæ in muris fuerant, egrediebantur. Cauſa exeundi hæc erat : commercio eorum Hiſpani, imprudentes maris, gaudebant ; mercarique & ipſi ea, quæ externa navibus inveherentur, & agrorum exigere fructus, volebant : hujus mutui uſûs deſiderium, ut Hiſpana urbs Græcis pateret,

Digitized by Google

pateret, faciebat. Erant etiam eò tutiores, quòd sub umbra Romanæ amicitiæ latebant; quam sicut minoribus viribus, quàm Massilienses, pari colebant fide: tunc quoque consulem exercitumque comiter ac benignè acceperunt. Paucos ibi moratus dies Cato, dum exploraret, ubi & quantæ hostium copiæ essent; ut ne mora quidem segnis esset, omne id tempus exercendis militibus consumpsit. Id erat fortè tempus anni, ut frumentum in areis haberent: itaque, redemptoribus vetitis frumentum parare, ac Romam dimissis, *Bellum*, inquit, *seipsum alet*. Profectus ab Emporiis agros hostium urit vastatque: omnia fugâ & terrore complet. U.c.557. a.C.195.

X. Eodem tempore M. Helvio, decedenti ex ulteriore Hispania cum præsidio sex millium, dato ab Ap. Claudio prætore, Celtiberi agmine ingenti ad oppidum Illiturgi occurrerunt. Viginti millia armatorum fuisse, Valerius scribit; duodecim millia ex iis cæsa; oppidum Illiturgi receptum, & puberes omnes interfectos. Inde ad castra Catonis Helvius pervenit; &, quia tuta jam ab hostibus regio erat, præsidio in ulteriorem Hispaniam remisso, Romam est profectus, & ob rem feliciter gestam ovans urbem est ingressus. Argenti infecti tulit in ærarium quatuordecim millia pondo septingenta triginta duo; & signati bigatorum septemdecim millia viginti *Celtiberos Helvius vincit.* *Ovans urbem ingreditur.*

tria ; & Oſcenſis argenti centum viginti
U.c.557. millia quadringentos triginta octo. Cauſa
a.C.195. triumphi negandi ſenatui fuit, quòd alieno auſpicio & in aliena provincia pugnaſſet. Ceterum biennio pòſt redierat, quum, provinciâ ſucceſſori Q. Minucio traditâ, annum inſequentem retentus ibi longo & gravi morbo fuiſſet. Itaque duobus modò menſibus antè Helvius ovans urbem eſt in-
Minucii triumphus. greſſus, quàm ſucceſſor ejus Q. Minucius triumpharet. Hic quoque tulit argenti pondo triginta quatuor millia octingenta, bigatorum ſeptuaginta octo millia, & Oſcenſis argenti ducenta ſeptuaginta octo millia.

Ilergetes auxilium a Romanis petunt. XI. In Hiſpania interim conſul haud procul Emporiis caſtra habebat. Eò legati tres ab Ilergetum regulo Biliſtage, in quibus unus filius ejus erat, venerunt, querentes, *Caſtella ſua oppugnari, nec ſpem ullam eſſe reſiſtendi, niſi præſidio Romanus miles eſſet. Tria millia militum ſatis eſſe ; nec hoſtes, ſi tanta manus veniſſet, manſuros.* Ad ea conſul, *Moveri quidem ſe vel periculo eorum, vel metu*, dicere. *Sed ſibi nequaquam tantum copiarum eſſe, ut, quum magna vis hoſtium haud procul abſit, &, quàm mox ſignis collatis dimicandum ſit, in dies exſpectet, dividendo exercitum minuere tutò vires poſſet.* Legati, ubi hæc audierunt, flentes ad genua conſulis provolvuntur. Orant, *Ne ſe in rebus tam trepidis deſerat. Quò enim ſe, repulſos ab Romanis, ituros?*

Digitized by Google

Nullos se socios, nihil usquam in terris aliud spei habere. Potuisse se extra id periculum esse, si decedere fide, si conjurare cum ceteris voluissent: nullis minis, nullis terriculis se motos, sperantes satis opis & auxilii sibi in Romanis esse. Id si nullum sit, si sibi a consule negetur, deos hominesque se testes facere, invitos & coactos se, ne eadem, quæ Saguntini passi sint, patiantur, defecturos; & cum ceteris potiùs Hispanis, quàm solos, perituros esse. U.c. 557. a. C. 196.

XII. Et illo quidem die sic sine responso dimissi. Consulem nocte, quæ insecuta est, anceps cura agitare: nolle deserere socios, nolle minuere exercitum; quod aut moram sibi ad dimicandum, aut in dimicando periculum afferre posset. Stat sententia, non minuere copias, ne quid interim hostes inferant ignominiæ: sociis spem pro re ostentandam censet: sæpe vana pro veris, maximè in bello, valuisse; & credentem se aliquid auxilii habere, perinde atque haberet, ipsâ fiduciâ, & sperando atque audendo servatum. Postero die legatis respondit, *Quamquam vereatur ne suas vires, aliis eas commodando, minuat; tamen illorum se temporis ac periculi magis, quàm sui rationem habere.* Denuntiari militum parti tertiæ ex omnibus cohortibus jubet, ut cibum, quem in naves imponant, maturè coquant; navesque in diem tertium expediri jussit. Duos ex legatis Bilistagi atque *Catonis stratagema.*

llergetibus nuntiare ea jubet; filium reguli comiter habendo, & muneribus apud se retinet. Legati non antè profecti, quàm impositos in naves milites viderunt: id pro haud dubio jam nuntiantes, non suos modò, sed etiam hostes, famâ Romani auxilii adventantis impleverunt.

U.c.557. a.C.195.

XIII. Consul ubi satis, quod in speciem fuit, ostentatum est, revocari ex navibus milites jubet; ipse, quum jam id tempus anni appeteret, quo geri res possent, castra hiberna tria millia passuum ab Emporiis posuit: inde per occasiones, nunc hac parte, nunc illâ, modico præsidio castris relicto, prædatum milites in hostium agros educebat. Nocte ferme proficiscebantur, ut & quàm longissimè a castris procederent, & inopinantes opprimerent. Et exercebat ea res novos milites, & hostium magna vis excipiebatur; nec jam egredi extra munimenta castellorum audebant. Ubi satis admodum & suorum & hostium animos est expertus, convocari tribunos, præfectosque, & equites omnes, & centuriones jussit. *Tempus*, inquit, *quod sæpe optastis, venit, quo vobis potestas fieret virtutem vestram ostendendi. Adhuc prædonum magis, quàm bellantium, militastis more: nunc justâ pugnâ hostes cum hostibus conseretis manum; non agros inde populari, sed urbium opes exhaurire licebit. Patres nostri, quum Hispaniæ Carthaginiensium, & impe-*

Catonis oratio ad milites.

ratores ibi & exercitus essent, ipsi nullum imperatorem, nullos in ea milites haberent, tamen addere hoc in fœdere voluerunt, Ut imperii sui Iberus fluvius esset finis. Nunc, quum duo prætores, quum consul, quum tres exercitus Romani Hispaniam obtineant, Carthaginiensium jam propè decem annis nemo in his provinciis sit, imperium nobis citrà Iberum amissum est. Hoc armis & virtute recuperetis oportet; & nationem, rebellantem magis temere, quàm constanter bellantem, jugum quo se exsuit, accipere rursus cogatis. In hunc modum maximè adhortatus, pronuntiat, se nocte ad castra hostium ducturum; ita ad corpora curanda dimissi. U.C. 557. A.C. 195.

XIV. Nocte mediâ, quum auspicio operam dedisset, profectus, ut locum, quem vellet, priusquam hostes sentirent, caperet, præter castra hostium circumducit, & primâ luce acie instructâ, sub ipsum vallum tres cohortes mittit. Mirantes barbari ab tergo apparuisse Romanum, discurrere ipsi ad arma. Interim consul apud suos, *Nusquam, nisi in virtute, spes est, milites*, inquit, *& ego sedulò, ne esset, feci: inter castra nostra & nos medii hostes: ab tergo hostium ager est: quod pulcherrimum, idem tutissimum est, in virtute spem positam habere.* Sub hæc cohortes recipi jubet, ut barbaros simulatione fugæ eliceret. Id, quod crediderat, evenit: pertimuisse & cedere rati Romanos, portâ erumpunt; & *Hostes ad pugnam elicit.*

Digitized by Google

quantum inter castra sua & hostium aciem relictum erat loci, armatis complent. Dum trepidant acie instruendâ, consul, jam paratis ordinatisque omnibus, incompositos aggreditur: equites primos ab utroque cornu in pugnam educit; sed in dextro extemplo pulsi, cedentesque trepidi etiam peditî terrorem intulere. Quod ubi vidit consul, duas cohortes delectas ab dextro latere hostium circumduci jubet, & ab tergo se ostendere, priusquam concurrerent peditum acies. Is terror objectus hosti rem, metu Romanorum equitum inclinatam, æquavit: tamen adeò turbati erant dexteræ alæ equites peditesque, ut quosdam consul manu ipse reprehenderit, & aversos in hostem verterit. Ita, & quamdiu missilibus pugnatum est, anceps pugna erat; & jam ab dextra parte, unde terror & fuga cœperat, ægrè Romanus restabat. Ab sinistro cornu, & ab fronte urgebantur barbari, & cohortes ab tergo instantes pavidi respiciebant. Ut, emissis soliferreis falaricisque, gladios stringerunt, tum velut redintegrata est pugna: non cæcis ictibus procul ex improviso vulnerabantur; sed, pede collato, tota in virtute ac viribus spes erat.

U.c. 557. a. C. 195.

Et fugat.

XV. Fessos jam suos consul, ex secunda acie subsidiariis cohortibus in pugnam inductis, accendit: nova acies facta: integri recentibus telis fatigatos adorti hostes pri-

Digitized by Google

mum acri impetu, velut cuneo, perculerunt; deinde dissipatos in fugam averterunt; effusoque per agros cursu, castra repetebantur. Ubi omnia fugâ completa vidit Cato, ipse ad secundam legionem, quæ in subsidio posita erat, equo revehitur; & signa præ se ferri, plenoque gradu ad castra hostium oppugnanda sisocedere jubet: si quis extra ordinem avidiùs procurrit, & ipse interequitans sparo percutit, & tribunos centurionesque castigare jubet. Jam castra hostium oppugnabantur; saxisque, & sudibus, & omni genere telorum summovebantur a vallo Romani. Ubi recens admota legio est, tum & oppugnantibus animus crevit, & infensiùs hostes pro vallo pugnabant. Consul omnia oculis perlustrat, ut, quà minimâ vi resistitur, eâ parte irrumpat: ad sinistram portam infrequentes videt; eò secundæ legionis principes hastatosque inducit. Non sustinuit impetum eorum statio, quæ portæ opposita erat; & ceteri, postquam intra vallum hostes vident, ipsis castris exsuti, signa armaque abjiciunt: cæduntur in portis, suomet ipsi agmine in arcto hærentes: secundani terga hostium cædunt; ceteri castra diripiunt. Valerius Antias supra quadraginta millia hostium cæsa eo die scribit. Cato ipse, haud sanè detractator laudum suarum, multos cæsos ait; numerum non adscribit. U.c.557. a.C.195.

Digitized by Google

U.c.557. a.C.195. XVI. Tria eo die laudabilia feciſſe putatur; unum, quòd, circumducto exercitu, procul navibus ſuis caſtriſque, ubi ſpem niſi in virtute haberent, inter medios hoſtes prœlium commiſit; alterum, quòd cohortes ab tergo hoſtibus objecit; tertium, quòd ſecundam legionem, ceteris omnibus effuſis ad ſequendos hoſtes, pleno gradu ſub ſignis compoſitam inſtructamque ſubire ad portam caſtrorum juſſit. Nihil deinde a victoria ceſſatum: quum, receptui ſigno dato, ſuos ſpoliis onuſtos in caſtra reduxiſſet, paucis horis noctis ad quietem datis, ad prædandum in agros duxit. Effuſiùs, ut ſparſis hoſtibus fugâ, prædati ſunt; quæ res non minùs, quàm pugna pridie adverſa, Emporitanos Hiſpanos accolaſque eorum in deditionem compulit: multi & aliarum civitatum, qui Emporias perfugerant, dediderunt ſe; quos omnes, appellatos benignè, vinoque & cibo curatos, domos dimiſit. Confeſtim inde caſtra movit; &, quacumque incedebat agmen, legati dedentium civitates ſuas occurrebant; & quum Tarraconem venit, jam omnis cis Iberum Hiſpania perdomita erat, captivique & Romani, & ſociûm ac Latini nominis, variis caſibus in Hiſpania oppreſſi, donum conſuli a barbaris reducebantur. Fama deinde vulgatur, conſulem in Turdetaniam exercitum ducturum, & ad devios montanos profectu-

Hiſpani ſe ei dedunt.

Digitized by Google

rum etiam falsò perlatum est. Ad hunc vanum & sine auctore ullo rumorem, Bergistanorum civitatis septem castella defecerunt: eos, deducto exercitu, consul sine memorando prœlio in potestatem redegit. Haud ita multò pòst iidem, regresso Tarraconem consule, priusquam inde quóquam procederet, defecerunt. Iterum subacti; sed non eadem venia victis fuit: sub corona veniere omnes, ne sæpius pacem sollicitarent. U.c.557. a.C.195.

XVII. Interim P. Manlius prætor, exercitu vetere a Q. Minucio, cui successerat, accepto, adjuncto & Ap. Claudii Neronis ex ulteriore Hispania vetere item exercitu, in Turdetaniam proficiscitur. Omnium Hispanorum maximè imbelles habentur Turdetani: freti tamen multitudine suâ obviàm ierunt agmini Romano. Eques immissus turbavit extemplo aciem eorum: pedestre prœlium nullius ferme certaminis fuit: milites veteres, periti hostium bellique, haud dubiam pugnam fecerunt. Nec tamen eâ pugnâ debellatum est: decem millia Celtiberûm mercede Turduli conducunt; alieniſque armis parabant bellum. Consul interim, rebellione Bergistanorum ictus, ceteras quoque civitates ratus per occasionem idem facturas, arma omnibus eis Iberum Hispanis ademit; quam rem adeo ægrè passi, ut multi mortem sibimet ipsi consciscerent; ferox genus, nullam *P. Manlius Turdetanos vincit.*

Cato exarmat omnes eis Iberum Hispanos.

Digitized by Google

vitam rati sine armis esse. Quod ubi consuli renuntiatum est, senatores omnium civitatum ad se vocari jussit, atque iis, *Non nostrâ*, inquit, *magis, quàm vestrâ refert, vos non rebellare; siquidem id majore Hispanorum malo, quàm exercitûs Romani labore, semper adhuc factum est. Id ut ne fiat, uno modo arbitror caveri posse, si effectum erit, ne possitis rebellare. Volo id quàm molliſſimâ viâ consequi: vos quoque in ea re consilio me adjuvate; nullum libentiùs sequar, quàm quod vosmet ipsi attuleritis.* Tacentibus spatium se ad deliberandum dierum paucorum dare dixit: quum revocati secundo quoque concilio tacuissent, uno die muris omnium dirutis, ad eos, qui nondum parebant, profectus, ut in quamque regionem venerat, omnes, qui circà incolebant, populos in deditionem accepit. Segesticam tantùm, gravem atque opulentam civitatem, vineis & pluteis cepit.

U. c. 557. a. C. 195.

Diruit eorum muros.

XVIII. Eò majorem habebat difficultatem in subigendis hostibus, quàm qui primi venerunt in Hispaniam, quòd ad illos tædio imperii Carthaginiensium Hispani deficiebant; huic ex usurpata libertate in servitutem velut asserendi erant; & ita mota omnia accepit, ut alii in armis essent, alii obsidione ad defectionem cogerentur, nec, nisi in tempore subventum foret, ultrà sustentaturi fuerint. Sed in consule ea vis animi atque ingenii fuit, ut omnia maximo

Digitized by Google

minimaque per se adiret atque ageret; nec cogitaret modò imperaretque, quæ in rem U.c.557. a.C.195. essent, sed pleraque ipse per se transigeret; nec in quemquam omnium gravius severiusque quàm in semet ipsum, imperium exerceret; parcimoniâ, & vigiliis, & labore cum ultimis militum certaret; nec quidquam in exercitu suo præcipui, præter honorem atque imperium, haberet.

Alia ejus expeditiones.

XIX. Difficilius bellum in Turdetania prætori P. Manlio Celtiberi, mercede exciti ab hostibus, sicut antè dictum est, faciebant: itaque eò consul, arcessitus litteris prætoris, legiones duxit. Ubi eò venit (castra separatim Celtiberi & Turdetani habebant) cum Turdetanis extemplo levia prœlia, incursantes in stationes eorum, Romani facere; semperque victores ex quamvis temere cœpto certamine abire. Ad Celtiberos in colloquium tribunos militum ire consul, atque iis trium conditionum electionem ferre, jubet. Primam, si transire ad Romanos velint, & duplex stipendium accipere, quàm quantum a Turdetanis pepigissent; alteram, si domos abire, publicâ fide acceptâ, nihil eam rem noxæ futuram, quòd hostibus se Romanorum junxissent; tertiam, si utique bellum placeat, diem locumque constituant, ubi secum armis decernant. A Celtiberis dies ad consultandum petita: concilium immixtis Turdetanis habitum magno cum tumul-

Digitized by Google

tu : eò minùs decerni quidquam potuit. U.c.557. a.C.195. Quum incertum, bellum an pax cum Celtiberis esset, commeatus tamen, haud secus quàm in pace, ex agris castellisque hostium Romani portabant; dein sæpe munimenta eorum, velut communi pacto commercio privatis induciis, ingredientes. Consul ubi hostes ad pugnam elicere nequit, primùm prædatum sub signis aliquot expeditas cohortes in agrum integræ regionis ducit : deinde audito, Seguntiæ Celtiberûm omnes sarcinas impedimentaque relicta, eò pergit ducere ad oppugnandum. Postquam nullâ moventur re, persoluto stipendio, non suis modò, sed etiam prætoris militibus, relictoque omni exercitu in castris prætoriis, ipse cum septem cohortibus ad Iberum est regressus.

XX. Eâ tam exiguâ manu oppida aliquot cepit : defecere ad eum Sedetani, Ausetani, Suessetani. Lacetanos, deviam & sylvestrem gentem, quum insita feritas continebat in armis, tum conscientia, dum consul exercitusque Turdulo bello est occupatus, depopulatorum subitis incursionibus sociorum. Igitur ad oppidum eorum oppugnandum consul ducit non Romanas modò cohortes, sed juventutem etiam meritò infensorum iis sociorum. Oppidum longum, in latitudinem haudquaquam tantumdem patens habebant : quadringentos inde ferme passus constituit si-

Digitized by Google

gna. Ibi delectarum cohortium ſtationem relinquens, præcepit eis, ne ſe ex eo loco antè moverent, quàm ipſe ad eos veniſſet: ceteras copias ad ulteriorem partem urbis circumducit. Maximum ex omnibus auxiliis numerum Sueſſetanæ juventutis habebat: eos ad murum oppugnandum ſubire jubet. Quorum ubi arma ſignaque Lacetani cognovere; memores, quàm ſæpe in agro eorum impunè perſultaſſent, quoties ipſos ſignis collatis fudiſſent fugaſſentque, patefactâ repentè portâ, univerſi in eos erumpunt. Vix clamorem eorum, nedum impetum, Sueſſetani tulere: quod poſtquam, ſicut futurum ratus erat, conſul fieri etiam vidit; equo citato ſubter murum hoſtium ad cohortes advehitur; atque eas arreptas, effuſis omnibus ad ſequendos Sueſſetanos, quà ſilentium ac ſolitudo erat, in urbem inducit; priúſque omnia cepit, quàm ſe reciperent Lacetani: mox ipſos, nihil præter arma habentes, in deditionem accepit. U.c.557. a.C.195.

XXI. Confeſtim inde victor ad Vergium caſtrum ducit: receptaculum id maximè prædonum erat; & inde incurſiones in agros pacatos provinciæ ejus fiebant. Tranſfugit inde ad conſulem princeps Vergeſtanus; & purgare ſe ac populares cœpit, *Non eſſe in manu ipſis rempublicam: prædones receptos totum ſuæ poteſtatis id caſtrum feciſſe.* Conſul eum domum redire,

Digitized by Google

conflictâ aliquâ probabili, cur abfuiſſet, causâ, juſſit. *Quum ſe muros ſubiiſſe cerneret, intentoſque prædones ad tuendæ mœnia eſſe; tum uti cum ſuæ factionis hominibus meminiſſet arcem occupare.* Id, uti præceperat, factum. Repentè anceps terror, hinc muros adſcendentibus Romanis, illinc arce captâ, barbaros circumvaſit. Hujus potitus loci conſul eos, qui arcem tenuerant, liberos eſſe cum cognatis, ſuaque habere juſſit. Vergeſtanos ceteros, quæſtori, ut venderet, imperavit: de prædonibus ſupplicium ſumpſit. Pacatâ provinciâ, vectigalia magna inſtituit ex ferrariis argentariiſque; quibus tum inſtitutis, locupletior in dies provincia fuit. Ob has res geſtas in Hiſpania ſupplicationem in triduum Patres decreverunt. Eâdem æſtate alter conſul L. Valerius Flaccus in Gallia cum Boiorum manu propter Litanam ſylvam, ſignis collatis, ſecundo prœlio conflixit. Octo millia Gallorum cæſa traduntur: ceteri, omiſſo bello, in vicos ſuos atque agros dilapſi. Conſul reliquum æſtatis circa Padum Placentiæ & Cremonæ exercitum habuit, reſtituitque, quæ in iis oppidis bello diruta fuerant.

U. c. 557. a. C. 195.

Valerius Coſ. Boios vincit.

Græcia ſtatus.

XXII. Quum hic ſtatus rerum in Italia Hiſpaniaque eſſet, T. Quintio, in Græcia ita hibernis actis, ut, exceptis Ætolis, quibus nec pro ſpe victoriæ præmia contigerant, nec diu quies placere poterat, uni-

Digitized by Google

versa Græcia, simul pacis libertatisque perfruens bonis, egregiè statu suo gauderet, U.c.557. a.C. 195. nec magis in bello virtutem Romani ducis, quàm in victoria temperantiam justitiamque & moderationem miraretur, senatusconsultum, quo bellum adversùs Nabin Lacedæmonium decretum erat, asserter. Quo lecto, Quintius, conventu Corinthum omnium sociarum civitatum legationibus in diem certam edicto, ubi frequentes undique principes convenerunt, ita ut ne Ætoli quidem abessent, tali oratione est usus: *Bellum adversùs Philippum non magis communi animo consilioque Romani & Græci gesserunt, quàm utrique suas causas belli habuerunt. Nam & Romanorum amicitiam, nunc Carthaginienses hostes eorum juvando, nunc hìc sociis nostris oppugnandis, violaverat; & in vos talis fuit, ut nobis, etiamsi nostrarum oblivisceremur injuriarum, vestræ injuriæ satis digna causa belli fuerint. Hodierna consultatio tota ex vobis pendet. Refero enim ad vos, utrum Argos, sicut scitis ipsi, ab Nabide occupatos pati velitis sub ditione ejus esse; an æquum censeatis nobilissimam vetustissimamque civitatem, in media Græcia sitam, repeti in libertatem, & eodem statu, quo ceteras urbes Peloponnesi & Græciæ, esse. Hæc consultatio, ut videtis, tota de re pertinente ad vos est; Romanos nihil contingit, nisi quatenus liberatæ Græciæ, unius civitatis*

Quintii oratio ad Græcos de bello adversùs Nabidem

servitus, non plenam, nec integram gloriam esse finit. Ceterum si vos nec cura ejus civitatis, nec exemplum, nec periculum movet, ne serpat latiùs contagio ejus mali; nos æquè bonique facimus. De hac re vos consulo, staturus eo, quod plures censueritis.

U.c.557. a.C.195.

XXIII. Post orationem Romani imperatoris, percenseri aliorum sententiæ cœptæ sunt. Quum legatus Athenienſium, quantum poterat gratiis agendis, Romanorum in Græciam merita extulisset, *Imploratos auxilium, adversùs Philippum tulisse opem; non rogatos, ultro adversùs tyrannum Nabin offerre auxilium;* indignatusque esset, *hæc tanta merita sermonibus tamen aliquorum carpi, futura calumniantium, quum fateri potiùs præteritorum gratiam deberent;* apparebat inceſſi Ætolos. Igitur Alexander princeps gentis invectus primùm in Athenienſes, libertatis quondam duces & auctores, aſſentationis propriæ gratiâ communem cauſam prodentes; queſtus deinde,

Ætolorum querela.

Achæos Philippi quondam milites, poſtremùm ab inclinata ejus fortuna transfugas, & Corinthum recepiſſe, & id agere, ut Argos habeant; Ætolos, primos hoſtes Philippi, ſemper ſocios Romanorum, pactos in fœdere ſuas urbes agroſque fore devicto Philippo, fraudari Echino & Pharſalo; inſimulavit fraudis Romanos: *Quòd, vano titulo libertatis oſtentato, Chalcidem & Demetriadem præſidiis tenerent; qui Philippo, cunctanti*

Digitized by Google

deducere inde præſidia, objicere ſemper ſoliti ſint, numquam, donec Demetrias, Chalciſque, & Corinthus tenerentur, liberam Græciam fore; poſtremò, qui remanendi in Græcia retinendique exercitus Argos & Nabin cauſam facerent. Deportarent legiones in Italiam. Ætolos polliceri, aut conditionibus & voluntate ſuâ Nabin præſidium Argis deducturum, aut vi atque armis coacturos in poteſtate conſentientis Græciæ eſſe. U.c.557. a.C.195.

XXIV. Hac vaniloquentiâ primùm Ariſtænum prætorem Achæorum excitavit. *Ne iſtuc*, inquit, *Jupiter Optimus Maximus ſirit, Junoque regina, cujus in tutela Argi ſunt, ut illa civitas inter tyrannum Lacedæmonium & latrones Ætolos præmium ſit poſita, in eo diſcrimine, ut miſeriùs a vobis recipiatur, quàm ab illo capta eſt. Mare interjectum ab iſtis prædonibus non tuetur nos, T. Quinti. Quid, ſi in media Peloponneſo arcem ſibi fecerint, futurum nobis eſt? Linguam tantùm Græcorum habent, ſicut ſpeciem hominum. Moribus ritibuſque efferatioribus, quàm ulli barbari, immanes belluæ vivunt. Itaque vos rogamus, Romani, ut & ab Nabide Argos recuperetis; & ita res Græciæ conſtituatis, ut ab latrocinio quoque Ætolorum ſatis pacata hæc relinquatis.* Romanus, cunctis undique increpantibus Ætolos, *Reſponſurum ſe fuiſſe iis*, dixit, *niſi ita infenſos omnes in eos videret, ut ſedandi potiùs, quàm irritandi, eſſent.* *Achæorum prætor in Ætolos invehitur.*

Digitized by Google

U.C. 557. A.C. 195.

Contentum itaque opinione eâ, quæ de Romanis Ætoliſque eſſet, referre ſe, dixit, *quid de Nabidis bello placeret, niſi redderet Achæis Argos.* Quum omnes bellum decreſſent; auxilia ut pro viribus ſuis quæque civitates mitterent, eſt hortatus. Ad Ætolos legatum etiam miſit, magis ut nudaret animos, id quod evenit, quàm ſpe impetrari poſſe. Tribunis militum, ut exercitum ab Elatia arceſſerent, imperavit. Per eoſdem dies & Antiochi legatis, de ſocietate agentibus, reſpondit, *Nihil ſe, abſentibus decem legatis, ſententiæ habere: Romam eundum ad ſenatum iis eſſe.*

Bellum decernitur in Nabidem.

Quintius Argos exercitum ducit.

XXV. Ipſe copias adductas ab Elatia ducere Argos pergit; atque ei circa Cleonas Ariſtænus prætor, cum decem millibus Achæorum, equitibus mille, occurrit; & haud procul inde, junctis exercitibus, poſuerunt caſtra. Poſtero die in campum Argivorum deſcenderunt; & quatuor ferme millia ab Argis locum caſtris capiunt. Præfectus præſidio Laconum erat Pythagoras, gener idem tyranni, & uxoris ejus frater; qui ſub adventum Romanorum & utraſque arces (nam duas habent Argi) & loca alia, quæ aut opportuna, aut ſuſpecta erant, validis præſidiis firmavit: ſed inter agenda hæc pavorem injectum adventu Romanorum diſſimulare haudquaquam poterat; & ad externum terrorem inteſtina etiam ſeditio acceſſit. Damocles erat Ar-

Digitized by Google

givus, adoleſcens majoris animi, quàm conſilii; qui primò, jurejurando interpoſito, de præſidio expellendo cum idoneis collocutus, dum vires adjicere conjurationi ſtudet, incautior fidei æſtimator fuit. Colloquentem eum cum ſuis ſatelles a præfecto miſſus quum arceſſeret, ſenſit proditum conſilium eſſe; hortatuſque conjuratos, qui aderant, ut potiùs, quàm extorti morerentur, arma ſecum caperent; atque ita cum paucis in forum ire pergit, clamitans, ut, qui ſalvam rempublicam vellent, auctorem & ducem ſe libertatis ſequerentur. Haud ſanè movit quemquam, quia nihil uſquam ſpei propinquæ, nedum ſatis firmi præſidii, cernebant. Hæc vociferantem eum Lacedæmonii, circumventum cum ſuis, interfecerunt; comprehenſi deinde quidam & alii: ex iis occiſi plures, pauci in cuſtodiam conjecti; multi proximâ nocte, funibus per murum demiſſi, ad Romanos transfugerunt. U.c.557. a.C. 195.

XXVI. Quintius, affirmantibus iis, ſi ad portas Romanus exercitus fuiſſet, non ſine effectu futurum eum motum fuiſſe, &, ſi propiùs caſtra admoverentur, non quieturos Argivos, miſit expeditos pedites equiteſque, qui circa Cylarabin (gymnaſium id eſt minùs trecentos paſſus ab urbe) cum erumpentibus a porta Lacedæmoniis prœlium commiſerunt, atque eos haud magno certamine compulerunt in urbem. Et caſtra

Digitized by Google

eo ipso loco, ubi pugnatum erat, imperator Romanus posuit. Diem inde unum in speculis fuit, si quid novi motûs oriretur: postquam oppressam metu civitatem vidit, advocat concilium de oppugnandis Argis. Omnium principum Græciæ, præter Aristænum, eadem sententia erat, quum causa belli non alia esset, inde potissimùm ordiundi bellum. Quintio id nequaquam placebat, sed Aristænum, contra omnium consensum differentem, cum haud dubia approbatione audivit: & ipse adjecit, *Quum pro Argivis adversùs tyrannum bellum susceptum sit, quid minùs conveniens esse, quàm omisso hoste Argos oppugnari? Se verò caput belli Lacedæmonem & tyrannum petiturum.* Et, dimisso concilio, frumentatum expeditas cohortes misit. Quod maturi erat circà, demessum & convectum est; viride, ne hostes mox haberent, protritum & corruptum. Castra deinde movit, &, Parthenio superato monte, præter Tegeam tertio die ad Caryas posuit castra: ibi, priusquam hostium intraret agrum, sociorum auxilia exspectavit. Venerunt Macedones a Philippo mille quingenti, & Thessalorum equites quadringenti: nec jam auxilia, quorum affatim erat, sed commeatus finitimis urbibus imperati morabantur Romanum. Navales quoque magnæ copiæ conveniebant. Jam ab Leucade L. Quintius cum quadraginta navibus venerat: jam Rhodia

U.c.557. a.C.195.

Lacedæmonem petit.

decem & octo tectæ naves: jam Eumenes rex circa Cycladas insulas erat cum decem tectis navibus, triginta lembis, mixtisque aliis minoris formæ navigiis: ipsorum quoque Lacedæmoniorum exsules permulti, tyrannorum injuria pulsi, spe recuperandæ patriæ in castra Romana convenerant: multi autem erant, jam per aliquot ætates, ex quo tyranni tenebant Lacedæmonem, alii ab aliis pulsi. Princeps erat exsulum Agesipolis, cujus jure gentis regnum Lacedæmone erat, pulsus infans ab Lycurgo tyranno post mortem Cleomenis, qui primus tyrannus Lacedæmone fuit. U.c. 557. a. C. 195.

XXVII. Quum terrâ marique tantum belli circumstaret tyrannum, & propè nulla spes esset verè suas hostiumque æstimanti vires, non tamen omisit bellum: sed & a Creta mille delectos juventutis eorum excivit, quum mille jam haberet; & tria millia mercenariorum militum, decem millia popularium cum castellanis agrestibus in armis habuit; & fossâ valloque urbem communivit; &, ne quid intestini motûs oriretur, metu & acerbitate pœnarum tenebat animos, quoniam, ut salvum vellent tyrannum, sperare non poterat. Quum suspectos quosdam civium haberet, eductis in campum omnibus copiis (Dromon ipsi vocant) positis armis, ad concionem vocari jussit Lacedæmonios, atque eorum concioni satellites armatos *Apparatus tyranni.*

Digitized by Google

circumdedit. Et pauca præfatus, *Cur sibi omnia timenti caventique ignoscendum in tali tempore foret; & ipsorum referre, si quos suspectos status præsens rerum faceret, prohiberi potiùs, ne quid moliri possint, quàm puniri molientes. Itaque quosdam se in custodia habiturum, donec ea, quæ instet, tempestas prætereat. Hostibus repulsis (a quibus, si modò proditio intestina satis caveatur, minùs periculi esse) extemplo eos emissurum.* Sub hæc citari nomina octoginta ferme principum juventutis jussit; atque eos, ut quisque ad nomen respondérat, in custodiam tradidit: nocte insequenti omnes interfecti. Ilotarum deinde quidam (hi sunt jam inde antiquitus castellani, agreste genus) transfugere voluisse insimulati, per omnes vicos sub verberibus acti necantur: hoc terrore obstupuerunt multitudinis animi ab omni conatu novorum consiliorum. Intra munitiones copias continebat, nec parem se ratus, si dimicare acie vellet; & urbem relinquere, tam suspensis & incertis omnium animis, metuens.

U.c. 557. a. C. 195.

XXVIII. Quintius, satis jam omnibus paratis, profectus ab stativis, die altero ad Sellasiam super Oenunta fluvium pervenit; quo in loco Antigonus, Macedonum rex, cum Cleomene, Lacedæmoniorum tyranno, signis collatis dimicasse dicebatur: inde, quum audisset adscensum difficilis & arctæ viæ esse, brevi per montes circuitu

præmiſſis, qui munirent viam, lato ſatis & patenti limite ad Eurotam amnem, ſub ipſis propè fluentem mœnibus, pervenit: ubi caſtra metantes Romanos Quintiumque ipſum, cum equitibus atque expeditis prægreſſum, auxiliares tyranni adorti, in terrorem ac tumultum conjecerunt, nihil tale exſpectantes, quia nemo his obvius toto itinere fuerat, ac veluti pacato agro tranſierant. Aliquamdiu peditibus equites, equitibus pedites vocantibus, quum in ſe cuique minimum fiduciæ eſſet, trepidatum eſt: tandem ſigna legionum ſupervenerunt; &, quum primi agminis cohortes inductæ in prœlium eſſent, qui modò terrori fuerant, trepidantes in urbem compulſi ſunt. Romani, quum tantum a muro receſſiſſent, ut extra ictum teli eſſent, acie directâ pauliſper ſteterunt. Poſtquam nemo hoſtium contrà exibat, redierunt in caſtra. Poſtero die Quintius prope flumen præter urbem ſub ipſas Menelaii montis radices ducere copias inſtructas pergit: primæ legionariæ cohortes ibant; levis armatura & equites agmen cogebant. Nabis intra murum inſtructos paratoſque ſub ſignis habebat mercenarios milites (in quibus omnis fiducia erat) ut ab tergo hoſtem aggrederetur: poſtquam extremum agmen præteriit, tum ab oppido, eodem quo pridie eruperant tumultu, pluribus ſimul locis erumpunt. Ap. Claudius agmen cogebat; *Iterum fugantur.*

U. c. 557. a. C. 195.

Auxiliares ejus compulſi in urbem.

Digitized by Google

qui ad id, quod futurum erat, ne inopinatum accideret, præparatis suorum animis, signa extemplo convertit, totumque in hostem agmen circumegit. Itaque, velut rectæ acies concurrissent, justum aliquamdiu prœlium fuit. Tandem Nabidis milites in fugam inclinarunt; quæ minùs trepida fuisset, ni Achæi locorum prudentes institissent: hi & cædem ingentem ediderunt, & dispersos passim fugâ pleroſque armis exsuerunt. Quintius prope Amyclas posuit castra: inde, quum perpopulatus omnia circumjecta urbi frequentis & amœni agri loca esset, nullo jam hostium portam excedente, movit castra ad flumen Eurotam: inde vallem Taygeto subjectam agrosque ad mare pertinentes evastat.

U.c. 557. a.C. 195.

Gythium captum a Romanis

XXIX. Eodem ferè tempore L. Quintius maritimæ oræ oppida, partim voluntate, partim metu, aut vi recepit: certior deinde factus, Gythium oppidum omnium maritimarum rerum Lacedæmoniis receptaculum esse, nec procul a mari castra Romana abesse, omnibus id copiis aggredi constituit. Erat eo tempore valida urbs, & multitudine civium incolarumque & omni bellico apparatu instructa. In tempore Quintio, rem haud facilem aggredienti, rex Eumenes & classis Rhodiorum supervenerunt: ingens multitudo navalium sociorum, e tribus contracta classibus, intra paucos dies omnia, quæ ad oppugnationem urbis terrâ marique

Digitized by Google

marique munitæ facienda opera erant, effecit. Jam testudinibus admotis murus subruebatur: jam arietibus quatiebatur. Itaque una crebris ictibus eversa est turris, quodque circa muri erat, casu ejus prostratum: & Romani simul a portu, unde aditus planior erat, ut distenderent ab apertiore loco hostes, simul per patefactum ruinâ iter irrumpere conabantur. Nec multum abfuit, quin, quà intenderant, penetrarent; sed tardavit impetum eorum spes objecta dedendæ urbis, mox deinde eadem turbata. Dexagoridas & Gorgopas pari imperio præerant urbi. Dexagoridas miserat ad legatum Romanum, traditurum se urbem; & quum ad eam rem tempus & ratio conveniisset, a Gorgopa proditor interficitur; intentúsque ab uno urbs defendebatur; & difficilior facta oppugnatio erat, ni T. Quintius cum quatuor millibus delectorum militum supervenisset. Is quum supercilio haud procul distantis tumuli ab urbe instructam aciem ostendisset, & ex altera parte L. Quintius ab operibus suis terrâ marique instaret; tum verò desperatio Gorgopam quoque coëgit id consilii, quod in altero morte vindicaverat, capere; & pactus, ut abducere inde milites, quos præsidii causâ habebat, liceret, tradidit Quintio urbem. Priusquam Gythium traderetur, Pythagoras, præfectus Argis relictus, traditâ custodiâ urbis Timocrati U.c. 557. a. C. 195.

Pellenensi, cum mille mercenariis militibus, & duobus millibus Argivorum, Lacedæmonem ad Nabin venit.

U.c. 557 a. C. 193.

Nabis colloquium petit.

XXX. Nabis, sicut primo adventu Romanæ classis, & traditione oppidorum maritimæ oræ conterritus erat, sic, parvâ spe quum acquievisset, Gythio ab suis retento, postquam id quoque traditum Romanis audivit esse, quum ab terra, omnibus circà hostibus, nihil spei esset, a mari quoque toto se intercluſum, cedendum fortunæ ratus, caduceatorem primùm in castra misit ad explorandum, si paterentur legatos ad se mitti; quâ impetratâ re, Pythagoras ad imperatorem venit, nullis cum aliis mandatis, quàm ut tyranno colloqui cum imperatore liceret. Consilio advocato, quum omnes dandum colloquium censuissent, dies locusque constituitur. In mediæ regionis tumulos, modicis copiis sequentibus, quum venissent, relictis ibi in statione conspecta utrimque cohortibus, Nabis cum delectis custodibus corporis, Quintius cum fratre & Eumene rege, & Sosilao Rhodio, & Aristæno Achæorum prætore, tribunisque militum paucis, descendit.

Tyranni oratio.

XXXI. Ibi permisso, ut, seu dicere priùs, seu audire mallet, ita cœpit tyrannus. *Si ipse per me, T. Quinti, vosque, qui adestis, causam excogitare, cur mihi aut indixissetis bellum, aut infensis, possem; tacitus eventum fortunæ meæ exspectassem:*

Digitized by Google

nunc imperare animo nequivi, quin, priusquam perirem, cur perituros essem, scirem. Et, hercule, si tales essetis, quales esse Carthaginienses fama est, apud quos nihil societatis fides sancti haberet; in me quoque vobis quid faceretis minùs pensi esse, non mirarer. Nunc, quum vos intueor, Romanos esse video, qui rerum divinarum fœdera, humanarum fidem socialem sanctissimam habeatis. Quum me ipse respexi, eum esse spero, cui & publicè, sicut ceteris Lacedæmoniis, vobiscum vetustissimum fœdus sit; & meo nomine privatim amicitia ac societas, nuper Philippi bello renovata. At enim ego eam violavi & everti, quòd Argivorum civitatem teneo. Quomodo hoc tuear? re, an tempore? Res mihi duplicem defensionem præbet: nam &, ipsis vocantibus ac tradentibus, urbem eam accepi, non occupavi; & accepi, quum Philippi partium, non in vestra societate esset. Tempus autem eo me liberat, quòd, quum jam Argos haberem, societas mihi vobiscum convenit; &, ut vobis mitterem ad bellum auxilia, non ut Argis præsidium deducerem, pepigistis. At, hercle, in ea controversia, quæ de Argis est, superior sum & æquitate rei, quòd non vestram urbem, sed hostium; quòd volentem, non vi coactam, accepi; & vestrâ confessione, quòd in conditionibus societatis mihi Argos reliquistis. Ceterum nomen tyranni & facta me premunt, quòd servos ad libertatem voco, quòd in agros inopem ple- U. c. 557. a. C. 195.

bem deduco. De nomine hoc respondere pos-
U.c.557. a C.195. sum, me, qualiscumque sum, eumdem esse, qui fui, quum tu ipse mecum, T. Quinti, societatem pepigisti. Tum me regem appellari a vobis memini; nunc tyrannum vocari video. Itaque si ego nomen imperii mutassem, mihi meæ inconstantiæ; quum vos mutetis, vobis vestræ reddenda ratio est. Quod ad multitudinem servis liberandis auctam, & egentibus divisum agrum attinet; possum quidem & in hoc me jure temporis tutari. Jam feceram hæc, qualiacumque sunt, quum societatem mecum pepigistis, & auxilia in bello adversùs Philippum accepistis. Sed si nunc ea feciſſem, non dico, quid in eo vos læsissem, aut vestram amicitiam violassem? sed illud, me more atque instituto majorum feciſſe. Nolite ad vestras leges atque instituta exigere ea, quæ Lacedæmone fiunt. Nihil comparare singulæ necesse est. Vos a censu equitem, a censu peditem legitis; & paucos excellere opibus, plebem subjectam esse illis, vultis. Noster legumlator non in paucorum manu rempublicam esse voluit, quem vos senatum appellatis; nec excellere unum aut alterum ordinem in civitate: sed per æquationem fortunæ ac dignitatis fore credidit, ut multi essent, qui arma pro patria ferrent. Pluribus me peregisse, quam pro patriæ sermone brevitatis, fateor. Et breviter peroratum esse potuit; nihil me, postquam vobiscum amicitiam institui, cur ejus vos pœniteret, commisisse.

Digitized by Google

XXXII. Ad hæc imperator Romanus: *Amicitia & societas nobis nulla tecum, sed cum Pelope, rege Lacedæmoniorum justo ac legitimo, facta est; cujus jus tyranni quoque, qui postea per vim tenuerunt Lacedæmone imperium (quia nos bella nunc Punica, nunc Gallica, nunc alia ex aliis occupaverant) usurparunt; sicut tu quoque hoc Macedonico bello feciſti. Nam quid minùs conveniret, quàm eos, qui pro libertate Græciæ adversùs Philippum gereremus bellum, cum tyranno inſtituere amicitiam; & tyranno quàm, qui umquam, sævissimo & violentissimo in ſuos? Nobis verò, etiamſi Argos nec cepisſes per fraudem, nec teneres, liberantibus omnem Græciam, Lacedæmon quoque vindicanda in antiquam libertatem erat atque in leges ſuas; quarum modò, tamquam æmulus Lycurgi, mentionem feciſti. An, ut ab Iaſſo & Bargyliis præſidia Philippi deducantur, curæ erit nobis; Argos & Lacedæmonem, duas clariſſimas urbes, lumina quondam Græciæ, ſub pedibus tuis relinquemus, quæ titulum nobis liberatæ Græciæ ſervientes deforment? At enim cum Philippo Argivi ſenſerunt. Remittimus hoc tibi, ne noſtram vicem iraſcaris. Satis compertum habemus, duorum, aut ſummùm trium in ea re, non civitatis, culpam eſſe; tam hercle, quàm in te tuoque præſidio arceſſendo accipiendoque in arcem nihil ſit publico conſilio actum. Theſſalos, & Phocenſes, & Locren-*

U.c. 557. A. C. 195. Reſponſio T. Quintii.

U.c.557. a.C.195. ſes, conſenſu omnium ſcimus partium Philippi fuiſſe; tamen cùm cetera liberavimus Græcia. Quid tandem cenſes in Argivis, qui inſontes publici conſilii ſint, facturos? Servorum ad libertatem vocatorum, & egentibus hominibus agri diviſi crimina tibi objici dicebas. Non quidem nec ipſa mediocria: ſed quid iſta ſunt præ iis, quæ a te tuiſque quotidie alia ſuper alia facinora eduntur? Exhibe liberam concionem vel Argis, vel Lacedæmone, ſi audire juvat vera dominationis impotentiſſima crimina. Ut omnia alia vetuſtiora omittam, quam cædem Argis Pythagoras iſte gener tuus pene in oculis meis edidit? quam tu ipſe, quum jam propè in finibus Lacedæmoniorum eſſem? Agedum, quos in concione comprehenſos, omnibus audientibus civibus tuis, in cuſtodia te habiturum eſſe pronuntiaſti, jube vinctos produci, ut miſeri parentes, quos falsò lugent, vivere ſciant. At enim, ut jam ita ſint hæc, quid ad vos, Romani? Hoc tu dicas liberantibus Græciam? hoc iis, qui ut liberare poſſent, mare trajecerunt, terrâ marique geſſerunt bellum? Vos tamen, inquis, veſtramque amicitiam ac ſocietatem propriè non violavi. Quoties vis te id arguam feciſſe? Sed nolo pluribus: ſummam rem complectar. Quibus igitur rebus amicitia violatur? Nempe his maximè duabus, ſi ſocios meos pro hoſtibus habeas; ſi cum hoſtibus te conjungas. Utrum non a te factum eſt? Nam & Meſ-

Digitized by Google

senen, uno atque eodem jure fœderis, quo & Lacedæmonem, in amicitiam nostram acceptam, socius ipse sociam nobis urbem vi atque armis cepisti; & cum Philippo, hoste nostro, non societatem solùm, sed, si diis placet, affinitatem etiam per Philoclem præfectum ejus pepigisti; & bellum adversùs nos gerens, mare circa Maleam infestum navibus piraticis feciſti; & plures propè cives Romanos, quàm Philippus, cepisti atque occidisti; tutiorque Macedoniæ ora, quàm promontorium Maleæ commeatus ad exercitus nostros portantibus navibus fuit. Proinde parce, fis, fidem ac jura societatis jactare; &, omissâ populari oratione, tamquam tyrannus & hostis loquere. U. c. 557. a. C. 191.

XXXIII. Sub hæc Aristænus nunc monere Nabin, nunc etiam orare, ut, dum liceret, dum occasio esset, sibi ac fortunis suis consuleret. Referre deinde nominatim tyrannos civitatum finitimarum cœpit, qui, depositò imperio, restitutâque libertate suis, non tutam modò, sed etiam honoratam inter cives senectutem egissent. His dictis in vicem auditisque, nox propè diremit colloquium. Postero die Nabis, Argis se cedere ac deducere præsidium, quando ita Romanis placeret, & captivos & perfugas redditurum dixit. Aliud si quid postularent, scriptum ut ederent, petiit, ut deliberare cum amicis posset. Ita & tyranno ad consultandum tempus datum est; *Nabis ostendit cessurum se Argis.*

& Quintius, ſociorum etiam principibus adhibitis, habuit conſilium. Maximæ partis ſententia erat, *Perſeverandum in bello eſſe, & tollendum tyrannum: numquam aliter tutam libertatem Græciæ fore. Satius multò fuiſſe, non moveri bellum adversùs eum, quàm omitti motum. Et ipſum velut comprobatâ dominatione firmiorem futurum, auctore injuſti imperii aſſumpto populo Romano; & exemplo multos in aliis civitatibus ad inſidiandum libertati civium ſuorum incitaturum.* Ipſius imperatoris animus ad pacem inclinatior erat: videbat enim, compulſo intra mœnia hoſte, nihil præter obſidionem reſtare. *Eam autem fore diuturnam. Non enim Gythium, quod ipſum tamen traditum, non expugnatum eſſet, ſed Lacedæmonem, validiſſimam urbem viris armiſque, oppugnaturos. Unam ſpem fuiſſe, ſi qua admoventibus exercitum diſſenſio inter ipſos ac ſeditio excitari poſſet: quum ſigna portis propè inferri cernerent, neminem ſe moviſſe.* Adjiciebat, *Et cum Antiocho infidam pacem Villium legatum inde redeuntem nuntiare: multò majoribus, quàm antè, terreſtribus navalibuſque copiis in Europam eum tranſiſſe. Si occupaſſet obſidio Lacedæmonis exercitum, quibus aliis copiis adversùs regem tam validum ac potentem bellum geſturos?* Hæc propalam dicebat: illa tacita ſuberat cura, ne novus conſul Græciam provinciam ſortiretur, & inchoati belli victoria ſucceſſori tradenda eſſet.

U.c. 557. a. C. 195.

Quintius habet ſuper tota re conſilium.

Socios ad pacem hortatur.

XXXIV. Quum adversùs tendendo nihil moveret socios; simulando se transire in eorum sententiam, omnes in assensum consilii sui traduxit. *Bene vertat*, inquit; *quando ita placet, obsideamus Lacedæmonem. Ceterum, quum res tam lenta, quàm ipsi scitis, oppugnatio urbium sit, & obsidentibus priùs sæpe, quàm obsessis, tædium afferat; jam nunc hoc ita proponere vos animis oportet, hibernandum circa Lacedæmonis mœnia esse. Quæ mora si laborem tantùm ac periculum haberet, ut & animis & corporibus ad sustinenda ea parati essetis, hortarer vos. Nunc impensâ quoque magnâ eget in opera, in machinationes, & tormenta, quibus tanta urbs oppugnanda est; in commeatus vobis nobisque in hiemem expediendos. Itaque, ne aut repentè trepidetis, aut rem inchoatam turpiter destituatis, scribendum antè vestris civitatibus censeo, explorandumque, quid quæque animi, quid virium habeat. Auxiliorum satis superque habeo; sed quò plures sumus, pluribus rebus egebimus. Nihil jam præter nudum solum ager hostium habet. Ad hoc hiems accedit, ad comportandum ex longinquo difficilis.* Hæc oratio primùm animos omnium ad respicienda cuique domestica mala convertit; segnitiam, invidiam & obtrectationem domi manentium adversùs militantes, libertatem difficilem ad consensum, inopiam publicam, malignitatem conferendi ex pri-

U.c.557. a.C.195.

Digitized by Google

vato. Verſis itaque ſubitò voluntatibus, facere, quod e republica populi Romani ſociorumque eſſe crederet, imperatori permiſerunt.

U.c.557. a. C.195.

Leges pacis tyranno dictæ.

XXXV. Inde Quintius, adhibitis legatis tantùm tribuniſque militum, conditiones, in quas cum tyranno pax fieret, has conſcripſit. *Sex menſium induciæ ut eſſent Nabidi Romaniſque, & Eumeni regi, & Rhodiis. Legatos extemplo mitterent Romam T. Quintius & Nabis, ut pax ex auctoritate ſenatûs confirmaretur. Ex qua die ſcriptæ conditiones pacis editæ Nabidi forent, ea dies ut induciarum principium eſſet; & ut ex ea die intra decimum diem ab Argis ceteriſque oppidis, quæ in Argivorum agro eſſent, præſidia omnia deducerentur; vacuaque & libera traderentur Romanis: & ne quod inde mancipium regium publicumve aut privatum educeretur; &, ſi qua antè educta forent, dominis rectè reſtituerentur. Naves, quas civitatibus maritimis ademiſſet, redderet; neve ipſe navem ullam, præter duos lembos, qui non plus quàm ſexdecim remis agerentur, haberet. Perfugas & captivos omnibus ſociis populi Romani civitatibus redderet, & Meſſeniis omnia, quæ comparerent, quæque domini cognoſcerent. Exſulibus quoque Lacedæmoniis liberos & conjuges reſtitueret, quæ earum viros ſequi voluiſſent; invita ne qua exſulis comes eſſet. Mercenariorum militum Nabidis, qui aut in civitates ſuas, aut ad*

Digitized by Google

Romanos transfiſſent, iis res ſuæ omnes rectè redderentur. In Creta inſula ne quam urbem haberet; quas habuiſſet, redderet Romanis. Ne quam ſocietatem cum ullo Cretenſium aut quoquam alio inſtitueret, neu bellum gereret. Civitatibus omnibus, quas ipſe reſtituiſſet, quæque ſe ſuaque in fidem ac ditionem populi Romani tradidiſſent, omnia præſidia deduceret; ſeque ipſe ſuoſque ab his abſtineret. Ne quod oppidum, ne quod caſtellum in ſuo alienove agro conderet. Obſides, ea ita futura, daret quinque, quos imperatori Romano placuiſſet, filium in his ſuum; & talenta centum argenti in præſenti, & quinquaginta talenta in ſingulos annos per annos octo. U.C.557. a. C.195.

XXXVI. Hæc conſcripta, caſtris propiùs urbem motis, Lacedæmonem mittuntur: nec ſanè quidquam eorum ſatis placebat tyranno, niſi quòd, præter ſpem, reducendorum exſulum mentio nulla facta erat: maximè autem omnium ea res offendebat, quòd & naves, & maritimæ civitates ademptæ erant. Fuerat autem ei magno fructui mare, omnem oram Maleæ prædatoriis navibus infeſtam habenti: juventutem præterea civitatum earum ad ſupplementum longè optimi generis militum habebat. Has conditiones, quamquam ipſe in ſecreto volutaverat cum amicis, vulgò tamen omnes famâ ferebant, vanis, ut ad ceteram fidem, ſic ad ſecreta tegen- *Eas reſpuit Nabis.*

da, ſatellitum regiorum ingeniis. Non tam
U.c.557. omnia univerſi, quàm ea, quæ ad quem-
a.C.195. que pertinerent, finguli carpebant. Qui exſulum conjuges in matrimonio habebant, aut ex bonis eorum aliquid poſſederant, tamquam amiſſuri, non reddituri, indignabantur. Servis liberatis a tyranno non irrita modò futura libertas, ſed multò fœdior, quàm fuiſſet antè, ſervitus redeuntibus in iratorum dominorum poteſtatem ante oculos obverſabatur. Mercenarii milites & pretia militiæ caſura in pace ægrè ferebant, & reditum ſibi nullum eſſe in civitates videbant, infenſas non tyrannis magis, quàm ſatellitibus eorum.

XXXVII. Hæc inter ſe primò in circulis ſerentes fremere; deinde ad arma ſubitò diſcurrerunt. Quo tumultu quum per ſe ſatis irritatam multitudinem cerneret tyrannus, concionem advocari juſſit: ibi quum ea, quæ imperarentur ab Romanis, expoſuiſſet, & graviora atque indigniora quædam falsò affinxiſſet, & ad ſingula, nunc ab univerſis, nunc a partibus concionis, acclamaretur, interrogavit, *Quid ſe reſpondere ad ea, aut quid facere vellent?* Propè
Parat ſe ad bellum. unâ voce omnes, *Nihil reſpondere, bellum geri* juſſerunt; & pro ſe quiſque, qualia multitudo ſolet, bonum animum habere, & bene ſperare jubentes, *Fortes fortunam adjuvare*, aiebant. His vocibus incitatus tyrannus, & Antiochum Ætoloſque adju-

Digitized by Google

turos pronuntiat ; & sibi ad obsidionem sustinendam copiarum affatim esse. Exciderat pacis mentio ex omnium animis ; & in stationes, non ultrà quieturi, discurrunt. Paucorum lacessentium excursio, & emissa jacula extemplo & Romanis dubitationem, quin bellandum esset, exemerunt. Levia inde prœlia per quatriduum primùm sine ullo satis certo eventu commissa : quinto die propè justâ pugnâ adeo paventes in oppidum Lacedæmonii compulsi sunt, ut quidam milites Romani, terga fugientium cædentes, per intermissa, ut tunc erant, mœnia urbem intrarint. U. c. 557. a. C. 196.

XXXVIII. Et tunc quidem Quintius, satis eo terrore coërcitis excursionibus hostium, nihil præter ipsius oppugnationem urbis superesse ratus, missis, qui omnes navales socios a Gythio arcesserent, ipse interim cum tribunis militum ad visendum urbis situm mœnia circumvehitur. Fuerat quondam sine muro Sparta : tyranni nuper locis patentibus planisque objecerant murum ; altiora loca, & difficiliora aditu, stationibus armatorum pro munimento objectis tutabantur. Ubi satis omnia inspexit, coronâ oppugnandum ratus, omnibus copiis (erant autem Romanorum sociorumque, simul peditum equitumque, simul terrestrium ac navalium copiarum, ad quinquaginta millia hominum) urbem cinxit. Alii scalas, alii ignem, alii alia, quibus *Sparta munitionet.* *Coronâ oppugnatur.*

non oppugnarent modò, sed etiam terre-
U.c.557. a.C.195. rent, portabant. Jussi clamore sublato subire undique omnes, ut, quà primùm occurrerent, quáve opem ferrent, ad omnia simul paventes Lacedæmonii ignorarent. Quod roboris in exercitu erat, trifariam divisum: parte unâ a Phœbeo, alterâ a Dictynneo, tertiâ ab eo loco, quem Heptagonias appellant (omnia autem hæc aperta sine muro loca sunt) aggredi jubet. Quum tantus undique terror urbem circumvasisset; primò tyrannus & ad clamores repentinos, & ad nuntios trepidos motus, ut quisque maximè laboraret locus, aut ipse occurrebat, aut aliquos mittebat: deinde, circumfuso undique pavore, ita obtorpuit, ut nec dicere, quod in rem esset, nec audire posset; nec inops modò consilii, sed vix mentis compos esset.

XXXIX. Romanos primò sustinebant in angustiis Lacedæmonii; ternæque acies tempore uno locis diversis pugnabant: deinde, crescente certamine, nequaquam erat prœlium par: missilibus enim Lacedæmonii pugnabant, a quibus se & magnitudine scuti perfacilè Romanus tuebatur miles, & quòd alii vani, alii leves admodum ictus erant: nam propter angustias loci confertamque turbam non modò ad emittenda cum procursu, quo plurimùm concitantur tela, spatium habebant; sed ne ut de gradu quidem libero ac stabili

Digitized by Google

conarentur. Itaque ex adverſo miſſa tela, nulla in corporibus, rara in ſcutis hærebant : a circumſtantibus ex ſuperioribus locis vulnerati quidam ſunt ; mox progreſſos jam etiam ex tectis non tela modò, ſed tegulæ quoque, inopinantes perculerunt. Sublatis deinde ſupra capita ſcutis, continuatiſque ita inter ſe, ut non modò ad cæcos ictus, ſed ne ad inferendum quidem ex propinquo telum loci quidquam eſſet, teſtudine facta ſubibant. Et primæ anguſtiæ pauliſper, ſuâ hoſtiumque refertæ turbâ, tenuerunt : poſtquam in patentiorem viam urbis paulatim urgentes hoſtem proceſſere, non ultra vis eorum atque impetus ſuſtineri poterant. Quum terga vertiſſent Lacedæmonii, & effuſâ fugâ ſuperiora peterent loca ; Nabis quidem, ut captâ urbe trepidans, quánam ipſe evaderet, circumſpectabat. Pythagoras quum ad cetera animo officioque ducis fungebatur, tum verò unus, ne caperetur urbs, cauſa fuit : ſuccendi enim ædificia proxima muro juſſit ; quæ quum momento temporis arſiſſent, ut adjuvantibus ignem, qui aliàs ad exſtinguendum opem ferre ſolent, ruere in Romanos tecta ; nec tegularum modò fragmenta, ſed etiam ambuſta tigna, ad armatos pervenire ; & flamma latè fundi, fumus terrorem etiam majorem, quàm periculum, facere. Itaque & qui extra urbem erant Romanorum, tum maximè impetus facientes,

U. c. 557. a. C. 195.

Succenduntur ædificia proxima muro vicinæ.

Digitized by Google

receſſere a muro; & qui jam intraverant, ne incendio ab tergo oriente intercluderentur ab ſuis, receperunt ſeſe. Et Quintius, poſtquam quid rei eſſet vidit, receptui canere juſſit: ita jam a capta propè urbe revocati redierunt in caſtra.

U.C. 557. a.C. 195.

XL. Quintius plus ex timore hoſtium, quàm ex re ipſa, ſpei nactus, per triduum inſequens territavit eos; nunc prœliis laceſſendo, nunc operibus interſepiendo quædam, ne exitus ad fugam eſſet. His comminationibus compulſus tyrannus Pythagoram rurſus oratorem miſit, quem Quintius primò aſpernatum excedere caſtris juſſit; deinde ſuppliciter orantem, advolutumque genibus, tandem audivit. Prima oratio fuit omnia permittentis arbitrio Romanorum: dein, quum ea velut vana & ſine effectu nihil proficerent, eò deducta res eſt, ut his conditionibus, quæ ex ſcripto paucis antè diebus editæ erant, induciæ fierent; pecuniaque & obſides accepti. Dum oppugnatur tyrannus, Argivi, nuntiis aliis propè ſuper alios afferentibus, tantùm non jam captam Lacedæmonem eſſe, erecti & ipſi, ſimul eò quòd Pythagoras cum parte validiſſima præſidii exceſſerat, contemptâ paucitate eorum, qui in arce erant, duce Archippo quodam, præſidium expulerunt. Timocratem Pellenenſem, quia clementer præfuerat, vivum fide datâ emiſerunt. Huic lætitiæ Quintius ſupervenit,

Pax cum Nabide.

Argivi ſeſe ipſi liberant.

Digitized by Google

pace datâ tyranno, dimiſſiſque ab Lacedæmone Eumene, & Rhodiis, & L. Quintio fratre ad claſſem. U. c. 557. a. C. 195.

XLI. Læta civitas celeberrimum feſtorum dierum ac nobile ludicrum Nemeorum, die ſtatâ propter belli mala prætermiſſum, in adventum Romani exercitûs ducíſque indixerunt; præfeceruntque ludis ipſum imperatorem. Multa erant, quæ gaudium cumularent: reducti cives ab Lacedæmone erant, quos nuper Pythagoras, quoſque antè Nabis, abduxerant: redierant, qui poſt compertam a Pythagora conjurationem, & cæde jam cœptâ, effugerant: libertatem ex longo intervallo, libertatiſque auctores Romanos, quibus cauſa bellandi cum tyranno ipſi fuiſſent, cernebant: teſtata quoque ipſo Nemeorum die voce præconis libertas eſt Argivorum. Achæis quantum reſtituti Argi in commune Achaiæ concilium lætitiæ afferebant; tantum ſerva Lacedæmon relicta, & lateri adhærens tyrannis, non ſincerum gaudium præbebat. Ætoli verò eam rem omnibus conciliis lacerare. *Cum Philippo non antè deſitum bellari, quàm omnibus excederet Græciæ urbibus. Tyranno relictam Lacedæmonem: regem autem legitimum, qui in Romanis fuerat caſtris, ceteroſque nobiliſſimos cives in exſilio victuros. Nabidis dominantis ſatellitem factum populum Romanum.* Quintius ab Argis Elatiam, unde ad bellum

Nemea celebrata

Querela in Quintium.

Digitized by Google

Spartanum profectus erat, copias reduxit. U.c.557. a.C.195. Sunt, qui non ex oppido proficiscentem bellum gessisse tyrannum tradant, sed castris adversus Romana castra positis; diuque cunctatum, quum Ætolorum auxilia exspectasset, coactum ad extremum acie confligere, impetu in pabulatores suos ab Romanis facto; eo prœlio victum, castrisque exsutum, pacem petisse; quum cecidissent quindecim millia militum, capta plus quatuor millia essent.

XLII. Eodem ferè tempore & a T. Quintio de rebus ad Lacedæmonem gestis, & ab M. Porcio consule ex Hispania litteræ allatæ: utriusque nomine in dies ternos supplicatio a senatu decreta est. L. Valerius consul, quum post fusos circa Litanam sylvam Boios quietam provinciam habuisset, comitiorum causâ Romam rediit; & creavit consules P. Cornelium Scipionem Africanum iterum & Ti. Sempronium Longum. Horum patres primo anno secundi Punici belli consules fuerant. *Comitia.* Prætoria inde comitia habita: creati P. Cornelius Scipio, & duo Cn. Cornelii, Merenda & Blasio, & Cn. Domitius Ahenobarbus, & Sex. Digitius, & T. Juventius Thalna. Comitiis perfectis, consul in provinciam rediit. Novum jus eo anno a Ferentinatibus tentatum, ut Latini, qui in coloniam Romanam nomina dedissent, cives Romani essent. Puteolos, Salernumque, & Buxentum ad-

Digitized by Google

scripti coloni, qui nomina dederant, quum ob id se pro civibus Romanis ferrent, senatus judicavit, non esse eos cives Romanos. U.c.557. a. C.195.

XLIII. Principio anni, quo P. Scipio Africanus iterum & Ti. Sempronius Longus consules fuerunt, legati Nabidis tyranni Romam venerunt: iis extra urbem in aede Apollinis senatus datus est: pax, quae cum T. Quintio convenisset, ut rata esset petierunt, impetraveruntque. De provinciis quum relatum esset, senatus frequens in eam sententiam ibat, ut, quoniam in Hispania & Macedonia debellatum foret, consulibus ambobus Italia provincia esset. Scipio satis esse Italiae unum consulem censebat; alteri decernendam Macedoniam esse. *Bellum grave ab Antiocho imminere: jam ipsum sua sponte in Europam transgressum. Quid deinde facturum censerent, quum hinc Aetoli haud dubie hostes vocarent ad bellum, illinc Annibal, Romanis cladibus insignis imperator, stimularet?* Dum de provinciis consulum disceptatur, praetores sortiti sunt. Cn. Domitio urbana jurisdictio, T. Juventio peregrina evenit: P. Cornelio Hispania ulterior, Sex. Digitio citerior: duobus Cn. Corneliis, Blasioni Sicilia, Merendae Sardinia. In Macedoniam novum exercitum transportari non placuit: eum, qui esset ibi, reduci in Italiam a Quintio, ac dimitti: item eum exercitum dimitti, qui cum M. Porcio U.c.558. a. C.194. P. Cornelio II, Ti. Sempronio Coss. Provinciae.

Digitized by Google

Catone in Hiſpania eſſet. Conſulibus ambobus Italiam provinciam eſſe, & duas urbanas eos legiones ſcribere; ut dimiſſis, quos ſenatus cenſuiſſet, exercitibus, octo omnino Romanæ legiones eſſent.

U. c. 558. a. C. 194.

Ver ſacrum.

XLIV. Ver ſacrum factum erat priore anno, M. Porcio & L. Valerio conſulibus: id quum P. Licinius pontifex non eſſe rectè factum collegio primùm, deinde ex auctoritate collegii Patribus, renuntiaſſet, de integro faciendum arbitratu pontificum cenſuerunt; ludoſque Magnos, qui una voti eſſent, tantâ pecuniâ, quantâ aſſoleret, faciendos. Ver ſacrum videri pecus, quod natum eſſet inter Kal. Martias, & pridie Kalendas Maias, P. Cornelio Scipione & Ti. Sempronio Longo conſulibus. Cenſorum inde comitia habita ſunt: creati cenſores Sex. Ælius Pætus & C. Cornelius Cethegus principem ſenatûs P. Scipionem conſulem, quem & priores cenſores legerant, legerunt: tres omnino ſenatores, neminem curuli honore uſum, prætermierunt. Gratiam quoque ingentem apud eum ordinem pepererunt, quòd, ludis Romanis, ædilibus curulibus imperarunt, ut loca ſenatoria ſecernerent a populo; nam antea in promiſcuo ſpectabant. Equitibus quoque perpaucis adempti equi, nec in ullum ordinem ſævitum. Atrium Libertatis & Villa publica ab eiſdem refecta amplificataque. Ver ſacrum ludique votivi, quos voverat

Cenſores.

Loca ſenatoria in ludis.

Digitized by Google

P. Sulpicius Galba consul, facti. Quum spectaculo eorum occupati animi omnium essent, Q. Pleminius, qui propter multa in deos hominesque scelera Locris admissa, in carcerem conjectus fuerat, comparaverat homines, qui pluribus simul locis urbis nocte incendia facerent; ut in consternata nocturno tumultu civitate refringi carcer posset: ea res indicio conscriorum palam facta, delataque ad senatum est. Pleminius in inferiorem demissus carcerem est, necatusque. U.c.558. a. C.194. *Pleminius necatus.*

XLV. Coloniæ civium Romanorum eo anno deductæ sunt Puteolos, Vulturnum, Literum; treceni homines in singulas. Item Salernum Buxentumque coloniæ civium Romanorum deductæ sunt: deduxere triumviri, Ti. Sempronius Longus, qui tum consul erat, M. Servilius, Q. Minucius Thermus. Ager divisus est, qui Campanorum fuerat. Sipontum item in agrum, qui Arpinorum fuerat, coloniam civium Romanorum alii triumviri, D. Junius Brutus, M. Bæbius Tamphilus, M. Helvius deduxerunt. Tempsam item & Crotonem civium Romanorum coloniæ deductæ. Tempsanus ager de Bruttiis captus erat; Bruttii Græcos expulerant. Crotonem Græci habebant. Triumviri Cn. Octavius, L. Æmilius Paulus, C. Plætorius Crotonem; Tempsam L. Cornelius Merula & C. Salonius deduxerunt. Prodigia quoque alia visa eo anno Romæ *Coloniæ plures deductæ.* *Prodigia.*

Digitized by Google

sunt, alia nuntiata. In foro, & comitio, & Capitolio sanguinis guttæ visæ sunt; & terrâ aliquoties pluit; & caput Vulcani arsit. Nuntiatum est Nare amni lac fluxisse; pueros ingenuos Arimini sine oculis ac naso; & in Piceno agro non manus, non pedes habentem natum. Ea prodigia ex pontificum decreto procurata. Et sacrificium novemdiale factum, quòd Adriani nuntiaverant, in agro suo lapidibus pluisse.

U.c.558. a.C.194.

XLVI. In Gallia L. Valerius Flaccus proconsul circa Mediolanum cum Gallis Insubribus, & Boiis, qui Dorulaco duce ad concitandos Insubres Padum transgressi erant, signis collatis depugnavit: decem millia hostium sunt cæsa. Per eos dies collega ejus M. Porcius Cato ex Hispania triumphavit: tulit in eo triumpho argenti infecti viginti quinque millia pondo, bigati centum viginti tria millia, Oscensis quingenta quadraginta; auri pondo mille quadringenta. Militibus ex præda divisit, in singulos, ducenos septuagenos æris, triplex equiti. Ti. Sempronius consul, in provinciam profectus, in Boiorum primum agrum legiones duxit. Boiorix tum regulus eorum, cum duobus fratribus totâ gente concitatâ ad rebellandum, castra locis apertis posuit; ut appareret dimicaturos, si hostis fines intrasset. Consul ubi, quantæ copiæ, quanta fiducia esset hosti, sensit, nuntium ad collegam mittit, *Ut, si videretur ei, maturaret*

Catonis triumphus.

Sempronii res gestæ adversùs Boios.

venire : se tergiversando in adventum ejus rem extracturum. Quæ causa consuli cunctandi, eadem Gallis (præterquam quòd cunctatio hostium animos faciebat) rei maturandæ erat, ut, priusquam conjungerentur consulum copiæ, rem transigerent: per biduum tamen nihil aliud, quàm stetérunt parati ad pugnandum, si quis contrà egrederetur: tertio subiere ad vallum, castraque ab omni simul parte aggressi sunt. Consul extemplo arma capere milites jussit: armatos inde pauliſper continuit; ut & stolidam fiduciam hosti augeret, & disponeret copias, quibus quæque portis erumperent. Duæ legiones duabus principalibus portis signa efferre jussæ; sed in ipso exitu ita conferti obstitere Galli, ut clauderent viam. Diu in angustiis pugnatum est; nec dextris magis gladiisque gerebatur res, quàm scutis corporibusque ipsis obnixi urgebant Romani, ut signa foras efferrent; Galli, ut aut ipsi in castra penetrarent, aut exire Romanos prohiberent: nec antè in hanc, aut illam partem moveri acies potuerunt, quàm Q. Victorius primipili centurio, & C. Atinius tribunus militum, quartæ hic, ille secundæ legionis (rem in asperis prœliis sæpe tentatam) signa adempta signiferis in hostes injecerunt: dum repetunt enixè signum, priores secundani portâ se ejecere. U.c.558. a.C.194.

XLVII. Jam hi extra vallum pugnabant, quartâ legione in porta hærente, quum alius

Digitized by Google

tumultus ex aversa parte castrorum est exortus : in portam quæstoriam irruperant Galli ; resistentesque pertinaciùs occiderant L. Postumium quæstorem, cui Tympano fuit cognomen, & M. Atinium, & P. Sempronium, præfectos sociûm, & ducentos ferme milites. Capta ab ea parte castra erant, donec cohors extraordinaria, missa a consule ad tuendam quæstoriam portam, & eos, qui intra vallum erant, partim occidit, partim expulit castris, & irrumpentibus obstitit. Eodem ferè tempore & quarta legio cum duabus extraordinariis cohortibus portâ erupit : ita simul tria prœlia circa castra locis distantibus erant ; clamoresque dissoni ad incertos suorum eventus a præsenti certamine animos pugnantium avertebant. Usque ad meridiem æquis viribus, ac propè pari spe, pugnatum est : labor & æstus mollia & fluida corpora Gallorum, & minimè patientia sitis, quum decedere pugnâ coëgisset, in paucos restantes impetum Romani fecerunt, fusosque compulerunt in castra. Signum inde receptui a consule datum est, ad quod pars major receperunt sese ; pars, certaminis studio, & spe potiundi castris hostium, perstitit ad vallum. Eorum paucitate contemptâ, Galli universi ex castris erumpunt : fusi inde Romani, quæ imperio consulis noluerant, suo pavore ac terrore castra repetunt : ita varia hinc atque illinc nunc fuga, nunc victoria fuit.

U.c. 558 a. C. 194.

Gallorum

Gallorum tamen ad undecim millia, Romanorum quinque millia, sunt occisa. Galli recepere in intima finium sese. Consul Placentiam legiones duxit. Scipionem alii, conjuncto exercitu cum collega, per Boiorum Ligurumque agros populantem isse, quoad progredi sylvæ paludesque passæ sint, scribunt: alii, nullâ memorabili re gestâ, comitiorum causâ rediisse Romam. U.c. 558. a. C. 194.

XLVIII. Eodem hoc anno T. Quintius Elatiæ, quò in hiberna reduxerat copias, totum hiemis tempus jure dicundo consumpsit, mutandisque iis, quæ aut ipsius Philippi, aut præfectorum ejus licentiâ in civitatibus facta erant, quum, suæ factionis hominum vires augendo, jus ac libertatem aliorum deprimeret. Veris initio Corinthum, conventu edicto, venit: ibi omnium civitatum legationes in concionis modum circumfusas est allocutus, orsus ab inita primùm Romanis amicitia cum Græcorum gente, & imperatorum, qui ante se in Macedonia fuissent, fuisque rebus gestis. Omnia cum approbatione ingenti sunt audita; præterquam quum ad mentionem Nabidis ventum esset, id minimè conveniens liberanti Græciam videbatur, tyrannum reliquisse, non suæ solùm patriæ gravem, sed omnibus circà civitatibus metuendum, hærentem visceribus nobilissimæ civitatis. Nec ignarus hujus habitûs ani- *Quintius Græciam relinquens alloquitur sociorum legatos.*

Digitized by Google

morum Quintius, *Si fine excidio Lacedæmonis fieri potuisset*, fatebatur, *pacis cum tyranno mentionem admittendam auribus non fuisse: nunc, quum aliter, quàm ruinâ gravissimæ civitatis, opprimi non posset, satius visum esse, tyrannum debilitatum, ac totis propè viribus ad nocendum cuiquam ademptis, relinqui, quàm intermori vehementioribus, quàm quæ pati posset, remediis civitatem finere, in ipsa vindicta libertatis periturum.*

U.c. 558 a.C. 194.

XLIX. Præteritorum commemorationi subjecit, *Proficisci sibi in Italiam, atque omnem exercitum deportare, in animo esse. Demetriadis Chalcidisque præsidia intra decimum diem audituros deducta: Acrocorinthum ipsis extemplo videntibus vacuam Achæis traditurum; ut omnes scirent, utrum Romanis, an Ætolis mentiri mos esset, qui malè commissam libertatem populo Romano sermonibus distulerint, & mutatos pro Macedonibus Romanos dominos. Sed illis nec quid dicerent, nec quid facerent, quidquam umquam pensi fuisse. Reliquas civitates monere, ut ex factis, non ex dictis, amicos pensent; intelligantque, quibus credendum, & a quibus cavendum sit. Libertate modicè utantur: temperatam eam, salubrem & singulis, & civitatibus esse; nimiam, & aliis gravem, & ipsis, qui habeant, effrenatam & præcipitem esse. Concordiæ in civitatibus, principes & ordines inter se, & in commune omnes civi-*

Digitized by Google

tates, consulerent. Adversùs consentientes nec regem quemquam satis validum, nec tyrannum fore. Discordiam & seditionem omnia opportuna insidiantibus facere, quum pars, quæ domestico certamine inferior sit, externo potiùs se applicet, quàm civi cedat. Alienis armis partam, externâ fide redditam libertatem suâ curâ custodirent servarentque; ut populus Romanus dignis datam libertatem, ac munus suum bene positum sciret. U.c.558. a. C.194.

L. Has velut parentis voces quum audirent, manare omnibus gaudio lacrymæ, adeo ut ipsum quoque confunderent dicentem. Paulisper fremitus approbantium dicta fuit, monentiumque aliorum alios, ut eas voces, velut oraculo missas, in pectora animosque demitterent. Silentio deinde facto, petiit ab iis, ut cives Romanos, si qui apud eos in servitute essent, conquisitos intra duos menses mitterent ad se in Thessaliam. *Ne ipsis quidem honestum esse, in liberata terra liberatores ejus servire.* Omnes acclamarunt, gratias se inter cetera etiam ob hoc agere, quòd admoniti essent, ut tam pio, tam necessario officio fungerentur. Ingens numerus erat bello Punico captorum, quos Annibal, quum a suis non redimerentur, venumdederat. Multitudinis eorum argumentum sit, quod Polybius scribit, centum talentis eam rem Achæis stetisse; quum quingenos denarios pretium in capita, quod redderetur dominis, sta- *Cives Romani qui servitebant apud Græcos liberati.*

Digitized by Google

tuissent. Mille enim ducentos eâ ratione Achaia habuit. Adjice nunc pro portione, quot verisimile sit totam Græciam habuisse.

U. c. 558. a. C. 194.

LI. Nondum conventus dimissus erat, quum respiciunt præsidium, ab Acrocorintho descendens, protinus ad portam duci atque abire. Quorum agmen imperator secutus, prosequentibus cunctis, servatorem liberatoremque acclamantibus, salutatis dimissisque eis, eâdem, quâ venerat, viâ Elatiam rediit: inde cum omnibus copiis Ap. Claudium legatum dimittit: per Thessaliam atque Epirum ducere Oricum jubet, atque ibi se opperiri; inde namque in animo esse exercitum in Italiam trajicere. Et L. Quintio fratri, legato & præfecto classis, scribit, ut onerarias ex omni Græciæ ora eódem contraheret. Ipse Chalcidem profectus, deductis non a Chalcide solùm, sed etiam ab Oreo atque Eretria, præsidiis, conventum ibi Euboicarum civitatum habuit; commonitosque, in quo statu rerum accepisset eos, & in quo relinqueret, dimisit. Demetriadem inde proficiscitur; deductoque præsidio, prosequentibus cunctis, sicut Corinthi & Chalcide, pergit ire in Thessaliam, ubi non liberandæ modò civitates erant, sed ex omni colluvione & confusione in aliquam tolerabilem formam redigendæ. Nec enim temporum modò vitiis, ac violentiâ, & licentiâ regiâ turbati erant; sed inquieto etiam

Acrocorinthus, Chalcis, & Demetrias liberata.

Digitized by Google

ingenio gentis, nec comitia, nec conventum, nec concilium ullum, non per seditionem ac tumultum, jam inde a principio ad noſtram uſque ætatem, traducentes. A cenſu maximè & ſenatum & judices legit; potentioremque eam partem civitatum fecit, cui ſalva tranquillaque omnia magis eſſe expediebat. U.c.558. a.C.194.

LII. Ita quum percenſuiſſet Theſſaliam, per Epirum Oricum, unde erat trajecturus, venit. Ab Orico copiæ omnes Brundiſium tranſportatæ: inde per totam Italiam ad urbem propè triumphantes, non minore agmine rerum captarum, quàm ſuo, præ ſe acto, venerunt. Poſtquam Romam ventum eſt, ſenatus extra urbem Quintio ad res geſtas ediſſerendas datus eſt; triumphuſque meritus ab lubentibus decretus. Triduum triumphavit: die primo arma, tela, ſignaque ærea & marmorea tranſtulit, plura Philippo adempta, quàm quæ ex civitatibus ceperat: ſecundo die aurum argentumque, factum infectumque & ſignatum. Infecti argenti fuit decem & octo millia pondo, & ducenta ſeptuaginta facti: vaſa multa omnis generis, cælata pleraque, quædam eximiæ artis: & ex ære multa fabrefacta; ad hoc clypea argentea decem. Signati argenti octoginta quatuor millia fuere Atticorum; tetradrachma vocant: quatuor ferè denariorum in ſingulis argenti eſt pondus. Auri pondo fuit tria *Quintii triumphus.*

Digitized by Google

millia septingenta quatuordecim, & clypeum unum ex auro totum : & Philippei nummi aurei quatuordecim millia, quingenti quatuordecim. Tertio die coronæ aureæ, dona civitatum, translatæ centum quatuordecim : & hostiæ ductæ : & ante currum multi nobiles captivi obsidesque, inter quos Demetrius regis Philippi filius fuit, & Armenes, Nabidis tyranni filius, Lacedæmonius. Ipse deinde Quintius in urbem est invectus : milites secuti currum frequentes, ut omni ex provincia exercitu deportato. His duceni quinquageni æris in pedites divisi : duplex centurioni, triplex equiti. Præbuerunt speciem triumpho capitibus rasis secuti, qui servitute exempti fuerant.

U. c. 558. a. C. 194.

LIII. Exitu hujus anni Q. Ælius Tubero tribunus plebis ex senatusconsulto tulit ad plebem, plebesque scivit, *Ut Latinæ duæ coloniæ, una in Bruttios, altera in Thurinum agrum, deducerentur.* His deducendis triumviri creati, quibus in triennium imperium esset, in Bruttios Q. Nævius, M. Minucius Rufus, M. Furius Crassipes : in Thurinum agrum Cn. Manlius, Q. Ælius, L. Apustius : ea bina comitia Cn. Domitius prætor urbanus in Capitolio habuit. Ædes eo anno aliquot dedicatæ sunt : una Junonis Sospitæ in foro olitorio, vota locataque quadriennio antè a C. Cornelio consule Gallico bello ; censor idem dedicavit : altera Fauni : ædiles eam biennio

Colonia Latina deducta.

Ædes dedicatæ.

Digitized by Google

antè ex multaticio argento faciendam locarant, C. Scribonius & Cn. Domitius; qui prætor urbanus eam dedicavit. Et ædem Fortunæ Primigeniæ in colle Quirinali dedicavit Q. Marcius Ralla, duumvir ad id ipsum creatus: voverat eam decem annis antè Punico bello P. Sempronius Sophus; locaverat idem censor. Et in insula Jovis ædem C. Servilius duumvir dedicavit: vota erat sex annis antè Gallico bello ab L. Furio Purpureone prætore; ab eodem postea consule locata. Hæc eo anno acta. U. c. 558. a. C. 194.

LIV. P. Scipio ex provincia Gallia ad consules subrogandos venit. Comitia consulum fuere, quibus creati sunt L. Cornelius Merula & Q. Minucius Thermus. Postero die creati sunt prætores L. Cornelius Scipio, M. Fulvius Nobilior, C. Scribonius, M. Valerius Messalla, L. Porcius Licinus, & C. Flaminius. Megalesia, ludos scenicos, C. Atilius Serranus, L. Scribonius Libo ædiles curules primi fecerunt. Horum ædilium ludos Romanos primùm senatus a populo secretus spectavit, præbuitque sermones (sicut omnis novitas solet) aliis, *Tandem, quod multò antè debuerit, tributum* censentibus *amplissimo ordini*; aliis, *demptum ex dignitate populi, quidquid majestati Patrum adjectum esset*, interpretantibus. *Et omnia discrimina talia, quibus ordines discernerentur, & concordiæ, & libertatis æquæ minuendæ esse. Ad quingen-* *Comitia.* *Ludos Romanos primùm senatus spectat a populo secretus.*

U.c.558 a.C.194

teſimum quinquageſimum octavum annum in promiſcuo ſpectatum eſſe. Quid repentè factum, cur immiſceri ſibi in cavea Patres plebem nollent? cur dives pauperem conſeſſorem faſtidiret? Novam & ſuperbam libidinem, ab nullius antè gentis ſenatu neque deſideratam, neque inſtitutam. Poſtremò ipſum quoque Africanum, quòd conſul auctor ejus rei fuiſſet, pœnituiſſe ferunt. Adeo nihil motum ex antiquo, probabile eſt: veteribus, niſi quæ uſus evidenter arguit, ſtari malunt.

U.c.559. a.C.195 L. Cornelio, Q. Minucio Coff.

Terræ motus.

LV. Principio anni, quo L. Cornelius, Q. Minucius conſules fuerunt, terræ motus ita crebri nuntiabantur, ut non rei tantùm ipſius, ſed feriarum quoque ob id indictarum, homines tæderet: nam neque ſenatus haberi, neque reſpublica adminiſtrari poterat, ſacrificando expiandoque occupatis conſulibus. Poſtremò, decemviris adire libros juſſis, ex reſponſo eorum ſupplicatio per triduum fuit: coronati ad omnia pulvinaria ſupplicaverunt; edictumque eſt, ut omnes, qui ex una familia eſſent, pariter ſupplicarent: item ex auctoritate ſenatûs conſules edixerunt, ne quis, quo die, terræ motu nuntiato, feriæ indictæ eſſent, eo die alium terræ motum nuntiaret. Provincias deinde conſules priùs, tum prætores ſortiti. Cornelius Galliam, Minucius Ligures ſortiti ſunt. C. Scribonius urbanam, M. Valerius peregrinam, L. Corne-

Provinciarum diviſio.

Digitized by Google

lius Siciliam, L. Porcius Sardiniam, C. Flaminius Hiſpaniam citeriorem, M. Fulvius Hiſpaniam ulteriorem. U.c.559. a.C.193.

LVI. Nihil belli eo anno exſpectantibus conſulibus, litteræ M. Cincii (præfectus is Piſis erat) allatæ: *Ligurum viginti millia armatorum, conjuratione per omnia conciliabula univerſæ gentis factâ, Lunenſem primùm agrum depopulatos, Piſanum deinde finem tranſgreſſos, omnem oram maris peragraſſe.* Itaque Minucius conſul, cui Ligures provincia evenerat, ex auctoritate Patrum in Roſtra aſcendit, & edixit, *Ut legiones duæ urbanæ, quæ ſuperiore anno conſcriptæ eſſent, poſt diem decimum Arretii adeſſent: in earum locum ſe duas legiones urbanas ſcripturum.* Item ſociis & Latino nomini, magiſtratibus legatiſque eorum, qui milites dare debebant, edixit, ut in Capitolio ſe adirent. Iis quindecim millia peditum & quingentos equites, pro numero cujuſque juniorum, deſcripſit; & inde e Capitolio protinus ire ad portam, &, ut maturaretur res, proficiſci ad delectum juſſit. Fulvio Flaminioque terna millia Romanorum peditum & centeni equites in ſupplementum, & quina millia ſociûm Latini nominis & duceni equites decreti; mandatumque prætoribus, ut veteres dimitterent milites, quum in provinciam veniſſent. Quum milites, qui in legionibus urbanis erant, frequentes tribunos plebis adiſſent, uti cauſas *Ligurum conjuratio.*

Digitized by Google

cognoscerent eorum, quibus aut emerita
U.c.559. a.C.193. stipendia, aut morbus causæ essent, quominus militarent; eam rem litteræ Ti. Sempronii discussserunt, in quibus scriptum erat, *Ligurum decem millia in agrum Placentinum venisse; & eum usque ad ipsa coloniæ mœnia & Padi ripas cum cædibus & incendiis perpopulatos esse. Boiorum quoque gentem ad rebellionem spectare.* Ob eas res *tumultum esse* decrevit senatus; *tribunos plebei non placere causas militares cognoscere, quominus ad edictum convenirent.* Adjecerunt etiam, ut socii nominis Latini, qui in exercitu P. Cornelii, Ti. Sempronii fuissent, & dimissi ab iis consulibus essent, ut ad quam diem L. Cornelius consul edixisset, & in quem locum edixisset Etruriæ, convenirent: & ut L. Cornelius consul, in provinciam proficiscens, in oppidis agrisque, quà iturus esset, si quos ei videretur, milites scriberet, armaretque, & duceret secum; dimittendique ei, quos eorum, quandoque vellet, jus esset.

Tumultum esse decernit senatus.

Legationes Græciæ & Asiæ.

LVII. Postquam consules, delectu habito, profecti sunt in provincias, tum T. Quintius postulavit, *Ut de his, quæ cum decem legatis ipse statuisset, senatus audiret; eaque, si videretur, auctoritate suâ confirmaret. Id eos faciliùs facturos, si legatorum verba, qui ex universa Græcia & magna parte Asiæ, quique ab regibus venissent, audissent.* Hæ legationes a C. Scribonio prætore ur-

Digitized by Google

bano in ſenatum introductæ ſunt ; benignéque omnibus reſponſum. Cum Antiocho quia longior diſceptatio erat, decem legatis, quorum pars in Aſia, aut Lyſimachiæ apud regem fuerant, delegata eſt. T. Quintio mandatum, ut, adhibitis iis, legatorum regis verba audiret; reſponderetque iis, quæ ex dignitate atque utilitate populi Romani reſponderi poſſent. Menippus & Hegeſianax principes regiæ legationis erant : ex iis Menippus, *Ignorare ſe*, dixit, *quidnam perplexi ſua legatio haberet, quum ſimpliciter ad amicitiam petendam jungendamque ſocietatem veniſſent. Eſſe autem tria genera fœderum, quibus inter ſe paciſcerentur amicitias civitates regeſque. Unum, quum bello victis dicerentur leges ; ubi enim omnia ei, qui armis plus poſſet, dedita eſſent, quæ ex iis habere victos, quibus multari eos velit, ipſius jus atque arbitrium eſſe. Alterum, quum pares bello æquo fœdere in pacem atque amicitiam venirent ; tunc enim repeti reddique per conventionem res, &, ſi quarum turbata bello poſſeſſio ſit, eas aut ex formula juris antiqui, aut ex partis utriuſque commodo componi. Tertium eſſe genus, quum, qui hoſtes numquam fuerint, ad amicitiam ſociali fœdere inter ſe jungendam coeant ; eos neque dicere, neque accipere leges ; id enim victoris & victi eſſe. Ex eo genere quum Antiochus eſſet, mirari ſe, quòd Romani æquum cenſeant, ei leges dicere,*

U.c.559. a. C.193.

Oratio legatorum Antiochi.

quas Asiæ urbium liberas & immunes, quas
U. C. 559. a. C. 193 *stipendiarias esse velint; quas intrare præsidia regia regemque vetent. Cum Philippo enim hoste pacem, non cum Antiocho amico societatis fœdus ita sanciendum esse.*

Responsum Quintii. LVIII. Ad ea Quintius: *Quoniam vobis distinctè agere libet, & genera jungendarum amicitiarum enumerare, ego quoque duas conditiones ponam, extra quas nullam esse regi nuntietis amicitiæ cum populo Romano jungendæ. Unam, si nos nihil, quod ad urbes Asiæ attinet, curare velit, ut & ipse omni Europâ abstineat; alteram, si se ille Asiæ finibus non contineat, & in Europam transscendat, ut & Romanis jus sit, Asiæ civitatum amicitias & tueri, quas habeant, &*

Disceptatio legatorum cum Romanis. *novas complecti. Enimvero id auditu etiam* dicere *indignum esse* Hegesianax, *Thraciæ & Chersonesi urbibus arceri Antiochum; quæ Seleucus proavus ejus, Lysimacho rege bello victo & in acie cæso, per summum decus parta reliquerit; pari cum laude partim ab Thracibus possessa armis receperit Antiochus, partim deserta, sicut ipsam Lysimachiam, & revocatis cultoribus frequentaverit, &, quæ strata ruinis atque incendiis erant, ingentibus impensis ædificaverit. Quid igitur simile esse, ex ea possessione ita parta, ita recuperata, deduci Antiochum, & Romanos abstinere Asiâ, quæ numquam eorum fuerit? Amicitiam Romanorum expetere Antiochum; sed quæ impetrata gloriæ sibi, non pudori, sit.*

Digitized by Google

Ad hæc Quintius: *Quandoquidem*, inquit, *honesta pensamus, sicut aut sola, aut prima certè pensari decet principi orbis terrarum populo & tanto regi; utrum tandem videtur honestius, liberas velle omnes, quæ ubique sunt, Græciæ urbes, an servas & vectigales facere? Si sibi Antiochus pulchrum esse censet, quas urbes proavus belli jure habuerit, avus paterque numquam usurpaverint pro suis, eas repetere in servitutem; & populus Romanus, susceptum patrocinium libertatis Græcorum non deserere, fidei constantiæque suæ ducit esse. Sicut a Philippo Græciam liberavit, ita & ab Antiocho Asiæ urbes, quæ Graii nominis sint, liberare in animo habet. Neque enim in Æolidem Ioniamque coloniæ in servitutem regiam missæ sunt; sed stirpis augendæ causâ, gentisque vetustissimæ per orbem terrarum propagandæ.* U.c.559. a.C.193.

LIX. Quum hæsitaret Hegesianax, nec inficiari posset, honestiorem causam libertatis, quàm servitutis, prætexi titulo; *Quin mittimus ambages?* inquit P. Sulpicius, qui maximus natu ex decem legatis erat. *Alteram ex duabus conditionibus, quæ modò disertè a Quintio datæ sunt, legite; aut supersedete de amicitia agere. Nos verò*, inquit Menippus, *nec volumus, nec possumus pacisci quidquam, quo regnum Antiochi minuatur.* Postero die Quintius legationes universas Græciæ Asiæque quum in senatum introduxisset, ut scirent, quali animo po-

Digitized by Google

pulus Romanus, quali Antiochus erga civitates Græciæ essent; postulata & sua, & regis exposuit. *Renuntiarent civitatibus suis, populum Romanum, quâ virtute, quâque fide libertatem eorum a Philippo vindicaverit, eâdem ab Antiocho, nisi decedat Europâ, vindicaturum.* Tum Menippus deprecari & Quintium & Patres instituit, *Ne festinarent decernere, quo decreto turbaturi Orbem terrarum essent. Tempus & sibi sumerent, & regi ad cogitandum darent. Cogitaturum, quum renuntiatæ conditiones essent; & impetraturum aliquid, aut pacis causâ consensurum.* Ita integra dilata res est: legatos mitti ad regem eosdem, qui Lysimachiæ apud eum fuerant, placuit, P. Sulpicium, P. Villium, P. Ælium.

U.c.559 a. C.193.

Integra res de Antiocho differtur.

Annibal Antiochum ad bellum concitat.

LX. Vixdum ii profecti erant, quum a Carthagine legati, bellum haud dubiè parare Antiochum, Annibale ministro, attulerunt, injeceruntque curam, ne simul & Punicum bellum excitaretur. Annibal, patriâ profugus, pervenerat ad Antiochum, sicut antè dictum est; & erat apud regem in magno honore, nullâ aliâ arte, nisi quòd volutanti diu consilia de Romano bello, nemo aptior super tali re particeps sermonis esse poterat. Sententia ejus una atque eadem semper erat, ut in Italia bellum gereretur. *Italiam & commeatus & militem præbituram externo hosti. Si nihil ibi moveatur, liceatque populo Romano viribus &*

Suadet ut in Italia bellum geratur.

Digitized by Google

copiis Italiæ extra Italiam bellum gerere, neque regem, neque gentem ullam parem Romanis esse. Sibi centum tectas naves, & decem millia peditum, mille equites deposcebat. *Eâ se classe primùm Africam petiturum: magnopere confidere, & Carthaginienses ad rebellandum ab se compelli posse. Si illi cunctentur, se aliquâ parte Italiæ bellum excitaturum Romanis. Regem cum ceteris omnibus transire in Europam debere, & in aliqua parte Græciæ copias continere, neque trajicientem, & (quod in speciem famamque belli satis sit) paratum trajicere.* U. c. 559. a. C. 193.

LXI. In hanc sententiam quum adduxisset regem, præparandos sibi ad id popularium animos ratus, litteras, ne quo casu interceptæ palam facerent conata, scribere non est ausus. Aristonem quemdam Tyrium nactus Ephesi, expertusque solertiam levioribus ministeriis, partim donis, partim spe præmiorum oneratum, quibus etiam ipse rex annuerat, Carthaginem cum mandatis mittit: edit nomina eorum quibus conventis opus esset: instruit etiam secretis notis, per quas haud dubiè agnoscerent sua mandata esse. Hunc Aristonem Carthagine obversantem non priùs amici, quàm inimici Annibalis, qua de causa venisset, cognoverunt. Et primò in circulis conviviisque celebrata sermonibus res est; deinde in senatu quidam, *Nihil actum esse*, dicere, *exsilio Annibalis, si absens quoque* *Concitare conatur Pœnos, Aristone misso Carthaginem.*

Digitized by Google

U.c.559 a. C.193

novas moliri res, ſollicitandoque animos hominum turbare ſtatum civitatis poſſet. Ariſtonem quemdam, Tyrium advenam, inſtructum mandatis ab Annibale & ab Antiocho rege, veniſſe: certos homines quotidie cum eo ſecreta colloquia ſerere, & in occulto colloqui, quod mox in omnium perniciem erupturum eſſet. Conclamare omnes, *Vocari Ariſtonem debere, & quæri, quid veniſſet; &, niſi expromeret, cum legatis Romam mitti: ſatis pro temeritate unius hominis ſuppliciorum penſum eſſe. Privatos ſuo periculo peccaturos; rempublicam non extra noxam modò, ſed etiam extra famam noxæ, conſervandam eſſe.* Vocatus Ariſto purgare ſeſe, & firmiſſimo propugnaculo uti, quòd nihil litterarum ad quemquam attuliſſet: ceterum nec cauſam adventûs ſatis expediebat, & in eo maximè hæſitabat, quod cum Barcinæ ſolùm factionis hominibus collocutum eum arguebant. Orta deinde altercatio eſt, aliis pro ſpeculatore comprehendi jam & cuſtodiri jubentibus, aliis negantibus, tumultuandi cauſam eſſe. *Mali rem exempli eſſe, de nihilo hoſpites corripi. Idem Carthaginienſibus, & Tyri, & in aliis emporiis, in quæ frequenter commeent, eventurum.* Dilata eo die res eſt. Ariſto, Punico ingenio inter Pœnos uſus, tabellas conſcriptas celeberrimo loco ſupra ſedem quotidianam magiſtratuum primâ veſperâ ſuſpendit: ipſe de tertia vigilia navem con-

Digitized by Google

scendit & profugit. Postero die, quum Suffetes ad jus dicendum consedissent, conspectæ tabellæ, demptæque, & lectæ. Scriptum erat, ARISTONEM PRIVATIM AD NEMINEM, PUBLICÈ AD SENIORES (ita senatum vocabant) MANDATA HABUISSE. Publicato crimine, minùs intenta de paucis quæstio erat: mitti tamen legatos Romam, qui rem ad consules & ad senatum deferrent, placuit; simul qui de injuriis Masinissæ quererentur. U.C. 559. a. Cn. 193.

LXII. Masinissa postquam & infames Carthaginienses, & inter se ipsos discordes sensit; principes propter colloquia Aristonis senatui, senatum propter indicium ejusdem Aristonis populo suspectum; locum injuriæ esse ratus, agrum maritimum eorum & depopulatus est, & quasdam urbes vectigales Carthaginiensium sibi coegit stipendium pendere. Emporia vocant eam regionem: ora est minoris Syrtis, & agri uberis; una civitas ejus Leptis: ea singula in dies talenta vectigal Carthaginiensibus dedit. Hanc tum regionem & totam infestam Masinissa, & ex quadam parte dubiæ possessionis, sui regni, an Carthaginiensium esset, effecerat. Et quia simul ad purganda crimina, & questum de se Romam eos ituros comperit; qui & illa onerarent suspicionibus, & de jure vectigalium disceptarent, legatos & ipse Romam mittit. Auditi de Tyrio ad- *Masinissa aggreditur Carthaginienses.*

Digitized by Google

U.c.559 a.C.193

vena primùm Carthaginienſes curam injecere Patribus, ne cum Antiocho ſimul & Pœnis bellandum eſſet: maximè eà ſuſpicio crimen urgebat, quòd, quem comprehenſum Romam mitti placuiſſet, nec ipſum, nec navem ejus cuſtodiſſent. De agro deinde cum regis legatis diſceptari cœptum. Carthaginienſes jure finium cauſam tutabantur, *Quòd intra eos terminos eſſet, quibus P. Scipio victor agrum, qui juris eſſet Carthaginienſium, finiſſet;* & confeſſione regis, *qui, quum Aphirem profugum ex regno ſuo, cum parte Numidarum vagantem circa Cyrenas, perſequeretur, precariò ab ſe iter per eum ipſum agrum, tamquam haud dubiè Carthaginienſium juris, petiſſet.* Numidæ *& de terminatione Scipionis mentiri eos* arguebant; *&, ſi quis veram originem juris exigere vellet, quem proprium agrum Carthaginienſium in Africa eſſe? Advenis, quantum ſecto bovis tergo amplecti loci potuerint, tantum ad urbem communiendam precariò datum; quidquid Byrſam ſedem ſuam exceſſerint, vi atque injuriâ partum habere. Neque eum, de quo agatur, probare eos poſſe, non modò ſemper, ex quo cœperint, ſed ne diu quidem eos poſſediſſe. Per opportunitates, nunc illos, nunc reges Numidarum, uſurpaſſe jus; ſemperque penes eum poſſeſſionem fuiſſe, qui plus armis potuiſſet. Cujus conditionis res fuerit, priuſquam hoſtes Romanis Carthaginienſes, ſocius atque amicus rex Nu-*

Legat. Pœnorum & Maſſiniſſæ Romam veniunt.

Digitized by Google

midarum esset, ejus sinerent esse; nec se interponerent, quominus qui possent, tenerent. U.c.559. a. C.193. Responderi legatis utriusque partis placuit, missuros se in Africam, qui inter populum Carthaginiensem & regem in re praesenti disceptarent. Missi P. Scipio Africanus, & C. Cornelius Cethegus, & M. Minucius Rufus, auditâ inspectâque re, suspensa omnia, neutrò inclinatis sententiis, reliquere. Id utrum suâ sponte fecerint, an quia mandatum ita fuerit, non tam certum est, quàm videtur tempori aptum fuisse, integro certamine eos relinqui. Nam, ni ita esset, unus Scipio vel notitiâ rei, vel auctoritate, ita de utrisque meritus, finire nutu disceptationem potuisset.

Scipio legatus in Africam missus.

Digitized by Google

EPITOME
LIBRI XXXV LIVIANI.

Pub. Scipio Africanus legatus ad Antiochum Ephesi cum Annibale, qui se Antiocho junxerat, collocutus est; ut, si fieri posset, metum ei, quem ex populo Romano conceperat, eximeret. Inter alia quum quæreret, quem fuisse maximum imperatorem Annibal crederet, respondit: Alexandrum Macedonum regem, quòd parvâ manu innumerabiles exercitus fudisset; quódque ultimas oras, quas visere supra spem humanam esset, peragrasset. *Quærenti deinde, quem secundum poneret,* Pyrrhum, inquit, castra metari primum docuisse; ad hoc neminem elegantiùs loca cepisse, præsidia disposuisse. *Exsequenti, quem tertium diceret,* semet ipsum *dixit. Ridens Scipio,* Quidnam tu diceres, si me, *inquit,* vicisses? Tunc verò, *inquit,* me & ante Alexandrum, & ante Pyrrhum, & ante alios posuissem. *Inter cetera prodigia, quæ plurima fuisse traduntur, bovem Cn. Domitii consulis locutum,* Roma, cave tibi, *refertur. Apparant in Antiochum bellum Romani. Nabis Lacedæmoniorum tyrannus, incitatus ab Ætolis, qui & Philippum & Antiochum ad inferendum bellum populo Romano sollicitabant, a*

Digitized by Google

opulo Romano defcivit; &, bello adversùs hilopœmenem Achæorum prætorem geſto, ab Etolis & ab Alexameno duce eorum interfectus eſt. Ætoli quoque ab amicitia populi Romani defecerunt; cum quibus ſocietate unctâ, Antiochus Syriæ rex, quum bellum Græciæ intuliſſet, complures urbes occupavit; inter quas Chalcidem, & totam Eubœam. Res præterea in Liguribus geſtas, & apparatum belli ab Antiocho continet.

LIBER XXXV.

I. PRINCIPIO anni, quo hæc geſta ſunt, Sex. Digitius prætor in Hiſpania citeriore cum civitatibus iis, quæ poſt profectionem M. Catonis permultæ rebellaverant, crebra magis, quàm digna dictu prœlia fecit, & adeo pleraque adverſa, ut vix dimidium militum, quàm quod acceperat, ſucceſſori tradiderit. Nec dubium eſt, quin omnis Hiſpania ſublatura animos fuerit, ni alter prætor P. Cornelius Cn. F. Scipio transiberum multa ſecunda prœlia feciſſet; quo terrore non minùs quinquaginta oppida ad eum defecerunt. Prætor hæc geſſerat Scipio. Idem proprætore Luſitanos, pervaſtatâ ulteriori provinciâ, cum ingenti præda domum redeuntes, in ipſo itinere aggreſſus, ab hora tertia diei ad octavam incerto even-

U.c. 553. a. C. 199. *Res Hiſpaniæ.*

Digitized by Google

tu pugnavit, numero militum impar, superior aliis; nam & acie frequenti armatis adversùs longum & impeditum turbâ pecorum agmen, & recenti milite adversùs fessos longo itinere concurrerat. Tertiâ namque vigiliâ exierant hostes: huic nocturno itineri tres diurnæ horæ accesserant; nec ullâ quiete datâ, laborem viæ prœlium exceperat. Itaque principio pugnæ vigoris aliquid in corporibus animisque fuit; & turbaverant primò Romanos: deinde æquata paulisper pugna est. In hoc discrimine ludos Jovi, si fudisset cecidissetque hostes, proprætor vovit. Tandem gradum acriùs intulere Romani, cessitque Lusitanus: deinde prorsus terga dedit; & quum institissent fugientibus victores, ad duodecim millia hostium sunt cæsa: capti quingenti quadraginta, omnes ferè equites: & signa militaria capta centum triginta quatuor: de exercitu Romano septuaginta & tres amissi. Pugnatum haud procul Ilipa urbe est. Eò victorem opulentum prædæ exercitum P. Cornelius reduxit: ea omnis ante urbem exposita est; potestasque dominis suas res cognoscendi facta; cetera vendenda quæstori data: quod inde refectum est, militi divisum.

U.c.519. a.C.193.

II. Nondum ab Roma profectus erat C. Flaminius prætor, quum hæc in Hispania gerebantur: itaque tam adversæ, quàm secundæ res per ipsum amicosque ejus ma-

Digitized by Google

gnis sermonibus celebrabantur; & tentaverat, quoniam bellum ingens in provincia exarsisset, & exiguas reliquias exercitûs ab Sex. Digitio, atque eas ipsas plenas pavoris ac fugæ, accepturus esset, ut unam sibi ex urbanis legionibus decerneret; ad quam quum militem ab se ipso scriptum ex senatusconsulto adjecisset, eligeret ex omni numero sex millia & quingentos pedites, & equites trecentos. *Eâ se legione (nam in Sex. Digitii exercitu haud multum spei esse) rem gesturum.* Seniores negare, *Ad rumores, a privatis temere in gratiam magistratuum conflictos, senatusconsulta facienda esse: nisi quod aut prætores ex provinciis scriberent, aut legati renuntiarent, nihil ratum haberi debere. Si tumultus in Hispania esset, placere, tumultuarios milites extra Italiam scribi a prætore.* Mens ea senatûs fuit, ut in Hispania tumultuarii milites legerentur. Valerius Antias & in Siciliam navigasse delectûs causâ C. Flaminium scribit; & ex Sicilia Hispaniam petentem, tempestate in Africam delatum, vagos milites de exercitu P. Africani sacramento rogasse: his duarum provinciarum delectibus tertium in Hispania adjecisse. U.c.559. a. C.193.

III. Nec in Italia segniùs Ligurum bellum crescebat. Pisas jam quadraginta millia hominum, affluente quotidie multitudine ad famam belli spemque prædæ, circumsedebant. Minucius consul Arretium *Res Ligusticæ.*

Digitized by Google

die, quem dixerat ad conveniendum militibus, venit: inde quadrato agmine ad Pisas duxit; &, quum hostes mille passuum ab oppido trans fluvium movissent castra, consul urbem, haud dubiè servatam adventu suo, est ingressus. Postero die & ipse trans fluvium ferè quingentos passus ab hoste posuit castra: inde levibus prœliis a populationibus agrum sociorum tutabatur: in aciem exire non audebat, novo milite, & ex multis generibus hominum collecto, necdum noto satis inter se, ut fidere alii aliis possent. Ligures multitudine freti & in aciem exibant, parati de summa rerum decernere; & abundantes militum numero passim multas manus per extrema finium ad prædandum emittebant; &, quum coacta vis magna pecorum prædæque esset, paratum erat præsidium, per quod in castella eorum vicosque ageretur.

U.c.559. a.C.193.

Minucius Cos. in Liguria.

IV. Quum bellum Ligustinum ad Pisas constitisset, consul alter L. Cornelius Merula per extremos Ligurum fines exercitum in agrum Boiorum induxit, ubi longè alia belli ratio, quàm cum Liguribus, erat. Consul in aciem exibat, hostes pugnam detrectabant; prædatumque, ubi nemo obviàm exiret, discurrebant Romani; Boii diripi sua impunè, quàm tuendo ea conferere certamen, malebant. Postquam omnia ferro ignique satis evastata erant, consul agro hostium excessit, & ad Mutinam agmine

L. Cornelii res gestæ apud Boios.

Digitized by Google

agmine incauto, ut inter pacatos, ducebat. Boii ubi egressum e finibus suis hostem sensere, sequebantur silenti agmine, locum insidiis quærentes: nocte prætergressi castra Romana, saltum, quà transeundum erat Romanis, insederunt. Id quum parum occultè fecissent, consul, qui multâ nocte solitus erat movere castra, ne nox terrorem in tumultuario prœlio augeret, lucem exspectavit; &, quum luce moveret, tamen turmam equitum exploratum misit. Postquam relatum est, quantæ copiæ, & in quo loco essent, totius agminis sarcinas in medium conjici jussit, & triarios vallum circumjicere; cetero exercitu instructo ad hostem accessit. Idem & Galli fecerunt, postquam apertas esse insidias, & recto ac justo prœlio, ubi vera virtus vinceret, dimicandum viderunt. U.c. 559. a. Chr. 193.

V. Horâ secundâ ferme concursum est: sinistra sociorum ala, & extraordinarii prima in acie pugnabant: præerant duo consulares legati, M. Marcellus & Ti. Sempronius, prioris anni consul. Novus consul nunc ad prima signa erat, nunc legiones continebat in subsidiis, ne certaminis studio priùs concurrerent, quàm datum signum esset: equites earum extra aciem in locum patentem Q. & P. Minucios tribunos militum educere jussit: *Inde, quum signum dedisset, impetum ex aperto facerent.* Hæc agenti nuntius venit a Ti. Sempro-

nio Longo, *Non sustinere extraordinarios impetum Gallorum, & cæsos permultos esse; & qui superstint, partim labore, partim metu remisisse ardorem pugnæ: legionem alteram ex duabus, si videretur, submitteret, priusquam ignominia acciperetur.* Secunda legio missa est, & extraordinarii recepti. Tum redintegrata est pugna. Quum & recens miles, & frequens ordinibus legio succesisset, & sinistra ala ex prœlio subducta est; dextra in primam aciem subiit. Sol ingenti ardore torrebat minimè patientia æstûs corpora Gallorum: densis tamen ordinibus nunc alii in alios, nunc in scuta incumbentes, sustinebant impetus Romanorum. Quod ubi animadvertit consul, ad perturbandos ordines eorum C. Livium Salinatorem, qui præerat alariis equitibus, quàm concitatissimos equos immittere jubet; & legionarios equites in subsidiis esse. Hæc procella equestris primò confudit & turbavit, deinde dissipavit aciem Gallorum, non tamen, ut terga darent. Obstabant duces, hastilibus cædentes terga trepidantium, & redire in ordines cogentes: sed interequitantes alarii non patiebantur. Consul obtestabatur milites, *Ut paululum adniterentur: victoriam in manibus esse: dum perturbatos & trepidantes viderent, instarent: si restitui ordines sissent, integro rursus eos prœlio & dubio dimicaturos.* Inferre vexillarios jussit signa: omnes con-

U.c. 559
C. 193.

nixi tandem averterunt hostem. Postquam terga dabant, & in fugam passim effundebantur; tum ad persequendos eos legionarii equites immissi. Quatuordecim millia Boiorum eo die cæsa sunt; vivi capti mille nonaginta duo, equites septingenti viginti unus, tres duces eorum, signa militaria ducenta duodecim, carpenta sexaginta tria. Nec Romanis incruenta victoria fuit: supra quinque millia militum, ipsorum aut sociorum, sunt amissa, centuriones tres & viginti, præfecti sociûm quatuor, & M. Genucius, & M. Marcius, tribuni militum secundæ legionis. U.c. 559. a.C. 193.

VI. Eodem ferè tempore duorum consulum litteræ allatæ sunt, L. Cornelii de prœlio ad Mutinam cum Boiis facto, & Q. Minucii a Pisis: *Comitia suæ sortis esse; ceterum adeo suspensa omnia in Liguribus se habere, ut abscedi inde, sine pernicie sociorum & damno reipublicæ, non posset. Si ita videretur Patribus, mitterent ad collegam, ut is, qui profligatum bellum haberet, ad comitia Romam rediret: si id facere gravaretur, quòd non suæ sortis id negotium esset, se quidem facturum, quodcumque senatus censuisset; sed etiam atque etiam viderent, ne magis e republica esset interregnum iniri, quàm ab se in eo statu relinqui provinciam.* Senatus C. Scribonio negotium dedit, ut duos legatos ex ordine senatorio mitteret ad L. Cornelium consulem, qui litteras col-

Digitized by Google

legæ ad ſenatum miſſas deferrent ad eum, U.c 559. a. C. 193. & nuntiarent ſenatum, ni is ad magiſtratus ſubrogandos Romam veniret, potiùs, quàm Q. Minucius a bello integro avocaretur, interregnum iniri paſſurum. Miſſi legati renuntiarunt, L. Cornelium ad magiſtratus ſubrogandos Romam venturum. De litteris L. Cornelii, quas ſcripſerat ſecundùm prœlium cum Boiis factum, diſceptatio in ſenatu fuit, quia privatim pleriſque ſenatoribus legatus M. Claudius ſcripſerat, *Fortunæ populi Romani & militum virtuti gratiam habendam, quòd res bene geſta eſſet. Conſulis operâ & militum aliquantum amiſſum, & hoſtium exercitum, cujus delendi oblata fortuna fuerit, elapſum. Milites eò plures periſſe, quòd tardiùs ex ſubſidiis, qui laborantibus opem ferrent, ſucceſſiſſent. Hoſtes e manibus emiſſos, quòd equitibus legionariis & tardiùs datum ſignum eſſet, & perſequi fugientes non licuiſſet.* De ea re nihil temere decerni placuit: ad frequentiores conſultatio dilata eſt.

Civitas fœnore laborat. VII. Inſtabat enim cura alia, quòd civitas fœnore laborabat; & quòd, quum multis fœnebribus legibus conſtricta avaritia eſſet, via fraudis inita erat, ut in ſocios, qui non tenerentur iis legibus, nomina tranſſcriberent: ita libero fœnore obruebant debitores. Cujus coercendi quum ratio quæreretur, diem finiri placuit Feralia, quæ proximè fuiſſent; ut, qui poſt

eam diem ſocii civibus Romanis credidiſſent pecunias, profiterentur; & ex ea die pecuniæ creditæ, quibus debitor vellet legibus, jus creditori diceretur. Inde, poſtquam profeſſionibus detecta eſt magnitudo æris alieni, per hanc fraudem contracti, M. Sempronius tribunus plebis ex auctoritate Patrum plebem rogavit, plebeſque ſcivit, ut cum ſociis ac nomine Latino pecuniæ creditæ jus idem, quod cum civibus Romanis, eſſet. Hæc in Italia domi militiæque acta. In Hiſpania nequaquam tantum belli fuit, quantum auxerat fama. C. Flaminius in citeriori Hiſpania oppidum Iluciam in Oretanis cepit: deinde in hiberna milites deduxit; & per hiemem prœlia aliquot, nulla memoriâ digna, adverſùs latronum magis, quàm hoſtium excurſiones, vario tamen eventu, nec ſine militum jactura, ſunt facta. Majores res geſtæ a M. Fulvio. Is apud Toletum oppidum cum Vaccæis Vectonibuſque & Celtiberis ſignis collatis dimicavit: exercitum earum gentium fudit fugavitque: regem Hilermum vivum cepit.

U. c. 559. a. Chr. 193.

Res Hiſpaniæ.

VIII. Quum hæc in Hiſpania gerebantur, comitiorum jam appetebat dies: itaque L. Cornelius conſul, relicto ad exercitum M. Claudio legato, Romam venit. Is in ſenatu quum de rebus ab ſe geſtis diſſeruiſſet, quoque in ſtatu provincia eſſet; queſtus eſt cum Patribus Conſcriptis,

L. Cornelius Cſſ. poſtulat triumphum ſibi decerni.

quòd, tanto bello unâ secundâ pugnâ tam
U.c.519 feliciter perfecto, non esset habitus diis im-
a C.193. mortalibus honos. Postulavit deinde, ut supplicationem simul triumphumque decernerent. Priùs tamen quàm relatio fieret, Q. Metellus, qui consul dictatorque fuerat, *Litteras eodem tempore*, dixit, *& consulis L. Cornelii ad senatum, & M. Marcelli ad magnam partem senatorum, allatas esse, inter se pugnantes; eóque dilatam esse consultationem, ut præsentibus auctoribus earum litterarum disceptaretur. Itaque exspectasse sese, ut consul, qui sciret ab legato suo adversùs se scriptum aliquid, quum ipsi veniendum esset, deduceret eum secum Romam; quum etiam verius esset, Ti. Sempronio imperium habenti tradi exercitum, quàm legato. Nunc videri esse amotum de industria, qui ea, quæ scripsisset, præsens diceret, aut argueret coràm; & si quid vani afferret, argui posset, donec ad liquidum veritas explorata esset. Itaque nihil eorum, quæ postularet consul, de-*
Nec im- *cernendum in præsentia censere.* Quum per-
petrat. geret nihilò segniùs referre, ut supplicatio decerneretur, triumphantique sibi urbem invehi liceret; M. & C. Titinii tribuni plebis, se intercessuros, si de ea re fieret senatusconsultum, dixerunt.

Lustrum condidit. IX. Censores erant priore anno creati Sex. Ælius Pætus & C. Cornelius Cethegus. Cornelius lustrum condidit: censa sunt civium capita centum quadraginta tria

Digitized by Google

millia, septingenta quatuor. Aquæ ingentes eo anno fuerunt; & Tiberis loca plana urbis inundavit. Circa portam Flumentanam etiam collapsa quædam ruinis sunt; & porta Cœlimontana fulmine icta est, murusque circà multis locis de cœlo tactus. Et Ariciæ, & Lanuvii, & in Aventino, lapidibus pluit. Et a Capua nuntiatum est, examen vesparum ingens in forum advolasse, & in Martis æde consedisse: eas collectas cum cura, & igni crematas esse. Horum prodigiorum causâ decemviri libros adire jussi, & novemdiale sacrum factum, & supplicatio indicta est, atque urbs lustrata. Iisdem diebus ædiculam Victoriæ Virginis, prope ædem Victoriæ, M. Porcius Cato dedicavit biennio pòst, quàm vovit. Eodem anno coloniam Latinam in agrum Thurinum triumviri deduxerunt Cn. Manlius Vulso, L. Apustius Fullo, Q. Ælius Tubero, cujus lege deducebatur: tria millia peditum iere, trecenti equites; numerus exiguus pro copia agri. Dari potuere tricena jugera in pedites, sexagena in equites. Apustio auctore, tertia pars agri dempta est, quò postea, si vellent, novos colonos adscribere possent. Vicena jugera pedites, quadragena equites acceperunt. U. c. 559. A. C. 193. Prodigia.

X. In exitu jam annus erat, & ambitio magis, quàm umquam aliàs, exarserat consularibus comitiis: multi & potentes pe- *Multi & potentes candidati consulatûs.*

tebant patricii plebeiique : P. Cornelius
U.c.559. a.C.193. Cn. filius Scipio, qui ex Hiſpania provincia nuper deceſſerat magnis rebus geſtis, & L. Quintius Flamininus, qui claſſi in Græcia præfuerat, & Cn. Manlius Vulſo; hi patricii : plebeii autem C. Lælius, Cn. Domitius, C. Livius Salinator, Manius Acilius : ſed omnium oculi in Quintium Corneliumque conjecti ; nam & in unum locum petebant ambo patricii, & rei militaris gloria recens utrumque commendabat. Ceterum ante omnia certamen accendebant fratres candidatorum, duo clariſſimi ætatis ſuæ imperatores. Major gloria in Scipione ; &, quò major, eò propior invidiam : Quintii recentior, ut qui eo anno triumphaſſet. Accedebat, quòd alter decimum jam propè annum aſſiduus in oculis hominum fuerat ; quæ res minùs verendos magnos homines ipsâ ſatietate facit : conſul iterum poſt devictum Annibalem, cenſorque fuerat. In Quintio nova & recentia omnia ad gratiam erant : nihil nec petierat a populo poſt triumphum, nec adeptus erat : *Pro fratre germano, non patruele, ſe petere* aiebat ; *pro legato & participe adminiſtrati belli : ſe terrâ, fratrem mari, rem geſſiſſe.* His obtinuit, ut præferretur candidato, quem Africanus frater ducebat ; quem Cornelia gens, Cornelio conſule comitia habente ; quem tantum præjudicium ſenatûs, virum e civitate opti-

Scipio victus a Quintio.

mum judicatum, qui matrem Idæam Peſſinunte venientem in urbem acciperet. L. Quintius & Cn. Domitius Ahenobarbus conſules facti; adeo ne in plebeio quidem conſule, quum pro C. Lælio niteretur, Africanus valuit. Poſtero die prætores creati L. Scribonius Libo, M. Fulvius Centumalus, A. Atilius Serranus, M. Bæbius Tamphilus, L. Valerius Tappus, Q. Salonius Sarra. Ædilitas inſignis eo anno fuit M. Æmilii Lepidi & L. Æmilii Pauli. Multos pecuarios damnarunt: ex ea pecunia clypea inaurata in faſtigio Jovis ædis poſuerunt. Porticum unam extra portam Trigeminam, emporio ad Tiberim adjecto; alteram a porta Fontinali ad Martis aram, quà in Campum iter eſſet, perduxerunt. U.c.559. a. C.193.

XI. Diu nihil in Liguribus dignum memoriâ geſtum erat. Extremo ejus anni bis in magnum periculum res adducta eſt: nam & caſtra conſulis oppugnata, ægrè ſunt defenſa; & non ita multò pòſt per ſaltum anguſtum quum duceretur agmen Romanum, ipſas fauces exercitus Ligurum inſedit; quà quum exitus non pateret, converſo agmine redire inſtitit conſul. Et ab tergo fauces ſaltûs occupatæ a parte hoſtium erant; Caudinæque cladis memoria non animis modò, ſed propè oculis, obverſabatur. Numidas octingentos ferme equites inter auxilia habebat: eorum præfectus conſuli pollicetur, *Se parte, utrâ vel-* *Res geſtæ apud Ligures.* *Numidarum equitatus.*

let, cum suis erupturum. Tantùm uti dice-
U.c 559. ret, utra pars frequentior vicis esset : in eos
a. C. 193. se impetum facturum ; & nihil priùs quàm flammam tectis injecturum, ut is pavor cogeret Ligures excedere saltu, quem obsiderent, & discurrere ad opem ferendam suis. Collaudatum eum consul spe præmiorum onerat. Numidæ equos conscendunt, & obequitare stationibus hostium, neminem lacessentes, cœperunt. Nihil primo adspectu contemptius : equi hominesque paululi & graciles ; discinctus & inermis eques, præterquam quòd jacula secum portat ; equi sine frenis, deformis ipse cursus rigidâ cervice & extento capite currentium. Hunc contemptum de industria augentes, labi ex equis, & per ludibrium spectaculo esse. Itaque, qui primò intenti paratique, si lacesserentur, in stationibus fuerant, jam inermes sedentesque pars maxima spectabant. Numidæ adequitare, dein refugere, sed propiùs saltum paulatim evehi, velut quos impotentes regendi equi invitos efferrent: postremò subditis calcaribus inter medias stationes hostium erupere ; &, in agrum latiorem evecti, omnia propinqua viæ tecta incendunt : proximo deinde vico inferunt ignem, ferro flammâque omnia pervastant.

Liberat exercitum Romanum. Fumus primò conspectus, deinde clamor trepidantium in vicis auditus, postremò seniores puerique refugientes tumultum in castris fecerunt : itaque sine consilio, sine

Digitized by Google

imperio, pro se quisque currere ad sua tuenda; momentoque temporis castra relicta erant, & obsidione liberatus consul, quò intenderat, pervenit. U. c. 559. a. C. 193.

XII. Sed neque Boii, neque Hispani, cum quibus eo anno bellatum erat, tam inimici infestique erant Romanis, quàm Ætolorum gens. Ii post deportatos ex Græcia exercitus primò in spe fuerant, & Antiochum in vacuam Europæ possessionem venturum; nec Philippum, aut Nabin quietos. Ubi nihil usquam moveri viderunt, agitandum aliquid miscendumque rati, ne cunctando senescerent consilia, concilium Naupactum indixerunt. Ibi Thoas prætor eorum, conquestus injurias Romanorum, statumque Ætoliæ, *Quòd omnium Græciæ gentium civitatumque inhonoratissimi post eam victoriam essent, cujus causa ipsi fuissent*, legatos censuit circa reges mittendos, qui non solùm tentarent animos eorum, sed suis quemque stimulis moverent ad Romanum bellum. Damocritus ad Nabin, Nicander ad Philippum, Dicæarchus frater prætoris ad Antiochum est missus. Tyranno Lacedæmonio Damocritus, *Ademptis maritimis civitatibus enervatam tyrannidem*, dicere: *inde militem, inde naves navalesque socios habuisse: incluſum suis propè muris Achæos videre dominantes in Peloponneso: numquam habiturum recuperandi sua occasionem, si eam, quæ tum esset, prætermisisset. Nullum*

Ætolorum molitiones.

Concitant reges ad bellum Romanum.

exercitum Romanum in Græcia esse; nec propter Gythium, aut maritimos alios Lacones, dignam causam existimaturos Romanos, cur legiones in Græciam rursus transmittant. U.c. 559. a.C. 193. Hæc ad incitandum animum tyranni dicebantur, ut, quum in Græciam Antiochus trajecisset, conscientiâ violatæ per sociorum injurias Romanæ amicitiæ, conjungeret se cum Antiocho. Et Philippum Nicander haud dissimili oratione incitabat: erat etiam major orationi materia, quò ex altiore fastigio rex, quàm tyrannus, detractus erat, quóque plures ademptæ res. Ad hoc vetusta regum Macedoniæ fama, peragratusque Orbis terrarum victoriis ejus gentis referebatur. *Et tutum vel incepto, vel eventu se consilium afferre: nam neque, ut antè se moveat Philippus, quàm Antiochus cum exercitu transierit in Græciam, suadere; &, qui sine Antiocho adversùs Romanos Ætolosque tamdiu sustinuerit bellum, ei, adjuncto Antiocho, sociis Ætolis, qui tum graviores hostes, quàm Romani, fuerint, quibus tandem viribus resistere Romanos posse?* Adjiciebat de duce Annibale, nato adversùs Romanos hoste, qui plures & duces & milites eorum occidisset, quàm quot supererent. Hæc Philippo Nicander. Alia Dicæarchus Antiocho; & omnium primùm, *Prædam de Philippo Romanorum esse* dicere, *victoriam Ætolorum; & aditum in Græciam Romanis nullos alios, quàm Ætolos, dedisse; & ad vincendum vi-*

res eosdem præbuisse : deinde quantas peditum equitumque copias præbituri Antiocho ad bellum essent ; quæ loca terrestribus copiis, quos portus maritimis. Tum de Philippo & Nabide libero mendacio abutebatur : *Paratum utrumque ad rebellandum esse ; & primam quamque occasionem recuperandi ea, quæ bello amisissent, arrepturos.* Ita per totum simul Orbem terrarum Ætoli Romanis concitabant bellum : reges tamen aut non moti, aut tardiùs moti sunt. U.c.559. a.C.193.

XIII. Nabis extemplo circa omnes vicos maritimos dimisit, ad seditiones in iis miscendas ; & alios principum donis ad suam causam perduxit, alios pertinaciter in societate Romana manentes occidit. Achæis omnium maritimorum Laconum tuendorum a T. Quintio cura mandata erat : itaque extemplo & ad tyrannum legatos miserunt, qui admonerent fœderis eum Romani, denuntiarentque, ne pacem, quam tantopere petisset, turbaret ; & auxilia ad Gythium, quod jam oppugnabatur a tyranno, & Romam, qui ea nuntiarent, legatos miserunt. Antiochus rex, eâ hieme Raphiæ in Phœnice Ptolemæo regi Ægypti filiâ in matrimonium datâ, quum Antiochiam se recepisset, per Ciliciam, Tauro monte superato, extremo jam hiemis Ephesum pervenit : inde principio veris, Antiocho filio misso in Syriam ad custodiam ultimarum *Nabis bellum molitur.*

Digitized by Google

partium regni, ne quid, abſente ſe, ab tergo moveretur, ipſe cum omnibus terreſtribus copiis ad Piſidas, qui circa Sidam incolunt, oppugnandos eſt profectus. U.c.559. a.C.193.

Legati Rom. ad Antiochum.

Eo tempore legati Romani P. Sulpicius & P. Villius, qui ad Antiochum (ſicut antè dictum eſt) miſſi erant, juſſi priùs Eumenem adire, Elæam venere; inde Pergamum (ibi regia Eumenis fuit) eſcenderunt. Cupidus belli adversùs Antiochum Eumenes erat, gravem, ſi pax eſſet, accolam tantò potentiorem regem credens; eumdem, ſi motum bellum eſſet, non magis parem Romanis fore, quàm Philippus fuiſſet: & aut funditus ſublatum iri; aut, ſi pax victo daretur, multa illi detracta ſibi acceſſura, ut facilè deinde ſe ab eo, ſine ullo Romano auxilio, tueri poſſet: etiam, ſi quid adverſi caſurum foret, ſatius eſſe Romanis ſociis quamcumque fortunam ſubire, quàm ſolum aut imperium pati Antiochi, aut abnuentem vi atque armis cogi. Ob hæc, quantum auctoritate, quantum conſilio valebat, incitabat Romanos ad bellum.

XIV. Sulpicius æger Pergami ſubſtitit. Villius, quum Piſidiæ bello occupatum eſſe regem audiſſet, Epheſum profectus, dum paucos ibi moratur dies, dedit operam, ut cum Annibale, qui tum ibi fortè erat, ſæpe congrederetur; ut animum ejus & tentaret, ſi quà poſſet, & metum deme-

Digitized by Google

ret periculi ei quidquam ab Romanis esse. His colloquiis aliud quidem actum nihil est; secutum tamen suâ sponte est, velut consilio petitum esset, ut vilior ob ea regi Annibal, & suspectior ad omnia fieret. Claudius, secutus Græcos Acilianos libros, P. Africanum in ea fuisse legatione tradit, eumque Ephesi collocutum cum Annibale. Et sermonem etiam unum refert, quo quærenti Africano, *Quem fuisse maximum imperatorem Annibal crederet*, respondisse, *Alexandrum Macedonum regem; quòd parvâ manu innumerabiles exercitus fudisset, quódque oras, quas visere supra spem humanam esset, peragrasset.* Quærenti deinde, *quem secundum poneret; Pyrrhum* dixisse: *castra metari primum docuisse; ad hoc neminem elegantiùs loca cepisse, præsidia disposuisse: artem etiam conciliandi sibi homines eam habuisse, ut Italicæ gentes regis externi, quàm populi Romani, tamdiu principis in ea terra, imperium esse mallent.* Exsequenti, *quem tertium duceret;* haud dubiè *semet ipsum* dixisse. Tum risum obortum Scipioni, & subjecisse: *Quidnam tu diceres, si me vicisses? Tum me verò*, inquit, *& ante Alexandrum, & ante Pyrrhum, & ante omnes alios imperatores esse.* Et perplexum Punico astu responsum, & improvisum assentationis genus Scipionem movisse, quòd e grege se imperatorum velut inæstimabilem secrevisset.

U.c.559. a.C.193.

Colloquium Scipionis cum Annibale

Digitized by Google

XV. Villius ab Epheſo Apameam pro-
U.c.559. a. C.193. ceſſit : eò & Antiochus, audito Romano-
rum legatorum adventu, occurrit. Apameæ
congreſſis diſceptatio eadem ferme fuit, quæ
Romæ inter Quintium & legatos regis fuerat.
Moritur regis filius. Mors nuntiata Antiochi, filii regis, quem
miſſum paulò antè dixeram in Syriam,
diremit colloquia. Magnus luctus in regia
fuit, magnumque ejus juvenis deſiderium.
Id enim jam ſpecimen ſui dederat, ut, ſi
vita longior contigiſſet, magni juſtique regis
in eo indolem fuiſſe appareret. Quò carior
acceptiorque omnibus erat, eò mors ejus
ſuſpectior fuit, gravem ſucceſſorem eum
inſtare ſenectuti ſuæ patrem credentem,
per ſpadones quoſdam, talium miniſteriis
facinorum acceptos regibus, veneno ſuſtu-
liſſe. Eam quoque cauſam clandeſtino
facinori adjiciebant, quòd, quum Seleuco
filio Lyſimachiam dediſſet, Antiocho quam
ſimilem daret ſedem, ut procul ab ſe ho-
nore eum quoque ablegaret, non habuiſſet.
Magni tamen luctûs ſpecies per aliquot dies
regiam tenuit ; legatuſque Romanus, ne
alieno tempore incommodus obverſaretur,
Pergamum conceſſit. Rex Epheſum, omiſſo,
quod inchoaverat, bello, rediit : ibi, per
luctum regiâ clausâ, cum Minione quodam,
qui princeps amicorum ejus erat, ſecreta
conſilia agitavit. Minio, ignarus omnium
externorum, vireſque æſtimans regis ex
rebus in Syria aut Aſia geſtis, non causâ

Digitized by Google

modò ſuperiorem eſſe Antiochum, quòd nihil æqui poſtularent Romani, ſed bello quoque ſuperaturum credebat. Fugienti regi diſceptationem cum legatis, ſeu jam experto eam minùs proſperam, ſeu mœrore recenti confuſo, profeſſus Minio, ſe, quæ pro cauſa eſſent, dicturum, perſuaſit, ut a Pergamo arceſſerentur legati. U. c. 559. a. C. 193.

XVI. Jam convaluerat Sulpicius: itaque ambo Epheſum venerunt. Rex a Minione excuſatus, & abſente eo res agi cœpta eſt. Ibi præparatâ oratione Minio, *Specioſo titulo*, inquit, *uti vos, Romani, Græcarum civitatum liberandarum video; ſed facta veſtra orationi non conveniunt; & aliud Antiocho juris ſtatuiſtis, alio ipſi utimini. Quî enim magis Smyrnæi Lampſacenique Græci ſunt, quàm Neapolitani, & Rhegini, & Tarentini, a quibus ſtipendium, a quibus naves ex fœdere exigitis? Cur Syracuſas, atque in alias Siciliæ Græcas urbes prætorem quotannis, cum imperio & virgis & ſecuribus, mittitis? Nihil aliud profectò dicatis, quàm armis ſuperatis vos iis has leges impoſuiſſe. Eamdem de Smyrna & Lampſaco civitatibuſque, quæ Ioniæ aut Æolidis ſunt, cauſam ab Antiocho accipite. Bello ſuperatas a majoribus, & ſtipendiarias ac vectigales factas, in antiquum jus repetit. Itaque ad hæc ei reſponderi velim, ſi ex æquo diſceptatur, & non belli cauſa quæritur.* Ad ea Sulpicius: *Fecit verecundè*, inquit, *Antio-*

Colloquium legatorum Romanorum cum Minione.

Digitized by Google

chus, qui, si alia pro causa ejus non erant, quæ dicerentur, quemlibet ista, quàm se, dicere maluit. Quid enim simile habet civitatum earum, quas comparasti, causa? Ab Rheginis, & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in nostram venerunt potestatem, uno & perpetuo tenore juris, semper usurpato, numquam intermisso, quæ ex fœdere debent, exigimus. Potesne tandem dicere, ut ii populi non per se, non per alium quemquam fœdus mutaverint, sic Asiæ civitates, ut semel venerunt in majorum Antiochi potestatem, in perpetua possessione regni vestri permansisse; & non alias earum in Philippi, alias in Ptolemæi fuisse potestate, alias per multos annos nullo ambigente libertatem usurpasse? Nam si, quòd aliquando servierunt, temporum iniquitate pressi, jus post tot secula asserendi eos in servitutem faciet; quid abest, quin actum nobis nihil sit, quòd a Philippo liberavimus Græciam, & repetant posteri ejus Corinthum, Chalcidem, Demetriadem, & Thessalorum totam gentem? Sed quid ego causam civitatum ago, quam ipsis agentibus, & nos & regem ipsum cognoscere æquius est?

U.c. 559. a. C. 193.

XVII. Vocari deinde civitatum legationes jussit, præparatas jam antè & instructas ab Eumene, qui, quantumcumque virium Antiocho decessisset, suo id accessurum regno ducebat. Admissi plures, dum suas quisque nunc querelas, nunc

postulationes inserit, & æqua iniquis miscent, e disceptatione altercationem fecerunt: itaque, neque remissâ ullâ re, neque impetratâ, æquè ac venerant, omnium incerti legati Romam redierunt. Rex, dimissis iis, consilium de bello Romano habuit. Ibi alius alio ferociùs (quia quò quisque asperiùs adversùs Romanos locutus esset, eò spes gratiæ major erat) alius superbiam postulatorum increpare, tamquam Nabidi victo, sic Antiocho, maximo Asiæ regum, imponentium leges: *Quamquam Nabidi tamen dominationem in patriam suam, & patriam Lacedæmonem, remissam; Antiocho si Smyrna & Lampsacus imperata faciant, indignum videri.* Alii, *Parvas & vix dictu dignas belli causas tanto regi eas civitates esse; sed initium semper a parvis injusta imperandi fieri: nisi crederent, Persas, quum aquam terramque ab Lacedæmoniis petierunt, glebâ terræ & haustu aquæ eguisse. Per similem tentationem Romanis de duabus civitatibus agi: & alias civitates, simul duas jugum exsuisse vidissent, ad liberatorem populum defecturas. Si non libertas servitute potior sit, tamen omni præsenti statu spem cuique novandi res suas blandiorem esse.* U.c.559. a. C.193. *Rex consilium habet de Romano bello.*

XVIII. Alexander Acarnan in consilio erat, Philippi quondam amicus, nuper relicto eo secutus opulentiorem regiam Antiochi; &, tamquam peritus Græciæ, nec ignarus Romanorum, in eum gradum amis

citiæ regis, ut consiliis quoque arcanis interesset, acceptus erat. Is, tamquam non, utrum bellandum esset, nec ne, consuleretur, sed ubi, & quâ ratione bellum gereretur, *Victoriam se haud dubiam proponere animo* affirmabat, *si in Europam transisset rex, & in aliqua Græciæ parte sedem bello cepisset. Jam primùm Ætolos, qui umbilicum Græciæ incolerent, in armis eum inventurum, antesignanos ad asperrima quæque belli paratos. In duobus velut cornibus Græciæ, Nabin a Peloponneso concitaturum omnia, repetentem Argivorum urbem, repetentem maritimas civitates, quibus eum depulsum Romani Lacedæmonis muris inclusissent; a Macedonia Philippum, ubi primum bellicum cani audisset, arma capturum. Nosse se spiritus ejus, nosse animum: scire ferarum modo, quæ claustris aut vinculis teneantur, ingentes jamdiu iras eum in pectore volvere; meminisse etiam se, quoties in bello precari omnes deos solitus sit, ut Antiochum sibi darent adjutorem: cujus voti si compos nunc fiat, nullam moram rebellandi facturum. Tantùm non cunctandum, neque cessandum esse; in eo enim victoriam verti, si & loca opportuna, & socii præoccuparentur. Annibalem quoque sine mora mittendum in Africam esse ad distringendos Romanos.*

U.c. 559. a. C. 193.

Annibal suspectus regi.

XIX. Annibal non adhibitus in consilium, propter colloquia cum Villio suspectus regi, & in nullo postea honore

Digitized by Google

habitus, primò eam contumeliam tacitus tulit; deinde melius esse ratus, & perU.c.559. a.C.193. cunctari causam repentinæ alienationis, & purgare se, tempore apto, quæsitâ simpliciter iracundiæ causâ auditâque, *Pater Amilcar*, inquit, *Antioche, parvum admodum me, quum sacrificaret, altaribus admotum jurejurando adegit, numquam amicum fore populi Romani. Sub hoc sacramento sex & triginta annos militavi: hoc me in pace patriâ meâ expulit: hoc patriâ extorrem in tuam regiam adduxit: hoc duce, si tu spem meam destitueris, ubicumque vires, ubi armæ esse sciam, huc veniam, toto Orbe terrarum quærens aliquos Romanis hostes. Itaque, si quibus tuorum meis criminibus apud te crescere libet, aliam materiam crescendi ex me quærant. Odi, odioque sum Romanis: id me verum dicere, pater Amilcar & dii testes sunt. Proinde quum de bello Romano cogitabis, inter primos amicos Annibalem habeto: si qua res te ad pacem compellet, in id consilium alium, cum quo deliberes, quærito.* Non movit modò talis oratio regem, sed etiam reconciliavit Annibali. Ex consilio ita discessum est, ut bellum gereretur. *Se purgat.*

XX. Romæ destinabant quidem sermonibus hostem Antiochum, sed nihildum ad id bellum præter animos parabant. Consulibus ambobus Italia provincia decreta est; ita ut inter se compararent, sortirenturve, uter comitiis ejus anni *sa-*U.c.560. a.C.192. L. Quinctio, Cn. Domitio Coss. *Provincia divisa.*

Digitized by Google

præesset: ad utrum ea non pertineret cura, ut paratus esset, si quò eum extra Italiam opus esset ducere legiones. Huic consuli permissum, ut duas legiones scriberet novas, & sociûm Latini nominis viginti millia, & equites octingentos. Alteri consuli duæ legiones decretæ, quas L. Cornelius consul superioris anni habuisset; & sociûm ac Latini nominis ex eodem exercitu quindecim millia, & equites quingenti. Q. Minucio cum exercitu, quem in Liguribus habebat, prorogatum imperium: additum, in supplementum ut quatuor millia peditum Romanorum scriberentur, & centum quinquaginta equites; & sociis eódem quinque millia peditum imperarentur, ducenti quinquaginta equites. Cn. Domitio extra Italiam, quò senatus censuisset, provincia evenit: L. Quintio Gallia, & comitia habenda. Prætores deinde provincias sortiti: M. Fulvius Centumalus urbanam, L. Scribonius Libo peregrinam, L. Valerius Tappus Siciliam, Q. Salonius Sarra Sardiniam, M. Bæbius Tamphilus Hispaniam citeriorem, A. Atilius Serranus ulteriorem. Sed his duobus primùm senatusconsulto, deinde plebis etiam scito permutatæ provinciæ sunt. Atilio classis & Macedonia, Bæbio Bruttii decreti. Flaminio Fulvioque in Hispaniis prorogatum imperium. Bæbio Tamphilo in Bruttios duæ legiones decretæ, quæ priore anno urbanæ fuissent;

U.c.560. a.C.192.

Digitized by Google

& ut ſociis eódem millia peditum quindecim imperarentur, & quinguenti equites. Atilius triginta naves quinqueremes facere juſſus, & ex navalibus veteres deducere, ſi quæ utiles eſſent, & ſcribere navales ſocios. Et conſulibus imperatum, ut ei duo millia ſociûm ac Latini nominis, & mille pedites darent Romanos. Hi duo prætores & duo exercitus, terreſtris navaliſque, adversùs Nabin, apertè jam oppugnantem ſocios populi Romani, dicebantur parari. Ceterum legati ad Antiochum miſſi exſpectabantur; & priuſquam ii rediſſent, vetuerat Cn. Domitium conſulem ſenatus ab urbe diſcedere. U.c.560. a. C.192. Claſſis paratur.

XXI. Prætoribus Fulvio & Scribonio, quibus, ut jus dicerent Romæ, provincia erat, negotium datum, ut, præter eam claſſem, cui Atilius præfuturus erat, centum quinqueremes pararent. Priuſquam conſul prætoreſque in provincias proficiſcerentur, ſupplicatio fuit prodigiorum causâ. Capram ſex hœdos uno fœtu ediditſe, ex Piceno nuntiatum eſt: & Arretii puerum natum unimanum: Amiterni terram pluiſſe: Formiis portam murumque de cœlo tacta: & (quod maximè terrebat) conſulis Cn. Domitii bovem locutum, ROMA, CAVE TIBI. Ceterorum prodigiorum causâ ſupplicatum eſt: bovem cum cura ſervari alique aruſpices juſſerunt. Tiberis, infeſtiore quàm priore impetu illatus urbi, duo pon- Prodigia.

Digitized by Google

tes, ædificia multa, maximè circa portam Flumentanam, evertit. Saxum ingens, sive imbribus, sive motu terræ leviore, quàm ut alioqui sentiretur, labefactatum, in vicum Jugarium ex Capitolio procidit, & multos oppressit. In agris passim inundatis pecua ablata, villarum strages facta est. Priusquam L. Quintius consul in provinciam perveniret, Q. Minucius in agro Pisano cum Liguribus signis collatis pugnavit: novem millia hostium occîdit: ceteros fusos fugatosque in castra compulit. Ea usque in noctem magno certamine oppugnata defensaque sunt: nocte clam profecti Ligures; primâ luce Romanus vacua castra invasit: prædæ minùs inventum est, quòd subinde spolia agrorum capta domos mittebant. Minucius nihil deinde laxamenti hostibus dedit: ex agro Pisano in Ligures profectus, castella vicosque eorum igni ferroque pervastavit: ibi prædâ Etruscâ, quæ missa a populatoribus fuerat, repletus est miles Romanus.

U.c.560. a. C.192.

Ligures victi a Minucio.

XXII. Sub idem tempus legati ab regibus Romam reverterunt; qui quum nihil, quod satis maturam causam belli haberet, nisi adversùs Lacedæmonium tyrannum, attulissent, quem & Achæi legati nuntiabant contra fœdus maritimam oram Laconum oppugnare; Atilius prætor cum classe missus est in Græciam ad socios tuendos. Consules, quando nihil ab Antiocho instaret,

Atilius contra Nabin missus.

ret, proficiſci ambo in provincias placuit. Domitius ab Arimino, quà proximum fuit, Quintius per Ligures in Boios venit. Duo conſulum agmina diverſa latè agrum hoſtium pervaſtarunt: primò equites eorum pauci cum præfectis, deinde univerſus ſenatus, poſtremò in quibus aut fortuna aliqua, aut dignitas erat, ad mille quingenti ad conſules transfugerunt. Et in utraque Hiſpania eo anno res proſperè geſtæ: nam & C. Flaminius oppidum Litabrum, munitum opulentumque, vineis expugnavit, & nobilem regulum Corribilonem vivum cepit; & M. Fulvius proconſul cum duobus exercitibus hoſtium duo ſecunda prœlia fecit: oppida duo Hiſpanorum, Veſceliam Holonemque, & caſtella multa expugnavit; alia voluntate ad eum defecerunt: tum in Oretanos progreſſus, & ibi duobus potitus oppidis, Nolibâ & Cuſibi, ad Tagum amnem ire pergit. Toletum ibi parva urbs erat, ſed loco munito: eam quum oppugnaret, Vectonum magnus exercitus Toletanis ſubſidio venit. Cum his ſignis collatis proſperè pugnavit; &, fuſis Vectonibus, operibus Toletum cepit. U.c. 560. a. C. 192. *Res Hiſpanicæ.*

XXIII. Ceterum eo tempore minùs ea bella, quæ gerebantur, curæ Patribus erant, quàm exſpectatio nondum cœpti cum Antiocho belli: nam etſi per legatos identidem omnia explorabantur, tamen rumores, temere ſine ullis auctoribus orti, multa

Digitized by Google

falsa veris miscebant. Inter quæ allatum erat, quum in Ætoliam venisset Antiochus, extemplo classem eum in Siciliam missurum. Itaque senatus, etsi prætorem Atilium cum classe miserat in Græciam, tamen quia non copiis modò, sed etiam auctoritate opus erat ad tuendos sociorum animos, T. Quintium, & Cn. Octavium, & Cn. Servilium, & P. Villium legatos in Græciam misit; &, ut M. Bæbius ex Bruttiis ad Tarentum & Brundisium promoveret legiones, decrevit, ut inde, si res poscceret, in Macedoniam trajiceret; & ut M. Fulvius prætor classem navium triginta mitteret ad tuendam Siciliæ oram; & ut cum imperio esset, qui classem eam duceret (duxit L. Oppius Salinator, qui priore anno ædilis plebis fuerat) & ut idem prætor L. Valerio collegæ scriberet, *Periculum esse, ne classis regis Antiochi ex Ætolia in Siciliam trajiceret: itaque placere senatui, ad eum exercitum, quem haberet, tumultuariorum militum ad duodecim millia, & quadringentos equites scribere eum, quibus oram maritimam provinciæ, quâ vergeret in Græciam, tueri posset.* Eum delectum prætor non ex Sicilia ipsa tantùm, sed etiam ex circumjacentibus insulis habuit; oppidaque omnia maritima, quæ in Græciam versa erant, præsidiis firmavit. Addidit alimenta rumoribus adventus Attali, Eumenis fratris, qui nuntiavit, An-

U.c. 560 a. C. 192

Legati in Græciam miss.

Attelus frater Eumenis Romæ.

tiochum regem Helleſpontum cum exercitu tranſiſſe; & Ætolos ita ſe parare, ut ſub adventum ejus in armis eſſent. Et Eumeni abſenti, & præſenti Attalo gratiæ actæ; & ædes liberæ, locus, lautia decreta, & munera data, equi duo, bina equeſtria arma, & vaſa argentea centum pondo, & aurea viginti pondo. U.c.562. a.C.192.

XXIV. Quum alii atque alii nuntii bellum inſtare afferrent, ad rem pertinere viſum eſt, conſules primo quoque tempore creari. Itaque ſenatuſconſultum factum eſt, ut M. Fulvius prætor litteras extemplo ad conſulem mitteret, quibus certior fieret, ſenatui placere, provinciâ exercituque tradito legatis, Romam reverti eum; & ex itinere præmittere edictum, quo comitia conſulibus creandis ediceret. Paruit his litteris conſul, & præmiſſo edicto, Romam venit. Eo quoque anno magna ambitio fuit, quòd patricii tres in unum locum petierunt, P. Cornelius Cn. F. Scipio, qui priore anno repulſam tulerat, & L. Cornelius Scipio, & Cn. Manlius Vulſo. P. Scipioni, ut dilatum viro tali, non negatum, honorem appareret, conſulatus datus eſt: additur ei de plebe collega Manius Acilius Glabrio. Poſtero die prætores creati, L. Æmilius Paulus, M. Æmilius Lepidus, M. Junius Brutus, A. Cornelius Mammula, C. Livius, & L. Oppius; utrique eorum Salinator cognomen erat. Op- *Comitia.*

pius is erat, qui classem triginta navium in Siciliam duxerat. Interim dum novi magistratus sortirentur provincias, M. Bæbius a Brundisio cum omnibus copiis transire in Epirum est jussus, & circa Apolloniam copias continere: & M. Fulvio prætori urbano negotium datum est, ut quinqueremes novas quinquaginta faceret.

U.c.560. a.C.1,92.

XXV. Et populus quidem Romanus ita se ad omnes conatus Antiochi præparabat. Nabis jam non differebat bellum, sed summâ vi Gythium oppugnabat; & infensus Achæis, quòd miserant obsessis præsidium, agros eorum vastabat. Achæi, non antea ausi capessere bellum, quàm ab Roma revertissent legati, ut, quid senatui placeret, scirent, post reditum legatorum & Sicyonem concilium edixerunt, & legatos ad T. Quintium miserunt, qui consilium ab eo peterent. In concilio omnium ad bellum extemplo capessendum inclinatæ sententiæ erant: litteræ T. Quintii cunctationem injecerunt, quibus auctor erat prætorem classemque Romanam exspectandi. Quum principum alii in sententia permanerent; alii utendum ejus, quem ipsi consuluissent, consilio censerent; multitudo Philopœmenis sententiam exspectabat. Prætor is tum erat, & omnes eo tempore & prudentiâ & auctoritate anteibat. Is præfatus, *Bene comparatum apud Ætolos esse, ut prætor, quum de bello consuluissent, ipse*

Nabis Gythium oppugnat

Achæi bellum in eum decernunt.

Digitized by Google

ſententiam diceret ; ſtatuere quamprimum ipſos, quid vellent juſſit. *Prætorem decreta eorum cum fide & curâ exſecuturum ; annixurumque, ut, quantum in conſilio humano poſitum eſſet, nec pacis eos pœniteret, nec belli.* Plus ea oratio momenti ab incitandos ad bellum habuit, quàm ſi apertè ſuadendo cupiditatem res gerendi oſtendiſſet. Itaque ingenti conſenſu bellum decretum eſt : tempus & ratio adminiſtrandi ejus libera prætori permiſſa ſunt. Philopœmen, præterquam quòd ita Quintio placeret, & ipſe exiſtimabat claſſem Romanam exſpectandam, quæ a mari Gythium tueri poſſet ; ſed metuens, ne dilationem res non pateretur, & non Gythium ſolùm, ſed præſidium quoque miſſum ad tuendam urbem amitteretur, naves Achæorum deduxit. U.c.560. a. C.192.

XXVI. Comparaverat & tyrannus modicam claſſem ad prohibenda, ſi qua obſeſſis mari ſubmitterentur, præſidia, tres tectas naves, & lembos priſteſque, traditâ vetere claſſe ex fœdere Romanis. Harum novarum tum navium agilitatem ut experiretur, ſimul ut omnia ſatis apta ad certamen eſſent, provectos in altum quotidie remigem militemque ſimulacris navalis pugnæ exercebat, in eo ratus verti ſpem obſidionis, ſi præſidia maritima intercluſiſſet. Prætor Achæorum, ſicut terreſtrium certaminum arte quemvis clarorum impe-

Digitized by Google

ratorum vel usu vel ingenio æquabat, ita
U.c.560. a. C.192. rudis in re navali erat; Arcas, mediterraneus homo, externorum etiam omnium, nisi quòd in Creta præfectus auxiliorum militaverat, ignarus. Navis erat quadriremis vetus, capta annis octoginta antè, quum Crateri uxorem Nicæam ab Naupacto Corinthum veheret: hujus famâ motus (fuerat enim nobile in classe regia quondam navigium) deduci ab Ægio putrem jam admodum & vetustate dilabentem jussit. Hac tum prætoriâ nave præcedente
Classe vincitur Philopœmen classem, quum in ea Patrensis Tiso præfectus classis veheretur, occurrerunt a Gythio Laconum naves; & primo statim incursu ad novam & firmam navem vetus, quæ per se ipsa omnibus compagibus aquam acciperet, divulsa est; captique omnes, qui in nave erant: cetera classis, prætoriâ nave amissâ, quantum quæque remis valuit, fugerunt: ipse Philopœmen in levi speculatoria nave fugit; nec antè fugæ finem, quàm Patras ventum est, fecit. Nihil ea res animum militaris viri, & multos experti casus, imminuit: quin contrà, si in re navali, cujus esset ignarus, offendisset, eò plus in ea, quorum usu calleret, spei nactus, breve id tyranno gaudium se effecturum affirmabat.

XXVII. Nabis, quum prosperâ elatus re, tum spem etiam haud dubiam nactus, nihil jam a mari periculi fore, & terres-

Digitized by Google

tres aditus claudere opportunè positis præ-
sidiis voluit: tertiâ parte copiarum ab ob- U.c.560.
sidione Gythii abductâ, ad Pleias posuit a.C.192.
castra. Imminet is locus & Leucis, & Acriis, quà videbantur hostes exercitum admoturi. Quum ibi stativa essent, & pauci tabernacula haberent, multitudo alia casas ex arundine textas fronde, quæ umbram modò præberet, texissent; priusquam in conspectum hostium veniret Philopœmen, necopinantem eum improviso genere belli aggredi statuit. Navigia parva *Nabidis castra incendit.*
in stationem occultam agri Argivi contrahit: in ea expeditos milites, cetratos pleroſque, cum fundis & jaculis, & alio levi genere armaturæ, imposuit: inde littora legens, quum ad propinquum castris hostium promontorium venisset, egressus callibus notis, nocte Pleias pervenit; &, sopitis vigilibus, ut in nullo propinquo metu, ignem casis ab omni parte castrorum injecit. Multi priùs incendio absumpti sunt, quàm hostium adventum sentirent; &, qui senserant, nullam opem ferre potuerunt. Ferro flammâque omnia absumpta: perpauci tamen ex tam ancipiti peste ad Gythium in majora castra perfugerunt. Ita perculsis hostibus, Philopœmen protinus ad depopulandam Tripolim Laconici agri, qui proximus finem Megalopolitarum est, duxit; & magnâ vi pecorum hominumque inde abreptâ, priusquam a Gythio tyran-

Digitized by Google

nus præsidium agris mitteret, discessit. Inde
U.c. 560 a. C. 192 Tegeam exercitu contracto, concilioque eódem & Achæis & sociis indicto, in quo & Epirotarum & Acarnanum fuere principes, statuit, quoniam satis & suorum a pudore maritimæ ignominiæ restituti animi, & hostium conterriti essent, ad Lacedæmonem ducere; eo modo uno ratus ab obsidione Gythii hostem abduci posse. Ad Caryas primùm in hostium terra posuit
Gythium capium a Nabide. castra. Eo ipso die Gythium expugnatum est; cujus rei ignarus Philopœmen, castra ad Barbosthenem (mons est decem millia passuum ab Lacedæmone) promovit. Et Nabis, recepto Gythio, cum expedito exercitu inde profectus, quum præter Lacedæmonem raptim duxisset, Pyrrhi (quæ vocant) Castra occupavit; quem peti locum ab Achæis, non dubitabat: inde hostibus occurrit. Obtinebant autem longo agmine propter angustias viæ propè quinque millia passuum: cogebatur agmen ab equitibus, & maximè a parte auxiliorum; quòd existimabat Philopœmen, tyrannum mercenariis militibus, quibus plurimum fideret, ab tergo suos aggressurum. Duæ res simul inopinatæ perculerunt eum: una, præoccupatus, quem petebat, locus; altera, quòd primo agmini occurrisse hostem cernebat, ubi, quum per loca confragosa iter esset, sine levis armaturæ præsidio signa ferri non videbat posse.

Digitized by Google

XXVIII. Erat autem Philopœmen præcipuæ in ducendo agmine locisque capiendis solertiæ atque usûs; nec belli tantùm temporibus, sed etiam in pace, ad id maximè animum exercuerat. Ubi iter quòpiam faceret, & ad difficilem transitu saltum veniſſet, contemplatus ab omni parte loci naturam, quum solus iret, secum ipse agitabat animo; quum comites haberet, ab iis quærebat, *Si hoſtis eo loco apparuiſſet, quid, ſi a fronte, quid, ſi ab latere hoc aut illo, quid, ſi ab tergo adoriretur, capiendum conſilii foret? Poſſe inſtructos rectâ acie, poſſe inconditum agmen, & tantummodo aptum viæ, occurrere. Quem locum ipſe capturus eſſet*, cogitando aut quærendo exsequebatur; *aut quot armatis, aut quo genere armorum* (*plurimum enim intereſſe*) *uſurus; quò impedimenta, quò ſarcinas, quò turbam inermem rejiceret; quanto ea, aut quali præſidio cuſtodiret; & utrum pergere, quâ cœpiſſet ire viâ, an eam, quâ veniſſet, repetere melius eſſet; caſtris quoque quem locum caperet, quantum munimento amplecteretur loci, quâ opportuna aquatio, quâ pabuli lignorumque copia eſſet, quâ poſtero die caſtra moventi tutum maximè iter, quæ forma agminis foret.* His curis cogitationibusque ita ab ineunte ætate animum agitaverat, ut nulla ei nova in tali re cogitatio esset. Et tum omnium primùm agmen constituit: dein Cretenses auxiliares, &, quos Ta-

U.c.569. a.C.132. *Philopœmenis ſolertia & uſus in locis capiendis.*

rentinos vocabant, equites, binos secum trahentes equos, ad prima signa misit; &, jussis equitibus subsequi, super torrentem, unde aquari possent, rupem occupavit. Eò impedimenta omnia, & calonum turbam conjectam armatis circumdedit, & pro natura loci castra communivit: tabernacula statuere in aspretis & inæquabili solo difficile erat. Hostes quingentos passus aberant: ex eodem rivo utrimque cum præsidio levis armaturæ aquati sunt; &, priusquam (qualia in propinquis castris solent) contraheretur certamen, nox intervenit. Postero die apparebat pugnandum pro aquatoribus circa rivum esse: nocte in valle a conspectu hostium aversa, quantam multitudinem locus occulere poterat, condidit, cetratorum.

U.c. 560. a. C. 192.

Prælium inter Philopœmenem & Nabin.

XXIX. Luce ortâ, Cretensium levis armatura & Tarentini equites super torrentem prœlium commiserunt. Telemnastus Cretensis popularibus suis, equitibus Lycortas Megalopolitanus præerat. Cretenses & hostium auxiliares, equitumque idem genus Tarentini, præsidio aquatoribus erant. Aliquamdiu dubium prœlium fuit, ut eodem ex parte utraque hominum genere, & armis paribus. Procedente certamine, & numero vicere tyranni auxiliares, & quia ita præceptum a Philopœmene præfectis erat, ut, modico edito prœlio, in fugam inclinarent, hostemque ad insidia-

Digitized by Google

rum locum pertraherent. Effusè secuti fugientes per convallem, plerique & vulnerati, & interfecti sunt, priusquam occultum hostem viderent. Cetrati ita, quantum latitudo vallis patiebatur, instructi sederant, ut facilè per intervalla ordinum fugientes suos acciperent. Consurgunt deinde ipsi integri, recentes, instructi; & in hostes inordinatos, effusos, labore etiam & vulneribus fessos, impetum faciunt. Nec dubia victoria fuit: extemplo terga dedit tyranni miles; & haud paulò concitatiore cursu, quàm secutus erat, fugiens, ad castra est compulsus: multi cæsi capti-que in ea fuga sunt. Et in castris quoque foret trepidatum, ni Philopœmen receptui cani jussisset; loca magis confragosa, &, quacumque temere processisset, iniqua, quàm hostem, metuens. Inde & ex fortuna pugnæ, & ex ingenio ducis conjectans, in quo tum is pavore esset, unum de auxiliaribus specie transfugæ mittit ad eum, qui pro comperto afferret, Achæos statuisse postero die ad Eurotam amnem, qui propè ipsis affluit mœnibus, progredi, ut intercluderent iter; ne aut tyrannus, quum vellet, receptum ad urbem haberet; aut commeatus ab urbe in castra portarentur: simul etiam tentaturus, si quorum animi sollicitari ad defectionem a tyranno possent. Non tam fidem dictis perfuga fecit, quàm perculso metu relinquendi *Castra deserit tyrannus.*

U.c.562. a. C.192.

castra causam probabilem præbuit. Postero die Pythagoram cum auxiliaribus & equitatu stationem agere pro vallo jussit; ipse, tamquam in aciem cum robore exercitûs egressus, signa ociùs ferri ad urbem jussit.

U.c.560. a.C.192.

XXX. Philopœmen, postquam citatum agmen per angustam & proclivem viam duci raptim vidit, equitatum omnem, & Cretensium auxiliares in stationem hostium, quæ pro castris erat, emittit. Illi, ubi hostes adesse, & a suis se desertos viderunt, primò in castra recipere se conati sunt; deinde, postquam instructa acies tota Achæorum admovebatur, metu ne cum ipsis castris caperentur, sequi suorum agmen aliquantùm prægressum insistunt. Extemplo cetrati Achæorum in castra impetum faciunt: ceteri ad persequendos hostes ire pergunt. Erat iter tale, per quod vix tranquillum ab hostili metu agmen expediri posset. Ut verò ad postremos prœlium ortum est, clamorque terribilis a tergo paventium ad prima signa est perlatus, pro se quisque, armis abjectis, in circumjectas itineri sylvas diffugiunt, momentoque temporis strage armorum sepsa via est, maximè hastis, quæ, pleræque adversæ cadentes, velut vallo objecto iter impediebant. Philopœmen, utcumque possent, instare & persequi auxiliaribus jussis (utique enim equitibus haud facilem futuram fugam) ipse gravius agmen viâ patentiore ad Eurotam

Funditur ejus exercitus.

Digitized by Google

amnem deduxit: ibi caſtris ſub occaſum ſolis poſitis, levem armaturam, quam ad perſequendum reliquerat hoſtem, opperiebatur: qui ubi primâ vigiliâ venerunt, nuntiantes, tyrannum cum paucis ad urbem penetraſſe, ceteram multitudinem inermem toto ſparſam vagari ſaltu, corpora curare eos jubet; ipſe ex cetera copia militum (qui, quia priores in caſtra venerant, refecti & cibo ſumpto, & modicâ quiete erant) delectos, nihil præter gladios ſecum ferentes, extemplo educit, & duarum portarum itineribus, quæ Pheras, quæque Barboſthenem ferunt, eos inſtruxit, quà ex fuga recepturos ſeſe hoſtes credebat. Nec eum opinio fefellit: nam Lacedæmonii, quoad lucis ſuperfuit quidquam, deviis callibus medio ſaltu ſe recipiebant. Primo veſpere ut lumina in caſtris hoſtium conſpexere, e regione eorum occultis ſemitis ſe tenuerunt: ubi ea ſunt prægreſſi, jam tutum rati, in patentes vias deſcenderunt: ibi excepti ab inſidente hoſte paſſim ita multi cæſi captique ſunt, ut vix quarta pars de toto exercitu evaſerit. Philopœmen, incluſo tyranno in urbem, inſequentes dies propè triginta vaſtandis agris Laconum abſumpſit, debilitatiſque ac propè fractis tyranni viribus, domum rediit, æquantibus eum gloriâ rerum Achæis imperatori Romano, &, quod ad Laconicum bellum attineret, præferentibus etiam, U.c.560. C.192.

XXXI. Dum inter Achæos & tyrannum bellum erat, legati Romanorum circumire sociorum urbes, solliciti, ne Ætoli partis alicujus animos ad Antiochum avertissent: minimum operæ in Achæis adeundis consumpserunt, quos, quia Nabidi infesti erant, ad cetera quoque satis fidos censebant esse. Athenas primùm, inde Chalcidem, inde in Thessaliam iere; allocutique concilio frequenti Thessalos, Demetriadem iter flexere: eò Magnetum concilium indictum est. Accuratior ibi habenda oratio fuit, quòd pars principum alienati a Romanis, totique Antiochi & Ætolorum erant; quia, quum reddi filium obsidem Philippo allatum esset, stipendiumque impositum remitti, inter cetera vana allatum erat, Demetriadem quoque ei reddituros Romanos esse. Id ne fieret, Eurylochus princeps Magnetum, factionisque ejus quidam, omnia novari Ætolorum Antiochique adventu malebant. Adversùs eos ita differendum erat, ne, timorem vanum iis demendo, spes incisa Philippum abalienaret; in quo plus ad omnia momenti, quàm in Magnetibus, esset. Illa tantùm commemorata, *Quum totam Græciam beneficio libertatis obnoxiam Romanis esse, tum eam civitatem præcipuè. Ibi enim non præsidium modò Macedonum fuisse, sed regiam exædificatam, ut præsens semper in oculis habendus esset dominus. Ceterum nequidquam ea facta, si Ætoli An-*

U.c.560. a.C.192. *Legati Rom. in Græcia.*

Veniunt Demetriadem.

tiochum in Philippi regiam adducerent, & novus & incognitus pro vetere & experto habendus rex esset. Magnetarchen summum magistratum vocant: is tum Eurylochus erat; ac potestate eâ fretus, negavit dissimulandum sibi & Magnetibus esse, quæ fama vulgata de reddenda Demetriade Philippo foret: id ne fieret, omnia & conanda & audenda Magnetibus esse. Et inter dicendi contentionem inconsultiùs evectus projecit, *Tum quoque specie liberam Demetriadem esse: re verâ omnia ad nutum Romanorum fieri.* Sub hanc vocem fremitus variantis multitudinis fuit partim assensum, partim indignationem, dicere id ausum eum. Quintius quidem adeo exarsit irâ, ut manus ad cœlum tendens, deos testes ingrati ac perfidi animi Magnetum invocaret. Hac voce perterritis omnibus, Zeno, ex principibus unus, magnæ tum ob eleganter actam vitam auctoritatis, tum quòd semper Romanorum haud dubiè partis fuerat, ab Quintio legatisque aliis flens petiit, *Ne unius amentiam civitati assignarent. Suo quemque periculo furere. Magnetas non libertatem modò, sed omnia, quæ hominibus sancta caraque sint, T. Quintio & populo Romano debere. Nihil quemquam ab diis immortalibus precari posse, quod non Magnetes ab illis haberent; & in corpora sua citiùs per furorem sævituros, quàm in Romanam amicitiam violarent.*

U.c.560. a. C. 194. *Eurylochi Magnetarchæ audax & inconsulta vox.*

Digitized by Google

XXXII. Hujus orationem ſubſecutæ multitudinis preces ſunt. Eurylochus ex concilio itineribus occultis ad portam, atque inde protinus in Ætoliam profugit. Jam enim, & id magis in dies, Ætoli defectionem nudabant; eoque ipſo fortè tempore Thoas, princeps gentis, quem miſerant ad Antiochum, redierat, indeque Menippum ſecum adduxerat, regis legatum. Qui, priuſquam concilium iis daretur, impleverant omnium aures, terreſtres navaleſque copias commemorando; *Ingentem vim peditum equitumque venire: ex India elephantos: ante omnia* (quo maximè moveri credebant multitudinis animos) *tantum advehi auri, ut ipſos emere Romanos poſſit.* Apparebat, quid ea oratio in concilio motura eſſet; nam & veniſſe eos, &, quæ agerent, omnia Romanis legatis deferebantur: &, quamquam propè abſciſa res erat, tamen non ab re eſſe Quintio viſum eſt, ſociorum aliquos legatos intereſſe ei concilio, qui admonerent Romanæ ſocietatis Ætolos, qui vocem liberam mittere adversùs regis legatum auderent. Athenienſes maximè in eam rem idonei viſi ſunt, propter & civitatis dignitatem, & vetuſtam ſocietatem cum Ætolis: ab iis Quintius petiit, ut legatos ad Panætolicum concilium mitterent. Thoas primus in eo concilio renuntiavit legationem. Menippus poſt eum intromiſſus, *Optimum fuiſſe*

U. c. 560. a. C. 192.

Ætoli defectionem nudant.

Concilium Panætolicum.

Digitized by Google

omnibus, qui Græciam Asiamque incolerent, ait, *integris rebus Philippi potuisse intervenire Antiochum: sua quemque habiturum fuisse, neque omnia sub nutum ditionemque Romanam perventura. Nunc quoque,* inquit, *si modò vos, quæ inchoastis, consilia constanter perducitis ad exitum, poterit, diis juvantibus, & Ætolis sociis, Antiochus quamvis inclinatas Græciæ res restituere in pristinam dignitatem: Ea autem in libertate posita est, quæ suis stat viribus, non ex alieno arbitrio pendet.* Athenienses, quibus primis, post regiam legationem, dicendi, quæ vellent, potestas facta est, mentione omni regis prætermissâ, Romanæ societatis Ætolos, meritorumque in universam Græciam T. Quintii, admonuerunt: *Ne temere eam celeritate nimiâ consiliorum everterent. Consilia calida & audacia primâ specie læta, tractatu dura, eventu tristia esse. Legatos Romanos, & in iis T. Quintium, haud procul inde abesse. Dum integra omnia essent, verbis potiùs de iis, quæ ambigerentur, disceptarent, quàm Asiam Europamque ad funestum armarent bellum.* U. c. 560. a. C. 192.

XXXIII. Multitudo avida novandi res, Antiochi tota erat; & ne admittendos quidem in concilium Romanos censebant: principum maximè seniores auctoritate obtinuere, ut daretur iis concilium. Hoc decretum Athenienses quum retulissent, eundum in Ætoliam Quintio visum est. *Aut*

Digitized by Google

enim moturum aliquid, aut omnes homines testes fore, penes Ætolos belli culpam esse: Romanos justa ac propè necessaria sumpturos arma. Postquam ventum est eò, Quintius in concilio, orsus a principio societatis Ætolorum cum Romanis, & quoties ab iis fides mota fœderis esset, pauca de jure civitatum, de quibus ambigeretur, disseruit. *Si quid tamen æqui se habere arbitrarentur, quantò esse satius Romam mittere legatos, seu disceptare, seu rogare senatum mallent, quàm populum Romanum cum Antiocho, laniatis Ætolis, non sine motu magno generis humani, & pernicie Græciæ dimicare? Nec ullos priùs cladem ejus belli sensuros, quàm qui moviſſent.* Hæc nequidquam velut vaticinatus Romanus. Thoas deinde ceterique factionis ejusdem, cum assensu omnium auditi, pervicerunt, ut, ne dilato quidem concilio, & absentibus Romanis, decretum fieret, quo arcesseretur Antiochus ad liberandam Græciam, disceptatumque inter Ætolos & Romanos. Huic tam superbo decreto addidit propriam contumeliam Damocritus prætor eorum: nam quum id ipsum decretum poscceret eum Quintius, non veritus majestatem viri, *Aliud in præsentia, quod magis instaret, prævertendum sibi esse*, dixit: *decretum responsumque brevi in Italia, castris super ripam Tiberis positis, daturum*: tantus furor illo tempore gentem Ætolorum, tantusque magistratus eorum cepit.

U.c.560. a.C.192. *Legati Romani in Ætoliam eunt*

Ætoli vocandum Antiochum decernunt.

Digitized by Google

XXXIV. Quintius legatique Corinthum redierunt: inde, ut quæque de Antiocho, nihil per se ipsi moti, & sedentes exspectare adventum viderentur regis, concilium quidem universæ gentis post dimissos Romanos non habuerunt; per apocletos autem (ita vocant sanctius consilium: ex delectis constat viris) id agitabant, quonam modo res in Græcia novarentur. Inter omnes constabat, in civitatibus principes, optimum quemque, Romanæ societatis esse, & præsenti statu gaudere: multitudinem, & quorum res non ex sententia ipsorum essent, omnia novari velle. Ætoli consilium uno die spei quoque non audacis modò, sed etiam impudentis, ceperunt, Demetriadem, Chalcidem, & Lacedæmonem occupandi. Singuli in singulas missi sunt principes; Thoas Chalcidem, Alexamenus Lacedæmonem, Diocles Demetriadem. Hunc exsul Eurylochus, de cujus fuga causaque fugæ antè dictum est, quia reditûs in patriam nulla spes alia erat, adjuvit. Litteris Eurylochi admoniti propinqui amicique, & qui ejusdem factionis erant, liberos & conjugem ejus cum sordida veste, tenentes velamenta supplicum, concionem frequentem adire jubent, singulos universosque obtestantes, ne insontem, indemnatum consenescere in exsilio sinerent. Et simplices homines misericordia, & improbos seditiososque immis-

U.c.560. a.C.192.

Demetriadem occupant.

Digitized by Google

cendi res tumultu Ætolico ſpes movit: pro ſe quiſque revocari jubebant. His præparatis, Diocles, cum omni equitatu (& erat tunc præfectus equitum) ſpecie reducentis exſulem hoſpitem profectus, die ac nocte ingens iter emenſus, quum millia ſex ab urbe abeſſet, luce primâ tribus electis turmis, ceterâ multitudine equitum ſubſequi juſſâ, præceſſit: poſtquam portæ appropinquabat, deſilire omnes ex equis juſſit, & loris ducere equos, itineris maximè modo, ſolutis ordinibus; ùt comitatus magis præfecti videretur, quàm præſidium. Ibi unâ ex turmis ad portam relictâ, ne excludi ſubſequens equitatus poſſet, mediâ urbe ac per forum, manu Eurylochum tenens, multis occurrentibus gratulantibuſque, domum deduxit. Mox equitum plena urbs erat, & loca opportuna occupabantur: tum in domos miſſi, qui principes adverſæ factionis interficerent. Ita Demetrias Ætolorum facta eſt.

U.c. 560. a.C. 192.

Nabin dolo capiunt, & occidunt.

XXXV. Lacedæmone non urbi vis afferenda, ſed tyrannus dolo capiendus erat; quem, ſpoliatum maritimis oppidis a Romanis, tunc intra mœnia etiam Lacedæmonis ab Achæis compulſum, qui occupaſſet occidere, eum totius gratiam rei apud Lacedæmonios laturum. Cauſam mittendi ad eum habuerunt, quòd fatigabat precibus, ut auxilia ſibi, quum illis auctoribus rebellaſſet, mitterentur. Mille pedi-

Digitized by Google

tes Alexameno dati sunt, & triginta delecti ex juventute equites. His a prætore Damocrito in consilio arcano gentis, de quo antè dictum est, denuntiatum, *Ne se ad bellum Achaicum aut rem ullam, quam suâ quisque opinione præcipere posset, crederent missos esse: quidquid Alexamenum res monuissent subiti consilii capere, ad id, quamvis inopinatum, temerarium, audax, obedienter exsequendum parati essent, ac pro eo acciperent, tamquam ad id unum agendum missos ab domo se scirent.* Cum his ita præparatis Alexamenus ad tyrannum venit, quem adveniens extemplo spei implevit. *Antiochum jam in Europam transisse, mox in Græcia fore: terras, maria, armis, viris completurum. Non cum Philippo rem esse credituros Romanos: numerum iniri peditum equitumque ac navium non posse: elephantorum aciem conspectu ipso debellaturam. Ætolos toto suo exercitu paratos esse venire Lacedæmonem, quum res poscat; sed frequentes armatos ostendere advenienti regi voluisse. Nabidi quoque & ipsi faciendum esse, ut, quas haberet copias, non sineret sub tectis marcescere otio; sed educeret, & in armis decurrere cogeret, simul animos acueret, & corpora exerceret. Consuetudine leviorem laborem fore; & comitate ac benignitate ducis etiam non injucundum fieri posse.* Educi inde frequenter ante urbem in campum ad Eurotam amnem cœpere. Satellites tyranni

U.c.560. a.C.192.

Digitized by Google

media ferè in acie consistebant: tyrannus cum tribus summùm equitibus, inter quos plerumque Alexamenus erat, ante signa vectabatur, cornua extrema invisens: in dextro cornu Ætoli erant, & qui antè auxiliares tyranni fuerant, & qui venerant mille cum Alexameno. Fecerat sibi morem Alexamenus, nunc cum tyranno inter paucos ordines circumeundi, monendique eum, quæ in rem esse videbantur; nunc in dextrum cornu ad suos adequitandi; mox inde, velut imperato, quod res poposcisset, recipiendi se ad tyrannum. Sed, quem diem patrando facinori statuerat, eo pauliſper cum tyranno vectatus, quum ad suos concessisset, tum equitibus ab domo secum missis, *Agenda*, inquit, *res est, juvenes, audendaque, quam me duce impigrè exsequi jussi estis. Parate animos dextrasque, ne quis in eo, quod me viderit facientem, cesset. Qui cunctatus fuerit, & suum consilium meo interponet, sciat sibi reditum ad penates non esse.* Horror cunctos cepit: & meminerant, cum quibus mandatis exissent. Tyrannus ab lævo cornu veniebat. Ponere hastas equites Alexamenus jubet, & se intueri: colligit & ipse animum confusum tantæ cogitatione rei. Postquam appropinquabat, impetum facit, &, transfixo equo, tyrannum deturbat. Jacentem equites confodiunt: multis frustra in loricam ictibus datis, tandem in nudum corpus vul-

U.c.56. a. C.152.

Digitized by Google

nera perveneruntſ; &, priuſquam a media acie ſuccurreretur, exſpiravit. U.c.560. a.C.192.

XXXVI. Alexamenus cum omnibus Ætolis citato gradu ad regiam occupandam pergit. Corporis cuſtodes, quum res in oculis gereretur, pavor primò cepit: deinde, poſtquam abire Ætolorum agmen videre, concurrunt ad relictum tyranni corpus; & ſpectatorum turba ex cuſtodibus vitæ mortiſque ultoribus eſt facta. Nec moviſſet ſe quiſquam, ſi extemplo, poſitis armis, vocata in concionem multitudo fuiſſet, & oratio habita tempori conveniens, frequentes inde retenti in armis Ætoli ſine injuria cujuſquam: ſed, ut oportuit in conſilio fraude cœpto, omnia in maturandam perniciem eorum qui fecerant, ſunt acta. Dux regiâ incluſus diem ac noctem in ſcrutandis theſauris tyranni conſumpſit: Ætoli, velut captâ urbe, quam liberaſſe videri volebant, in prædam verſi. Simul indignitas rei, ſimul contemptus, animos Lacedæmoniis ad coëundum fecit: alii dicere, exturbandos Ætolos, & libertatem, quum reſtitui videretur, interceptam repetendam; alii, ut caput agendæ rei eſſet, regii generis aliquem in ſpeciem aſſumendum. Laconicus ejus ſtirpis erat puer admodum, educatus cum liberis tyranni: eum in equum imponunt, &, armis arreptis, Ætolos vagos per urbem cædunt. Tum regiam invadunt: ibi Alexamenum cum paucis re- *Lacedæmonii concidunt Ætolos.*

Digitized by Google

sistentem obtruncant. Ætoli circa Chalcidem con- U.c.560. a.C.192. gregati cæduntur. Pauci, armis abjectis, pars Tegeam, pars Megalopolim perfugiunt: ibi, comprehensi a magistratibus, sub corona venierunt. Philopœmen, auditâ cæde tyranni, profectus Lacedæmonem, quum omnia turbata metu inveniſſet; evocatis principibus, & oratione habitâ, qualis habenda ab Alexameno fuerat, ſocietati Achæorum Lacedæmonios adjunxit; eò etiam faciliùs, quòd fortè ad idem tempus A. Atilius cum quatuor & viginti quinqueremibus ad Gythium acceſſit.

Philopœmen Lacones ſocietati Achæorum adjungit.

XXXVII. Iisdem diebus circa Chalcidem Thoas, per Euthymidam principem, pulsum opibus eorum, qui Romanæ ſocietatis erant, poſt T. Quintii legatorumque adventum, & Herodorum Cianum mercatorem, ſed potentem Chalcide propter divitias, præparatis ad proditionem iis, qui Euthymidæ factionis erant, nequaquam eamdem fortunam, quâ Demetrias per Eurylochum occupata erat, habuit. Euthymidas ab Athenis (eum domicilio delegerat locum) Thebas primùm, hinc Salganea proceſſit; Herodorus ad Thronium. Inde haud procul in Maliaco ſinu duo millia peditum Thoas & ducentos equites, onerarias leves ad triginta habebat: eas cum ſexcentis peditibus Herodorus trajicere in inſulam Atalantam juſſus; ut inde, quum

Thoas Ætolus fruſtra Chalcidem tentat.

Digitized by Google

quum pedestres copias appropinquare jam Aulidi atque Euripo sensisset, Chalcidem trajiceret: ipse ceteras copias, nocturnis maximè itineribus, quantâ poterat celeritate, Chalcidem ducebat. U.c.562. a.C.192.

XXXVIII. Mictio & Xenoclides, penes quos tum summa rerum, pulso Euthymidâ, Chalcide erat, seu ipsi per se suspicati, seu indicatâ re, primò pavidi, nihil usquam spei, nisi in fuga, ponebant: deinde, postquam resedit terror, & prodi & deseri non patriam modò, sed etiam Romanorum societatem cernebant, consilio tali animum adjecerunt. Sacrum anniversarium eo fortè tempore Eretriæ Amarynthidis Dianæ erat; quod non popularium modò, sed Carystiorum etiam cœtu celebratur. Eò miserunt, qui orarent Eretrienses Carystiosque, *Ut & suarum fortunarum in eadem insula geniti misererentur, & Romanam societatem respicerent: ne finerent Ætolorum Chalcidem fieri. Euboeam habituros, si Chalcidem habuissent. Graves fuisse Macedonas dominos; multò minùs tolerabiles futuros Ætolos.* Romanorum maximè respectus civitates movit, & virtutem nuper in bello, & in victoria justitiam benignitatemque expertas: itaque, quod roboris in juventute erat, utraque civitas armavit misitque. His tuenda mœnia Chalcidis oppidani quum tradidissent, ipsi omnibus copiis transgressi Euripum, ad Salga-

nea posuerunt castra: inde caduceator primùm, deinde legati ad Ætolos missi percunctatum, quo suo dicto factove socii atque amici ad se oppugnandos venirent? Responsit Thoas dux Ætolorum, *Non ad oppugnandos, sed ad liberandos ab Romanis, venire sese. Splendidiore nunc eos catenâ, sed multò graviore, victos esse, quàm quum præsidium Macedonum in arce habuissent. Se verò*, negare Chalcidenses, *aut servire ulli, aut præsidio cujusquam egere.* Ita digressi ex colloquio legati ad suos. Thoas & Ætoli, ut qui spem omnem in eo, ut improvisò opprimerent, habuissent, ad justum bellum oppugnationemque urbis mari ac terrâ munitæ haudquaquam pares, domum rediere. Euthymidas, postquam castra popularium ad Salganea esse, profectosque Ætolos audivit, & ipse a Thebis Athenas rediit. Et Herodorus, quum per aliquot dies intentus ab Atalanta signum nequidquam exspectasset, missâ speculatoriâ nave, ut, quid moræ esset, sciret, postquam rem omissam a sociis vidit, Thronium, unde venerat, repetit.

U.c. 56. a. C. 192.

XXXIX. Quintius quoque, his auditis, ab Corintho veniens navibus, in Chalcidis Euripo Eumeni regi occurrit. Placuit, quingentos milites præsidii causâ relinqui Chalcide ab Eumene rege; ipsum Athenas ire. Quintius, quò profectus erat, Demetriadem contendit, ratus Chalcidem li-

Quintius frustra Magnetas tentat.

Digitized by Google

beratam momenti aliquid apud Magnetas ad repetendam societatem Romanam facturam. Et, ut praesidii aliquid esset suae partis hominibus, Eunomo praetori Thessalorum scripsit, ut armaret juventutem, & Villium ad Demetriadem praemisit ad tentandos animos; non aliter, nisi pars aliqua inclinaret ad respectum pristinae societatis, rem aggressurus. Villius quinqueremi nave ad ostium portûs est invectus. Eò multitudo Magnetum omnis quum se effudisset, quaesivit Villius, utrum ad amicos, an ad hostes sese venisse mallent? Respondit Magnetarches Eurylochus, *Ad amicos venisse eum; sed abstineret portu, & sineret Magnetas in concordia & libertate esse, nec per colloquii speciem multitudinem sollicitaret.* Altercatio inde, non sermo, fuit; quum Romanus ut ingratos increparet Magnetas, imminentesque praedicéret clades; multitudo obstreperet, nunc senatum, nunc Quintium accusando: ita irrito incepto Villius ad Quintium sese recepit. At Quintius, nuntio ad praetorem misso, ut reduceret domum copias, ipse navibus Corinthum rediit. U.c.560. a.C.192.

XL. Abstulerunt me velut de spatio Graeciae res immixtae Romanis; non quia ipsas operae pretium esset perscribere, sed quia causae fuerunt cum Antiocho belli. Consulibus designatis (inde namque diverteram) L. Quintius & Cn. Domitius con- *Res Italiae.*

sules in provincias profecti sunt; Quintius in Ligures, Domitius adversùs Boios. Boii quieverunt; atque etiam senatus eorum cum liberis, & præfecti cum equitatu (summa omnium mille & quingenti) consuli dediderunt sese. Ab altero consule ager Ligurum latè est vastatus, castellaque aliquot capta; unde non præda modò omnis generis cum captivis parta, sed recepti quoque aliquot cives sociique, qui in hostium potestate fuerant. Eodem hoc anno Vibonem colonia deducta est ex senatusconsulto plebeique scito: tria millia & septingenti pedites ierunt, trecenti equites. Triumviri deduxerunt eos, Q. Nævius, M. Minucius, M. Furius Crassipes: quina dena jugera agri data in singulos pedites sunt, duplex equitibus. Bruttiorum proximè fuerat ager: Bruttii ceperant de Græcis. Romæ per idem tempus duo maximi fuerunt terrores; diutinus alter, sed segnior. Terra dies duodequadraginta movit: per totidem dies feriæ in sollicitudine ac metu fuere: in triduum ejus rei causâ supplicatio habita est. Ille non pavor vanus, sed vera multorum clades fuit: incendio a foro Boario orto, diem noctemque ædificia in Tiberim versa arsere, tabernæque omnes cum magni pretii mercibus conflagraverunt.

U c. 560. a. C. 192.

Apparatus belli adversùs Antiochum.

XLI. Jam ferè in exitu annus erat; & in dies magis fama de Antiochi bello, & cura Patribus crescebat. Itaque de provin-

Digitized by Google

ciis magiſtratuum deſignatorum, quò intentiores eſſent omnes, agitari cœptum eſt. U.c.562. a.C.192. Decrevere, ut conſulibus Italia, & quò ſenatus cenſuiſſet (jam eſſe bellum adversùs Antiochum regem omnes ſciebant) provinciæ eſſent: cujus ea ſors eſſet, quatuor millia peditum civium Romanorum, & trecenti equites, ſex millia ſociûm Latini nominis cum quadringentis equitibus ſunt decreta. Eorum delectum habere L. Quintius conſul juſſus; ne quid moraretur, quominus conſul novus, quò ſenatus cenſuiſſet, extemplo proficiſci poſſet. Item de provinciis prætorum decretum eſt; prima ut ſors duæ, urbanaque & inter cives ac peregrinos juriſdictio eſſet; ſecunda, Bruttii; tertia, claſſis, ut navigaret, quò ſenatus cenſuiſſet; quarta, Sicilia; quinta, Sardinia; ſexta, Hiſpania ulterior: imperatum præterea L. Quintio conſuli eſt, ut duas legiones civium Romanorum novas conſcriberet; & ſociûm ac Latini nominis viginti millia peditum, & octingentos equites: eum exercitum prætori, cui Bruttii provincia eveniſſet, decreverunt. Ædes duæ Jovi eo anno in Capitolio dedicatæ ſunt. Voverat L. Furius Purpureo prætor Gallico bello unam, alteram conſul: dedicavit Q. Marcius Ralla duumvir. Judicia in fœneratores eo anno multa ſeverè ſunt facta, accuſantibus privatos ædilibus curulibus, M. Tuccio & P. Junio *Fœneratores damnati.*

Digitized by Google

Bruto : de multa damnatorum quadrigæ inauratæ in Capitolio positæ in cella Jovis supra fastigium ædiculæ, & duodecim clypea inaurata; & iidem porticum extra portam Trigeminam inter lignarios fecerunt.

U.c.560. a. C.192

XLII. Intentis in apparatum novi belli Romanis, ne ab Antiocho quidem cessabatur. Tres eum civitates tenebant, Smyrna, & Alexandria Troas, & Lampsacus, quas neque vi expugnare ad eam diem poterat, neque conditionibus in amicitiam perlicere, neque a tergo relinquere trajiciens ipse in Europam volebat. Tenuit eum & de Annibale deliberatio. Et primò naves apertæ, quas cum eo missurus in Africam fuerat, moratæ sunt : deinde, an omnino mittendus esset, consultatio mota est, maximè a Thoante Ætolo, qui, omnibus in Græcia tumultu completis, Demetriadem afferebat in potestate esse ; &, quibus mendaciis de rege, multiplicando verbis copias ejus, erexerat multorum in Græcia animos, iisdem & regis spem inflabat : *Omnium votis eum arcessi : concursum ad littora futurum, unde classem regiam prospexissent.* Hic idem ausus de Annibale est movere sententiam propè jam certam regis : nam *Neque dimittendam partem navium a classe regia* censebat ; *neque, si mittendæ naves forent, minùs quemquam ei classi, quàm Annibalem, præficiendum. Exsulem illum & Pœnum esse, cui mille in dies nova consilia*

Antiochi de Annibale deliberatio.

Digitized by Google

vel fortuna ſua, vel ingenium poſſit facere. Et ipſam eam gloriam belli, quâ velut dote Annibal concilietur, nimiam in præfecto regio eſſe. Regem conſpici, regem unum ducem, unum imperatorem videri debere. Si claſſem, ſi exercitum amittat Annibal, idem damni fore, ac ſi per alium ducem amittantur: ſi quid proſperè eveniat, Annibalis eam, non Antiochi, gloriam fore. Si verò univerſo bello vincendi Romanos fortuna detur; quam ſpem eſſe, ſub rege victurum Annibalem uni ſubjectum, qui patriam propè non tulerit? Non ita ſe a juventa eum geſſiſſe, ſpe animoque complexum Orbis terrarum imperium, ut in ſenectute dominum laturus videatur. Nihil opus eſſe regi Annibale duce; comite & conſiliario eodem ad bellum uti poſſe. Modicum fructum ex ingenio tali neque gravem, neque inutilem fore; ſi ſumma petantur, & dantem, & accipientem prægravatura. U.c.560. a. C.192.

XLIII. Nulla ingenia tam prona ad invidiam ſunt, quàm eorum, qui genus ac fortunam ſuam animis non æquant; quia virtutem & bonum alienum oderunt. Extemplo conſilium mittendi Annibalis, quod unum in principio belli utiliter cogitatum erat, abjectum eſt. Demetriadis maximè defectione ab Romanis ad Ætolos elatus, non ultrà differre profectionem in Græciam conſtituit. Priuſquam ſolveret naves, Ilium a mari adſcendit, ut Minervæ ſacrificaret. Inde ad claſſem regreſſus, profi- *Conſilium mittendi Annibalis in Italiam abjicitur.* *Antiochus in Europam trajicit.*

císcitur quadraginta tectis navibus, apertis
U.c.560. a.C.192. sexaginta ; & ducentæ onerariæ cum omnis generis commeatu bellicoque alio apparatu sequebantur. Imbrum primò insulam tenuit : inde Sciathum trajecit ; ubi, collectis in alto, quæ dissipatæ erant, navibus, ad Pteleum primùm continentis venit. Ibi Eurylochus ei Magnetarches principesque Magnetum ab Demetriade occurrerunt ; quorum frequentiâ lætus, die postero in urbis portum navibus est invectus. Copias haud procul inde exposuit : decem millia peditum fuere, & quingenti equites, sex elephanti ; vix ad Græciam nudam occupandam satis copiarum, nedum ad sustinendum Romanum bellum. Ætoli, postquam Demetriadem venisse Antiochum allatum est, concilio indicto, decretum, quo arcesserent eum, fecerunt. Jam profectus ab Demetriade rex, quia ita decreturos sciebat, Phalara in sinum Maliacum processerat : inde, decreto accepto, Lamiam venit, exceptus ingenti favore multitudinis, cum plausibus clamoribusque, & quibus aliis lætitia effusa vulgi significatur.

XLIV. In concilium ut ventum est, ægrè a Phænea prætore principibusque introductus, inde facto silentio, rex dicere
Antiochi oratio in concilio Ætolorum. orsus. Prima ejus oratio fuit excusantis, *Quòd tantò minoribus spe atque opinione omnium copiis venisset. Id suæ impensæ erga*

Digitized by Google

eos voluntatis maximum debere indicium esse, quòd nec paratus satis ullâ re, & tempore ad navigandum immaturo, vocantibus legatis eorum, haud gravatè obsecutus esset, credidisseque, quum se vidissent Ætoli, omnia vel in se uno posita præsidia existimaturos esse. Ceterum eorum quoque se, quorum exspectatio destituta in præsentia videatur, spem abundè expleturum. Nam simul primum anni tempus navigabile præbuisset mare, omnem se Græciam armis, viris, equis, omnem oram maritimam classibus completurum. Nec impensæ, nec labori, nec periculo parsurum, donec, depulso cervicibus eorum imperio Romano, liberam verè Græciam, atque in ea principes Ætolos fecisset: cum exercitibus commeatus quoque omnis generis ex Asia venturos. In præsentia curæ esse Ætolis debere, ut copia frumenti suis, & annona tolerabilis rerum aliarum suppeditetur. U.c. 560. a. C. 192.

XLV. In hanc sententiam rex cum magno omnium assensu locutus discessit. Post discessum regis, inter duos principes Ætolorum, Phæneam & Thoantem, contentio fuit. Phæneas, reconciliatore pacis & disceptatore de iis, quæ in controversia cum populo Romano essent, utendum potius Antiocho censebat, quàm ducibus. *Adventum ejus & majestatem — omines, ne bellare nefaciendam Romani — quàm armamentate remittere, quæ bello &* ar-

cess-

mis cogi non possint. Thoas negare, Paci
U.c.560. a.C.192 studere Phæneam; sed discutere apparatum belli velle, ut tædio & impetus relanguescat regis, & Romani tempus ad comparandum habeant. Nihil enim æqui ab Romanis impetrari posse, toties legationibus missis Romam, toties cum ipso Quintio disceptando, satis expertum esse; nec, nisi abscisâ omni spe, auxilium Antiochi imploraturos fuisse. Quo celeriùs spe omnium oblato, non esse elanguescendum, sed orandum potiùs regem, ut, quoniam, quod maximum fuerit, ipse vindex Græciæ venerit, copias quoque terrestres navalesque arcessat. Armatum regem aliquid impetraturum: inermem non pro Ætolis modò, sed ne pro se quidem ipso, momenti ullius futurum apud Romanos. Hæc
Imperatorem cum Ætoli appellant. vicit sententia; imperatoremque regem appellandum censuerunt, & triginta principes, cum quibus, si qua vellet, consultaret, delegerunt. Ita, dimisso concilio, multitudo omnis in suas civitates dilapsa est.

XLVI. Rex postero die cum apocletis eorum, unde bellum ordiretur, consulta-
Chalcidem frust bat. Optimum visum est, Chalcidem, frustra nuper ab Ætolis tentatam, primùm [illegible] & celeritate in eam rem magis, ab Demetriade conatu & apparatu, opus Phocidem est; & alio [illegible] peditibus rex, qui Ætoli, juniorum paucis evocatis, principes

Digitized by Google

roneam occurrerunt, & decem conſtratis navibus ſecuti ſunt. Rex, ad Salganea caſtris poſitis, navibus ipſe cum principibus Ætolorum Euripum trajecit, & quum haud procul portu egreſſus eſſet, magiſtratus quoque Chalcidenſium & principes ante portam proceſſerunt. Pauci utrimque ad colloquium congreſſi ſunt. Ætoli magnopere ſuadere, *Ut, ſalvâ Romanorum amicitiâ, regem quoque aſſumerent ſocium atque amicum. Neque enim eum inferendi belli, ſed liberandæ Græciæ causâ in Europam trajeciſſe; & liberandæ re, non verbis & ſimulatione, quod feciſſent Romani. Nihil autem utilius Græciæ civitatibus eſſe, quàm utramque complecti amicitiam: ita enim ab utriuſque injuria tutam alterius ſemper præſidio & fiduciâ fore. Nam ſi non recepiſſent regem, viderent quid patiendum iis extemplo foret; quum Romanorum procul auxilium, hoſtis Antiochus, cui reſiſtere viribus ſuis non poſſent, ante portas eſſet.* Ad hæc Mictio, unus ex principibus, *Mirari ſe*, dixit, *ad quos liberandos Antiochus, relicto regno ſuo, in Europam trajeciſſet. Nullam enim civitatem ſe in Græcia noſſe, quæ aut præſidium habeat, aut ſtipendium Romanis pendat, aut fœdere iniquo alligata, quas nolit, leges patiatur. Itaque Chalcidenſes neque vindice libertatis ullo egere, quum liberi ſint, neque præſidio, quum pacem ejuſdem populi Romani beneficio & libertatem ha-*

U.c. 560. a.C. 192.

Digitized by Google

beant. Amicitiam regis non aſpernari, neque ipſorum Ætolorum. Id primum eos pro amicis facturos, ſi inſulâ excedant, atque abeant: nam ipſis certum eſſe, non modò non recipere mœnibus, ſed ne ſocietatem quidem ullam paciſci, niſi ex auctoritate Romanorum.

U. c. 560. a. C. 192.

XLVII. Hæc renuntiata regi ad naves, ubi reſtiterat, quum eſſent; in præſentia (neque enim iis venerat copiis, ut vi agere quidquam poſſet) reverti Demetriadem placuit: ibi, quoniam primum vanum inceptum evaſiſſet, conſultare cum Ætolis rex, quid deinde fieret. Placuit, Achæos & Amynandrum, regem Athamanum, tentare. Bœotorum gentem averſam ab Romanis jam inde a Brachyllæ morte, & quæ ſecuta eam fuerant, cenſebant. Achæorum Philopœmenem principem, æmulatione gloriæ in bello Laconum, infeſtum inviſumque eſſe Quintio credebant. Amynander uxorem Apamiam, filiam Alexandri cujuſdam Megalopolitani, habebat; qui ſe oriundum a Magno Alexandro ferens, filiis duobus Philippum atque Alexandrum, & filiæ Apamiam nomina impoſuerat; quam, regiis inclytam nuptiis, major ex fratribus Philippus ſecutus in Athamaniam fuerat. Hunc, fortè ingenio vanum, Ætoli & Antiochus impulerant in ſpem, quòd is verè regum ſtirpis eſſet, regni Macedoniæ, ſi Amynandrum Athamaneſque Antiocho conjunxiſſet; & ea vanitas promiſ-

Digitized by Google

sorum, non apud Philippum modò, sed etiam apud Amynandrum, valuit.

U.c.560. a.C.192. *Legati Antiochi & Ætolorum ad Achæos.*

XLVIII. In Achaia legatis Antiochi Ætolorumque, coram T. Quintio, Ægii datum est concilium. Antiochi legatus prior, quàm Ætoli, est auditus. Is, ut plerique, quos opes regiæ alunt, vaniloquus, maria terrasque inani sonitu verborum complevit. *Equitum innumerabilem vim trajici Hellesponto in Europam, partim loricatos, quos cataphractos vocant; partim sagittis ex equo utentes, &, a quo nihil satis tecti sit, aversos refugiente equo certiùs figentes. His equestribus copiis quamquam vel totius Europæ exercitus in unum coacti obrui possent,* adjiciebat multiplices copias peditum, & nominibus quoque gentium vix fando auditis terrebat, Dahas, Medos, Elymæosque, & Caddusios appellans. *Navalium verò copiarum, quas nulli portus capere in Græcia possent, dextrum cornu Sidonios & Tyrios, sinistrum Aradios, & ex Pamphylia Sidetas tenere; quas gentes nullæ unquam nec arte, nec virtute navali æquassent. Jam pecuniam, jam alios belli apparatus referre, supervacaneum esse: scire ipsos, abundasse semper auro regna Asiæ. Itaque non cum Philippo, nec Annibale rem futuram Romanis, principe altero civitatis, altero Macedoniæ tantùm regni finibus incluso; sed cum magno Asiæ totius partisque Europæ rege. Eum tamen, quamquam ab ulti-*

Digitized by Google

mis Orientis terminis ad liberandam Græciam veniat, nihil poſtulare ab Achæis, in quo fides eorum adversùs Romanos, priores ſocios atque amicos, lædatur. Non enim, ut ſecum adversùs eos arma capiant, ſed ut neutri parti ſeſe conjungant, petere. Pacem utrique parti, quod medios deceat amicos, optent; bello ſe non interponant. Idem ferme & Ætolorum legatus Archidamus petiit, ut, quæ facillima & tutiſſima eſſet, quietem præſtarent, ſpectatoreſque belli, fortunarum alienarum eventum ſine ullo diſcrimine rerum ſuarum opperirentur. Provectus deinde eſt intemperantiâ linguæ in maledicta, nunc communiter Romanorum, nunc propriè ipſius Quintii, *Ingratos* appellans, & exprobrans *Non victoriam modò de Philippo virtute Ætolorum partam, ſed etiam ſalutem; ipſumque & exercitum ſuâ operâ ſervatos. Quo enim illum unquam imperatoris functum officio eſſe? Auſpicantem, immolantemque, & vota nuncupantem ſacrificuli vatis modo in acie vidiſſe, quum ipſe corpus ſuum pro eo telis hoſtium objiceret.*

U.c. 560. a. C. 190.

Eorum vana dicta confutat Quintius.

XLIX. Ad ea Quintius, *Coram quibus magis, quàm apud quos verba faceret*, dicere, *Archidamum rationem habuiſſe. Achæos enim probè ſcire, Ætolorum omnem ferociam in verbis, non in factis eſſe; & in conciliis magis concionibuſque, quàm in acie, apparere: itaque parvi Achæorum exiſtimationem, quibus notos eſſe ſe ſcirent, feciſſe:*

Digitized by Google

legatis regis, & per eos absenti regi eum se jactasse. Quod si quis antea ignorasset, quæ res Antiochum & Ætolos conjunxisset, ex legatorum sermone potuisse apparere: mentiendo in vicem jactandoque vires, quas non haberent, inflasse vanâ spe, atque inflatos esse; dum hi ab se Philippum victum, suâ virtute protectos Romanos, & quæ modò audiebatis, narrant; vos ceteraque civitates & gentes suam sectam esse secuturos: rex contrà peditum equitumque nubes jactat, & consternit maria suis classibus. Est autem res simillima cœnæ Chalcidensis hospitis mei, hominis & boni, & sciti convivatoris; apud quem solstitiali tempore comiter accepti, quum miraremur, unde illi eo tempore anni tam multa & varia venatio; homo non, quàm isti sunt, glorioſus, renidens, condimentis ait varietatem illam, & speciem ferinæ carnis, ex mansueto sue factam. Hoc dici aptè in copias regis, quæ paulò antè jactatæ sint, posse. Varia enim genera armorum, & multa nomina gentium inauditarum, Dahas, & Medos, & Cadduſios, & Elymæos, Syros omnes esse; haud paulò mancipiorum melius, propter servilia ingenia, quàm militum genus. Et utinam subjicere oculis vestris, Achæi, possem concursationem regis magni ab Demetriade, nunc Lamiam in concilium Ætolorum, nunc Chalcidem? Videretis vix duarum malè plenarum legiunculârum instar in castris regis: videretis regem, nunc mendicantem propè fru-

U.C. 560. A.C. 192.

Digitized by Google

mentum ab Ætolis, quod militi admetia-
U.c.560. a. C.192. *tur; nunc mutuas pecunias fœnore in ſtipendium quærentem; nunc ad portas Chalcidis ſtantem; & mox inde excluſum, nihil aliud quàm Aulide atque Euripo ſpectatis, in Ætoliam redeuntem. Malè crediderunt & Antiochus Ætolis, & Ætoli regiæ vanitati. Quò minùs vos decipi debetis, ſed expertæ potiùs ſpectataque Romanorum fidei credere. Nam quod optimum eſſe dicant, non interponi vos bello; nihil immo tam alienum rebus veſtris eſt. Quippe ſine gratia, ſine dignitate, præmium victoris eritis.*

Achæi bellum Antiocho & Ætolis nuntiari jubent.

L. Nec abſurdè adversùs utroſque reſpondiſſe viſus eſt, & facile erat orationem apud faventes æquis auribus accipi: nulla enim nec diſceptatio, nec dubitatio fuit, quin omnes, eoſdem genti Achæorum hoſtes & amicos, quos populus Romanus cenſuiſſet, judicarent, bellumque & Antiocho, & Ætolis nuntiari juberent. Auxilia etiam, quò cenſuit Quintius, quingentorum militum Chalcidem, quingentorum Piræeum extemplo miſerunt. Erat enim haud procul ſeditione Athenis res, trahentibus ad Antiochum quibuſdam ſpe largitionum venalem pretio multitudinem; donec ab iis, qui Romanæ partis erant, Quintius eſt accitus, &, accuſante Leonte quodam, Apollodorus auctor defectionis damnatus, atque in exſilium eſt ejectus. Et ab Achæis quidem cum triſti reſponſo

Digitized by Google

legatio ad regem rediit. Bœoti nihil certi responderunt: *Quum Antiochus in Bœotiam veniſſet, tum, quid ſibi faciundum eſſet, ſe deliberaturos eſſe.* Antiochus, quum ad Chalcidis præſidium, & Achæos & Eumenem regem miſiſſe audiſſet, maturandum ratus, ut & prævenirent ſui, & venientes, ſi poſſent, exciperent, Menippum cum tribus ferme millibus militum, & cum omni claſſe Polyxenidam mittit: ipſe paucos poſt dies ſex millia ſuorum militum, & ex ea copia, quæ Lamiæ repentè colligi potuit, non ita multos Ætolos ducit. Achæi quingenti, & ab Eumene rege modicum auxilium miſſum, duce Xenoclide Chalcidenſi, nondum obſeſſis itineribus, tutò tranſgreſſi Euripum, Chalcidem pervenerunt. Romani milites, quingenti ferme & ipſi, quum jam Menippus caſtra ante Salganea ad Hermæum, quà tranſitus ex Bœotia in Eubœam inſulam eſt, haberet, venerunt. Mictio erat cum iis, legatus a Chalcide ad Quintium, ad id ipſum præſidium petendum, miſſus; qui poſtquam obſeſſas ab hoſtibus fauces vidit, omiſſo ad Aulidem itinere, Delium convertit, ut inde in Eubœam tranſmiſſurus. U.c. 560. a. C. 192.

LI. Templum eſt Apollinis Delium, imminens mari: quinque millia paſſuum a Tanagra abeſt: minùs quatuor millium inde in proxima Eubœæ eſt mari trajectus. Ubi & in fano lucoque, eâ religione & eo jure *Ad Delium cæſi milites Romani.*

Digitized by Google

sancto, quo sunt templa (asyla Græci appellant) & nondum aut indicto bello, aut ita commisso, ut strictos gladios, aut sanguinem usquam factum audissent, quum per magnum otium milites, alii ad spectaculum templi lucique versi, alii in littore inermes vagarentur, magna pars per agros lignatum pabulatumque dilapsa esset; repentè Menippus, palatos passim aggressus, eos cecidit, ad quinquaginta vivos cepit: perpauci effugerunt, in quibus Mictio parvâ onerariâ nave exceptus. Ea res Quintio Romanisque, sicut jacturâ militum molesta, ita ad jus inferendi Antiocho belli adjecisse aliquantum videbatur. Antiochus, admoto ad Aulidem exercitu, quum rursus oratores, partim ex suis, partim Ætolos, Chalcidem misisset, qui eadem illa, quæ nuper, cum minis gravioribus agerent, nequidquam contrà Mictione & Xenoclide tendentibus, facilè tenuit, ut portæ sibi aperirentur. Qui Romanæ partis erant, sub adventum regis urbe excesserunt. Achæorum & Eumenis milites Salganea tenebant. Et in Euripo castellum Romani milites pauci custodiæ causâ loci communiebant. Salganea Menippus, rex ipse castellum Euripi oppugnare est adortus. Priores Achæi & Eumenis milites pacti, ut sine fraude liceret abire, præsidio excesserunt. Pertinaciùs Romani Euripum tuebantur. Hi quoque tamen, quum terrâ marique obside-

U.c. 560. a. C. 192.

Chalcidem Antiochus occupat.

Digitized by Google

rentur, & jam machinas tormentaque comportari viderent, non tulere obsidionem. Quum id, quod caput erat Eubœæ, teneret rex, ne ceteræ quidem ejus insulæ urbes imperium abnuerunt; magnoque principio sibi orsus bellum videbatur, quòd tanta insula & tot opportunæ urbes in suam ditionem venissent. U.c. 560. a. C. 192.

Digitized by Google

NOTÆ
IN T. LIVII HISTORIARUM
LIB. TRIGESIMUM PRIMUM.

EPITOME. *Cum aliis popularibus ſuis.* Ita plures codices, ex quibus Sigonius dudum emendavit vulgatum *cum aliis pluribus ſuis.* Infrà pro *quadrageſimo anno*, rectè idem Sigonius repoſuit *quinquageſimo.*

Ut ferri opem populus quoque juberet. Vulgati poſt Gruterum omittunt vocem *quoque.*

Millia hominum triginta ſex. Ita ſcripti & editi veteres pro recentiorum *triginta quinque.*

Cap. 1. *Vetuſtâque famâ gentis.* Vulgò *vetuſtæque famâ gentis.* Correxit Jac. Gronovius e ſuis mſſ. quibus accedunt plerique Crevierii & Drakemborchii codices.

Quum Æioli & belli & pacis fuiſſent cauſæ. Ita ſcripti & editi ante Heinſium, qui primus edidit *cauſa.*

2. *Qui tunc in prælio cum Boiis erant.* Hæc corrupta & falſa: neque enim ambo conſules eam provinciam habebant, ſed ſolus P. Ælius, altero Cn. Cornelio Siciliam ſortito. Plerique codices ignorant præpoſitionem *cum*, unde probabiliter Rubenius, *qui tunc in provinciis erant*; idque Gronovio & Crevierio probantibus admiſimus.

Per Umbriam (quam tribum Sappiniam vocant. Per eam Umbriæ partem, quam Umbri *tribum Sappiniam vocant.* Ejuſdem regionis Sappiniæ mentio infrà lib. 33, 27. Sic lib. 9, 41,

Digitized by Google

aliam partem Umbriæ *plagam Materinam* vocabant.

4. *P. Ælio consule comitia habente.* Vulgò *consulum.* Emendarunt Sigonius & Gronovius ex mss. recèpitque in contextum Crevierius.

5. *Anno quingentesimo quinquagesimo secundo.* Ita legendum esse docet Dodwell. quem sequuntur Clericus & Crevierius. Corrupti hoc loco mss. habent *anno quingentesimo quadragesimo primo.*

Tum respondere placere. Dukerus, probante Crevierio, mallet *responderi.*

6. *Alteri consulum Aurelio.* Ita teste Jac. Gronovio plures & quidem optimi codices, pro vulgato *alteri consuli.*

7. *In campo Martis comitiis habitis.* Non solet ita loqui Livius, nisi omnibus, quæ comitiis agenda erant, peractis: at hìc demum ista comitia ineuntur. Itaque Jac. Gronovio obsecuti sumus delenti vocem *habitis*, quæ neque exstat in duobus Crevierii codicibus, & quam ab omnibus omnino scriptis suis abesse testatur Drakemborchius.

Pyrrho certè æquabitis. Pyrrho dico! quantum vel vir viro, vel gens genti præstat? Ita rectè ad mentem loquentis locum emendavit Valerius, mutatâ interpunctione, & restitutâ voce *Pyrrho*, quam, quia iteratur, omiserat loco posteriore librarius. Vulgò editur *Pyrrho æquabitis: dico, quantum . . . præstat.* Qua in lectione nec sensus, nec verba cohærent.

Nostra nunc compara. Immo comparate, ut vult Gronovius, & orationis contextus flagitat.

8. *Obsecratique . . . . dii, ut.* Voculam *ut*, omissam in vulgatis, restituit ex suis mss. Crevierius.

Qui eorum minimè multa stipendia haberet. Immo *haberent*, inquit Muretus.

Digitized by Google

9. *Qui nuntiarunt.* Has voces, tamquam ſupervacuas planè, delendas cenſet Crevierius.

Negavit ex incerta pecunia vovere debere. Ut infrà, *reponi ſtatim debere*, ita hîc legendum *voveri debere* cenſet Crevierius, qui ſuſpicatur aliquid mendi ſubeſſe in verbis ſequentibus: poſſe tamen utcumque exponi, accipiendo particulam *ſi* pro *ſi quidem*, hoc ſenſu, voveri non debere ex incerta pecunia, quia pecunia ſemel vota non jam poſſet in bellum uſui eſſe: voveri autem ex pecunia ex ærario depromenda, quæ niſi definita ſit, ac ſtatim ſepoſita, totam ærarii pecuniam obligari voto, ac proinde ærarii publici uſum in bellum nullum fore.

Referre conſul juſſus, ſi poſſet. Particulam *ſi* pro *an* ponere non inſolitum Livio. Occurrunt paſſim exempla.

Quinquennalia vota. Quæ ſuſcipiebantur, ſi in quinque annos eodem ſtatu reſpublica ſtaret. Vide lib. 22, 10.

10. *Excitis Salyis.* Salyos, qui inter Rhodanum & Alpes incolebant, nihil hîuc pertinere monet Crevierius. Nihil certi ex codicibus, adeo inter ſe diſcrepant. Id unum conſtat non alios hîc a Livio appellari, quàm e Liguria populos.

L. Furius Purpureo qui tum provinciæ præerat. Voculam *qui*, quam ſcripti non agnoſcunt, eraſimus.

11. *Ac magnam partem.* Voculam *ac* omittunt vulgati, quam ſcripti & editi veteres conſtanter retinent.

Ut Verminæ pacis dent leges, liberum arbitrium ejus populo Romano permittent. H. e. ſi liberum arbitrium ejus pacis dandæ populo Romano Vermina permittat. Vide infrà cap. 19.

Digitized by Google

Vulgò editur *arbitrium eis* pro *ejus*, sed invitis scriptis & editis veteribus. Pro vulgato *permittente*, dedimus *permittenti* ex emendatione Rubenii, quam præcedentia postulant.

Sp. Lucretius. Ita scripti constanter & editi ante Gruterum, a quo est vulgatum *P. Lucretius.*

13. *Solvendo ære alieno.* Recta loquendi norma ac consuetudo postulat *æri.*

Trientius Tabuliusque is ager . . . appellatus. Quia scil. datus erat pro triente seu tertia parte pecuniæ, quæ ex tabulis publicis debebatur.

14. *Et militum copiis.* Excidisse hic vocem existimat Crevierius, legendumque *& exiguis* aut *parvis militum copiis.*

Navalibus certaminibus, neutro feliciter prælio. Hoc loco idem Crevierius unam deesse vocem, unam supersse existimat, legendumque *duobus navalibus certaminibus, neutro* (nempe certamine) *feliciter, vires expertus.*

15. *Quæ missæ in concionem recitataque sunt.* Ita scripti & editi ante Gruterum, qui primus copulam ejecit.

Occupantemque Græciæ opportuna loca. Immo Thraciæ : hujus enim sunt Ænus & Maronea, & cetera, quæ mox enumerantur loca. Hanc Gronovii conjecturam probat etiam Crevierius.

17. *In naves . . . congeri.* Ita præeunte Gronovio e vestigiis codicum dedit Crevierius pro vulgato *cogi* vel *conjici*, quod nullus codex admittit.

Tum militaris ætas jurare. Verbum *jurare* ineleganter & supervacuè positum, atque adeo recidendum judicat Crevierius, ita ut ex præcedenti suppleatur, *jurejurando adacta.*

18. *Ut repente proditos rati . . . . repente om-*

Digitized by Google

nes. Vacat alterutro loco vox *repente.*

19. *Inde in Numidiam ad reges profecti.* Maſiniſſam & Verminam, qui infrà nominantur. Plerique ſcripti & editi habent *ad regem*, de ſolo Maſiniſſa.

20. *Auri duo millia quadringenta quinquaginta.* Ultimam vocem omiſit Gronovius quam ſcripti & editi veteres agnoſcunt.

21. *In alas diviſum ſocialem exercitum habebat.* Lege cum Sigonio *habebant.* Alas autem vocabant partes illas ſociorum, quia plerumque ut alæ in avibus, ita partes illæ corpus legionum tegebant. Id autem tunc moris fuiſſe ideo notat Livius, quòd ipſius ævo res immutata erat: non enim jam ſocii; ſed civitatem Romanam adepti, in ipſas legiones contribuebantur. Unius autem dextræ alæ ſociorum mentio fit, quia fortaſſe ſiniſtra juſſu conſulis in Etruria ſubſiterat.

In unum locum connixi. Ita ſcripti & editi ante Gruterum, cujus eſt vulgatum *annixi.*

Ædemque deo Jovi. Mendum latet in voce *deo.* Lege cum Sigonio vel *ædeſque duas Jovi.* Vel *ademque Dijovi*: Jupiter enim *Dijovis* & *dieſpiter* ab antiquis dicebatur.

Caſa aut capta. Ita codices pro vulgato *caſa & capta.* Mox *cum ſignis militaribus ſeptuaginta.* Gruterus dedit *octoginta*, ſed invitis ſcriptis & editis veteribus.

24. *Ad portas, ad muros diſcurrunt.* Ita plerique codices & veteres editi. Recentiores, *ad portas, pòſt ad muros*, vel *ad portas & ad &c.*

Diu optatâ cæde . . . . expleturum. Nempe *ſe* vel *ſuam iram.* Tale quid videtur excidiſſe.

25. *Quantum . . . militum ſcriberetur.* Ita pleriſque ex codicibus Jac. Gronovius, pro vulgato *conſcriberetur.* 26.

Digitized by Google

26. *A Piræo venientes.* Ita scripti & editi ante Gruterum, qui primus omisit præpositionem. Vide Cic. ad Att. 7, 3.

27. *Ilion ... vi capitur.* Mendum latere in nomine urbis indicat varietas scriptorum. Jac. Gronovius ex conjectura reponebat *Cnidus*, quam urbem Illyrici fuisse contendit.

29. *Primi Macedones .... auditi sunt.* Ita codices & typis descripti antiquiores, pro vulgato, *primò Macedones*, ut primus edidit Gronovius.

Primò in Siciliam conscenderunt. Mallet Crevierius *transcenderunt.*

Cum alienigenis. Vulgati post Gruterum *cum alienis.* Priscam lectionem revocavit Crevierius.

31. *Hæc pro nobis dicta sint.* Scripti ferè & editi veteres *dicta sunt.* Emendavit Ascensius.

32. *In Panætolico & Pylaico concilio.* Hic & lib. 33, 35, Livius videtur errore nominis deceptus fuisse. *Panætolicum* fuit solius gentis Ætolorum concilium, quod habebatur in urbe Ætoliæ Thermo. *Pylaicum* verò totius Græciæ concilium ad Thermopylas. Polybius utroque loco loquitur de solo Ætolorum concilio in urbe Thermo.

33. *Copias Demetriadem in Thessaliam contrahebat.* Ita constanter scripti & editi ante Gruterum, qui primus edidit *in Thessalia.*

Ad Lyncum. Ita nomen efferunt codices & veteres editi. Quidam *Lycum* reponunt, alii *Lychnidum.*

34. *Paulò plus ducentos passus.* Videtur error esse in numero: nam cap. seq. Romana acies *paulò plus quingentos passus* abesse dicitur.

35. *Ab Romanis autem* (*aberat acies &c.*) Vel lege cum Gronovio, *ab Romanis item*,

Digitized by Google

vel transpositâ voce, *ab Romanis* (*aberat autem acies &c.*)

36. *Octo ferme inde millia, intervallo &c.* Ita ex mss. & priscis editis legendus, ac distinguendus locus, pro vulgato, *octo ferme inde millium intervallo &c.*

Partem ... emisit ... cum parte. Ita plerique codices : quidam cum vulgatis habent *partim*, idque minùs placet, quia sequitur, *cum parte.*

37. *Dispersi .... quidam aberrarunt.* Minùs rectè vulgati post Gruterum, *dispersi ... quidem aberrarunt.*

39. *Inde ad Plavinam.* Sigonius dedit *ad Pellinam.*, sed invitis scriptis & editis veteribus.

Sed ea quoque ipsa. Id habent codices & editi ante Gruterum, qui primus vulgavit, *sed quæ quoque ipsa.*

40. *Adventum in Oreum.* Præpositionem, monente Gronovio, & volentibus mss. delevimus.

41. *Paulò plus quingentorum passuum.* Crevierius mallet *paulò plus quingentos passus*, ut alibi Livius loquitur.

42. *Sequentibus eos hostibus.* h. e. si fortè eos sequerentur hostes.

43. *Sex millia peditum & equites.* Sine dubio excidit numerus equitum. Gronovius suspicatur *quingentos* aut *mille*, quod notis numeralibus scriptum tamquam incognitum sæpe omiserunt. Infrà *partem juniorum* ex mss. & priscis editis restituit Crevierius, pro vulgato *partem juniorem*, cujus auctor Heinsius.

44. *Plebesque scivit.* Ita dediffe Livium indicat consensus scriptorum & editorum ante Gruterum, qui primus vulgavit *plebsque scivit.*

Nominaque earum. Sublatis statuis & imagi-

Digitized by Google

ribus, etiam nomina, seu inscriptiones earum tollebantur. Itaque Dukerus delet vocem *earum*; & *nomina* putat esse ea, quæ aliis operibus inscripta erant.

Additumque decreto. Copulam induximus, quam ignorant scripti & editi veteres.

45. *Æquè immodicis . . . atque in ira fuerant.* Ita Crevierii codex Vict. cui accedunt plures Drakemborchii, pro vulgato, *ac quæ in iram fuerant.*

Succedentium muros. Ita scripti & editi ante Ascensium, cujus est vulgatum, *succedentium muro.*

46. *Ad Zelasium miserunt* (*Isthmiæ id super Demetriadem &c.*) *Zelasium, Isthmia*, incognita sunt nomina. Gronovius conjicit *ad Phalasiam miserunt, Isthæotidos super Demetriadem promontorium est*, hoc est, e regione Demetriadis. De *Phalasia* & *Isthæotis* vide Cellarium Geogr. Antiq.

Et cuniculos, supple agebant. *Priore oppugnatione.* De qua vide lib. 28, 6.

Et simul minarum. Voculam & delevimus, quam ignorant plerique codices.

Ægeleon, nihil minus timentibus. Supple *oppidanis*, vel lege cum Crevierio *timentes.*

48. *Si non cum prætoris, sed consulis exercitu rem geri voluerit.* Res profecto gesta est consulari exercitu, ut constat ex capp. 11 & 21, suprà. Itaque censet Crevierius hîc aliquid esse mendi, legitque *si non ductu prætoris, sed consulis rem geri voluerit.*

49. *Ut veritas rerum gestarum . . . publicè videretur.* Edebatur olim, *ut virtutes rerum gestarum . . . viderentur*, nullo sensu. Vulgatum est a Sigonio, qui quidem, Crevierio judice, men-

Digitized by Google

tem Livii attigit, sed verba ejus parum feliciter restituit.

50. *L. Terentio Massiliotâ.* Ita Gelenius, & eò ducunt codices. Vulgò editur *Massâ*, quod est cognomen Bæbiorum; est autem *Massiliota* Terentiorum. Vide lib. 38, 42.

Quem præsentem creaverant. Et hîc sine causa discessit a scriptis & editis Gruterus: est enim ejus vulgatum *crearant.*

IN LIBRUM TRIGESIMUM SECUNDUM.

Epitome. *Consulis frater.* Addunt vulgati *navali prælio*, de quo neque apud Livium, neque in mss. pluribus mentio ulla. Mox pro *in Eubœam & maritimam oram trajectus, Eretriam expugnavit.* Crevierio ex capp. 16 & 17 legendum videtur *in Eubœam trajectus, Eretriam & Carystum cepit.*

Carthaginiensium obsidibus. Ita codices pro vulgato *Carthaginiensibus obsidibus.* Mox *duo millia necati sunt*, hæc verba in editis recentioribus omittuntur, quia Livius narrat infrà cap. 26, de quingentis modò supplicium sumptum fuisse. Sed viri docti observarunt auctorem epitomarum sæpius ab Livii narratione in diversa abire.

Cap. 1. *Quos sacrilegii compertos.* Vide suprà lib. 31, 12 & 13.

Et in æde Herculis capillum enatum. Meritò hæret super hac re Titius, & legendum conjicit *caprificum enatum.*

2. *Centum redditi obsides.* Atqui lib. 30, 27, centum omninò obsides Pœni dare jubentur. Fieri potest ut suprà Livius Polybium exscripserit; hîc autem alios auctores secutus sit.

Ut colonorum numerus cogeretur. Ita scripti &

Digitized by Google

editi ante Frobenium, qui maluit *augeretur.*

3. *Duo millia ea militum fuere.* Ita Gelenius ex mſſ. & editis veteribus. Pronomen *ea* omittunt recentiores.

Confectos jam ſe labore, opere. Vulgò *& opere:* ſed copulam ignorant ſcripti & editi veteres.

4. *Quas cœla vocant; Theſſaliæque &c.* Locum levi mutatione adjuvandum cenſet Crevierius, ac legendum, *ipſis faucibus imminentes, quas cœla vocant Theſſaliæ, quæ* (ſcil. Theſſalia) *tranſeunti confragoſa loca .... immenſa panditur planities &c.*

5. *Datâ quantacumque quiete temporis.* Haud diſplicet Crevierio Jac. Gronovii conjectura legentis, *quanticumque quiete temporis.*

Laxaverat annus. Vulgò *laxaverat animus:* quæ lectio ſtare nequit. Correxit Gronovius ex conjectura, quam in contextum recepit Drakemborchius. *Annus* dicitur anni tempeſtas non jam bello gerendo idonea.

Eleis Alipheram. Non dubitat Crevierius quin legendum ſit non *Eleis*, ſed *Magalopolitis* cum Gronovio. Id patet quum ex iis quæ ſequuntur, tum ex lib. 28, 8. ubi Megalopolitis privatim, non communi Achæorum reſtituitur Aliphera, quam videtur poſtea Philippus in ſuam poteſtatem iterum redegiſſe.

Macedonum animos ſibi conciliavit cum Heraclide. Locus de menda ſuſpectus. Pleriſque in mſſ. ac priſcis editis deſunt voces *ſibi conciliavit cum*, ut fortè legendum ſit, *Macedonum animos Heraclide*, ſeu puniendo Heraclidem, ſubintellecto ex præcedenti *firmabat.*

Tum magnâ curâ apparavit. Ita codices pro vulgato *cum magna cura.*

6. *Et quia recto itinere.* Copulam ignorant

Digitized by Google

ſcripti & editi ante Heinſium, ut & infrà *triginta & duo*. At paulò pòſt, *in eo prælio*, vulgati malè omittunt pronomen *eo*, quod ſervant ſcripti & editi omnes ante Frobenium.

8. *Prætoribus quoque juſſi ſcribere milites erant.* Nempe conſules juſſi erant, *Marcello &c.* Vulgata lectio *prætores* ferri non poteſt. Emendavit Crevierius minimâ mutatione, aut potiùs nulla, quum errori anſam dederit ratio ſcribendi compendiaria *præt.* quod non *prætores*, ſed *prætoribus* erat reddendum.

Id gratum ſenatui eſſe. Ita ſcripti & editi ante Gronovium, qui primus dedit *fore.*

Gratum eum facturum & ſenatui. Non diſplicet Rubenii conjectura legentis *gratum ei* (nempe populo Romano) *futurum & ſenatui.*

9. *Vim facere conaretur.* Ita Gronovius. Alii *viam facere conaretur.* Utraque lectio & ſcriptis & editis prioribus nititur: unde Drakenborchius ſuſpicatur ſcripſiſſe Livium *vi viam facere conaretur.*

10. *Arbitrio, quo vellent, populorum.* Legi jubet Gronovius *quorum vellent populorum.* Videtur tamen vulgatum defendi poſſe hoc colore, quòd pronomen relativum ſæpe caſu reſpondeat voci præcedenti vel ſequenti, licet oratio alium caſum requirat.

Aptum urgendis regiis. Ita Gelenius ex verbis corruptiſſimis codicum, ex quibus Gronovius putat legi poſſe, *aptum urgendo cominus.*

11. *Ut polliceretur.* Ita conſtanter ſcripti & editi ante Frobenium, cujus eſt vulgatum *polliceatur.* Infrà dedimus ex iiſdem ſcriptis & edidit *tradit* pro *tradidit.*

13. *Eſt in Triphylia terræ Melotidis.* Hæc corrupta: eſt enim in Peloponneſo *Triphylia*;

Digitized by Google

terra autem *Melotis* prorſus ignota. Ex conjectura Gronovius emendabat, *eſt Stymphaliam inter & Elimiotidem.* Stymphalia & Elimiotis ſunt regiunculæ in Macedonia, non procul ab Aoo flumine.

Inde poſtero die (*ingens iter agminis, ſed metus urgebat.*) Ita ex conjectura Gronovii Drakemborchius, & favent codices, pro vulgato, *inde poſtero die ingenti itinere agminis* (*& metus urgebat*) *in montem Lingon pervenit: ipſi montes Epiri ſunt.* In his poſtremis aliquid eſſe vitii judicat Crevierius ex ipſa orationis ſtructura, & ex varietate numerorum in eadem re, & ex nomine montis parum noto.

Inclinavit ſententia ſuum in Theſſaliam agmen demittere. Ita Gronovius, & favent codices, pro vulgato *dimitteret.* Idem pro *ſuum*, quod friget, reponit *citum.*

Palæpharus. Ita plerique ſcripti & editi veteres. Recentiores *Palæphatus*, non minus ignotum nomen. Ortelius ſcribendum cenſet *Palæpharſalus.*

Quod Athamanum. Vox corrupta, pro qua Rubenius reponit *Thaumacos.*

14. *Eo demum metu.* Ita codices Flor. & Lov. ut conjecit Perizonius probatque Crevierius pro vulgato *eodem metu.*

15. *Primam urbium . . . Phaloriam.* Ita hic & lib. 36, 18, ſcribitur nomen urbis, non *Phaleriam.* Infrà pro *Piera*, quod nomen ſuſpectum, reponit Sigonius *Pialia.*

Utrum Leucadem, an ſinum Ambracium. Ita ſcripti & editi veteres. Vulgati poſt Gruterum, *Leucadem ac ſinum Ambracium.*

16. *Ad Zamam inſulam.* Alio nomine *Samen*, quam plerique eamdem eſſe cum Cephalenia putant.

Digitized by Google

Juſſis ceteris ... maturare ſequi. Ita plerique ſcripti & editi veteres, ut voluit Gronovius, probatque Crevierius, pro vulgato *maturatè ſequi.*

17. *Longiorem atrocioremque oppugnationem.* Admittenda videtur Gronovii conjectura legentis *longiorem Atracis*, vel *ad Atracem oppugnationem habuit.* Vide ſuprà c. 15; niſi fortè vox *Atracis* excidit, legendumque, *longiorem atrocioremque Atracis oppugnationem habuit*: nam omnes ſcripti vitioſam lectionem retinent.

Et ſi quas incidiſſent .... haſtilia ... velut vallum explebant. Ita ſcripti & editi veteres. Vulgata lectio, *ſi quam incidiſſent .... haſtile explebat*, quæ vel Frobenium vel Gelenium auctorem habet, nullo codice nititur.

18. *Anticyra in Phocide.* Hanc urbem Livius lib. 26, 26, poſuit in Locride; ſed nimirum Phocidis & Locridis fines, ad maris oram, ſunt admodum incerti.

20. *Pro bono atque utili fædere defendendum.* Immo *fore defendendum*, quam Perizonii conjecturam Crevierius probat, & illuſtrat exemplo ex lib. 38, 59, *fore erubeſcendum.*

21. *Et modò poſtulat.* Voculam & omiſſam in vulgatis ſcripti & editi veteres conſtanter exhibent.

Achæi portus. Locus corruptus. Senſus requirit, ut conjicit Gronovius, *ſui exercitus* vel *ſuæ vires.*

Nec duce conſulari, nec exercitu. Monet Crevierius legendum, *nec duce conſule, nec exercitu conſulari.* Nec enim a conſularibus, ſed ab ipſis conſulibus poſterius hoc bellum geritur.

Ne ſint cum Philippo res. Mallet Dukerus *ne ſit cum Philippo res*, & id hoc ſenſu frequentius eſt.

Digitized by Google

22. *Damiurgos vocant.* Ita hîc & alibi codices ſcribunt, non *demiurgos.*

23. *Et ſuffragio creatum ſuo, imperio juſto patiebantur.* Hæc corrupta. Gronovius conjicit, *& ſuffragio creatum ſuo imperatorem, juſtum patiebantur.*

Omnis inde ſpes pugnantibus. Immo oppugnantibus, ut emendat Gronovius, probatque Crevierius.

25. *Adhortator.* Verè omnino Gronovius reponit, *ad hos orator ... miſſus.*

Nihil fatus, tantummodo ... reſpondit. Hæc vix Livii judicat eſſe vir doctus apud Gronovium, velletque, *nihil ſtatu mutato*, vel *nihil ſtatu motus .... reſpondit.* Quam conjecturam plures mſſ. veriſimilem reddunt.

26. *Cogendis redire in colonias.* Abundat vox *redire*, quam delendam cenſet Gronovius.

27. *M. Sergius Silus.* Ita prænomen exhibent codices & veteres editi, non *Manius*, ut primus dedit Sigonius. Ex iiſdem ſcriptis & editis vetuſtioribus dedimus infrà *curules ædiles*, quem vocum ordinem invertunt recentiores editi.

28. *Nunc quoque in hiberna profectum.* Vulgò *nunc propè.* Correxit Crevierius ex conjectura, quam omnino veram putamus. Solent autem voces *quoque* & *propè* permutari a librariis.

Octona millia peditum ... & quadringeni equites. Ita legendum ſuadent plerique codices & veteres editi, qui habent partim *quadringeni*, partim *quadrigeni*, aut *quadrageni.* Vulgò editur *octona millia peditum .... & quadringeni equites*, ubi numeri diſtributivus & cardinalis junguntur, contra ſanam loquendi rationem.

29. *Trecenæ familiæ.* Ita cum priſcis editis

Digitized by Google

plerique codices. Quidam habent *sexcentenæ*, aut etiam *tricenæ*. Solent autem *triceni* aut *treceni* ab indoctis librariis commutari.

Claſtidium ... Ligurum. Alibi Galliæ adſcribitur. Itaque non ſine cauſa Sigonius reponit *Cariſtum*. Vide Cellarium Geogr. Antiq.

30. *Super amnis Mincii ripam.* Editi vulgò *ripas*, ſed invitis codicibus.

In iis Amilcarem Panorum imperatorem. De quo vide ſuprà lib. 31, 21. Hîc & infrà lib. 33, 23, non ſuam, ſed aliorum opinionem refert Livius.

31. *Hiems jam eo tempore erat, quum T. Quintius &c.* Hæc vitioſa diſtinctio recentiores editos obſedit. Priſcam revocavit Crevierius.

32. *Uſque in adventum ejus.* Ita codices, quod præſtat vulgato, *uſque ad adventum ejus.*

Id gravatè conceſſum regi eſt, non quin cuperet Quintius. Hiat oratio, inquit Gronovius, cujus conjectura videtur eſſe admittenda legentis, *id non gravatè conceſſum regi eſt, quum cuperet Quintius.*

Ut nulla fidès ſit. Gelenii eſt hæc lectio: nam ſcripti & editi veteres habent, *ut in nullo fides ſit*, unde Gronovius conjicit, *ut in dubio fides ſit.*

33. *Ad Chium.* Ita ſcripti & editi Grutero priores, ut ex Polybio reſtituit Crevierius, pro vulgato *ad Cium.*

Nicephorium. Lucum in Aſia, ab Eumene rege plantatum, quem Philippus exciderat.

Et Perinthum Byzantiis. Ita legi jubet Sigonius ex Polybio, & ipſo Livio lib. 33, 30. Codices variè *Penoplum*, *Penopium*, *Penopolim*, unde vulgati *Panepolim.*

34. *Reeuns de exercitu.* Voces *de exercitu*,

Digitized by Google

vitiosas esse censet Crevierius, & pro iis reponit *decretum*, de quo solo loquitur Polybius.

35. *Quintius postero die ad Nicæam.* Videtur excidisse *rursus* aut *iterum*.

Philippi nullus usquam. Videtur legendum esse cum Dukero *Philippus nullus usquam*.

Nec umquam ... causas certaminum deponere. Immo *defore*, ut conjicit Gronovius.

36. *Ut speciem legationi adjiceret, & Q. Fabium .... misit.* Ita e suis mss. dedit Drakenborchius, ut voluit Crevierius. Vulgò editur, *utque speciem legationi adjiceret, Q. Fabium ... misit*, sensu planè contrario. Nam legationi speciem addebat Amynandri regium nomen, non tres Romani simul a Quintio missi.

37. *Moverunt eo maximè senatum.* Veculam *eo* delet Gronovius, nisi malis, *moverunt verò maximè senatum*.

38. *Rogationem promulgavit.* Crevierius censet legendum *rogationes*, quum duæ mox memorentur.

39. *Haud procul urbe Mycenica vocatur.* Scitam hanc sermonis brevitatem sic exponit Gronovius; haud procul urbe Argis locus est, qui Mycenica vocatur: in eo loco.

Inermis Quintius ... inermi item regi. Vulgò *inermes item regi*, sed invitis plerisque codicibus.

Neque enim se illos timere dixit. Vocem ultimam, quæ posset abesse, consensu retinent scripti & editi veteres.

40. *Firmato præsidio Argis.* Ex more Livii mallet Gronovius, *firmatis præsidio Argis*.

Sed & postremò. Insertam in vulgatis copulam delevimus, quam codices non agnoscunt.

Digitized by Google

IN LIBRUM TRIGESIMUM TERTIUM.

Epitome. *Quod caput est Acarnanum.* Vulgati omittunt verbum *est*, quod constanter servant scripti & editi ante Gruterum.

Cap. 1. *Legionis hastatis* (*ea duo millia militum erant.*) Crevierio displicet vox *legionis* sic nudè posita : observat deinde hastatos modò mille ducentos in quaque legione fuisse : reponendum igitur censet, *duarum legionum hastatis*; quos non mirum esse duo tantùm millia fuisse ante acceptum ab Roma supplementum.

Jussis ... hastatis ... sequi se ... distantes. Vitiosæ orationis structuræ medetur Gronovius deletâ voce *distantes*, quæ potest abesse sine sensûs dispendio.

Ante lictorem turbâ actâ. Placet Gronovii conjectura, *antè lictorum turbâ acti.*

2. *Segnior jam.* Immo *senior jam*, inquit Gronovius, qui ingenio sagaci atque industriâ usus est in eluendis libri hujus maculis, scriptorum codicum ope destitutus. Nam prima pars ex unico codice Bambergensi prodiit anno 1616, quum altera a cap. 17, ex unico item codice Moguntino prodiisset anno 1518.

Et dum regem auferunt. Nempe e concilio, *perferuntque* in hospitium.

Et quando tuta ea. Ita ex unici codicis *que* priores editi, pro vulgato, *quoniam.*

3. *A sellecim annis.* Codex & priores editi habent per notas numerales XVI.

Duce Cydante. Ita scribit codex unicus a recto casu Cydas. Horrion maluit *Cydate.*

5. *Quâ evulsâ.* Ita dedit Drakemborchius, propiùs inhærens vestigiis codicis & priorum

Digitized by Google

editorum *quæ vulsa*, unde vulgatum *quâ vulsâ*.

Ut neque quæ cujusque stipitis palma sit. Deesse hic membrum orationis conjicit ex Polybio Crevierius, quod quidem ita concipi possit, *neque quis cujusque palmæ stipes perviderí possit.*

6. *Quando præter spem hostis occurris &c.* Codex unicus, ut suprà cap. 2, scribit *quo*. Id rectè Querengius exponit *quando*. Vulgati minùs rectè *quum* aut *si quidem* aut etiam *quomodo*.

7. *Mille pedites.* Lege ex Polybio, *mille velites.*

8. *Ne ipsi quidem in tuto jam receptus erat.* Heinsius malè *ac ne ipsi quidem*, additâ voculâ, quam codex & priores editi ignorant.

Hastis positis, gladiis rem gerere jubet. Crevierius dubitat an Livius rectè Polybium expresserit, quem vide lib. 17, 20. Jubentur phalangitæ, hastis non positis, sed demissis, & ante se pro vallo projectis, hostem invadere; & hoc erat proprium robur phalangis. Vide lib. 32, 17. Sequentia, *dimidium de fronte demptum introrsus porrectis ordinibus duplicat*, idem Crevierius per hypallagen accipit, pro, *dimidio de fronte dempto, introrsus porrectos ordines duplicat.*

9. *Phalanx, quæ venerat.* Legendum conjicit Gronovius *quæ læva erat*, aut *quæ modò venerat*, ut suspicatur Crevierius.

In dextro cornu. Res ipsa clamat legendum *in lævo cornu*, aut *in altero cornu.*

Extemplo consilio capto. Dukerus mallet *ex tempore consilio capto*, pro *extemplo*; & errori locum dare potuit vox eadem paulò superiùs posita.

10. *Tum & ipse acie excessit.* Gronovius exi-

Digitized by Google

ſtimat ex *Rom.* quod erat *Romanis*, factum eſſe *tum*, & ſic legendum, *ſignis atque armis fulgere Romanis, & ipſe acie exceſſit*, & quidem Polybius expreſsè Romanorum in hac re meminit.

Impetus in eoſdem factus. Ita ex codice priores editi. Vulgò *impetus in eos factus.*

11. *In Macedoniam conceſſit.* Ita priores editi, pro recentiorum *ceſſit.*

Jam tumentes. Nempe irâ. Ita ex ipſo codice typis deſcripti, pro *timentes jam*, quæ eſt conjectura Querengii.

Quæ (ſcil. arrogantia) *vanitate ſuâ offendebat.* Gronovius mallet *quâ vanitate offendebat.*

12. *Negare Ætolos aut moris Romanorum memores.* Legit Gronovius *memorem* ut referatur ad *ſententiam. Aut ſibi ipſos*, ex more Livii, pro *aut ſibi ipſis.*

Mitiſſimum quemque animum maximum habere. Vox *animum* non eſt in ſcripto, unde Querengius legebat *mitiſſimum quemque, maximum haberi*, ſeu maximi animi virum.

Non iis conditionibus illigabitur pax. Immo *paeis*, ut verbum ad Philippum referatur, & ita voluit Gronovius.

13. *Is datus erat locus colloquio.* Gronovius mavult *dictus*, & ita ſolet in hac re Livius.

Contentio . . . orta eſt de Thebis. Quintius litem non movit Ætolis de Thebis Phtioticis, quas, utpote bello captas, iiſdem reddendas concedebat, ſed de ceteris Pharſalo, Lariſſa, Cremaſte, Echino, quæ voluntate in ditionem Romanorum venerant, & ideo non poterant dici *captæ*, de quibus ſolis fœdere cum Romanis ſtatutum fuerat. Vide Polyb. Exc. legat. 6.

Belli etiam . . . cauſa fuerunt. Crevierio magis placeret *cauſa.*

Digitized by Google

14. *Quod jam antè ibi fuerat.* Videtur excidisse vox *præsidium.*

Centum equitibus. Editi ex codice habent modò & *equitibus* : ubi vocula & videtur fuisse nota numeralis *cl*, hoc est, *centum quinquaginta.*

Ex quibus armaturæ levis, & trecenti equites, &c. Locum corruptum alii aliter emendant; omnium felicissimè Perizonius, qui ratus excidisse numerum armaturæ levis militum, cetera sic refingit : *erant autem cum eo quinque millia militum, ex quibus ... armaturæ levis, & trecenti equites. Cum iis copiis, dimissis, qui specularentur, quam in partem hostes effunderent sese, opperiebatur.*

15. *Parte dimidiâ exercitûs dimissâ.* Sensus flagitat, ut pro *dimissâ*, legamus, vel *secum retentâ* cum Crevierio, vel *considere jussâ* cum Drakenborchio : alioquin nullum castris præsidium relictum esset.

Alterâ clypeati, dein aliarum gentium &c. Crevierius, additâ voce, legit *alterâ clypeati Achæorum, dein aliarum gentium, exercitûs robur erat.*

Nullâ spe castrorum tenendorum. Ita ex codice priores editi. Gruterus vulgavit *tuendorum.*

16. *Sed & principes.* Suspectæ Gronovio voces *sed &*, sub quibus latere putat *duo principes*, nempe Archelaüs & Bianor.

17. *Cum classe profectus, Leucade ad Heræum* (templum Junonis) ... *naves applicuit.* Ita editi ex codice priores, pro vulgato, *profectus Leucadem &c.*

Arctis faucibus cohærens Acarnaniæ. Ab his vocibus incipit pars altera libri hujus ex co-

Digitized by Google

dice Moguntino, sed depravatis, quum in ed esset *iis partibus*, pro *arctis faucibus*, ut habuit codex Bambergensis.

18. *Ad vindicandam .... continentem regionem.* Continentis regionem. Dukerus.

Ignaris regiis, qui tenuerant. Suspectæ mendi duæ voces postremæ. Rubenius reponit, *qui Theræ erant.* Urbs est Perææ regionis, opposita Rhodo.

Equites cornibus circundat .... Rhodia cohors ... habuere. Corruptissimi hujus loci palmaria emendatio Perizonii, quam post Clericum in contextum recepimus.

Numero Achæi mille & ipsi octingentos loco expulere. Ex his vix ullum sensum elici posse censet Crevierius, & legendum conjicit, *Agrianas Achæi mille & ipsos loco expulere.*

Inclinat dein dextrum omne cornu. Macedonas. Hæc corrupta sic ad mentem Livii refingit Gronovius, *inclinat dein omnis media acies. Dextrum cornu Macedones, usque dum &c.*

19. *Ab contemptu concussi tum regni.* Vulgò *concessi tum regni.* Errorem, ut videtur, typographicum emendavit Gronovius.

20. *Tum fortè legati redierant ab Roma.* Ita pariter idem Gronovius emendavit vulgatum *redierunt.*

21. *Quæ nondum animos nudaverat.* Immo *nudaverit.* Est enim indirecta oratio.

22. *Dubitari possit.* Ita Moguntini aliique priores. Est a Frobenio vulgatum *dubitari posset.*

Sine ullo pignore, i. e. neque obsidibus acceptis, neque armis ademptis.

23. *Servitute exceptos.* Gronovius mallet *exemptos* vel *ereptos.*

Amilcarem ... fuisse auctores sunt. Vide ad lib. 32, 30.

Digitized by Google

24. *Quæcumque senatus censuisset, id regem facturum.* Gronovius legi jubet vel *quodcumque* vel *ea*. Vide tamen ad lib. 30, 17.

25. *C. Sempronium .... proconsulem.* Immo *prætorem*, nisi fortè circa hæc tempora id præcipuum Hispaniæ datum est, ut prætoribus in eam missis daretur imperium proconsulare, unde, quamvis prætores aut proprætores, sæpius tamen proconsules dicti sunt. Infrà pro *latum ex prælio*, mallet Crevierius *elatum*.

Duas, quæ, quò senatus censuisset, mitterentur. Apparet ex cap. seq. missas in Hispaniam esse: sed quid de duabus reliquis factum sit non indicatur, quas ad urbem mansisse colligitur ex cap. 36. Putat igitur Drakemborchius ante hæc verba quædam excidisse, hæc vel simili modo supplenda: *duas, quæ ad urbem manerent, duas quæ quò senatus &c.* Idque indicant voces quæ sequuntur, *cum duabus legionibus*, quas eo loco otiosas ac delendas censet Crevierius. Nimirum additæ videntur, ut ita constaret, ad quem usum duæ illæ legiones reliquæ adhibitæ essent.

26. *Bellum in Hispania ... exortum est.* Scil. memorabile & majore curâ administrandum. Fuerant quidem per hos annos bella quædam, sed levia, quæ vix attigit Livius.

L. Julius Sequestris. Cognomen suspectum Dukero, qui legendum conjicit *L. Julius eques. ... proficiscens.*

Tusco vico atque Intemelio. Ita codex unicus, unde Frobenius vulgavit *atque inde Melio*: sed vicorum *Melii* aut *Intemelii* nulla alibi mentio.

27. *Ovans ex senatusconsulto urbem est ingressus.* Hanc conjecturam Pighii accepit Drakemborchius. Codex unicus mendosè, *quum... urbem esset ingressus.* Nimirum librarius ex *ovans* fecit *quum*, & inde *esset* pro *est*.

Digitized by Google

Denarios triginta quatuor millia. Ita rectè codex & priores editi, non *denariûm*, ut voluit Scaliger, qui pro *triginta* mallet *trecenta.*

Hibernabat[2]. . . . Athenis. Immo *Elatiæ*, ut scribit Polybius, & ipse Livius innuit infra cap. 39.

28. *Tres Ætolici erant.* Ita ex codice priores editi usque ad Frobenium, qui dedit *tres Ætoli erant.*

Multaque . . . argumentatus, quibus fidem . . . fecit. Vel lege *argumentatur*, vel dele vocem *quibus.*

Jussit Zeuxippo dare quamprimum : is quia. Codex Moguntinus ignorat pronomen *is*, quo deleto, lege cum Gronovio, *jussus Zeuxippo dare quamprimum, quia &c.*

De Pisistrato aliquæ quæstiones. Reposit Jac. Gronovius, *de Pisistrato aliisque quæstiones habitæ.*

29. *Efferavit ea cædes Thebanos.* Est hoc ab Gelenio. Moguntinus codex, *efferaverat cædes*, unde Perizonius emendat, *efferaverat ea res Thebanos Bœotosque omnes . . . Zeuxippum in principem* (Brachillam) *id facinus confciſſe*, idque probat Crevierius.

Ad notas latebras insidiantibus, i. e. Bœotis ad notas sibi latebras insidiantibus, vel insidentibus. Crevierius.

Qui testarentur sociis. Immo *socios.* Et ita scripsisse Livium judicat idem Crevierius.

Quum omnia terrore ac fugâ complessent. Vel lege cum Gronovio, *quum omnia terror ac fuga complessent.*

Ac ni impetrassent. Ita Frobenius. Melius Gronovius, *nam ni impetrassent, bellum simul gerere decreverunt*, nempe adversus Bœotos.

Digitized by Google

30. *Omnes Græcorum civitates.* Huic decreto, quod a Livio in pluribus deformatum eſt, opponit Crevierius idem illud decretum, quale a Polybio deſcriptum eſt, purum ac ſincerum, & optimè conſentiens cum iis, quæ mox narrabuntur. *Senatuſconſulti*, inquit Polybius, *præcipua capita erant, ut ceteri omnes Græci, & qui in Aſia degunt, & qui in Europa, liberi ſint, ſuiſque legibus utantur: ut qui in Philippi ditione ſunt, & ſi quas ille urbes Græcorum præſidiis tenet, eas ante celebrationem ludicri Iſthmiorum Philippus Romanis tradat. Euromum, Pedaſa, Bargylia, Jaſſum, item Abydum, Thaſum, Myrinam, Perinthum, deductis præſidiis, liberas eſſe ſinat.* Excerp. leg. 9.

Naves omnes tectas tradere, quin & regiam. Videtur ex Polybio legendum, *naves omnes tectas tradere, præter lembos quinque & regiam.*

Ne plus quingentis. Pighius reponit, *ne plus quinque millibus.* De hoc capite nihil habet Polybius.

Triginta quaterna millia pondo. Nihil poteſt erui ex his corruptis, quæ Crevierio & aliis interpretibus videntur ſanari non poſſe ſine libris.

31. *Quæ in Græcia ſint, ne nominata.* Lege cum Gronovio, *non nominatæ intercipiantur.*

Ab Elatia. Dukerus reponit, *Quintius ab Elatia.* Rectè, neque enim ſuppleri poteſt nomen, quod jamdiu non fuerit appellatum.

Si veram caritatem, majeſtatem. Lege cum Roellio, *ſi veram caritatem, ſi majeſtatem ... vellent eſſe.*

32. *Quæ ſua fortuna eſſet.* Dukerus ſuſpicatur hîc excidiſſe quædam, & Livium dixiſſe homines, tum ſolito frequentiores ad ſpectaculum concurriſſe.

Digitized by Google

Senatus Romanus & T. Quintius. Ita priores editi. Pighii conjecturam, *ſenatus populuſque Romanus*, in contextum recepit Gruterus; ſed Polybius, quem exſcribit Livius, & Plutarchus nullam populi mentionem faciunt.

Quod ad quemque pertineret. Hæc verba nihil Livio dignum habere, ſed potiùs oſcitante librario, monet Crevierius, eaque vel recidenda, vel immutanda eſſe. Idem cenſet Dukerus.

Iterum pronuntiaret eadem. Lege vel cum Gronovio, *iterum pronuntiare eadem*, vel cum Crevierio, *iterum pronuntiavit eadem*, ut verbà ſint non revocantium præconem, ſed Livii narrantis, quid fecerit præco.

34. *His eadem, quæ ferè Romæ erant, verba ... jactata.* Deletâ voce *erant*, legit Gelenio monente Gronovius, *his eadem, quæ ferè Romæ, verba .... jactantibus, nihil jam perplexè pronuntiatum.*

Abſtineret liberas, omneſque Græcas. Boſius emendabat, *has ſineret liberas omneſque Græcas.*

Quòd decreta ... civitates pronuntiabant. Hæc corrupta ſic ad mentem Livii refingit Crevierius, *quòd decreta decem legatorum in civitates nominatim pronuntiabantur.*

Phocenſes, Locrenſeſque, ſicut antè fuerant. Ita Urſinus ex Polybio emendavit locum in vulgatis mendoſum, *Phocenſes, Locrenſes, & quæ ſicut antè fuerant adjecta, decreti &c.*

Pleurato Lycus. Videtur legendum ex Polybio, *Lycnidus.*

35. *Thermopylas, ubi frequens ... conventus (Pylaicum appellant) venit.* Palmerius erroris Livium arguit, quòd quæ Polybius de concilio Ætolorum Thermaico dixerat, ille intellexit de

Digitized by Google

concilio Græcorum Pylaico ad Thermopylas. Vide ad 31, 32. Ab eodem errore dedit infrà, *Ætolos præcipuè monuit*; ſed vox *præcipuè* non reperitur apud Polybium. Paulò pòſt *alii interqueſti ſunt.* Verbum eſt rariſſimum, & cujus haud facilè aliud exemplum reperias, unde Crevierius reponit ex Polybio, *alii leniter quæſti ſunt.*

36. *Minimè ad moræ tædium patiens.* Ita ex archetypo editi priores. Ab Grutero eſt vulgatum, *ob moræ tædium.* Crevierius mallet, vocibus tranſpoſitis, *minimè ob tædium moræ patiens.*

In Capitolio Jovi . . . . in æde. Voces *in æde* delendas cenſet Crevierius, vel ejectâ præpoſitione legendum, *Capitolino Jovi . . . in æde.*

37. *Per aperta, eaque tuta loca.* Ita codex & editi ante Gronovium, qui primus edidit, *eóque tuta loca.*

In deditionem venerunt. Gruterus maluit *in ditionem venerunt.* Utraque lectio proba, & apud Livium occurrit.

In pedites ſingulos dati octingenti æris. Immo *octogeni*, ut rectè emendant Glareanus & Gronovius. Cornelius, qui de iiſdem Inſubribus & præterea Cenomanis triumphavit, ſeptuagenos æris militibus diviſit ſuprà c. 23.

38. *Quos in Theba.* Locus fractus. Emendabat Gronovius *quaſi tabe.* His vocibus recifis ſenſus conſtat.

Et jam opera admoventi. Gronovius legit *ſed jam opera.* Mox voces *tum incolentes* otioſas & inelegantes judicat Crevierius, in quibus fortaſſe latet aliquod vitium.

39. *Quantum a bello aperto Romanis.* Gronovius inſerit præpoſitionem, *cum Romanis ab eſſe.*

Digitized by Google

40. *Sed ut Cherſoneſi urbes & loca recuperaret : quam quum Lyſimachi.* Ita Crevierius ex Polybio ſupplevit ea, quæ hîc in Livio deerant.

Rerum aliarum aliâ curâ. Legendum conjicit Gronovius, *rerum aliarum ex aliis curâ.*

Ad ea facienda in antiquum. Senſus patet : verba ſic refingit Gronovius, *ad ea redigenda in antiquum jus* ſive *ſtatum.*

41. *Ut nullus exitus.* Ante hæc verba vocem *fecit* excidiſſe monet Crevierius.

Si tum occaſio eſſet. Emendat Crevierius, *ſi uſus occaſione eſſet.*

Qui ad fidem de ſocietate agerent. Voces *ad fidem* vel delendas, vel corrigendas monet Crevierius. Fortè, inquit Gronovius, *qui ibidem de ſocietate agerent.*

42. *C. Licinius Lucullus tribunus . . . P. Manlius & P. Porcius Læca.* Ita dedit Drakemborchius ex emendatione certiſſima Gronovii. Codex unicus, & ex eo priores editi habent *C. Licinius Lucullus, T. Romuleius.* Sed vocem *Tr.* i. e. *tribunus*, ſæpe degeneraſſe in *T. Romuleius* certum eſt. Exempla paſſim in mſſ. Livii. Nomen autem alterius triumviri, quem P. Manlium fuiſſe probat Sigonius ex lib. 40, 42, a librariis reſectum eſt, quum ſine eo tres nominatos viderent.

Ab auguribus pontificibuſque. Vulgati poſt Frobenium omittunt copulam.

C. Scribonius Curio. Addunt vulgati *maximus :* quam vocem hîc temere adjectam docet Crevierius, & *Curio* cognomen eſſe Scribonii, non titulum Sacerdotii. Nam Curio maximus hoc tempore fuit C. Mamilius Vitulus, qui lib. 27, 8, dicitur primus ex plebe creatus Curio maxi-

Digitized by Google

mus : is autem demum mortuus narratur lib. 41, 21. Itaque vocem *maximus* post Drakemborchium e contextu ejecimus.

Ludi Plebeii. Ita editi ante Gruterum, qui primus vulgavit *ludi plebis.* Mox notat Dukerus Livium non *epulum* simpliciter, sed *epulum Jovis ludorum causâ* solere dicere.

45. *Hæc quum jam ... audirentur, majores, quod ad Antiochum attineret, maturanda magis.* Ita vitiosè codex unicus & ex eo priores editi. Perizonius felicissimâ conjecturâ, quam sequimur, locum sic levi duarum vocum mutatione persanavit : *hæc quum tum ... audirentur, major res, quod ad Antiochum attineret, maturanda magis.*

Cur decerneretur. Supple vel adde *bellum.*

Et inertiâ operis. Non incommodè Rubenius, *& inertiâ sopiri*, cui verbo opponitur *excitari.*

46. *Idem pro nihilo habuit.* Lege cum Perizonio, *is rem pro nihilo habuit.*

Adjecit aliud, quod, bono publico. Ita ex archetypo editi priores, pro, *quo &c.*

Suo quoque anno. Gronovius *suo quæque anno.*

47. *Repugnante Scipione Africano, quia parum.* Mallet Crevierius, *qui parum &c.*

Calumniam in eum jurarent. Solebat accusator jurare calumniam, sive de calumnia, hoc est, jurejurando profiteri se non calumniæ nec vexandi causâ accusationem suscepisse.

48. *Sæpius patriæ quàm suorum.* Gronovius emendat, *quàm suos eventus miseratus.*

Quantum res & tempus patiebantur. Vulgò *patiebatur*, invito codice & editis prioribus.

Id quod ferum erat. Conjicit Gronovius, *id quod quæsitum erat*, nempe ab Annibale.

Ut in civitate aliorum alias partes foventium

Digitized by Google

factionibus. Crevierius vocem *plena* aut *distracta* deesse opinatur, ut sit, in civitate plena aut distracta factionibus aliorum alias partes foventium.

49. *Nec his debere impune esse.* Conjicit Crevierius, *nec id debere impune esse*, nempe Annibali & sociis ejus.

Quorum legatos. Ita Moguntinus & ex eo priores editi, pro vulgato, *quoniam legatos.*

IN LIBRUM TRIGESIMUM QUARTUM.

Epitome. *Coloniæ plures deductæ sunt.* Ita plures scripti & editi veteres, probatque Crevierius, pro vulgato *coloniæ pleræque.*

Cap. 1. *Ne plus semunciam auri haberet.* Ita plerique scripti & editi priores, recepitque Drakemborchius, pro vulgato *plus semuncià.*

Nam etiam ex oppidis ... conveniebant. Vulgò *convenerant.* Priorem lectionem rectè Drakemborchius revocavit: non enim frequentia mulierum in dies augebatur, quia ex oppidis *convenerant*, sed quod subinde *conveniebant.*

2. *Ab nullo genere non summum periculum est.* Vulgò *non æquè summum*, sed vocem *æquè*, insertam a Sigonio, ignorant scripti & editi veteres.

Et foro propè & concionibus & comitiis immisceri. Ita rectè Aldus, ex codice Moguntino. Vulgatum substituit Sigonius, *& foro quoque*; sed nequaquam foro, multò minùs concionibus & comitiis sese immiscuerant mulieres, quæ cap. seq. dicuntur vix foro se & concione abstinere.

Quid enim nunc aliud ... faciunt, quàm rogationes .... suadent. Vulgò *quàm quòd alie:* sed

sed voces *quòd aliæ* exsulant a mſ. Verbum quoque *faciunt* a mala manu profectum censet Dukerus.

Nisi nos feceritis. Ita Modius ex Moguntino, pro vulgato *faciatis* aut *facietis.*

3. *Procurrerunt in publicum, & vix foro se, & concione abstinent*, sumpsit ab optimo Moguntino Modius *procurrerunt* & *abstinent*, pro vulgatis *procurrant* & *abstineant.*

Ne luxuriæ sit. Ita scripti & editi veteres. Vulgò editur, *nec luxuriæ sit.*

5. *In quos jecit magis hoc Consul.* Vulgò *hæc*, sed invitis plerisque mſſ. & editis veteribus.

Jam urbe capta a Gallis, quo redempta urbs est? Nempe aurum matronæ. Ita ex Moguntino Modius & Dukerus, recepitque Drakenborchius. In vulgata lectione, *aurum quo redempta urbs est, nempe matronæ &c.* minùs est vehemens orator, ab interrogatione, quâ & antè & pòst utitur, ad rectam orationem transiens.

Dissimiles, inquis, causæ sunt. Ita codex idem Moguntinus & alii plures, oratione ad ipsum conversâ, pro vulgato *inquit.*

6. *Ipsum indicavit tempus.* Ita veteres editi ex plerisque codicibus. Quidam habent *indicat*, nullus *indicabit*, ut voluit Gronovius.

7. *Nisi excellentiores ornatus.* Ita scripti & editi ante Frobenium, qui vulgavit *excellentiorem ornatum.*

8. *Viginti quinque navibus longis (quinque sociorum erant.)* Vulgò, *quarum quinque sociorum erant*: sed primam vocem ignorant codices.

10. *Celtiberi ... occurrunt.* Dedimus *occurrerunt*, ex scriptis & editis vetustioribus.

Digitized by Google

Et Oscensis argenti centum viginti millia quadringentos triginta octo. Ita scripti & editi ante Gruterum, qui numerum centenarium omisit. Putavit scil. hic supplendam esse vocem *pondo*, quum subintelligi potiùs debeat vox *nummûm* vel *nummos*. Livium enim loqui de signato argento verba præcedentia ostendunt. Argenti autem signati non pondus, sed numerus indicari solet. Signati Oscensis nummos memorat Livius lib. 40, 43.

Provinciâ successori Q. Minucio traditâ. Hic videtur lapsus esse memoriâ Livius. Helvius enim ex Hispania ulteriore decedebat, in qua successorem habuit Q. Fabium. Minucius autem sortitus erat Hispaniam citeriorem, ipso Livio teste lib. 33, 26.

11. *In quibus unus filius ejus erat.* Vulgati post Frobenium omittunt vocem *ejus*.

Nisi præsidio Romanus miles esset. Tria millia &c. Ita ex codice Moguntino dedit Drakemborchius, pro vulgato, *nisi præsidium Romani misissent. Quina millia &c.*

Et quàm mox dimicandum sit, in dies exspectet. Ita ex plerisque mss. Jac. Gronovius emendavit vulgatum *cum qua mox dimicandum sibi in dies exspectet.*

Ne eadem, quæ Saguntini passi sint, patiantur. Ita Dukerus ex plerisque codicibus pro vulgato, *passi sunt.*

13. *Tria millia passuum.* Ita ex optimo codice Modius, pro vulgato *mille passuum.* Ex eodem codice dedimus infrà *conseretis manum*, & mox *opes exhaurire.* Vulgò *manus* & *haurire.*

14. *Nocte mediâ.* Hunc vocum ordinem servant scripti & editi veteres. Vulgati *mediâ nocte.*

Et aversos in hostem verterit. Hanc codicis

Digitized by Google

Moguntini lectionem cum Aldo prætulimus vulgatæ *verteritque in hostem.*

15. *Haud sanè detractator laudum suarum.* Vulgò *detrectator*, sed invitis scriptis & edi s antiquioribus.

16. *Ubi spem nisi in virtute haberent.* Victorius, Turnebus &c. existimant vocem *nisi* interdum habere vim duplicis negationis, & sumi pro *non. . . . nisi.* Dubitat Gronovius, & in iis, quæ allegantur, negandi particulam excidisse, aut supplendam esse ex sensu.

Et ad devios montanos profecturum etiam falsò perlatum est. Locus est corruptus. Crevierius conjicit, *& ad devios montanos etiam falsò perlata est.*

17. *Ne possitis rebellare.* Postremam vocem non esse Livii, sed ex margine esse existimat Gronovius.

18. *Quàm qui primi venerunt.* Vulgati *venerant*, sed Moguntini codicis prævalet auctoritas.

21. *Provinciæ ejus.* Superfluam vocem *ejus* delet Crevierius. *Provincia* nudè & sine additamento posita significat regionem parentem Romanis.

21. *Senatusconsultum, quo bellum . . . decretum erat.* Eo non ipsum bellum decretum, sed Quintio permissum erat, ut faceret quæ e republica censeret esse.

23. *Imploratos auxilium . . . tulisse opem; non rogatos, ultro . . . offerre auxilium.* Vox ultima sapit additamentum. Gronovio videtur scripsisse Livius, *imploratos auxilium adversùs Philippum tulisse; opem non rogatos ultrò adversùs tyrannum Nabin offerre; indignatusque esset.*

In Athenienses . . . communem causam prodeu-

Digitized by Google

tes. Ita codices & editio Romana princeps. Vulgò *in Athenienſes qui . . . proderent.*

Qui Philippo . . . objicere ſemper ſoliti ſint. Vulgò *ſoliti ſunt.*. Emendavit ex pluribus mſſ. Perizonius.

24. *Hac vaniloquentiâ . . . excitavit.* Nempe Alexander. Ita habent ſcripti & editi veteres, pro vulgato, *hac vaniloquentia.*

Ut miſeriùs a vobis recipiatur. Vulgò *a nobis*, contra mentem dicentis. Emendavit ex quatuor mſſ. Drakemborchius.

25. *Ipſe copias adductas ab Elatia.* Vulgò *eductas*, ſed invitis pleriſque codicibus.

26. *Sententia erat . . . indè potiſſimum ordiundi bellum.* Ita codex Moguntinus & veteres editi, pro vulgato *ordiendi belli*, vel *ordiendum bellum.*

Per aliquot ætates. De annis non ità multis dicit : nam Cleomenes vix quadraginta annis ante hæc tempora tyrannidem inierat.

27. *Verè ſuas hoſtiumque æſtimanti vires.* Ita Moguntinus codex, idque Gronovius præfert vulgato, *vires ſuas hoſtiumque æſtimanti.*

28. *Quæ minùs infida ac trepida fuiſſet.* Voces *infida ac*, inſertas a Frobenio, quas plerique codices ignorant, delevimus.

29. *Miſerat . . . traditurum ſe urbem.* Priſcam hanc lectionem, quam firmat codex Moguntinus, revocavit Drakemborchius, pro vulgata, *traditurus urbem.*

Præfectus Argis relictus. Ita ſcripti & editi plerique ante Gronovium, qui maluit *Argis relictis.*

30. *Colloqui cum imperatore liceret.* Ita conſtanter ſcripti & editi ante Gruterum, cujus eſt vulgatum *liceat.*

Digitized by Google

31. *Permiſſo, ut . . . ſeu mallet.* Particulam *ut* vacare, immo turbare monet Crevierius, ac proindè eſſe reſecandam.

Nomen tyranni & facta me premunt. Pronomen *mè*, quod ejecit Gronovius, ſervant editi priores, & codex Moguntinus.

Nihil comparare ſingula neceſſe eſt. Haud rectè omittitur in vulgatis verbum *eſt*, invitis ſcriptis & editis veteribus.

32. *Cum Pelope rege.* Nomen regis ejus, quocum ſocietas vetus a Romanis facta eſt, vitiatum eſſe oſtendit Crevierius: nam Pelopem non poſſe dici juſtum & legitimum regem, Lycurgi tyranni filium, quem Nabis interfeciſſe dicitur, poſtquam mortuo Machanidâ tyranno, ipſe tyrannidem invaſit. Itaque aliquid peccaſſe aut librariorum manum, aut ipſius Livii memoriam.

Tamen (ſupple eos) *cum cetera liberavimus Græcia.* Hanc priorum editorum lectionem revocavimus, quam ſenſus poſtulat, & firmant plerique codices, in quibus ſcribitur *liberavimus.* Vulgò editur, *tamen quum ceteram liberaverimus Græciam.* Sed rectè obſervat Crevierius non hîc Quintium argumentari a libertate toti Græciæ reddita, ſed a libertate Theſſalis &c. conceſſa.

At enim ut jam ita ſint hæc. Ita codex Moguntinus & editi ante Gronovium, qui primam vocem ejicit, abeſſe teſtatus a ſuis mſſ.

34. *Bene vertat, inquit, quando ita placet, obſideamus &c.* Et infrà *in commeatus vobis nobiſque . . . expediendos.* Hunc vocum ordinem ſervant codex Moguntinus & priores editi.

35. *Perfugas & captivos.* Malè copulam omittunt vulgati poſt Gruterum.

Digitized by Google

Liberos & conjuges. Vocem hîc excidisse censet Crevierius, legendumque *bona, liberos & conjuges.* Apparet enim ex cap. seq. jussum esse Nabin *bona* restituere exsulibus.

38. *Coronâ oppugnandum ratus.* Ita scripti & editi ante Gronovium, qui dedit *oppugnandam.*

Simul terrestrium ac navalium copiarum. Aldus, invitis scriptis & editis prioribus vulgavit *simul terrestriumque, &c.*

39. *Et primæ angustiæ.* Ita, ut voluit Crevierius, scripti & editi ante Frobenium, qui primus dedit *& primos angustiæ.*

40. *Quem Quintius primò aspernatum.* Vulgò *aspernatus.* Veterum codicum & editorum lectionem revocavit Drakemborchius; & quidem participium hujus verbi passivè adhibere solet Livius.

Quum ea . . . nihil proficerent. Gronovius mallet *proficeret*, nempe oratio.

41. *Et lateri adhærens tyrannis non sincerum gaudium præbebat.* Scripti & editi veteres præferunt *tyranni.* Correxit Perizonius. Recentiorum est *tyrannus*, & *præbebant.*

43. *Legati Nabidis . . . venerunt : iis extra urbem.* Ita ex Moguntino Modius. Alii codices præferunt *venerunt duo : extra urbem.* Sed ex primis litteris voculæ *iis* natum esse numerum binarium rectè judicat Drakemborchius. *Duas urbanas eos legiones scribere.* Ita codex unus Drakemborchii, ut voluit Gronovius, pro *duas urbanas eò legiones scribere*, quod apertè falsum est: *urbanæ* enim illæ legiones ad custodiam urbis destinabantur, ut nomen ipsum indicio est. Vide infrà cap. 56.

44. *Ludosque magnos, qui unà voti essent,*

Digitized by Google

Hîc non intelligendi videntur ludi, qui unà cum vere ſacro voti erant: facti fuerant jam pridem, ut conſtat ex lib. 27, 33. Sed ludi magni, quos quinquennio antè voverat P. Sulpicius Galba Conſul. Vide 31, 9. Fortè ſcriptum fuit per compendium V.^{nio} *a.* Unde factum eſt *unà*, quum eſſet *quinquennio antè.*

Quos voverat Publius Sulpicius. Vulgò *Ser. Sulpicius.* Sed vide lib. 31, 5 & 9.

Q. Pleminius, qui propter multa . . . ſcelera Locris admiſſa. Vide quæ de eodem ſcripſit Livius ſuprà lib. 29, 22.

45. *Ager diviſus eſt, qui Campanorum fuerat.* Non dicitur colonis his diviſus fuiſſe ager Campanus, ſed ager qui Campanorum fuerat. Hi autem in Picentinis & Lucanis finitimis agros habere potuerunt.

Et C. Salonius. Nomen tertii triumviri deſideratur.

Nuntiatum eſt Nare amni lac fluxiſſe. Vulgò editur *Interamnæ lac fluxiſſe.* Correxit Jac. Gronovius e veſtigiis omnium fermè codicum, in quibus ſcribitur *Narrie, Narte, Narre lac fluxiſſe.*

46. *Oſcenſis quingenta quadraginta* ſupple millia nummûm, vel nummos. Vide ſuprà ad cap. 10.

Triplex equiti. Ante hæc verba videntur excidiſſe voces *duplex centurioni.*

Tertiò vi ſubiere. Media vox, quæ Crevierio diſplicuit, abeſt ab omnibus ferè ſcriptis & editis veteribus. Hanc igitur expunximus.

In hoſtes injecerunt. Ita Aldus ex codice Moguntino, quæ lectio obtinuit uſque ad Gronovium, qui maluit *jecerunt.*

47. *Nunc fuga, nunc victoria fuit.* Ita co-

Digitized by Google

dices. Vulgati inverſo ordine, *nunc victoria, nunc fuga fuit.*

50. *Multitudinis eorum argumentum ſit.* Vulgò *argumentum eſt.* Codicem Moguntinum ſequimur.

52. *Per Epirum in Oricum venit.* Præpoſitionem *in* ignorant plerique codices, quam, monente Sigonio, delevimus. Sic ſuprà *ducere Oricum jubet.*

Argenti . . . ducenta ſeptuaginta facti. Numerum argenti facti laborare mendâ exiſtimat Crevierius: nam *ducenta ſeptuaginta* parvum pondus eſſe, nimium fortaſſe, ſi addas *millia.*

Tetradrachma vocant: quatuor ferè denariorum in ſingulis eſt pondus. Ita Budæus lib. de aſſe, & Gronovius ita Livium ſcripſiſſe docet, niſi ſecum & cum omnibus antiquis pugnare voluit. Gruterus *Tetradrachmum* vulgavit, ac deindè *trium ferè denariorum.*

53. *Cn. Manlius, Q. Ælius.* Ita rectè Sigonius emendavit vulgatum, *A. Manlius, P. Ælius.* Vide lib. 35, 9.

P. Sempronius Sophus. Alibi dicitur *Tuditanus:* ſed nihil vetat habuiſſe eum duo cognomina. *Locaverat idem cenſor.* At quinque annis antè cenſor fuit quàm conſul. Livium hîc, ut ſæpe aliàs parvis in rebus, dormitaſſe exiſtimat Crevierius.

54. *P. Scipio . . . ad conſules ſubrogandos venit.* Ita ex Moguntino codice Modius, pro vulgato *rediit.*

Libertatis æquæ minuendæ eſſe. Ita plerique ex editis principibus, pro vulgato *æquè*, quod adverbium parum hîc aut neceſſarium aut utile eſſe judicat Crevier.

56. *Præfectus is Piſis erat.* Vulgati prono-

Digitized by Google

men omittunt, quod ſervant Mog. & editi veteres.

Ligurum decem millia. Ita plures & integriores ſcripti cum priſcis editis. Sigonius dedit *quindecim.*

58. *Urbibus arceri . . . quæ Seleucus parta reliquerit.* Notanda inſignis anomalia diſcordantium generum. Haud abſimiliter Salluſtius *earum rerum, quæ prima mortales ducunt.* Et Livius aliis in locis ab ſimili anomalia non abſtinuit.

59. *Ex duabus conditionibus, quæ a Quintio datæ ſunt.* Immò *latæ.* Et infrà, *aut pacis cauſſâ conſenſurum.* Immò *conceſſurum.* Et ita legendum cenſet Gronovius.

60. *Et decem millia peditum.* Copulam omittunt vulgati, ſervat codex Mogunt.

61. *Et in occulto colloqui.* Dixit ſuperiùs, *ſecreta colloquia ſerere.* Itaque lege cum Crevierio, *& in occulto coqui*, i. e. parari, ſtrui, *quod mox &c.*

Ad Conſules & ad Senatum. Sic habet, iteratâ præpoſitione, codex Mog.

62. *Legatos & ipſe Romam mittit.* Ita codices inter quos Moguntinus, pro vulgato *miſit.*

Sed ne diu quidem eos poſſediſſe. Ratio grammaticæ poſtulat, ut legatur, *ſed ne diu quidem ſe poſſediſſe*, non *eos.*

IN LIBRUM TRIGESIMUM QUINTUM.

Epitome. *Ab Ætolis & ab Alexamene.* Sic iteratâ præpoſitione mſſ.

Cap. 1. *Quàm quod acceperat* Gronovio videtur delenda vox media. *Si vi fudiſſet.* Mediam vocem nec ſcripti nec editi veteres agnoſcunt: hanc igitur delevimus.

Digitized by Google

2. *Eligeret ſex millia & quingentos pedites.* Hanc Moguntini codicis lectionem, quam Aldus adoptavit, revocavit Drakemborchius. Vulgata lectio, *eligeret tria millia & ducentos pedites*, nullo codice nititur, & apertè mendoſa eſt.

3. *Piſas jam quadraginta millia hominum . . . circumſedebant.* Vulgò editur *quadraginta millibus.* Correxit Jac. Gronovius, & recepit Drakemborchius. Idem infrà ex codice Moguntino dedit, *die*, *quem dixerat*, pro *edixerat.*

Mille paſſuum ab oppido . . . moviſſent caſtra. Ita ex codice Moguntino Aldus, vulgò *non plus paſſuum tribus millibus.*

Ferè quingentos paſſus. Vulgò *fermè mille paſſus.* Correxit Aldus ex Mog. codice; & recepit Drakemborchius.

5. *Siniſtra ſociorum equitum ala.* Hic de ſolis ſociorum peditibus agitur: itaque malè additam vocem *equitum* expunxit Lipſius.

Tum redintegrata eſt pugna. Quum & recens miles . . . ſucceſſiſſet, & ſiniſtra ala. Ita locum exhibent & diſtinguunt ſcripti & editi veteres.

Dum perturbatos viderent. Vulgò *turbatos. Sì reſtitui ordines ſiſſent.* Vulgò *ſiviſſent.* Utrumque ex mſſ. reſtituit Drakemborchius.

7. *Et quòd quum multis &c.* vocem *quòd* addidimus ex codice Moguntino. Ex eodem paulò pòſt dedimus, *cujus coercendi* pro vulgato *cernendi.*

8. *Quum hæc gerebantur.* Hanc codicis Moguntini lectionem præferendam duximus vulgatæ *dum hæc agerentur.*

Aut argueret coràm. Additâ voculâ legendum cenſet Crevierius, *& aut argueret coràm, aut ſi quid vani &c.*

Digitized by Google

In urbem invehi. Præpositionem ignorat optimus Moguntinus.

9. *Censa sunt civium capita centum &c.* Numeri suspecti Pighio, qui suspicatur Livium scripsisse *ducenta.* Id videntur suadere numeri ejus lustri, cujus proximè præcessit mentio suprà lib. 29, 87. Et lustri sequentis infrà 38, 36.

10. *Major gloria in Scipione, & quò major, eò propior invidiam.* Ita ex Mog. & aliis mss. dedit Drakemborchius, ut voluit Crevierius, pro vulgato, *major gloria Scipionis, & . . . propior invidiæ.*

Participe administrati belli. Vulgati post Frobenium *administrandi*, sed invitis scriptis & editis veteribus, ex quibus paulò pòst dedimus *ducebat*, pro vulgato *deducebat.*

11. *Inter medias stationes hostium.* Ita ex Moguntino Modius, probatque Gronovius. Vulgò *per medias.*

12. *Nec propter Gythium.* Gronovio mediam vocem delenti assentitur Crevierius.

13. *Et ad tyrannum legatos miserunt.* Tolle otiosam & malè inculcatam vocem ultimam, quæ eadem reperitur in fine totius periodi.

Indè Pergamum . . . escenderunt. Ita Gronovii ex mss. quorum tamen nonnulli mendosè scribunt *descenderunt.*

14. *Quodque ultimas oras.* Abest a codice Moguntino vox ultima, quam ex glossa interpretis additam expunxit Drakemborchius.

16. *Et aliud Antiocho juris statuistis.* Immò *statuitis*, ut volunt Jac. Gronovius & Crevierius.

Jus post tot secula . . . faciet. Ita scripti & editi priores Grutero, a quo est vulgatum *facit.*

Digitized by Google

17. *Et æqua iniquis miſcent.* Ita ex Mog. codice Modius, pro vulgato, *æqua iniquis miſcentes.*

Alius ſuperbiam poſtulatorum increpare. Vocem *alius* non eſſe Livii rectè judicat Crevierius, immiſſam ab iis, qui non viderunt ita cohærere orationem, *alius alio ferociùs . . . . ſuperbiam poſtulatorum increpare.*

Romanis de duabus civitatibus agi. Præmittit Gronovius præpoſitionem *a Romanis.* Mox pro *& alias* mallet Crevierius *ſed alias.*

19. *Hoc me patriâ meâ expulit.* Vulgati poſt Gruterum *extulit.* Emendavit Crevierius, priſcâ lectione revocatâ.

Aliam materiam creſcendi ex me quærant. Vulgati *quam ex me quærant.* Inſertâ voce, quam plerique codices & editi plures ignorant.

20. *Et equites octingentos.* Vulgati poſt Gruterum *nongentos*, invitis ſcriptis & editis prioribus.

Ex eodem exercitu. Addunt vulgati *pedites* vel *peditum*, quam vocem omittunt codices.

Et conſulibus imperatum, ut ei . . . darent. Ita codices & editi ante Gruterum, qui vulgavit, *& conſuli imperatum, ut ei . . . daret.*

21. *Terram pluiſſe.* Ita plerique codices cum editis veteribus, & ſic interdum Livius. Frobenius primus dedit *terrâ pluiſſe.*

Inſeſtiore, quàm priore impetu. Dukerus mallet *inſeſtiore, quàm priùs, impetu.* Vide ſuprà c. 9.

22. *Quem & Achæi legati nuntiabant.* Gruterus, invitis ſcriptis & editis prioribus, vulgavit *annuntiabant.*

Oppida duo Hiſpanorum. Mediam vocem omiſit Gronovius, incertum, an deditâ operâ. *Veſceliam Holonemque*, nomina parum nota.

Parva urbs erat, ſed loco munito. Ita ſcripti

Digitized by Google

& editi veteres, pro *sed loco munita.*

23. *Ad tuendos sociorum animos*, immò *ad tenendos*, ut viris doctis placuit, de qua emendatione minimè dubitandum videtur.

Et ut cum imperio esset. Voculam *ut* omisit Modius, quam servant scripti & editi priores. At eamdem voculam suprà, *ut indè*, meliùs abfuturam censet Crevierius.

Militum ad duodecim millia. Addunt vulgati *pedites*, quam vocem, volentibus scriptis & editis veteribus delevimus.

24. *Additur ei de plebe collega.* Ita Mog. & plures alii codices, pro vulgato *additus.*

25. *Benè comparatum apud Ætolos.* Immò *apud Achæos esse*, ut emendat Gronovius. Quid enim prætori Achæorum cum Ætolis, ut eorum instituta sibi sequenda esse existimet?

26. *Nec antè fugæ finem, quàm Patras ventum est, fecit.* Ita codices Victorinus & Lovaniensis pro vulgato *ventum fit*, quod sanè Gronovio displicuit.

27. *Ad Pleias.* Nomen corruptum. Meursius reponit *ad Bæas.* Certè Bæas, Acrias, Leucas, vicinas fuisse discimus ex Polybio lib. 5.

Casas ex arundine textas. Ita Mog. codex pro *ex arundinibus.*

Et maximè a parte auxiliorum. Lege cum Gronovio & *maximâ parte auxiliorum.*

28. *Ex eodem rivo utrimque . . . aquati sunt.* Ita Aldus ex Mog. At priores editi cum plerisque mss. *utrique* præferunt.

29. *Telemnastus Cretensis.* Nomen, corruptum in vulgatis, restituit ex Polybio Valesius, & eódem ducunt plures mss.

Ad Eurotam amnem . . . progredi. Ita Aldus ex Mog. pro vulgato *procedere.*

Digitized by Google

Simul etiam tentaturus. Ita codices optimi & editi antè Aldum, qui dedit *tentaturos.* Vox de Philopœmene, non de Achæis accipi debet.

30. *In castra impetum faciunt ac diripiunt.* Duas voces postremas, additas quidem ex Moguntino, sed quas ceteri codices & veteres editi non agnoscunt, delevit, monente Gronovio, Crevierius.

31. *Fremitus variantis multitudinis fuit partim assensum, partim indignationem.* Ita ex optimis & longè pluribus mss. dedit, monente Gronovio, Drakemborchius, pro vulgato *partim assentientium, partim indignantium.* Duæ voces *assensum* & *indignationem* pendent a verbo *variantis* activè sumpto.

32. *Ante omnia ... tantum advehi auri.* Est id a codice Mog. & ex eo editis antè Gronovium, qui revocavit priscam lectionem *ad omnia.*

34. *Ut quæque de Antiocho.* Locus fractus, cujus tamen sensum sic indicat Crevierius, Ætoli, ne tamquam omnia reponentes in Antiocho, nihil per se ipsi moti, & sedentes compressis, ut aiunt, manibus, exspectare adventum Regis viderentur, *concilium &c.*

Revocari jubebant. Ita Sigonii liber vetus, & plures alii codices, idque Crevierius præfert vulgato *revocare.*

35. *Ponere*, i. e. Reclinare, demittere *hastas jubet*, ne, si erectæ essent, conspectum sui interciperent equitibus, quos se intueri jubebat. Utrum *ponere hastas* eo sensu dici possit, dubitat Crevierius. Vid. lib. 33, 8.

36. *Et spectatorum turba ex ... ultoribus est facta.* Gruterus, invitis scriptis & editis prioribus, omisit verbum *est.* Quo omisso, Jac. Gronovius delebat copulam, ut hæc per appositionem dicta intelligerentur.

Digitized by Google

Frequentes indè retenti in armis Ætoli, ſupple *fuiſſent*. Ita Mog. & ceteri codices; & priores editi eódem alludunt. Gronovius ex conjectura vulgavit, *frequentibus indè retentis in armis Ætolis*.

40. *Conſulibus deſignatis ... Conſules in provincias profecti ſunt*. Notat Crevierius hæc conciliari non poſſe cum iis, quæ ſuprà capp. 22, & 24. narravit Livius, qui videtur hoc loco argui poſſe indiligentiæ.

Ex Senatusconſulto. Præpoſitionem malè omiſit Gruterus, quem vulgati ſecuti ſunt.

41. *Inter lignarios*. Loci nomen eſſe putat Crevierius, ſic dicti a lignariis opificibus, eâdem formâ, quâ lib. 1, 8. *Inter duos lucos*.

42. *Quas neque vi expugnare ad eam diem poterat*. Mallemus cum Crevierio *potuerat*.

43. *Phalara ... proceſſerat*. Recentiores malè hoc loco habent *Phaleram*, alibi ſemper *Phalara*, quod verum eſt nomen.

45. *Ne bellare neceſſe ſit*. Sic Aldus ex codice Mog., quod videtur melius vulgato, *ne bellarent*. Et c. 47. *vanum inceptum* pro *inane*.

46. *Neque vindice libertatis ullo egere*. Ita ſcripti & editi veteres, pro vulgato *indigere*, quod primus recepit Aldus.

47. *Placuit Achæos & Amynandrum ... tentare*. Ex iis quæ ſequuntur probat Perizonius excidiſſe hîc vocem *Bœotos*.

49. *Nam quòd optimum eſſe dicant*. Ita ſcripti & editi veteres, pro recentiorum *dicunt*.

51. *Eos cecidit*. In voce *eos* latere mendum ſuſpicatur Crevierius, & Livium voluiſſe exiſtimat numerum eorum exprimere, qui cæſi ſunt.

FINIS.

Digitized by Google

INDEX RERUM MEMORABILIUM.

Quæ in libris Livii XXXI-XXXV continentur.

A

ABYDUS, Helleſponti urbs, XXXII. 33. XXXIII. 30. Oppugnata a Philippo, XXXI. 14, & 16. Abydeni in rabiem verſi ſeſe per omnes vias lethi interficiunt, 17, 18.
Academia, gymnaſium Athenis, XXXI. 24.
Acanthus, urbs vi capitur ac diripitur, XXXI. 45.
Acarnanes ob duos juvenes in Cereris *Initiis ab* Athenienſibus interfectos Atticam depopulantur, XXXI. 14. Reſpuunt ſocietatem Rom. XXXIII. 16. In deditionem populi Romani veniunt, 17.
Acarnania inter Ætoliam atque Epirum poſita, XXXIII. 17.
Achæorum concilium Argis, ubi de bello conſultant adversùs Nabin, XXXI. 25. Achæi pepigerunt ſe quotannis juraturos in verba Philippi, XXXII. 5. Iis quædam urbes redduntur, *ibid.* Eos a ſocietate Philippi abducere conatur T. Quintius Conſul, 19. Poſt longam & ancipitem deliberationem Romanis ſe adjungunt 20 & *ſeqq.* Prœlio fundunt Androſthenem XXXIII. 14. Omnem eorum oram vaſtant copiæ Philippi, *ibid.* Iis ſuæ redduntur urbes, 34. Et Acrocorinthus traditur, XXXIV. 50. Bellum adversùs Nabin decernunt, XXXV. 25. Eos tentat Antiochus, 47.
Achæi Phthiotæ liberi eſſe jubentur, XXXIII. 32.
Acholla, XXXIII. 48.
Achortæ opp. XXXII. 13.
Acies Romanæ, XXXIII. 8. Macedonum, 18. Rhodiorum, *ibid.*
C. Acilius, Tribunus plebis, XXXII. 29.

Digitized by Google

M. Acilius Glabrio, duumvir ſacrorum, XXXI. 50. Prætor, XXXIII. 24. Sortitur juriſdictionem inter cives & peregrinos, 26. Servos vincit in Etruria, 36. Ambit conſulatum, XXXV. 10.
Acræphia, oppidum, XXXIII. 29.
Acræa Juno, XXXII. 23.
Acrocorinthus, XXXIII. 31.
Ædes alba capuæ, XXXII. 9. Apollinis, XXXIV. 43. Bellonæ, XXXI. 47. Fauni, XXXIV. 53. Feroniæ, XXXIII. 26. Fortunæ, XXXIII. 27. Fortunæ Primigeniæ, XXXIV. 53. Herculis, XXXII. 9. Jovis Formiis, XXXII. 1. Lanuvii, XXXII. 9. Oſtiæ, XXXII. 1. Jovis capitolini, XXXII. 1. XXXV. 41. Junonis ſoſpitæ, XXXIV. 53. Matris, XXXV. 9. Matris matutæ, XXXIII. 27. Minervæ, XXXV. 36. Sanci, XXXIV. 43. Summani, XXXII. 29. Vulcani, XXXII. 29.
Ædicula Victoriæ virginis, XXXV. 9.
Ægeleos urbs opprimitur ab Attalo, XXXI. 46.
Ægina inſula, XXXI. 14.
Æginium oppidum, XXXII. 15.
Ægypto imminent Philippus Macedoniæ, & Antiochus Syriæ reges, XXXI. 14.
P. Ælius Pætus, decemvir agro dividundo, XXXI. 4. triumvir rebus coloniæ Narnienſis ordinandis, XXXII. 2. Cenſor 7.
Q. Ælius Tubero, tribunus plebis fert ad plebem de duabus coloniis Latinis deducendis, XXXIV. 53. Triumvir, XXXV. 9.
S. Ælius Pætus, ædilis curulis, XXXI. 50. triumvir rebus coloniæ Narnienſis ordinandis, XXXII. 2. Conſul, 7. in Capitolio ſenatum habet, 8. proficiſcitur in Galliam, 9. nihil memorabile gerit, 26. Cenſor, XXXIV. 44. XXXV. 9.
L. Æmilius Paulus, triumvir coloniæ deducendæ, XXXIV. 45. Ædilis, XXXV. 10, Prætor, 24.
M. Æmilius Lepidus, Legatus ad Ptolemæum, XXXI. 2. ferociter cum Philippo agit, 18. Pontifex, XXXII. 7. Ædilis, XXXV. 10. Prætor, 24.

Digitized by Google

Ænesidemus Dymæus, præfectus præsidii Achæorum Argis, XXXII. 24.
Ænus oppidum, XXXI. 16. proditione capitur a Philippo, *ibid.*
Ænei, XXXI. 31.
Æolis, XXXIII. 38.
Æquinoctium autumnale, XXXI. 47.
Æquinoctium vernum, XXXIII. 3.
Æropus mons, XXXII. 5.
Ætoli, ad eos legatos mittit Philippus, ne adventu Romanorum fidem mutent, XXXI. 28. cum Athamanibus bellum inferunt Philippo, & ab eo cæduntur, 41. deserunt castra, & in Ætoliam fugiunt, 42. eorum juventus in Ægyptum avecta, 43. Ætolorum legatorum cum Attalo & Romanis colloquium, 46.
Ætolorum concilium Heracleam indictum, XXXIII. 3. ab eorum equitibus regii fugantur, 6. eorum eques in Græcia est longè optimus, pedite inter finitimos vincuntur, 7. eorum querelæ, insatiabilis aviditas prædæ, & arrogantia, 11. inter eos & Quintium de Thebis Phthioticis disceptatio, 13. pacis cum Philippo leges non approbant, 31, 35. Ætolorum animi cur alienati a societate Romana, 49. invehuntur in Athenienses, & Romanos insimulant fraudis, XXXIV. 23.
Concitant reges ad bellum Romanum, XXXV. 12. decretum faciunt, quo arcessatur Antiochus ad liberandam Græciam, 33. occupant Demetriadem urbem, 34. Nabin interficiunt, 35. cæduntur a Lacedæmoniis, 36. Chalcidem oppugnare tentant, 37. Antiochum appellant imperatorem, 45. Ætolorum principum cum Chalcidensibus colloquium, 46. tentant socios Romanorum, 47.
Ætoli gens inquieta, XXXI. 28. vanissima & ingratissima, XXXVI. 17.
Ætoli umbilicum Græciæ incolunt, XXXV. 18.
Agri assignati privatis pro pecunia XXXI. 13.

Digitized by Google

agris donati milites Scipionis, XXXI. 4. 49.
Ager sacer Apollinis, XXXII. 40.
Agesimbrotus præest classi Rhodiorum, XXXI. 46. XXXII. 16. 32.
Agesipolis, princeps exsulum Lacedæmoniorum, XXXIV. 26.
Agmen quadratum, XXXI. 37.
Agræi, Ætoliæ populus, XXXII. 34.
Agrianes, XXXIII. 18.
Alæ, divisus socialis exercitus. XXXI. 21.
Alabanda, oppidum, XXXIII. 18.
Alarii equites, XXXV. 5.
Albanus mons, in eo triumphatum, XXXIII. 23.
Albæ ædes Capuæ, XXXII. 9.
Alexamenus, princeps Ætolorum, XXXV. 34. Nabin occidit, 35. obtruncatur a Lacedæmoniis, 36.
Alexander, magister equitum apud Epirotas, XXXII. 10.
Alexander princeps Ætolorum, ejusque oratio in Philippum, XXXII. 33. Romanos insimulat fraudis, XXXIV. 23.
Alexander Megalopolitanus, se oriundum a magno Alexandro fert, XXXV. 47.
Alexander Acarnan, XXXV. 18. ejus oratio, *ib.*
Alexandria Troas, XXXV, 42.
Alopecennosum oppidum recipit Philippus, XXXI. 16.
Amarynthidis Dianæ sacrum anniversarium Eretriæ, XXXV. 38.
Ambracius sinus, XXXII. 14.
Ambrysus, urbs, XXXII. 18.
Amilcar Pœnus, dux Gallorum invadit Placentiam, XXXI. 10. exsilio multatur a Carthaginiensibus, & bona ejus publicantur, 19. cadit in prœlio ad Cremonam, 21. alii captum in prœlio ad Mincium amnem tradunt, XXXII. 30. & ante currum triumphantis Consulis ductum fuisse, XXXIII. 23.
Amphilochia regio olim Ætolorum fuerat, XXXII. 34.

Digitized by Google

Amyclæ, XXXIV. 28.
Amynander Athamanum rex, venit in caſtra Romanorum, iiſque auxilia promittit, XXXI. 28. Phecam oppidum capit & Gomphos, atque Theſſaliam populatur, XXXII. 14. cum Athamanum peditum ducentis & mille ſe jungit Quintio Conſuli, XXXIII. 3. tenet caſtella, quæ per belli tempus Philippo ademerat, 34. eum tentat Antiochus, XXXV. 47.
Androcles, princeps Acarnanum, XXXIII. 16.
Androſthenes, dux præſidii Macedonici Corinthum defendit adversùs Romanos & Achæos, XXXII. 23. cæditur ad Corinthum, XXXIII. 14. ejus imprudentia, 15.
Andrus, inſula, XXXI. 15. capta a Romanis 45.
Anemurium, promontorium Ciliciæ, XXXIII. 20.
Angeæ, oppidum, XXXII. 13.
Annibal nuntios & litteras ad Antiochum miſiſſe inſimulatur, XXXIII. 45. prætor judicum potentiam, gravem libertati, minuit, 46. veſtigalium publicorum rationes cum fide & prudentia adminiſtrat & corrigit, *ibid.* & 47. Romani Carthagine Annibalem accuſant, *ibid.* aufugit ad regem Antiochum, 48. 49. quem ad bellum concitat, XXXIV. 60. concitare conatur Pœnos, 61. ejus cum P. Villio, & P. Scipione Africano colloquium, XXXV. 14. propter colloquia cum Villio ſuſpectus, ſe apud Antiochum oratione purgat, 19.
Antefixa fictilia deorum Romanorum, XXXIV. 4.
Antigonia Epiri, XXXII. 5.
Antiochia, XXXIII. 19.
Antiochus magnus, rex Syriæ, fœdus icit cum Philippo XXXI. 14. bellum, tranſitumque in Europam molitur, XXXIII. 13. omnes civitates Ptolemæi in Cœleſyria in ſuam poteſtatem redigit, 19. Legati Rhodiorum ad eum, 20. & Romanorum, 35. hibernat Epheſi, & ejus res geſtæ in Aſia, 38. Cornelius legatus miſſus ab Senatu, ad dirimenda inter Antiochum &

Digitized by Google

Ptolemæum certamina, 39. regis responsum, 40. redit in Asiam Antiochus, patiturque naufragium, 41. ab eo bellum imminere Romanis decem legati nuntiant, 44. ad eum fugit Annibal, 49.
Molitur bellum adversus Romanos, XXXV. 13. ejus cum Villio legato disceptatio, 15. trajicit Hellespontum, 23. venit Demetriadem, arcessitus ab Ætolis, 43. ejus in concilio Ætolorum oratio, 44. imperator appellatur ab Ætolis, 45. tentat Romanorum socios, 47. ei portas aperiunt Chalcidenses; Salganeam & castellum ad Euripum capit, 51.
Antipatria urbs capitur a Romanis, XXXI. 27.
Antiphilus, prætor Bœotorum, XXXIII. 1.
Aous amnis, XXXII. 5. 13. XXXIII. 4.
Apamea urbs, XXXV. 15.
Apamia, filia Alexandri Megalopolitani, XXXV. 47.
Apelaurus Stymphaliæ terræ locus, XXXIII. 14.
Aphrodisias, castellum Ciliciæ, XXXIII. 20.
Apocleti, sanctius Ætolorum consilium, XXXV. 34. 46.
Apodeotæ, XXXII. 34.
Apollinis in æde senatus datus, XXXIV. 43. ager sacer redimitur Sicyone ab Attalo, XXXII. 40. ædes Velitris, XXXII. 1.
Apollodorum, auctorem defectionis ab Romanis, Athenienses in exsilium ejiciunt, XXXV. 50.
Appolloniatæ trecenti jungunt se Quintio, XXXIII. 3.
Apsus, flumen, XXXI. 27.
L. Apustius, legatus P. Sulpicii consulis populatur extrema Macedoniæ, & Antipatriam aliaque oppida capit, XXXI. 27.
L. Apustius Fullo, ædilis plebis, XXXI. 4. prætor, XXXIII. 24. sortitur urbanam jurisdictionem, 26. Coloniæ Latinæ in Thurinum agrum deducendæ triumvir, XXXIV. 53. XXXV. 9.
Ara Martis in campo, XXXV. 10.
Aradii populi, XXXV. 48.

Digitized by Google

Arcadum concilium, XXXII. 5.
Archelaüs, princeps Acarnanum, XXXIII. 16.
Archidamus, dux Ætolorum, cogit Philippum obſidionem Thaumacorum urbis ſolvere, XXXII. 4. legatus mittitur ad Achæorum concilium, XXXV. 48. ejus infolentia. *ibid.*
Archippus, dux Argivus, expellit præſidium Nabidis ex urbe Argis, XXXIV. 40.
Ardues, filius Antiochi, XXXIII. 19.
Arei, XXXIII. 18.
Argens, oppidum, XXXII. 14.
Argentum bigatum, XXXIII. 23, 37. factum & infectum, XXXIV. 52. Oſcenſe, XXXIV. 10.
Argentariæ & feſtariæ in Hiſpania a Catone cos. inſtitutæ, XXXIV. 21.
Argi, nobilitati morte Pyrrhi, XXXI. 7. concilium Achæorum Argis, 25. Argi produntur Philocli, XXXII. 25. Argi a Philippo traduntur Nabidi, 38. ſpoliantur ab uxore Nabidis, 40. Argi duas arces habent, XXXIV. 25. Argis celebrata Nemea, 41. iis reſtituitur libertas, *ibid.*
Argivi oriundos ab ſe reges Macedonum credunt, XXXII. 22. abeunt ex concilio Achæorum, *ibid.* primo comitiorum die ſolent prætores pronuntiare Jovem, Apollinem, Herculem, 25.
Aries, XXXI. 46. XXXII. 23.
Ariſtænus, prætor Achæorum, XXXII. 19. ejuſque ad Achæos oratio, 20, 21. ſuadet Bœotis ut ſe Romanis adjungant, XXXIII. 2. caſtigat Ætolorum vaniloquentiam, XXXIV. 24. occurrit Quintio cof. cum decem millibus Achæorum, & equitibus mille, 25.
Ariſto Tyrius mittitur ab Annibale Carthaginem, ad concitandum Pœnos ad bellum, XXXIV. 61. deprehenditur & aufugit, *ibid.*
Aſnaus mons, XXXII. 5.
Aſtragos caſtellum, XXXIII. 18.
Aſyla apud Græcos, XXXV. 51.
Atalanta, inſula, XXXV. 37.

Digitized by Google

Athacus, urbs, XXXI. 34.
Athamanes, XXXI. 28. inferunt cum Ætolis bellum Philippo, qui eos cædit, 41. fugiunt in Ætoliam, 42. populantur Theſſaliam, XXXII. 14.
Athenienſes implorant auxilium a Romanis, XXXI. 5, cauſa belli inter Athenienſes & Philippum, 14. Philippus adversùs Athenas ducit exercitum, 24. omnia vaſtat, *ibid.* & 26. omnes Philippi ſtatuæ Athenis delentur, 44.
Athenis oratio plurimùm valet, favore multitudinis, XXXI. 24.
Athenienſes litteris verbiſque ſolis valent, XXXI. 44.
Athenagoras, præfectus Philippi, XXXI. 27, 35. adoritur Dardanos, 43. in Chaoniam ad occupandas fauces mittitur, XXXII. 5. repellit Romanos, XXXIII. 7.
A. Atilius Serranus prætor, XXXV. 10. præficitur claſſi, 20. mittitur contra Nabidem, 22.
C. Atilius Serranus, ædilis curulis, XXXIV. 54.
L. Atilius, prætor, XXXII. 27.
C. Atinius, tribunus militum quartæ legionis, ſignum ademptum ſignifero jacit in hoſtes, XXXIV. 46.
C. Atinius Labeo, tribunus plebis XXXIII. 22, 23. prætor, 42.
M. Atinius, præfectus ſociûm, occiditur a Boiis, XXXIV. 47.
Atrax oppidum, decem fermè millia ab Lariſſa, obſidetur a Romanis, XXXII. 15. qui re infectâ abeunt, 17, 18. *vide* & XXXIII. 4.
Attalus, rex Aſiæ, venit Piræum renovandæ cum Athenienſibus ſocietatis cauſâ, XXXI. 14. alloquitur populum ſcripto, 15. honores ei ab Athenienſibus decreti, *ibid.* cum Romanis Oreum oppugnat & capit, 46. opprimit Ægeleon, *ib.* ejus legati monent ſenatum fines regni ſui vaſtari ab Antiocho, XXXII. 8. in concilio Bœotorum primus verba facit, & loquens concidit, XXXIII. 2. Pergamum advectus moritur: ejus laudes, 21.

Digitized by Google

Attalus Eumenis frater, nuntiat senatui Antiochum cum exercitu Hellespontum trajecisse, XXXV. 23.
Attalis tribus Athenis, XXXI. 15.
Attica terra, XXXI. 14. devastatur, *ibid.* marmoris copiâ & ingeniis artificum eximiè exornata, 26.
Aulis oppidum, XXXV. 37, 50.
C. Aurelius Cotta, cos. XXXI. 4. Italiam provinciam obtinet, 6. *vide* & 47.
L. Aurelius, quæstor urbanus, cum Sacerdotibus de tributo solvendo certat, XXXIII. 42.

B

Cn. Bæbius Tamphilus, designatur prætor, quum ædilis plebeius esset, XXXI. 49, 50, prætor, temerè ingreditur Gallorum Insubrium fines, XXXII. 7. a consule L. Lentulo probris increpitus provinciâ excedere jubetur, *ibid.*
M. Bæbius Tamphilus, triumvir coloniæ deducendæ, XXXIV. 45. prætor, XXXV. 10. jubetur transire in Epirum, 24.
Q. Bæbius, trib. plebis, XXXI. 6.
Barbosthenes mons, XXXV. 27, 30.
Bardo, urbs Hispaniæ, XXXIII. 21.
Bargyliæ oppidum, XXXII. 33. XXXIII. 18, 39.
Bato, Longari filius, deficit ad Romanos, XXXI. 28.
Bellonæ in æde Senatus datus, XXXI. 47. XXXIII. 22.
Bergistanorum civitas a Catone subacta, XXXIV. 16.
Besalides, imperator Hispanus, XXXIII. 44.
Bevus flumen, XXXI. 33.
Bianor princeps Acarnanum, XXXIII. 16.
Bigatum argentum, XXXIII. 23.
Bilistages, regulus Ilergetum auxilium petit a Romanis, XXXIV. 11.
Bœbe palus, XXXI. 41.
Bœotia, XXXIII. 1.
Bœoti jungunt societatem cum Romanis, XXXIII.

2,

2. efferati odio in Romanos per latrocinia multos interficiunt, 29. multantur a T. Quintio, *ib.*
Bœotarchæ, XXXIII. 27.
Boiorum agrum invadit C. Oppius, quem cædunt, XXXI. 2. duce Amilcare Pœno invadunt Placentiam, 10. jungunt se Insubribus & Cenomanis, XXXII. 30. eorum agrum urunt coss. *ib.* & 31. cædunt Romanos, XXXIII. 36. eorum agrum populantur Romani, 37. Cæduntur a L. Valerio, XXXIV. 22, 46. oppugnant castra Romana, *ibid.* ingressi repelluntur, 47. in eorum agrum exercitum inducit L. Cornelius Merula cos. XXXV. 4. Boii vincuntur, 5. se dedunt Romanis, 40
Boiorix, regulus Boiorum, XXXIV. 46.
Boreas ventus, XXXI. 45.
Brachyllas Bœotarcha occisus, XXXIII. 27, 28.
Brixia, urbs caput Cenomanorum gentis, XXXII. 30.
Bruttii, conjurationes in Bruttiis adversus rempublicam, XXXII. 1.
In Bruttios colonia deducta, XXXIV. 53.
Brianium, XXXI. 39.
Budares, Imperator Hispanus, capitur a Romanis, XXXIII. 44.
Buxentum, XXXII. 29. eò colonia deducta, XXXIV. 45.
Byrsa, arx Carthaginis, XXXIV. 62
Byzantii, XXXII. 33.

C

CADDUSII populi, XXXV, 48.
Caduceator a Philippo ad Romanos missus, XXXI. 38. XXXII. 32. XXXIII. 11.
Q. Cæcilius Metellus, decemvir agro dividundo, XXXI. 4.
Calathana vicus, XXXII. 13.
Caligo tam densa, ut neque signiferi viam, nec signa milites cernerent, XXXIII. 7.

Digitized by Google

Callipolis Cherſoneſi, XXXI. 16.
Callithera, oppidum, XXXII. 13.
L. Calpurnius, legatus Romanus ad concilium Achæorum, XXXII. 19.
Campi Argivorum, XXXIV. 25.
Campi Theſſaliæ, XXXI. 41.
Canaſtræum Pallenes, XXXI. 45.
Captivi non minus decem pondo compedibus vincti, in publici carceris cuſtodia ſervantur, XXXII. 26.
Captivi Romani, apud Achæos ſervitutem ſervientes, liberantur, XXIV. 50.
Capitibus raſis ſequuntur currum T. Quintii triumphantis qui ſervitute ab eo exempti fuerant, XXXIV. 52.
Carales, XXXIII. 40.
Carcer inferior, XXXIV. 44.
Carcer Lautumiarum, XXXII. 26.
Cardo, urbs Hiſpaniæ, XXXIII. 21.
Caria, XXXIII. 39.
Cares, XXXIII. 18.
Carmen ſolenne ab ter novenis virginibus per urbem cani juſſum, XXXI. 12.
Carnis in feriis Latinis dandæ mos, XXXII. 1. legati ab Ardea queruntur ſibi Latinis non datam eſſe carnem, inde inſtauratæ Latinæ, *ibid.*
Carthagine judicum ordinis potentia, XXXIII. 46.
Carthaginienſes primum Tributum ſolvunt Romanis, XXXII. 2.
Caryæ, XXXIV. 26. XXXV. 27.
Caryſtus, urbs Euboeæ, capitur a Romanis, XXXII. 16, 17.
Caryſtiorum agri vaſtantur, XXXI. 45. XXXII. 16.
Caſæ textæ ex arundinibus, XXXV. 27.
Caſtellani agreſtes, ſive Ilotæ apud Lacedæmonios, XXXIV. 27.
Caſtra Pyrrhi, locus, XXXII. 13. XXXV. 27.
Caſtrum Mutilum, XXXI. 2.
Caſtrum Salerni, XXXII. 29.
Cataphracti equites, XXXV. 48.

Digitized by Google

Caunei, sive Caunii, XXXIII. 20.
Celelates populi se dedunt Romanis, XXXII. 29.
Celetrum oppidum, captum a Romanis, XXXI. 40. ejus situs, *ibid.*.
Celtiberi ingenti agmine ad oppidum Illiturgi M. Helvio occurrunt, XXXIV. 10. cæduntur, *ibid.* Celtiberûm decem millia mercede conducunt Turduli, 17. funduntur & fugantur a M. Fulvio, XXXV. 7.
Cenchreæ, Corinthiorum emporium, capiuntur, XXXII. 17, 23.
Cenomani duce Amilcare Pœno invadunt Placentiam, XXXI. 10. conciliantur Romanis, XXXII. 30.
Census, XXXV. 9.
Centurionibus quantum diviserint triumphantes imperatores, XXXIV. 52.
Cercetius mons, XXXII. 14.
Cercinium oppidum captum & incensum, XXXI. 41.
Cercuris navigii genus, XXXIII. 19.
Cerdiciates populi se dedunt Romanis, XXXII. 29.
Cereris templum Athenis ingressi duo juvenes Acarnanes, imprudentes religionis, interficiuntur, XXXI. 14.
Cereris Initia, XXXI. 47.
Cereri signum Æneum ex multatitio argento positum, XXXIII. 25.
Cetrati, XXXI. 36. XXXIII. 4, 8. XXXV. 30.
Cetrati, Peltastæ vocati, XXXIII. 4.
Chalcidem occupant Romani, & direptam relinquunt, XXXI. 23. eam frustra tentat Thoas Ætolorum princeps, XXXV. 37.
Chalcidenses colloquuntur cum Ætolis, XXXV. 38, 46. portas aperiunt Antiocho, 51.
Chalcidensis hospitis cœna, XXXV. 49.
Chalcioecon, templum Minervæ æreum, XXXV. 36.
Chaonia, XXXII. 5.
Charopus, princeps Epirotarum Villio & Quintio coss. utilem operam præbet, XXXII. 6, 11.
Chelidonium promontorium, XXXIII. 41.

Digitized by Google

Cherſoneſus, XXXI. 16.
Cia, XXXI. 15.
Ciani, XXXI. 31. XXXIII. 30.
Cilicia, XXXIII. 19.
Cincia lex de donis & muneribus, XXXIV. 4.
M. Cincius, præfectus Piſis, de Ligurum conjuratione ad Senatum ſcribit. XXXIV. 56.
Citharonis ſaltus, XXXI. 26.
Cius, urbs funditus everſa, XXXII. 33.
Claſſis Achæorum, XXXV. 26.
Attali, XXXII. 16.
Nabidis, XXXV. 26.
Rhodiorum, XXXII. 16.
Ap. Claudius, tribunus militum, XXXII. 35. mittitur Romam 36. legatus, XXXIV. 51.
Ap. Claudius Nero, prætor, ſortitur Hiſpaniam ulteriorem, XXXIII. 42, 43.
C. Claudius Nero, legatus ad Ptolemæum, XXXI. 2.
C. Claudius Centho cum copiis mittitur ad auxilium Athenarum a Macedonibus obſeſſarum, XXXI. 14.
C. Claudius Ap. F. Pulcher, augur in Q. Fabii Maximi locum lectus, XXXIII. 44.
P. Claudius, trib. mil. de legione ſecunda, cadit in prœlio cum Boiis, XXXIII. 36.
Cleomedon, legatus Philippi, XXXII. 21.
Cleomedes primus tyrannus Lacedæmone, XXXIV. 26.
Cleonæ oppidum, XXXIII. 14, 15. XXXIV. 25.
Cleonæum agrum depopulantur copiæ Philippi, XXXIII. 14.
Clypea inaurata, in faſtigio ædis Jovis ab ædilibus poſita, XXXV. 10. *Vid.* & XXXV. 41.
Cnidus, urbs Illyrici, XXXI. 27.
Codrio, oppidum munitum, deditur Romanis, XXXI. 27.
Cœla, Euboicus Sinus, XXXI. 47.
Cœla Theſſaliæ, XXXII. 4
Cœlo-Syria, XXXIII. 19.
Cohors cetrata, XXXI. 36. XXXIII. 46.

Digitized by Google

Cohors Marſorum, XXXIII. 36.
Colcas regulus duodetriginta oppidorum Hiſpaniæ ulterioris, XXXIII. 21. cum eo decem & ſeptem oppida conſurgunt adversùs Romanos, *ibid.*
Colonia in Bruttios, XXXIV. 53.
Buxentum, XXXIV. 45.
Croton, *ibid.*
Liternum, *ibid.*
Puteoli, *ibid.*
Salernum, *ibid.*
Sipontum, *ibid.*
Tempſa, *ibid.*
In Thurinum agrum, XXXIV. 53.
Vibo, XXXV. 40.
Vulturnum, XXXIV. 45.
Coloniæ Latinæ, XXXIV. 53.
Come Macra, oppidum, XXXII. 13.
Comenſis ager, XXXIII. 36.
Compedes Græciæ, Demetrias, Chalcis, Corinthus, XXXII. 37.
Comum oppidum capitur a Romanis. XXXIII. 36.
Conciljum Acarnanum, XXXIII. 16.
Ætolorum, XXXI. 19. XXXIII. 3. Panætolicum, XXXV. 12.
Arcadum, XXXII. 5.
Bœotorum, XXXIII. 2.
Magnetum, XXXV. 31.
Pylaicum, XXXI. 32.
Concio apud Græcos in theatro habita, XXXIII. 28.
Conjurationes, XXXIII. 36.
Ad Conſulatum ex quæſtura ſaltus, XXXII. 7.
Copaïs palus, XXXIII. 29.
Coraceſium oppidum ab Antiocho oppugnatur, XXXIII. 20.
Corcyra inſula, & urbs, XXXI. 18, 22, 44. XXXII. 6.
Corinthus in Achaia, XXXI. 22. oppugnatur, XXXII. 23. redditur Achæis, XXXIII. 34. *Vide* & XXXIV. 50.
Cornelia gens, XXXV. 10.

Digitized by Google

A. Cornelius Mammula, prætor, XXXV. 24.
C. Cornelius Lentulus, XXXII. 2.
C. Cornelius Cethegus, proconſul vincit Hiſpanos, XXXI. 49. abſens creatur ædilis curulis, 50. magno apparatu facit ludos Romanos, XXXII. 7. creatur conſul, 27. proficiſcitur in Galliam, 29. Inſubres vincit, 50. triumphat, XXXIII. 23. Amilcar ante ejus currum traductus, *ibid.* cenſor creatur, XXXIV. 44. ludis Romanis loca ſenatoria ſecernit a populo, *ibid.* luſtrum condit, XXXV. 9.
C. Cornelius Cethegus, legatus in Africam, XXXIV. 62.
Cn. Cornelius Blaſio, prætor, XXXIV. 42.
Cn. Cornelius Lentulus, ei proconſuli imperium in Hiſpania eſſe plebs jubet, XXXI. 50. ex ſenatusconſulto ovans urbem ingreditur, XXXIII. 27.
Cn. Cornelius Merenda creatur prætor, XXXIV. 42.
Cn. Cornelius Scipio, pontifex in locum Galbæ ſuffectus, XXXII. 7.
L. Cornelius Merula, prætor, XXXII. 7, 26. triumvir coloniæ deducendæ, XXXIV. 45. cof. 54. inducit exercitum in Boiorum agrum, XXXV. 4. eos vincit prœlio, 5. poſtulat ſupplicationem & triumphum, 8. nihil impetrat, *ibid.*
L. Cornelius Scipio, frater P. Corn. Scip. creatur prætor, XXXIV. 54.
P. Cornelius Lentulus, legatus, XXXIII. 35.
P. Cornelius Scipio Africanus, creatur cenſor, XXXII. 7. parum ex dignitate populi Romani eſſe ducit Annibalem pervicaci odio perſequi, XXXIII. 47. conſul iterum, XXXIV. 42. princeps ſenatûs lectus, 44. legatus mittitur in Africam, 62. ejus cum Annibale colloquium, XXXV. 14.
P. Cornelius Cn. F. Scipio ad ſupplendum Venuſinis colonorum numerum triumvir creatur, XXXI. 49. ædilis curulis, XXXIII. 25. prætor, XXXIV. 42. in Hiſpania multa ſecunda præ-

Digitized by Google

lia facit, XXXV 1. Proprætor vincit Lusitanos, *ibid.* petens consulatum repulsam patitur, 10. consul creatur, 24.
Corolamus, regulus Boiorum cædit Romanos, XXXIII. 36.
Coronatus populus ad omnia pulvinaria supplicat, XXXIV. 55.
Coronea, oppidum, XXXIII. 29.
Corragum castellum capitur, XXXI. 27.
Corribilo, nobilis regulus Hispanus, vivus capitur, XXXV. 22.
Corycus urbs Ciliciæ, XXXIII. 20.
Craterus, XXXV. 26.
Cremaste Lariſſa, XXXI 46.
Cremonam obſident Galli, XXXI. 10. ad Cremonam a L. Furio vincuntur Galli, 21. Cremonæ quod bello diruтum fuerat, reſtituit L. Valerius Flaccus coſ. XXXIV. 22.
Creta inſula, XXXIV. 27.
Cretenſes peditі Romano parum metuendi, XXXI. 39.
Cuneus Macedonum, phalanx, XXXII. 17.
M'. Curius, tribunus plebis, XXXII. 7.
Cuſibi, oppidum Hiſpaniæ, XXXV. 22.
Cyclades inſulæ, XXXIV. 26.
Cycliadas, prætor Achæorum, XXXI. 25. trahens res ad Philippum expellitur, XXXII. 19. apud Philippum exſul, 32.
Cydas, dux Cretenſium, jungit ſe Quintio, XXXIII. 3.
Cylarabis, gymnaſium trecentos paſſus ab Argis, XXXIV. 26.
Cymines oppidi potiuntur Ætoli, XXXII. 13.
Cynoſarges, templum Herculis, incenditur a Philippo, XXXI. 24.
Cynoscephalæ tumuli, XXXIII. 7. ibi magnâ pugnâ vincitur Philippus, 7, 10 16.
Cyphara, XXXII. 13.
Cyprus inſula, XXXIII. 45.
Cypſela caſtellum occupat Philippus, XXXI. 16.

Digitized by Google

Cyretiæ, urbs in Theſſalia capitur a Romanis, XXXI. 41.
Cythnus inſula, XXXI. 15, 45.

D

DAHÆ, populi, XXXV. 48.
Damiurgi, ſive Demiurgi, Achæorum magiſtratus, XXXII. 22.
Damocles, Argivus adoleſcens, in libertatem Argos vindicare volens, occiditur, XXXIV. 25.
Damocritus, prætor Ætolorum, Philippo adverſus Romanos favet, XXXI. 32. legatus mittitur ab Ætolis ad Nabin, ut eum concitet ad bellum Romanum, XXXV. 12. ejus ad T. Quintium ſuperbum reſponſum, 33.
Daphne, XXXIII. 49.
Dardani cæduntur a Philippo, XXXII. 19.
Daſſaretii populi fines populatur P. Sulpicius, XXXI. 33.
Decemviri ſacrorum inſpiciunt libros Sibyllinos, XXXIV. 55. XXXV. 9.
Decemviri agris inter milites veteranos dividendis creati, XXXI. 4.
Delium, urbs Bœotiæ, XXXI. 45. & Apollinis templum imminens mari, XXXV. 51. ejus templi religio, *ibid.*
Delus inſula, XXXIII. 30.
Demetrias, urbs Theſſaliæ, XXXI. 24. una e compedibus Græciæ, XXXII. 37. occupatur ab Ætolis, XXXV. 34.
Demetrius, Philippi Macedoniæ regis pater, XXXI. 28.
Demetrius, filius Philippi, XXXIII. 13. obſes a patre datur Romanis, 30. ante currum triumphalem T. Quintii ducitur, XXXIV. 52.
Dexagoridas, proditurus Romanis urbem Gythium, interficitur a Gorgopa, XXXIV. 29.
Dianæ ædes Abidi, XXXI. 17.

Digitized by Google

Dianæ Amarynthidis ſacrum anniverſarium Eretriæ, XXXV. 38.
Dicæarchi Platæenſis rogatio, XXXIII. 2.
Dicæarchus, Ætolorum legatus, mittitur ad Antiochum, ut eum concitet ad bellum Romanum, XXXV. 12.
Dictynneum, locus prope Spartam, XXXIV. 38.
Sex. Digitius, prætor, XXXIV 42. parum ſcitè aut fortunatè rem gerit in Hiſpania citeriore, XXXV. 1, 2.
Dinocrates, præfectus Philippi, fugit, XXXIII. 18.
Diocles, princeps Ætolorum, occupat Demetriadem, XXXV. 34.
Dionyſiodorus, legatus Attali, XXXII. 32.
Dioxippus defendit Athenas adversùs Philippum, XXXI. 24.
Dipylus Athenis, XXXI. 24.
Divitiæ corrupere imperium Romanum, XXXIV. 4.
Dium, urbs Macedoniæ, XXXIII. 3.
Dolopes pronuntiantur liberi, XXXIII. 34.
Cn. Domitius Ahenobarbus, ædilis plebis, XXXIII. 42. creatur prætor, XXXIV. 42. conſul, XXXV. 10, 20. ei ſe dedunt Boii, 22, 40. proconſul, XXXV. 37.
Doriſcon caſtellum occupat Philippus, XXXI. 16.
Dorulacus, dux Boiorum, XXXIV. 46.
Dromos, campus ad Lacedæmonem, XXXIV. 27.
Dymæi abeunt e concilio Achæorum, in quo ſocietas cum Romanis adversùs Philippum inibatur, XXXII. 22.

E

Echedemus, princeps Acarnanum, XXXIII. 16.
Echinus, oppidum, XXXII. 33.
Elæus, oppidum, XXXI. 16.
Elephantis quando primùm Romani uſi, XXXI. 36.
Eleuſinem fruſtra tentat Philippus, XXXI. 25. & Philocles, unus ex Philippi præfectis, 26.
Elimæa, regio, XXXI. 40.

Digitized by Google

Elimæi populi, XXXV. 48.
Emporiarum ſitus, XXXIV. 9.
Emporitani Hiſpani ſe dedunt Catoni coſ. XXXIV. 16.
Emporium ad Tiberim, XXXV. 10.
Eordæa, XXXI. 39. Eordææ aditus, XXXIII. 8.
Epheſus, XXXIII. 38.
Epirotæ tentant pacem Philippum inter & Romanos fruſtra, XXXII. 10.
Epiri fauces, XXXII. 16.
Epiri montes, XXXII. 13.
Epulones triumviri quando primùm creati, XXXIII. 42. iis, ut pontificibus, datum jus togæ prætextæ habendæ, *ibid.* numerus illorum ad ſeptem auctus, XXXIII. 42.
Equitatus Ætolorum longè optimus in Græcia, XXXIII. 7. Numidarum deſcriptus, XXXV. 11.
Equites Alarii, XXXV. 5. Loricati, quos cataphractos vocant, *ibid.* 48.
Equitibus quantum diviſerint imperatores triumphantes, XXXIV. 46, 52.
Eretria Theſſaliæ, XXXII. 13.
Eretria Euboeæ, XXXII. 16. XXXIII. 34.
Erigonus fluvius ex Illyrico per Pæoniam fluens in Axium amnem editur, XXXI. 39.
Euboeæ anguſtiæ, XXXI. 23. Cœla, 47.
Euboicarum civitatum conventus, XXXIV. 51.
Euboicus Sinus, XXXI. 47.
Euhydriam oppidum vaſtatur a Philippo, XXXII. 13.
Eumenes rex, Attali filius, XXXIII. 30., 34. auxilium fert T. Quintio conſuli, XXXIV. 26, 30. incitat Romanos ad bellum contra Antiochum, XXXV. 13.
Eunomus, prætor Theſſalorum, XXXV. 39.
Euripi caſtellum oppugnat Antiochus, XXXV. 51.
Euromum, XXXIII. 30. quæ & Euromenſium urbs, XXXII. 33.
Eurotas amnis, XXXIV. 28. XXXV. 29.
Eurylochus, princeps Magnetum, profugit in Ætoliam, XXXV. 31, 32. revocatur 34.

Digitized by Google

Eurymedon amnis in Pamphylia, XXXIII. 42.
Euthymidas princeps Chalcide pulsus frustra tentat patriam in potestatem Ætolorum redigere, XXXV. 37, 38.
Exsecratio Athenienſium in Philippum, XXXI. 44.
Exsules Lacedæmonii, XXXIV. 26.
Exta victimarum læta prolationem finium, victoriam & triumphum portendunt, XXXI. 5.

F

Q. Fabius, uxoris T. Quintii Flaminini ſororis filius, mittitur Romam, XXXII. 36.
Q. Fabius Buteo, prætor ſortitur Hiſpaniam ulteriorem, XXXIII. 24, 26.
Q. Fabius Labeo, quæſtor urbanus, XXXIII. 42. ei magnum certamen cum ſacerdotibus propter tributum ſolvendum, *ibid.*
C. Fabricius Luſcinus prætor, ſortitur urbanam juriſdictionem, XXXIII. 42, 43.
Fauces ad Antigoniam, XXXII. 5.
Fauces Iſthmi, XXXII. 21.
Fauces Theſſaliam ab Athamania dividentes, XXXII. 14.
Fauces quæ ferunt in Tempe, XXXIII. 13.
Fauni ædes, XXXIII. 42. dedicata, XXXIV. 53.
Fecialium collegium conſultum de ratione indicendi belli, XXXI. 8.
Felcina oppidum, XXXIII. 37.
Feriæ Latinæ ob terræ motum per dies duodequadraginta, XXXV. 40
Ferrariæ & argentariæ in Hiſpania, XXXIV. 21.
C. Flaminius, ædilis curulis, XXXIII. 42. tritici decies centum millia binis æris populo dividit, *ibid.* creatur prætor, XXXIV. 54. in Hiſpania expugnat Litabrum oppidum, XXXV. 22.
Q. Flaminius creatur decemvir agro dividundo, XXXI. 4.
Fœderum tria genera, XXXIV. 57.
Fœdus Romanorum cum Philippo, XXXIII. 39.

Digitized by Google

Fœdus cum Nabide, 34. 35.
Fœnore obruti debitores, XXXV. 7.
Fœneratores ex Sardinia fugantur, XXXII. 27.
Fontinalis porta, XXXV. 10.
Formiæ, XXXV. 21.
Fornices duo de manubiis facti ab L. Stertinio, XXXIII. 27.
Fortunæ Primigeniæ ædes in colle Quirinali, XXXIV. 53.
M. Fulvius tribunus plebis, XXXII. 7.
M. Fulvius Centumalus prætor, XXXV. 10, 20, 23, 24.
M. Fulvius Flaccus, decemvir agro dividundo, XXXI. 4.
M. Fulvius nobilior, ædilis curulis, XXXIII. 42. creatur prætor, XXXIV. 54. sortitur Hiſpaniam ulteriorem, 55. Vaccæos, Vectones & Celtiberos fundit fugatque, XXXV. 7. Proconſul multa proſperè gerit, 22.
M. Fundanius, tribunus plebis, ad plebem fert de lege oppia abroganda, XXXIV. 1.
Furiæ genti fato quodam data Gallica bella, XXXI. 48.
L. Furius Purpureo, prætor, XXXI. 4. Gallos vincit, 21. petit triumphum, 47. de ea re variæ in ſenatu ſententiæ, 48. triumphat, 49. creatur conſul, XXXIII. 24. per tribum Sappiniam in Boios venit, 37. populatur agrum Boiorum, *ibid.* ædes ab eo votæ, XXXIV. 53. XXXV. 40.
L. Furius Purpureo, legatus ad concilium Ætolorum, XXXI. 29. ejus oratio, 31.
M. Furius Craſſipes, coloniæ deducendæ triumvir, cui in triennium imperium eſſet, creatur, XXXIV. 53. *Vid.* & XXXV. 40.

G

GADITANIS remiſſum, ne præfectus Gades mitteretur, XXXII. 2.

Digitized by Google

Ganymedes præfectus Ptolemæi, prodit Philippo
Ænum oppidum, XXXI. 16.
Garitenes hospes Philippi, ab eo occisus, XXXII. 21.
Gaureleos, portus Andri insulæ, XXXI. 45.
M. Genucius tribunus militum secundæ legionis, interficitur in prœlio cum Boiis, XXXV. 5.
Geræstus, nobilis Eubœæ portus, XXXI. 45.
Gerrunium castellum, XXXI. 27.
Gladius & parma sunt arma velitum, XXXI. 35.
Gomphi, urbs Thessaliæ, XXXI. 41. XXXII. 14.
Gorgopas præest urbi Gythio, XXXIV. 29. interficit Dexagoridam, urbem prodere volentem Romanis, *ibid.*
Gortinii quingenti, duce Cydante, se jungunt Quintio consuli, XXXIII. 3.
Græcia libertate donata a Romanis, XXXIII. 31.
Græci barbaris sunt naturâ hostes, XXXI. 29.
Gymnasium Cynosarges Athenis, XXXI. 24.
Gymnasium Cylarabis Argis, XXXIV. 26.
Gythium, urbs valida, omniumque maritimarum rerum Lacedæmoniis receptaculum, XXXIV. 29. capitur a T. Quintio, *ibid.* oppugnatur a Nabide, & capitur, XXXV. 27.

H

Halicarnassenses, XXXIII. 20.
Ex Hastis, quæ in terram cadentes infixæ steterant, vallum, XXXV. 30.
Hegesianax legatus Antiochi ad Romanos, XXXIV. 57, 58, 59.
Hellespontus, XXXI. 15. XXXII. 33.
C. Helvius creatur prætor, XXXII. 7, 26.
M. Helvius, prætor, XXXII. 27. ejus de motu Hispanorum ad senatum litteræ, XXXIII. 21. cædit Celtiberos, XXXIV. 10. ovans ingreditur urbem, *ibid.* triumvir coloniæ deducendæ creatur, 45.
Hemerodromi Græcis, ingens uno die cursu conficientes spatium, XXXI. 24.

Digitized by Google

Hephæſtia, urbs Thraciæ, XXXIII. 35.
Heptagoniæ, locus prope Spartam, XXXIV. 38.
Heraclides claſſi præficitur a Philippo rege, XXXI. 16. conjicitur in vincula, XXXII. 5.
Heræum, XXXIII. 17.
Hermæum, XXXV. 50.
Herodorus Clanus mercator, XXXV. 37.
Hilermus, rex quondam Hiſpaniæ populorum, vivus capitur, XXXV. 7.
Hiſpani ægre ferunt ſibi adempta arma, multique ſibi conſciſcunt necem, XXXIV. 17.
Holo, oppidum Hiſpaniæ, XXXV. 22.
Hoſtiis majoribus rem divinam facere jubentur conſules, XXXI. 5.
L. & A. Hoſtilii Catones creantur decemviri agris dividundis, XXXI 4.
Hyampolis urbs, XXXII. 18.

I

Jassus oppidum, XXXII. 33.
Cis Iberum Hiſpanis omnibus arma adimit M. Porcius Cato cos., XXXIV. 17.
Icus, inſula, XXXI. 45.
Ilion, urbs Macedoniæ, XXXI. 27.
Ilipa, urbs Hiſpaniæ, XXXV. 1.
Ilium oppidum, XXXV. 43.
Ilotæ, caſtellani, genus agreſte apud Lacedæmonios, XXXIV. 27.
Ilvates Ligures, exciti a Gallis, invadunt, duce Amilcare Pœno, Placentiam, XXXI. 10. veniunt in ditionem Romanorum, XXXII. 31.
Iluciam oppidum in Oretanis capit C. Flaminius, XXXV. 7.
Imbrus inſula, XXXIII. 30. XXXV. 43.
Infans, incertum maſculus an femina eſſet, natus, & extemplo in mare deportatus, XXXI. 12.
Ingauni, gens Ligurum: cum iis fœdus icit P. Ælius cos. XXXI. 2.
Initia Cereris, XXXI. 14. 47.

Digitized by Google

Inſubres invadunt, duce Amilcare Pœno, Placentiam, XXXI. 10. circumveniunt Cn. Bæbium, & ſupra ſex millia & ſexcentos milites cædunt, XXXII. 7. cæduntur ab L. Valerio Flacco, XXXIV. 46.
Intertrimentum argenti, XXXII. 2.
Ireſiæ oppidum vaſtatur a Philippo, XXXII. 13.
Iſſaici Lembi, XXXII. 21.
Iſthmia ludicrum, XXXIII. 32. in quo promulgata Græciæ libertas, *ibid.*
Judicum ordo Carthagine nimium potens, lege Annibalis coercetur, XXXIII. 46.
L. Julius ſequeſtris, in Sabinos proficiſcens, fulmine ipſe & equus exanimantur, XXXIII. 26.
D. Junius Brutus, triumvir coloniæ deducendæ creatur, XXXIV. 45.
M. Junius Brutus, tribunus plebis, XXXIV. 1. tuetur legem oppiam de cultu matronarum, *ib.* creatur prætor, XXXV. 24.
M. Junius Silanus, præfectus ſociûm, occiditur in tumultuario prœlio, XXXIII. 36.
P. Junius Brutus, tribunus plebis, tuetur legem Oppiam, XXXIV. 1. ædilis curulis, XXXV. 41.
Juno Acræa, XXXII. 23.
Juno Soſpita, ei ædes vota a C. Cornelio Cethego conſule, XXXII. 30. dedicata, XXXIV. 57.
Jovis ædes duæ in Capitolio dedicatæ, XXXV. 41.
Jurare non poteſt flamen Dialis, atque adeo alium dat, qui pro ſe juret, XXXI. 50.
T. Juventius, tribunus militum cadit in pugna, XXXIII. 22.
T. Juventius Thalna creatur prætor, XXXIV. 42.

L

Cn. Labeo, tribunus militum, cadit in pugna, XXXIII. 22.
Lacedæmon, validiſſima urbs viris armisque, XXXIV. 3. *Vid.* Sparta.
Lacedæmonii pugnant miſſilibus, XXXIV. 39.

Digitized by Google

Lacedæmoniorum exſules multi, pulſi a ſuis tyrannis, veniunt in caſtra Romanorum, XXXIV. 26.
C. Lælius creatur prætor, XXXIII. 14. ſortitur provinciam Siciliam, 26. ambiens conſulatum repulſam patitur, XXXV 10.
Cn. Lætorius, legatus L. Furii prætoris, XXXI. 21.
Lamia urbs, XXXII. 4. XXXV. 43.
Lampſacus urbs libertatem ſuam defendit adversùs Antiochum, XXXIII. 38. *Vid.* & XXXV. 42.
Lampſus, urbs Theſſaliæ, XXXII. 14.
Lariſſa, arx Argis, XXXII. 25.
Lariſſa, urbs nobilis Theſſaliæ, XXXI. 46.
Lariſſa Cremaſte, XXXI. 46.
Lariſſenſes, XXXI. 31.
Latemnaſtus Cretenſis, XXXV. 29.
Lautumiarum carceris cuſtodiam intentiorem habere jubentur triumviri, XXXII. 26.
Lechæus portus, XXXII. 23.
Legati Achæi nuntiant Nabidem contra fœdus maritimam oram Laconum oppugnare, XXXV. 22. *Vid.* & Achæi.
Legati Antiochi Romam, eorumque oratio, XXXIV. 57
Legati ab Ardea queruntur in ſenatu ſibi in monte Albano Latinis carnem non eſſe datam, XXXIII. 1.
Legati Aſiæ & Græciæ Romæ auditi, XXXIV. 57.
Legati Athenienſium implorant auxilium Romanorum, XXXI. 5.
Legati Attali queruntur de Philippo, XXXI. 2. XXXII. 8. coronam auream ducentorum quadraginta ſex pondo in Capitolio ponunt, XXXII. 27.
Græciæ, Aſiæque Romæ auditi, XXXIV. 57.
Macedones deducti extra urbem in villam publicam, ibique iis locus & lautia præbita, XXXIII. 24.
Nabidis, XXXIV. 42.
Pœnorum & Maſiniſſæ Romæ de agro

Digitized by Google

disceptantium, XXXIV. 62.
Legati Ptolemæi, XXXI. 9. iis in singulos munera quinum millium æris ex senatusconsulto data, *ibid.*
Rhodiorum ad Antiochum, XXXIII. 20.
Romani ad Antiochum, XXXI. 1. ad Masiniſſam, 11.
Decem ad constituendas res Græciæ, XXXIII. 24, 31.
Ad Antiochum & Philippum, XXXIII. 35, 39.
Verminæ Romam, XXXI. 11
Legatis hostium in æde Bellonæ senatus datus, XXXIII. 24.
Legionarii equites, XXXV. 5.
Lembi Issaici, XXXII. 21.
Leucadia, olim peninsula, postea insula, divisa ab Acarnania freto vadoso, quod perfossum manu est, XXXIII. 17.
Leucas, caput Acarnaniæ, XXXII. 15. XXXIII. 17. Leucadem indictum concilium Acarnanum, XXXIII. 16. eam oppugnat Flamininus, 17. Leucadis situs, *ibid.* capitur proditione, *ibid.*
Lex Cincia de donis & muneribus, XXXIV. 4.
Leges Fœnebres, XXXV. 7.
Lex Oppia de cultu matronarum, XXXIV. 1. abrogatur, 8.
Libero liberæque signa ænea ex argento multatitio posita, XXXIII. 25.
C. Licinius Lucullus, tribunus, triumvir Epulo creatur, qui legem de creandis triumviris Epulonibus tulerat, XXXIII. 42.
P. Licinius Tegula carmen condit, quod ab ter novenis virginibus cani jussum, XXXI. 12.
Ligures Celelates, Cerdiciates, XXXII. 29.
Ilvates, *ibid.*
Liguſtini populi, XXXI. 18. Liguſtini Ilvates, XXXII. 31.
Liguſtini montes, XXXIV. 8.
Lingos mons, XXXII. 13.

Digitized by Google

Liſinæ, urbs Theſſaliæ, XXXII. 14.
Litabrum, oppidum in Hiſpania munitum & opulentum, vineis expugnat C. Flaminius, XXXV. 22.
Liternus fluvius, XXXII. 29.
Liternum colonia deducta, XXXII. 29. XXXIV. 45.
Litubium, oppidum Ligurum, ſe dedit Romanis, XXXII. 29.
C. Livius præeſt equitibus alariis in pugna adversùs Boios, XXXV. 5. petit conſulatum, ſed repulſam patitur, 10.
C. Livius Salinator creatur prætor, XXXV. 24.
Locorum diviſio in ſpectaculis, XXXIV. 54.
Longarus bellum cum Demetrio, Philippi Maced. regis patre, geſſit, XXXI. 28.
Loricati equites, XXXV. 48.
Sp. Lucretius, legatus in Africam miſſus, XXXI. 11.
Luci fanaque ſacroſancta, XXXV. 51.
Ludi editi a conſulibus, XXXI. 9. ab aliis imperatoribus, 49.
In Ludis ſenatoria loca ſecreta a populo, XXXIV. 54.
Ludi primùm de incerta pecunia voti, XXXI. 9.
Lunæ portus, XXXIV. 8.
Lunenſem agrum depopulantur Ligures, XXXIV. 56.
Luſcinus, regulus Hiſpaniæ ulterioris, XXXIII. 21.
Luſitani vincuntur a P. Cornelio Scipione, cæſis duodecim millibus, XXXV. 1.
Luſtrata urbs, XXXV. 9.
Luxus Romam invectus ab exercitu Aſiatico, XXXIV. 4.
Lyceum Athenis incenſum a Philippo, XXXI. 24.
Lycurgus, tyrannus Lacedæmoniorum, XXXIV. 26.
Lyncus in Daſſaretiis, XXXI. 33. XXXII. 9.
Lyſimachia, urbs, XXXII. 34. XXXIV. 57. diripitur & incenditur a Thracibus, XXXIII. 38. eam reſtituere cupit Antiochus, *ibid.* ut Seleuco filio eam det regni ſedem, 40. *Vid.* & XXXV. 15.

Digitized by Google

M.

MACEDONUM gentis nobilitas, XXXI. 1. Macedonici belli cauſæ cum Philippo, *ibid.* Macedones terrentur fœditate vulnerum Romanis armis illatorum, XXXI. 34. Macedonum animos ſibi conciliare ſtudet Philippus, XXXII. 5. Macedonum cum Rom. pugna ad Cynoscephalas, XXXIII. 7, 10.
Macra, Come oppidum, XXXII. 13.
Madytus, Cherſoneſi urbs, XXXI. 16. XXXIII. 38.
Magiſtratum geſturi, intra quintum diem in leges jurare debebant, XXXI. 50.
Magiſtratus minores Romæ circumire vigilias juſſi, XXXII. 26.
Magnetes pronuntiantur liberi, XXXIII. 32, 34. eorum concilium Demetriade, XXXV. 31. ad Magnetas legatorum Romanorum oratio, *ibid.* res fruſtra tentat T. Quintius, 39.
Magnetarches, ſummus Magnetum magiſtratus, XXXV. 31.
Malea, XXXI. 44. XXXII. 16.
Maleæ promontorium, XXXIV. 42.
Maliacus ſinus, XXXI. 46. XXXII. 4, 32.
Mallæa Perrhæbiæ, XXXI. 41.
Cn. Manlius Vulſo, ædilis curulis, XXXIII. 25. creatur prætor, 42. ſortitur Siciliam provinciam, 43. coloniæ deducendæ triumvir, XXXIV. 53. XXXV. 3.
L. Manlius Vulſo, prætor, XXXII. 27.
P. Manlius triumvir Epulo factus, XXXIII. 42. creatur prætor, *ibid.* in Hiſpaniam citeriorem adjutor conſuli datur, 43. vincit Turdetanos, XXXIV. 17.
M. Claudius Marcellus, ædilis curulis, XXXI. 50. prætor, XXXII. 7. ei Sicilia ſorte evenit, 8, 27. conſul creatur, XXXIII. 24. triumphat de Inſubribus & Comenſibus, 37. legatus, XXXV. 5, 8.

Digitized by Google

M. Marcius, tribunus militum ſecundæ legionis, interficitur in prœlio cum Boiis, XXXV. 5.
Q. Marcius Ralla, decemvir ædibus dedicandis, XXXIV. 53. XXXV. 41.
Q. Marcius rex, tribunus plebis, XXXIII. 25.
Mare Siculum, XXXIII. 17.
Maronea, urbs Thraciæ, expugnatur a Philippo, XXXI. 16.
Maronitæ, XXXI. 31.
Martis ara, XXXV. 10.
Marſorum cohors, XXXIII. 36.
Martiis Idibus magiſtratus initus, XXXI. 5.
Maſiniſſæ gratulantur Romani, eique dona mittunt, XXXI 11. mittit Romanis auxilia, 19. & XXXII. 27. populatur agrum Carthaginienſium, & quaſdam urbes vectigales eorum ſibi cogit ſtipendium pendere, XXXIV. 62.
Medi populi, XXXV 48.
Megalopolis condita, multis vicis oppidiſque Arcadiæ in unam urbem contributis, XXXII. 5.
Megalopolitani reſtituti in patriam ab Antigono Macedoniæ rege, XXXIII. 22.
Melambium, Scotuſſæi agri, XXXIII. 6.
Melius vicus Romæ, XXXIII. 26.
Melotis terra, XXXII. 13.
Memnon Demiurgus apud Achæos, XXXII. 22.
Mendis, maritimus vicus, XXXI. 45.
Menelaius mons, XXXIX. 28.
Menippus, legatus Antiochi ad Romanos, XXXIV. 57. ejus oratio, *ibid.* mittitur ad Ætolos, apud quos vires Antiochi in immenſum extollit, XXXV. 32.
Miſtion, Chalcidenſis princeps, XXXV. 38. fidus Romanis, 46.
Milites voluntarii, XXXI. 8.
Milites donantur agris, XXXI. 4, 49.
Militum dona in triumphis, XXXIII. 23. XXXIV. 51.
Mindii, XXXIII. 20.
Minerva, arcis Athenarum præſes, XXXI. 30. Piræei templum ei dicatum, *ibid.*

Digitized by Google

Minervæ Lacedæmone templum æreum, Chalcioecos, XXXV. 36.
Minio, princeps amicorum Antiochi, XXXV. 15. ejus cum legatis Romanis colloquium, 16.
M. Minucius Rufus, prætor, XXXII. 17. triumvir coloniæ Vibonem deducendæ, XXXIV. 53. XXXV. 40. legatus in Africam, XXXIV, 62.
P. Minucius, tribunus militum, XXXV. 5.
Q. Minucius, tribunus militum, *ibid.*
Q. Minucius Rufus, prætor factus, quum ædilis plebis esset, XXXI, 4. scribit senatui pecuniam e fano Proserpinæ sublatam, 12. pervestigat sacrilegium, pecuniamque reddit Proserpinæ, 13. ei prorogatur imperium, XXXII. 1. creatur consul, 27. ejus res gestæ in Gallia, 29. 31. ei negatur triumphus, XXXIII. 22, 23. triumphat in monte Albano, *ibid.*
Q. Minucius Thermus, ædilis curulis, XXXII. 27. triumvir colonis deducendis, 29. & XXXIV. 45. prætor, XXXIII. 24. sortitur Hispaniam citeriorem, 26. cædit Hispanos, 44. triumphat, XXXIV. 10 consul, 54. ejus in Liguria res gestæ, XXXV. 3. ei cum exercitu in Liguribus prorogatum imperium, XXXV. 20. cum Liguribus prospere pugnat, 21.
Mithridates, filius Antiochi, XXXIII. 19.
Mortui cum insignibus honorum cremantur, XXXIV. 7.
Muliebris servitus numquam salvis suis exsuitur, *ibidem.*
Mulieres Argivæ spoliantur auro, veste & mundo ab uxore Nabidis, XXXII. 40.
Mulierum finitus lege Opplâ cultus, XXXIV. 1.
Mundus muliebris, XXXII. 40. *Vid.* & XXXIV. 7.
Muri omnium cis Iberum civitatum dejecti, XXXIV. 17.
Mutilum castrum, XXXI. 2. XXXIII. 37.
Mutina, XXXV. 4.
Mycenica, locus haud procul Argis, XXXII. 39.
Myrina, urbs, XXXII. 1. 30.

Digitized by Google

N

NABIS Lacedæmoniorum tyrannus vaſtat finitimorum agros, XXXI. 25. ei traduntur a Philippo Argi, XXXII. 38. ejus cum T. Quintio Flaminino coſ. colloquium, 39. auxilia mittit Romanis, & inducias cum Achæis facit, *ibid.* Spoliat Argivos, 40. mittit uxorem ſuam Argos ad ſpoliandas feminas, *ibid.* de bello ei inferendo deliberant Patres, & T. Quintio rem totam permittunt, XXXIII. 44.
Bellum adverſùs eum decretum, XXXIV. 22, 24. apparatus belli, 26. 27. octoginta principes juventutis Laconicæ interficit, *ibid.* bellum adverſùs eum terrâ marique geritur, 28, 29. petit ut ſibi colloqui cum T. Quintio liceat, 30. ejus oratio ad T. Quintium, 31. reſpondet Quintius, 32. conditiones pacis a Quintio ſcriptæ, 35. quas reſpuit, 36, 37. Lacedæmonem oppugnat Quintius, 38, 39. induciæ, 40. Nabis mittit legatos Romam, qui pacem impetrant, 43.
Nabis, concitantibus Ætolis, denuò bellum molitur adverſùs Romanos, XXXV. 12, 13. contra eum mittitur Atilius prætor. 22. Nabis oppugnat Gythium, 25. vaſtat Achæorum agros, *ibid.* parat claſſem, 26. vincit prœlio navali Achæos, *ibid.* fugatur ab Achæis, 28, 30. occiditur ab Alexameno principe Ætolorum, 35.
Q. Nævius coloniæ deducendæ triumvir, cui in triennium imperium eſſet, creatur, XXXIV. 53. *Vid.* & XXXV. 40
Narnia colonia ſuppleta, XXXII. 2.
Naupactum, XXXV. 12.
Nephelis, promontorium Ciliciæ, XXXIII. 20.
Nicander ab Ætolis legatus mittitur ad Philippum, ut eum concitet ad bellum Romanum, XXXV. 12.
Nicanor, unus ex purpuratis Philippi, XXXIII. 8.
Nicephorium, lucus ad Pergamum, XXXII. 33, 34.
Nicoſtratus, Achæorum prætor, XXXII. 39, 40

Digitized by Google

ejus ſtratagema, XXXIII. 14. & victoria 15.
Niſuetæ, XXXIII. 18.
Noliba, oppidum Hiſpaniæ, XXXV. 22.
Numidæ liberant exercitum Romanum, XXXV. 11. eorum equorumque deſcriptio, *ibid.*

O

OBSECRATIO circa omnia pulvinaria, XXXI. 9.
Obſides Carthaginienſium Setiæ cuſtoditi, XXXII. 26.
Obſidibus in publicum prodeundi facultas negata, *ib.*
Obſides in triumpho ducti, XXXIV. 52.
Cn. Octavius legatus in Africam mittitur, XXXI. 14. creatur triumvir coloniæ deducendæ, XXXIV. 45.
Octolophum, ſive Octolophus, loci nomen, XXXI. 36.
Cnus Octavius, XXXIV. 28.
A. Ogulnius, tribunus militum de legione ſecunda, cadit in proelio cum Boiis, XXXIII. 36.
Oncheſtus, amnis in Theſſalia, XXXIII. 6.
Oppia lex de cultu matronarum, XXXIV. 1. pro ea oratio M. Catonis conſulis, 2. adversùs eam oratio L. Valerii trib. pl. 5. abrogatur, 8.
C. Oppius, præfectus ſociûm, invadit tumultuariâ manu agrum Boiorum, XXXI. 2. circumventus a Boiis cæditur, *ibid.*
C. Oppius tribunus plebis, XXXIV. 1.
L. Oppius tribunus plebis, XXXII. 28.
L. Oppius Salinator, poſt ædilitatem plebis, in Siciliam claſſem triginta navium ducere jubetur, XXXV. 23. creatur prætor, 24.
Oratio Ætolorum contra Romanos, XXXI. 29.
Alexandri Acarnanis, XXXV. 18.
Alexandri Ætoli contra Philippum, XXXII. 31.
Annibalis ad Antiochum, XXXV. 19.
Antiochi in concilio Ætolorum, XXXV. 44. Legati ejus in concilio Achæorum, 48.
Ariſtæni in concilio Achæorum, XXXII. 20. 21.

Digitized by Google

Oratio Athenienſium legatorum, XXXI. 30. in concilio Panætolico, XXXV. 32.
Menippi legati Antiochi, XXXIV. 57.
Minionis Antiochi amici, ad legatos Romanos, XXXV. 16.
Nabidis, Lacedæmoniorum tyranni, ad T. Quintium, XXXIV. 31.
Philippi legatorum in concilio Ætolorum contra Romanos, XXXI. 29.
M. Porcii Catonis cof. contra luxum muliebrem, XXXIV. 2. ad milites, 13.
T. Quintii Flaminini ad Græcos, XXXIV. 22. ad Nabidem, 32. ad Græcos, 49. ad Ætolos, XXXV. 33. ad Achæos, 49.
Romanorum legatorum ad Ætolos, XXXI. 31.
Sulpicii Galbæ, conſulis, XXXI. 7. ejuſdem reſpondentis Minioni, XXXV. 16.
L. Valerii trib. pleb. in legem Oppiam, XXXIV. 5.
Zenonis ad Quintium & legatos, XXXV. 31.
Orchomenos, urbs reddita Achæis, XXXII. 5.
Ordinum in ludis diſcernendorum mos incipit, XXXIV. 54.
Ordo ampliſſimus, *ibid.*
Oreſtæ, iis quòd primi ab rege Philippo deſeciſſent, ſuæ leges redditæ, XXXIII. 34.
Oreſtis regio, XXXI. 40.
Oreum, urbs in Eubœa, *ibid.*
Oreo libertas datur, XXXIII. 34.
Orgeſſum caſtellum, XXXI. 27.
Origines M. Catonis, XXXIV. 5.
Oſcenſe argentum, XXXIV. 10. 46.
Oſphagus fluvius, XXXI. 39.
Ovatio, XXXI. 20. XXXIII. 27.

P

PÆONIA, XXXIII. 19.
Palæphatus oppidum vaſtatur a Philippo, XXXII. 13.
Pallene regio, XXXI, 45.
Pamphylia, XXXIII. 41. XXXV. 48.

Digitized by Google

Panætolicum concilium Ætolorum, XXXI. 29. *Vid.* & XXXV. 32.
Parma & Gladius, arma velitum, XXXI. 35.
Paros, insula, XXXI. 15. XXXIII. 30. Parii, XXXI. 31.
Parthenius mons, XXXIV. 26.
Pastor a Charopo Epirota missus, magno usui est T. Quintio cos. XXXII. 11.
Pausanias prætor Epirotarum, XXXII. 10.
Pausistratus prætor Rhodiorum, XXXIII. 18.
Pacis conditiones cum Philippo, XXXIII. 30.
Pecuarii condemnati, & ex multatitia pecunia ædes in insula Fauni facta, XXXII. 42. & clypea inaurata in fastigio ædis Jovis posita, XXXV. 10.
De pecunia incerta ludi voti, XXXI. 9.
Pedasa urbs Asiæ, XXXIII. 30.
Peditibus in triumphis dabatur ab Imperatoribus trieris ejus quod dividebatur equitibus, XXXIV. 46, 52.
Pelagonia, Pelagones, XXXI. 28, 39.
Pelium urbem vi capiunt Romani, XXXI. 40.
Pellenensis ager, XXXIII. 14. eum depopulantur Philippi copiæ, *ibid.*
Peloponnesus peninsula est, XXXII. 21.
Pelops, Lacedæmoniorum rex, XXXIV. 32.
Peltastæ, XXXI. 36. XXXIII. 4.
Peneus amnis, XXXII. 15.
Peparethus, XXXI. 28.
Perræa regio, XXXII. 33. XXXIII. 18.
Pergamus, XXXV. 13. circa Pergamum sacra profanaque urit Philippus, XXXI. 46.
Pergamenorum regum origo, XXXIII. 21.
Perinthus, urbs, XXXII. 30.
Perrhæbia, XXXI. 41. XXXII. 25.
Perrhæbi pronuntiantur liberi, XXXIII. 34.
Persæ ab Lacedæmoniis aquam & terram petiere, XXXV. 17.
Perseus, Philippi regis Mac. filius, admodum puer, mittitur ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, XXXI. 28.

Phacium oppidum vaſtatum a Philippo, XXXII. 13.
Phæneas, princeps Ætolorum, adeſt colloquio Quintii cum Philippo, XXXII. 32. in eum Philippi jocus, 34. venit ad Quintium cum Ætolorum auxiliis, XXXIII. 3. ejus altercatio cum Quintio de Thebis Phthiis, 13. inter eum & Thoantem contentio, XXXV. 45.
Phalanx cuneus Macedonum, & robur exercitûs, XXXII. 17, XXXIII. 8. duplex phalanx, Leucaſpidum, & Aglaſpidum, ſeu Chalcaſpidum, cujus agminis incommoda, XXXI. 39.
Phalara, ſive Phalera, oppidum in ſinu Maliaco, XXXV. 43.
Phaleria, urbs Theſſaliæ, capitur a Romanis, incenditur & diripitur, XXXII. 15.
Phanota Phocidis capta a Romanis, XXXII. 18.
Pharſalia terra, XXXIII. 6.
Pharſalus urbs, XXXII. 33.
Pheca, oppidum, XXXII. 14.
Phecadus, urbs, XXXI. 41.
Pheræ, oppidum, XXXII. 13. XXXIII. 6. Pheris excluſus Philippus redit in Macedoniam, XXXII. 13.
Pheræ in Laconico agro, XXXV. 30.
Pherinum, XXXII. 14.
Philippei nummi aurei, XXXIV. 52.
Philippo Macedonum regi bellum indictum, XXXI. 5, 8. oppugnat Abydum, 14. fœdus ejus cum Antiocho Syriæ rege, *ibid.* bellum inter eum & Athenienſes, *ibid.* quum ægre ſuſtineret Attalum Rhodiosque hoſtes, ne Romano quidem bello terretur, 16. Abydum capit, *ibid.* & 17. eum audacter alloquitur M. Æmilius Legatus Romanus, 18 inſueto vera audire ferocior videtur Legati oratio, *ibid.* Philippus petit Athenas, 24. edit prœlium memorabile cum Athenienſibus, *ibid.* recedit, & omnia circa Athenas diruit, *ibid.* Achæos Romano illigare bello fruſtra conatur, 25. Athenas & Piræeum fruſtra tentat, 26. diruit templa circa Athenas, *ibid.* ejus apparatus, 28. legatos mittit ad Ætolos,

Digitized by Google

ibid. miratur Romanorum castra, 34. detrectat pugnam, 36. cædit vagos frumentatores Romanos, *ibid.* repellitur, 37. in magno est periculo, *ibid.* recedit, 28. cædit Ætolos, 41, 42. in eum Athenienſium decreta, 44.
Thaumacos fruſtra tentatos deſerit Philippus, XXXII. 4. ejus anxietas & curæ, 5. conciliat ſibi Græcos & Macedonas, *ibid.* occupat fauces Antigoniæ, *ibid.* caſtra ponit ad Aoum, *ibid.* ejus colloquium cum T. Quintio conſule, 10. eum aggreditur Quintius, & fugere cogit in Theſſaliam, 12. in Macedoniam Philippus redit, 13. ejus ſocietate relictâ Achæi ſe adjungunt Romanis, 19, 23, ejus nomen in comitiis Argivorum recitatum poſt Jovem, Apollinem, & Herculem, 25. ejus præfecto Philocli Argos proditur, *ibid.* ejus cum Quintio cof. colloquium, 32, 36. Philippus dicacior quàm regem decet, 34. petit a Quintio ut legatos Romam mittere liceat, 36. impetrat inducias in duos menſes, *ibid.* ejus legati re infectâ diſcedunt Româ, 37. fœdus facit cum Nabide, 38. Argivorum urbem fiduciariam Nabidi tradit, *ibid.* & *ſeqq.*
Ejus apparatus XXXIII. 3. ad eum contendit Quintius conſul, *ibid.* copiarum Philippi numerus, 4. caſtra ponit ad Cynoſcephalas, 7. prœlium quo vincitur, 7, 10. caduceatorem mittit ad Romanos, 11. ei induciæ quindecim dierum datæ, 12. colloquium ad Tempe, 13. pacis leges cum Philippo *ibid.* & 30. cædit Dardanos, 19. pax cum eo a populo juſſa, 25. de eo triumphat Quintius, XXXIV. 52. Demetrius ejus filius ante currum triumphantis ductus, *ibid.* eum ad bellum renovandum incitant Ætoli, XXXV. 12.
Philippus, filius Alexandri Megalopolitani, XXXV. 47.
Philocles, præfectus Philippi mittitur ad populandos Athenienſium agros, XXXI. 16. fruſtra oppugnat

Eleusinem & Athenas, 26. depopulatur fines Athenienſium, *ibid.* Chalcidem tenet, XXXII. 16. Corinthum obſidione liberat, 23. ei Argos proditur, 25.
Philopœmen, prætor Achæorum, XXXV. 25. adverſus Nabin claſſem educit, 26. vincitur, *ibid.* incendit caſtra Nabidis, 27. populatur agros Laconicos, *ibid.* ejus in ducendo agmine ſociſque capiendis ſolertia & uſus, 28. vincit & fugat Lacedæmonios, 29. ſocietati Achæorum Lacedæmonios adjungit, 36.
Phliaſii, XXXIII. 14.
Phliaſius ager, XXXIII. 14. eum depopulantur copiæ Philippi, *ibid.*
Phocidis urbes captæ a Romanis, XXXII. 18.
Phœbeum, *niſi forte legendum eſt Ephebeum*, locus ſine muro apertus prope Spartam, XXXIV. 38.
Phthiotæ Achæi liberi eſſe jubentur, XXXIII. 32. Theſſalorum genti contribuuntur, 34.
Pieria, *aut melius forte* Pialia, urbs Theſſaliæ, XXXII. 15.
Pileati capite raſo liberti, XXXIII. 23. XXXIV. 52.
Piræeus Athenarum, XXXI. 14, 22, 23. Piræeum fruſtra tentat Philippus, *ibid.* 26.
Piſas circumſident quadraginta millia Ligurum XXXV. 3.
Pilidæ, XXXV. 13.
Piſiſtratidæ, XXXI. 44.
Piſiſtratus, princeps Bœotorum, ſocietatis Romanæ auctor, XXXIII. 27. interficiendum curat Brachyllam Bœotarchen, 28. de eo ſumitur ſupplicium, *ibid.*
Placentini captivi ad duo millia liberorum capitum redditi colonis, XXXI. 21.
Placentinum agrum, uſque ad ipſa coloniæ mœnia, cum cædibus & incendiis depopulantur Ligures, XXXIV. 56.
Plebiſcitum, ut cum ſociis ac nomine Latino pecuniæ creditæ jus idem, quod cum civibus Romanis eſſet, XXXV. 7.

Digitized by Google

Pleiæ, *seu potiùs* Bœæ, locus in Laconica, XXXV. 27.
Q. Pleminius, XXXIV. 44.
C. Pletorius, triumvir deducendæ coloniæ creatur, XXXIV. 45.
Pleuratus, Scerdilædi filius, pollicetur auxilium Romanis, XXXI. 28. ei Lycus & Parthini dati, XXXIII. 34.
Pluvina urbs, XXXI. 39.
Polybius scriptor, XXXIV. 50.
Pontifices habent jus togæ prætextæ, XXXIII. 42.
A Pontificibus & auguribus tributum, quod per bellum non contulerant, exigitur, *ibid.*
Populus de bello indicendo consulitur, XXXI. 6.
L. Porcius Licinus creatur prætor, XXXIV. 54.
M. Porcius Cato, ædilis plebis, XXXII. 7. creatur prætor, *ibid.* obtinet Sardiniam, 27. est asperior in coercendo fœnore, *ibid.* creatur consul, XXXIII. 42. sortitur Hispaniam provinciam, 43. ejus contra luxum mulierum pro lege Oppia oratio, XXXIV. 2. proficiscitur in Hispaniam, 8. ejus de bello dictum, 9. urit hostium agros, *ibid.* ad ejus genua provolvuntur legati Bilistagis, Hergetum regni, auxilium ab eo petentes, 11. ejus consilia, 12. stratagema, 13, oratio ad milites, *ibid.* Hispanos ad pugnam elicit, 14. quos fugat & castra eorum oppugnat & capit, *ibid.* & 15. ei se dedunt Hispani, 16. exarmat omnes eis Iberum Hispanos, & urbium muros unâ die diruit, 17. Segesticam opulentam civitatem capit, *ibid.* ejus vigilantia & parcimonia, 18. proficiscitur in Turdetaniam, 19. sollicitat Celtiberos frustra, *ibid.* regreditur cum septem cohortibus ad Iberum, *ibid.* ad eum deficiunt Sedetani, Ausetani & Suessetani, 20. oppugnat Lacetanorum oppidum, quod capit, *ibid.* triumphat, 46. ædiculam victoriæ virginis dedicat, XXXV. 9.
M. Porcius Læca, tribunus plebis, XXXII. 7.
P. Porcius Læca, triumvir epulo, XXXIII. 42. prætor, *ibid.* sortitur Pisas, 43.

Digitized by Google

Porta caſtrorum decumana, eadem quæſtoria, XXXV. 47.
Porticus duæ ex pecuariorum damnatorum factæ, XXXV. 10. alia porticus extra portam trigeminam inter Lignarios facta, XXXV. 41.
Portoria venalium Capuæ Puteoliſque, & portorium caſtrorum fruendum locant cenſores, XXXII. 7.
Portus Gaureleos, XXXI. 45.
Geræſtus, *ibid.*
Lechæum, XXXII. 23.
Lunæ, XXXIV. 8.
Pirenæi, *ibid.*
L. Poſtumius Tympanus quæſtor occiditur a Bois, XXXIV. 47.
Praſiæ continentis Atticæ locus, XXXI. 45.
Prætores ſex, XXXII. 27.
A Prætoribus Argis, primo comitiorum die, Jupiter, Apollo, & Hercules, omnis capſa, pronuntiari ſoliti, XXXII. 25.
Priſtis, navis genus, XXXV. 25.
Prodigia. Ædes Apollinis & Sanci de cœlo tactæ, XXXII. 1. item Vulcani Summanique, 29. Opis in Capitolio, 22.
Agnus natus cum Suillo capite, XXXI. 12. biceps cum quinque pedibus, XXXII. 29.
Capillus enatus in Æde Herculis, XXXII. 1.
Capra ſex hædos uno fœtu edidit, XXXV. 21.
Haſtarum ſpicula arſerunt, XXXIII. 27.
Julius ſequeſtris fulmine ipſe & equus exanimati ſunt, XXXIII. 25.
Lac fluxit, XXXIV. 45.
Laurea in puppi navis longæ enata, XXXII. 1.
Puer natus non pedes, non manus habens, XXXIV. 45. unimanus, XXXV. 21.
Pueri ingenui ſine oculis & naſo nati, XXXIV. 45.
Pulli gallinacei cum ternis pedibus, XXXII. 1.
Sanguinis guttæ in Foro & Comitio & Ca-

Digitized by Google

pitolio viſæ, XXXIV. 45.
Tiberis loca plana urbis inundavit, XXXV. 9.
Veſparum ingens agmen Capuæ in Forum advolavit, & in Martis æde conſedit, *ibid.*
Via publica Lanuvii de cœlo tacta, XXXII. 9.
Vulcani caput arſit, XXXIV. 45.
Promontorium Anemurium, XXXIII. 20.
Chelidonium, XXXIII. 41.
Junonis Acrææ, XXXII. 23.
Maleæ, XXXIV. 32.
Nephelis, XXXIII. 20.
Sunium Atticæ terræ, XXXII. 17.
Toronæ, XXXI. 45.
Zelaſium, XXXI. 46.
Proſerpinæ theſauri expilati, XXXI. 12, 13.
Pruſias, ſocius & amicus Philippi, XXXII. 34. Bithyniæ rex, XXXIII. 30.
Pteleum oppidum, XXXV. 43.
Ptolemæus Epiphanes, rex Ægypti, XXXI. 2. ad eum legati Romani miſſi, *ibid.* ejus ad Romanos legatio, 9. Antiochi filiam ducit, XXXV. 13.
Purpuræ uſus quibus licitus, XXXIV. 7. quando deponendus, *ibid.*
Puteolos colonia deducta, XXXIV. 45.
Pylæ, XXXII. 4.
Pylaicum concilium, XXXI. 32. *Vide &* XXXIII. 35.
Pyrenæi portus, XXXIV. 8.
Pyrrhi caſtra, locus, XXXV. 27.
Pythagoras, gener Nabidis & uxoris ejus frater, eſt præfectus præſidii Laconum Argis, XXXIV. 25. cum mille mercenariis & duobus millibus Argivorum Lacedæmonem ad Nabidem venit, 29. mittitur in caſtra Romana ad T. Quintium, 30. iterum 40.

Q

Ex QUÆSTURA conſulatum petit & adipiſcitur T. Quintius, XXXII. 7
Quinquennalia vota, XXXI. 9.

Digitized by Google

L. Quintius Flamininus, ædilis curulis, XXXI. 4. prætor, 49. fratre T. Quintio Flaminino consule bellum adversus Philippum gerente præfectus classi, XXXII. 16. ejus res in Græcia gestæ, *ibid.* & *seqq.* creatur Consul, XXXV. 10. ejus gesta in consulatu, 20, 22, 24, 40 & 41.

T. Quintius Flamininus, triumvir ad supplendum Venusinis colonorum numerum creatur, XXXI. 49. ex quæstura consulatum petit, & duobus tribunis plebis reclamantibus adipiscitur, XXXII. 7. fortitur provinciam Macedoniam, 8. proficisci maturat, 9. ejus cum Philippo colloquium, 10. ejus res gestæ, 22, 14, 15, 17 & 18. auctore eo, legati a fratre ejus L. Quintio ad Achæos mittuntur, 19. Elatiam capit, 24. ei prorogatur imperium, 28. ejus cum rege Philippo colloquium 32 & *seqq.* ei liberum arbitrium pacis ac belli a senatu permissum, 37. Nabin tyrannum Romanis conciliat, 39.

Ir in Bœotiam, XXXII. 1. ingreditur Thebas, *ibid.* Bœotos in societatem adsciscit, 2. ad Thermopylas venit, 3. progreditur Xynias, *ib.* contendit ad Philippum, *ibid.* movet ad Thebas Phthioticas, 5. prœlio ad Cynoscephalas vincit Philippum, 7. & *seqq.* Ætolos offendit, 11. consilium habet de pace, 12. ejus colloquium ad Tempe cum Philippo, 13. inducias ei quatuor mensium concedit, *ibid.* Bœotos, quòd insidias Romanos per latrocinia occiderint, multat, 29. promulgari in ludis Nemeæis curat libertatem Græciæ, 32, 34. ei prorogatur imperium, 43.

Ejus justitia & temperantia, XXXV. 22. ad eum senatusconsultum missum, quo adversus Nabin bellum decretum, *ibid.* conventum omnium sociarum civitatum legationibus edicit Corinthum, *ibid.* ejus ad Græcos oratio, *ibid.* exercitum ducit Argos, 25. petit Lacedæmonem, 26. ejus res gestæ in eo bello, 26, 29. colloquium cum Nabide, 30, 32. socios ad pacem hortatur

tur, 33, 34. pax convenire non poteſt, 35, 36. coronâ oppugnat Spartam, 38. recedit, 39. inducias concedit Nabidi, 40. præficitur Nemeis, 41. Ætolorum in T. Quintium querelæ, *ibid.* Græciam relinquens, alloquitur ſociorum legatos, 48, 49. petit ab iis, ut cives Romanos, ſi qui apud eos in ſervitute eſſent, liberarent, 50. Acrocorinthum, Chalcidem, & Demetriadem liberat, 51. triduum triumphat, 52. ante ejus currum multi nobiles captivi obſidesque ducti, inter quos Demetrius, Philippi regis, & Armenes, Nabidis, filii, *ibid.*

Legatus in Græciam mittitur, XXXV. 23. quid egerit in ea legatione narratur, 31, 33. 39. ejus oratio in concilio Achæorum, 49.

R

Regii nominis honor pro magnis erga ſe meritis datus regibus a Romanis, XXXI. 11.

Religio Romanorum in ſuſcipiendis votis, XXXI. 9.

Remulco trahere naves, XXXII. 16.

Rhiſinſus Pellenenſis, XXXII. 22. ejus contra filium Damiurgum, nomine Memnonem, certamen, *ibid.*

Rhodus, inſula, XXXI. 15.

Rhodii legati nuntiant Romam Aſiæ civitates a Philippo ſollicitari, XXXI. 2. navale Rhodiorum certamen cum Philippo, *ibid.* 14. ab Athenienſibus coronâ aureâ, & civitate donantur, 15. eorum viginti naves Romanæ claſſi ſe jungunt, 46. *Vid.* & XXXII. 16. eorum legati ad Achæos, 19. cum iis ſocietatem jungunt Achæi, 23. Rhodii recuperant Peræam, XXXIII. 18. mittunt legatos ad Antiochum, 20. tuenturſocios Ptolemæi, *ibid.* accipiunt Stratoniceam Cariæ, aliaſque urbes, 30.

Rhomphææ Thracum, XXXI. 39.

Rogatio de bello Macedonico, XXXI. 6. de pace cum Macedonibus, in Capitolio ad plebem

Digitized by Google

lata, XXXIII. 25.
Romanorum religionis cura, XXXI. 9. arcessfraudulentæ, XXXIV. 62.

S

Sacerdotes coacti stipendium dare in bellum, XXXIII. 42.
Sacerdotes Abydeni cum infulis ad defendam Philippo urbem mittuntur, XXXI. 17.
Athenienses cum insignibus suis obviam Attalo prodeunt, XXXI. 14.
Exsectari quotannis jubentur Philippum, liberos ejus, regnumque, XXXI. 44.
Sacrificium novemdiale, XXXIV. 45.
Sacrum anniversarium Eretriæ Amarynthidis Dianæ, XXXV. 38.
Saguntina rabies, XXXI. 17.
Salerni castrum, XXXII. 29.
Salernum colonia deducta, XXXIV. 45.
Salganea, XXXV. 37, 46, 51.
C. Salonius triumvir coloniæ deducendæ, XXXIV. 45.
Saltus ad Aoum amnem, XXXII. 6.
Saltus Cithæronis, XXXI. 26.
Salyi, duce Amilcare Pœno, invadunt Placentiam, XXXI. 10.
Samii, XXXIII. 20.
Sanci ædes de cœlo tacta, XXXII. 1.
Sappinia tribus, Umbriæ pars, XXXI. 2. *Vid.* & XXXIII. 37.
Sardes, XXXIII. 19.
Sarus fluvius, XXXIII. 41.
Saxum ingens in vicum Jugarium ex Capitolio procidit, & multos oppressit, XXXV. 21.
Scarphæa, urbs Locridis, XXXIII. 3.
Scenici ludi Romani magnificè facti ab ædilibus curulibus, XXXI. 4.
Sciathus, urbs haud ignobilis, XXXI. 28. diruitur, *ibid. Vid.* & 45.

Digitized by Google

Scotuſſæus ager, XXXIII. 6.
C. Scribonius, ædilis plebis, XXXIII. 42. *Vid.* & XXXIV. 53. prætor 54.
Scriptor a Livio memoratus, Cato, XXXIV. 5. Polybius, XXXIV. 50.
Scyllæum, XXXI. 44.
Scyrus, inſula, XXXIII. 30.
Sedetani ad Catonem conſulem deficiunt, XXXIV. 20.
Seditio militum Romanorum, XXXII. 5.
Segeſtica, civitas Hiſpaniæ gravis & opulenta, XXXIV. 17. eam vineis & pluteis capit Cato conſul, *ibid.*
Seguntina, oppidum Hiſpaniæ, XXXIV. 19.
Seleucia, XXXIII. 41.
Seleucus Antiochi filius, *ibid.* ei Lysimachia ſedes a patre datur, XXXV. 16.
Selinus oppidum Ciliciæ, XXXIII. 20.
Sella curulis dono miſſa Maſiniſſæ, XXXI. 11.
Sellaſia, XXXIV. 28.
Selymbria, XXXII. 39.
C. Sempronius Tuditanus, quum ædilis plebis eſſet, prætor creatur, XXXII. 27. ſortitur Hiſpaniam citeriorem, 28. victus prœlio ab Hiſpanis, ex vulnere moritur, XXXIII. 25. pontifex fuerat, 42.
M. Sempronius Tuditanus, tribunus plebis, ex auctoritate patrum plebem rogat, ut cum ſociis & nomine Latino pecuniæ creditæ jus idem, quod cum civibus Romanis eſſet, XXXV. 7.
P. Sempronius, præfectus ſociûm, XXXIV. 47.
Ti. Sempronius Gracchus, cadit in prœlio cum Boiis, XXXIII. 36.
Ti. Sempronius Longus tribunus plebis, XXXI. 20. ædilis curulis, XXXII. 27. triumvir coloniis deducendis, 29. prætor, XXXIII. 24. ſortitur Sardiniam provinciam, 28. ei prorogatum imperium, 43. creatur conſul, XXXIV. 42. triumvir coloniæ deducendæ, 45. proficiſcitur in Boios,

& adversùs eos pugnat, 46, 47. legatus consularis, XXXV. 5.
Senatusconsultum de bello adversùs Nabin Lacedæmonium, XXXIV. 22. de coloniis deducendis, 53.
Sepulcra diruta Athenis a Philippo, XXXI. 24. super ea re Athenienſium querelæ, 30.
Cn. Sergius Plancus, prætor, XXXI. 4, 6. ei prorogatum imperium, XXXII. 1.
M. Sergius Silus, prætor, XXXII. 27.
Serrheum caſtellum occupat Philippus, XXXI. 16.
M. Servilius decemvir agris dividundis, XXXI. 4. triumvir coloniis deducendis, XXXII. 29. & XXXIV. 45.
P. Servilius, decemvir agris dividundis, XXXI. 4.
Servi indices conjurationis, XXXII. 26. iis vicena quina millia æris & libertas data, *ibid.*
Servorum conjuratio in Etruria, XXXIII. 36. vincuntur a M'. Acilio prætore, *ibid.* principes conjurationis adfiguntur crucibus, *ibid.*
Seſtos Helleſponti urbs, XXXII. 33.
Sicyone Romanorum aliorumque populorum legatis datum Achæorum concilium, XXXII. 19.
Sicyonius ager, XXXIII. 15.
Sida, oppidum, XXXV. 13.
Sidetæ, populi, XXXV. 48.
Sidonii, populi, *ibid.*
Signa ænea quinque ex multatitio argento in ærario poſita, XXXI. 50. tria Cereri, Libero, Liberæque poſita, XXXIII. 25.
Sinus Ambracius, XXXII. 14.
Euboicus, XXXI. 47.
Gallicus, XXXIV. 3.
Maliacus, XXXV. 37.
Sipontum colonia civium Romanorum deducta, XXXIV. 45.
Sipyrrhicas, princeps Ætolus, XXXI. 46.
Smyrna urbs uſurpat libertatem, XXXIII. 38. obſidetur ab Antiochi copiis, *ibid. Vid.* & XXXV. 42.

Digitized by Google

Soli, Ciliciæ urbs, XXXIII. 20.
Soliferrea, tela bellica, XXXIV. 14.
Sopater Acarnan, præfectus Chalcidis, interficitur XXXI. 23.
Sosilaüs Rhodius, XXXIV. 30.
Spadones regum, XXXV. 15.
Sparta, *Vide* Lacedæmon. Oppugnatur coronâ a T. Quintio, XXXIV. 38, 40.
Sparta quondam sine muro, XXXIV. 38. tyranni addiderant murum, *ibid.*
Sparus, agreste telum, XXXIV, 15.
Speculator contemplatus regium agmen e specula, properat Athenas, XXXI. 24.
Sperchiæ, XXXII. 13.
Statua Philippi regis Macedonum, XXXI. 23, 44.
Stena Græcis, fauces Latinis, XXXII. 5.
L. Stertinius proconsul in Hispaniam mittitur, XXXI. 50. redièns quinquaginta millia pondo argenti in ærarium fert, & de manubiis duos fornices facit, XXXIII. 27. legatus, 35.
Stimon, XXXII. 14.
Stobi Pœoniæ, XXXIII. 19.
Stratagema M. Porcii Catonis, XXXIV. 12.
Stratonicea, urbs Cariæ, XXXIII. 18. datur Rhodiis, 30.
Stratonicensis ager, XXXIII. 18.
Stubera, urbs, XXXI. 39.
Stymphalia terra, XXXIII. 14.
Sudibus & saxis, & omni genere telorum summoventur a vallo hostium Romani, XXXIV. 15.
Suffetes, XXXIV. 61.
C. Sulpicius Galba moritur, XXXII. 7.
P. Sulpicius Galba, iterum consul, XXXI. 4. de bello adversùs Philippum refert ad Senatum, 5. ei evenit provincia Macedonia, rogationem promulgat de bello Macedonico, *ibid.* ejus oratio, 7. consulit fœciales de bello Philippo regi indicendo, 8. ei permissum ut de exercitu, quem P. Scipio ex Africa deportasset, voluntarios, quos posset, duceret, *ibid.* paludatus cum lictо-

Digitized by Google

ribus proficiſcitur in Macedoniam, 14. circa Apolloniam hibernat, 22 & 27. ejus res geſtæ, 33, 40. legatus additur T. Quintio, XXXII. 28. legatus in decem ad res Macedoniæ & Græciæ componendas, XXXIII. 24. legatus mittitur ad Antiochum, XXXIV. 59. venit ad Eumenem, XXXV, 13, 14. ejus cum Minione colloquium, 16.
Supplicatio ob bellum Philippo decretum, XXXI. 8, 9.
Ob victoriam de Gallis reportatam, XXXI. 22.
Ob prodigium, XXXII. 1, 9. XXXV. 21.
Ob res bene geſtas in Gallia in quatriduum, XXXII. 31.
Ob res in Theſſalia bene geſtas in dies quinque, XXXIII. 24.
Ob res bene geſtas in Hiſpania in triduum, XXXIV. 21 & 42.
Ob terræ motus, XXXIV. 55.
Sus manſueta variis condimentis adumulata ferinæ carni, XXXIV. 49.
Syri haud paulò mancipiorum melius, quàm militum genus, XXXV. 49.
Syrtis minor, XXXIV. 52.

T

TABERNÆ omnes cum magni pretii mercibus conflagraverunt, XXXV. 40.
Tabernaculum Philippi in conſpecto maximè tumulo poſitum, XXXII. 5.
Tabulæ priſcæ artis, inventæ Eretriæ, XXXII. 16.
Tabulæ novæ, XXXII. 38.
Tamiani, XXXIII. 18.
Tanagra, XXXV. 51.
Tarentini equites, XXXV. 28, 29.
Taurus mons, XXXV. 13.
Taygetus, XXXIV. 28.

Digitized by Google

Tegea, urbs, XXXIV. 26. XXXV. 27.
Tempe Theſſalica, XXXII. 15. XXXIII. 10, 13, 35.
Templum Apollinis, XXXV. 51.
Cereris, XXXI. 14
Junonis Soſpitæ, XXXI. 12.
Minervæ æreum, XXXV. 31.
Templa Deûm, quæ Athenienſes pagatim habebant, dirui atque incendi jubet Philippus, XXXI. 26.
Templa Deûm Græcis azyla, XXXV. 51.
Tempſa, XXXIV. 45. Tempſam colonia civium Romanorum deducta, *ibid.*
Tempſanus ager de Bruttiis captus, XXXIV. 45.
Tendeba, XXXIII. 18.
Tenedus, XXXI. 16.
C. Terentius Varro, legatus in Africam mittitur, XXXI. 11. triumvir creatur ad ſupplendum Venuſinis colonorum numerum, 49.
L. Terentius, legatus ad Antiochum miſſus, XXXIII. 35.
L. Terentius Maſſiliota, ædilis plebis, XXXI. 50.
Q. Terentius Culleo, legatus, XXXIII. 47.
Terræ motus, XXXIV. 55. XXXV. 40.
Teſtudo e ſcutis denſatis, XXXI. 39. XXXIV. 39.
Tetradrachmum, XXXIV. 53.
Thaſus, XXXIII. 30, 35.
Thaumaci ubi ſiti, & unde appellati, XXXII. 4. Thaumacos fruſtra tentatos deſerit Philippus, *ib.*
Thebæ, caput Bœotiæ, XXXIII. 1.
Thebæ Phthiæ, maritimum emporium, XXXII. 33. XXXIII. 5.
Theoxenus, dux Achæus, XXXIII. 18.
Thermopylæ, XXXIII. 35. Thermopylis frequens Græciæ ſtatis diebus ſolet eſſe conventus, *ibid.*
Thermopylarum ſaltus & anguſtæ fauces, XXXI. 23. XXXIII. 3.
Theſſaliæ campi, XXXI. 41.
Theſſalos primos omnium liberandos Philippo nominat T. Quintius, XXXII. 10. liberi pronuntiantur, XXXIII. 32. iis præter libertatem con-

Digitized by Google

ceſſam Achæi Phthiotæ dati, *ibid.* Theſſali, gens inquieto ingenio, XXXIV. 51. Theſſali liberantur a T. Quintio, & ex omni colluvione & confuſione, ad aliquam tolerabilem formam redíguntur, *ibid.*
Thetidium Pharſaliæ terræ, XXXIII. 6, 7.
Theuma vicus expugnatur, XXXII. 13.
Thimarum, XXXII. 14.
Thoas, prætor Ætolorum, conqueritur injurias Romanorum, & reges ad bellum concitat, XXXV. 12. fruſtra tentat Chalcidem, 37. Annibalem Antiocho ſuſpectum facit, 42. ejus cum Phanea contentio, 45.
Thraces pugnant longis romphæis, XXXI. 39.
Thronium, XXXII. 36. XXXIII. 3. XXXV. 37.
Thurinum in agrum colonia deducta, XXXIV. 53.
Tiberis exundationes, XXXV. 9., 21.
Timocrates Pellenenſis præeſt Argis, XXXIV. 29.
Timon, princeps Thebarum Phthioticarum, XXXIII. 4.
Tirones ab decem & ſex annis milites ſcribit Philippus, XXXIII. 3.
Tiſo Patrenſis, XXXV. 26.
C. Titinius, tribunus plebis, XXXV. 8.
M. Tithius, tribunus plebis, *ibid.*
P. Titinius, legatus, XXXI 21.
Togæ prætextæ habendæ jus, ut Pontificibus, ita datum triumvirís Epulonibus, XXXIII. 42. prætextis togis quinam uterentur, XXXIV. 7.
Toga purpurea, XXXI. 12.
Toletum, urbs parva, ſed loco munita, XXXV. 7, 22. operibus Toletum capit M. Fulvius Nobilior, proconſul, *ibid. & ſeqq.*
Toronæ promontorium, XXXI. 45.
Torquis aureus magni ponderis in Capitolio Jovi donum in æde poſitus, XXXIII. 36.
Tralles, ſive Tralli, Illyriorum genus, XXXI. 35. XXXIII. 4.
Tricca, urbs, XXXII. 13.
Trientius Tabuliuſque ager, quare ſic dictus, XXXI. 13.

Digitized by Google

Triphylia, XXXII. 5. XXXIII. 34.
Tripolis Laconici agri, XXXV. 27.
Triumphum petens, quum ſine magiſtratu res geſſiſſet L. Cornelius Lentulus, ovationem impetrat, XXXI. 20.
Triumphus, in quo neque captivi ante currum ducti, neque ſpolia prælata, neque milites ſecuti, XXXI. 49.
Triumviri coloniis deducendis, XXXI. 49. XXXII. 29.
Triumviri capitales, XXXII. 26.
Triumviri Epulones quando primùm creati, XXXIII. 42. iis, ut Pontificibus, datum jus togæ prætextæ habendæ. *ibid.*
M. Tuccius, ædilis curulis, XXXV. 41.
Tumultus ſervilis, XXXII. 26.
Turdetania, XXXIV. 16. in Turdetaniam proficiſcitur cum exercitu P. Manlius prætor, 17. & M. Porcius Cato conſul, accitus a Manlio prætore, 19.
Tyrus, XXXIII. 48.
Tyrii, XXXV. 48. conditores Carthaginis, XXXIII. 49.

V

Valerius Antias, Hiſtoriæ Romanæ ſcriptor, XXXII. 6.
C. Valerius Flaccus, flamen Dialis, ædilis curulis, XXXI. 50. XXXII. 7.
L. Valerius in locum M. Cornelii Cethegi ſuffitur pontifex, XXXIII. 42.
L. Valerius, tribunus plebis, ad populum tulit de lege Oppia abroganda, XXXIV. 1. ejus contra Catonem cof. oratio, 5.
L. Valerius Flaccus, ædilis curulis, XXXI. 4. creatur prætor, 49. conſul, XXXIII. 42. ſortitur Italiam, 43. ejus res geſtæ, XXXIV. 21, 46.
L. Valerius Tappus creatur prætor, XXXV. 10.
M. Valerius Lævinus proprætor, cum claſſe mittitur adverſus Philippum in Macedoniam, XXXI.

Digitized by Google

3. ejus mortis cauſa a P. & M. filiis, ludi funebres facti, 50.
M. Valerius Meſſalla creatur prætor, XXXIV. 54.
Vallum Macedonum, XXXIII. 5.
Romanorum, *ibid.*
Vaſa argentea & aurea Romani donant Attalo Eumenis fratri, XXXV. 23.
Vectigalia magna ex ferrariis & argentariis in Hiſpania inſtituit Cato, XXXIV. 21.
Vectones funduntur & fugantur ab M. Fulvio prætore, XXXV. 7.
Vectonum magnus exercitus Toletanis ſubſidio venit, XXXV. 22.
Venatio omnis generis ex fue manſueto, XXXV. 49.
Venuſina colonia ſuppleta, XXXI. 49.
Ver ſacrum ex pontificum juſſu conſules faciunt, XXXIII. 44. Ver ſacrum inſtauratur, XXXIV. 44.
Vermina, filius Syphacis, XXXI. 11. a Romanis leges pacis accipit, 19.
Veſcelia, oppidum Hiſpaniæ, expugnatur ab M. Fulvio Nobiliore, XXXV. 22.
Veſtimenta ad exercitus miſſa, XXXII. 27.
Veterani donantur agris, XXXI. 4.
Vibonem colonia deducta, XXXV. 40
Victoriæ Virginis ædicula prope ædem Victoriæ, XXXV. 9.
Q. Victorius, primipili centurio, ſignum ademptum ſignifero jacit in hoſtem, XXXIV. 46.
Vicus Melius, XXXIII. 26.
L. Villius Tappulus prætor, XXXI. 49.
P. Villius Tappulus decemvir agris dividundis, XXXI. 4. conſul, proficiſcitur in Macedoniam, XXXII. 3. nihil memorabile ab eo actum, 6. legatus ſub T. Quintio, 28. jubetur eſſe in numero decem legatorum, ex quorum conſilio pacis leges Philippo daret T. Quintius, XXXIII. 24. it ad Antiochum, 35. ejus & collegarum congreſſus cum rege, 39, 40. rurſum mittitur ad Antiochum, XXXIV. 59. Elæam venit, XXXV. 13. congreditur cum Annibale, cum Antiocho, 15.

Digitized by Google

legatus in Græciam mittitur, 23. tentat Magnetas fruſtra, 39.
Vinearum uſus in oppugnationibus, XXXII. 4. XXXV. 22.
Virorum omne genus in inſula Lemno conjuratione muliebri ſublatum, XXXIV. 2.
Virgines ter novenæ canunt carmen in Junonem Reginam, XXXI. 12.
Umbilicum Græciæ incolunt Ætoli, XXXV. 18.
Vocanus ager in Africa, XXXIII. 48.
Votum incertæ pecuniæ an poſſit ſuſcipi, XXXI. 9.
Vota quinquennalia, XXXI. 9.
Urbes dirutæ, ne venirent in hoſtium poteſtatem, XXXI. 28.
Urbibus parcebant veteres Macedones, quò haberent imperium opulentius, XXXII. 33.
C. Urſanius, tribunus plebis, XXXIII. 22.
Vulturnum colonia deducta, XXXIV. 45.

X

XENOCLIDES, Chalcidenſis princeps, amicus Romanis. XXXV. 38, 50, 51.
Xenophon Achæus, XXXII. 32.
Xyniæ oppidum, XXXII. 13. XXXIII. 3.

Z

ZAMA, *ſive fortaſſe* Same inſula, XXXII. 16.
Zelaſium promontorium, XXXI. 46.
Zeno, princeps Magnetum, vir magnæ auctoritatis, T. Quintium Magnetibus placat, XXXV. 31.
Zephyrium oppidum, XXXIII. 20.
Zeuxidas, Acarnanum prætor, XXXIII. 16.
Zeuxippus, princeps Bœotorum, auctor Romanæ ſocietatis, ob hanc cauſam non creatur Bœotarcha, XXXIII. 27. Brachyllam Bœotarchen tollendum curat, 28. accuſatur cædis, *ibid.* fugit Tanagram, deinde Athenas, *ibid.*

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google